

Jaarboek Nr. 35
2004

INHOUD

ETIENNE QUINTYN	
Editoriaal	5
MARTINE SMET	
Activiteitenverslag 2004	7
PROF. DR. MARC VAN UYTFANGHE	
Driehonderd jaar Sint-Ludgeruskerk (1704 - 2004)	29
MARTINE SMET	
De Kroniek. Zele in 2004	39
FRANK COENE	
FRANCIS HUIJBRECHTS	
Maurits Coene, stamboeknummer 105/57726	57
LUCIEN BOONE	
Zeelse “aannemers-ontwerpers”, ontwerpers van gebouwen en architecten 1900 - 1960	187
ETIENNE QUINTYN	
Uitsmijter	279

EDITORIAAL

Na de sociale en de economische bloei brak in de zestiger jaren de periode van de culturele expansie aan. Talrijke verenigingen zagen het eerste levenslicht. Dat was ook zo te Zele.

Het voorlopig bestuur, gevolgd door het officieel verkozen bestuur, van de in 1968-1969 opgerichte *Heem- en Oudheidkundige Kring* nam van bij de start belangrijke opties. Het financieel aspect rond de kapitaalvorming voor de aankoop van de collectie werktuigen van oude ambachten kreeg uiteraard voorrang. Het project van een ruim opgevatte expo rond het thema *Zele vóór 100 jaar* zou in 1969 de grote lijnen uittekenen voor de bekendmaking en de werking van de nieuwe heemkundige kring. De respons was enorm groot. Deze verwezenlijking werd nagenoeg onmiddellijk gevolgd door een activiteit van een heel andere aard: de heruitgave van het Zeelse succesboek *Schets eener Geschiedenis van de Gemeente Zele* (1883) door Honoré Staes.

De teneur was gezet. Al dadelijk rijpte het idee bij de bestuursleden Octaaf Van Malderen, Hubert Van Cauteren en Etienne Quintyn om een eigen tijdschrift in het leven te roepen. Wordt het een driemaandelijks in brochurevorm of een jaarlijkse uitgave in boekvorm? Meerdere voordelen wezen in de richting van een *jaarboek*; een boek dat keurig zou gedrukt worden met heemkundige en historische bijdragen over onze gemeente en haar inwoners. De voorwaarde was dat de inhoud enkel betrekking mocht hebben op *Zele*, echter in de brede zin van het woord en dat het artikel nog nergens gepubliceerd was.

Om er van bij de start ook het jaar van de officiële stichting in te betrekken, werd geopteerd van op de eerste uitgave de beide jaartallen (1969-1970) te vermelden. Dit systeem werd voortgezet tot in 1984 (nr. 15) en wijzigde dan in één volwaardig jaar. De eerste 5 jaarboeken werden gedrukt bij de *NV Drukkerij Erasmus*, het gerenommeerde bedrijf te Ledeberg - Gent, waar bestuurslid Octaaf Van Malderen zaakvoerder was.

Mettertijd kregen zowel de ingezonden bijdragen als het jaarboek zelf meer volume. Voor de historische artikelen was het jaarboek de aangewezen plaats om de historiek van onze gemeente aan te vullen en bij te werken. Ook heemkunde en volkskunde, archeologie, familiekunde en folklore kwamen aan bod met langs om meer foto's, documenten en

illustraties. De eigen activiteiten en de kroniek van het jaar lopen als een rode draad door de uitgaven en zorgen dat de feiten van vandaag, morgen geschiedenis worden. Uit het jaarboek is onrechtstreeks een documentatiecentrum en een archief ontstaan.

Vandaag, maandag 4 april 2005, wordt het Jaarboek nr. 35 van 2004 in de raadzaal voorgesteld door Fons Dierickx, voorzitter van *Heemkunde Vlaanderen* vzw. Ongewild is dit jubileumboek een buitenbeentje geworden. De brede rij van jaarboeken zal op de boekenplank van de trouwe HOK-leden door zijn volume herinneren aan deze viering.

Om dit voorwoord te vervolledigen wil ik als redactieverantwortelijke mijn team danken voor hun medewerking en inzet en voor hun creatieve en kwalitatieve bijdragen. Net dit jaarboek is volgeschreven door leden van het redactiecomité. Ik dank in alfabetische volgorde onze trouwe redacteurs: Lucien Boone, Frank Coene, Martine Smet en prof. dr. Marc Van Uytfanghe. Ik zou te kort schieten aan mijn plicht moest ik niet alle occasionele redacteurs en technische medewerkers betrekken in dit dankwoord. Deze circa 95 verschillende medewerkers zorgden, als desbetreffende specialisten in hun materie, voor een verscheidenheid aan bijdragen.

Ik wens onze leden veel voldoening bij het lezen van het jaarboek en het bekijken van de talrijke illustraties.

Etienne Quintyn

ACTIVITEITENVERSLAG 2004

MARTINE SMET

Nadat in 2003 het 35-jarig bestaan van de Heem- en Oudheidkundige Kring op passende wijze werd gevierd, hadden we ook voor 2004 heel wat concrete plannen teneinde dit werkjaar even succesvol af te sluiten. Naar onze mening zijn we er eens te meer in geslaagd om een gevarieerd programma aan te bieden aan onze leden. Zowel het bedrijfsbezoek, de heemkundige reis en onze deelname aan tal van andere activiteiten konden telkens rekenen op een ruime publieke belangstelling. Het absolute hoogtepunt van dit jaar waren echter de activiteiten die gedurende de ganse maand november werden georganiseerd in het kader van de herdenking van het begin van de “De Groote Oorlog”, nu 90 jaar geleden.

Sommige van deze herdenkingsactiviteiten zetten we zelf op touw, denken we maar aan de succesvolle expo in de polyvalente zaal aan de Lokerenbaan en aan diverse andere herdenkingsactiviteiten verleenden we graag onze medewerking.

Meer over dit alles in het hiernavolgend uitgebreid overzicht dat we ook nu weer voorzien van boeiend fotomateriaal.

I. ACTIVITEITEN 2004

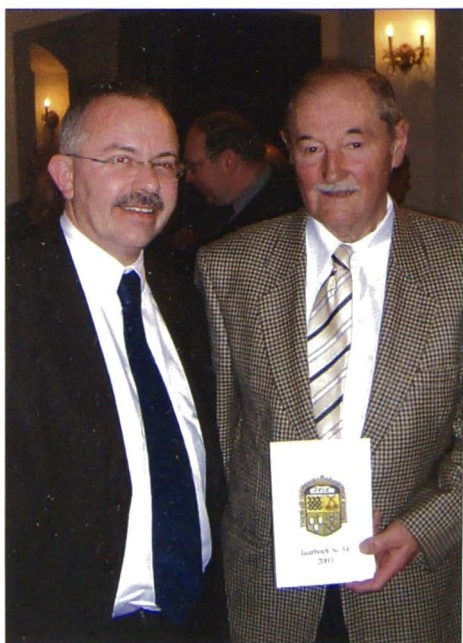
1. Heemkundige avond: 22 maart

De heemkundige avond met de daarbij horende statutaire ledenvergadering had dit jaar plaats in de raadzaal van het gemeentehuis. Gedurende een kort statutair gedeelte dat penningmeester Denise Spiessens voor haar rekening nam, werd Gaston Poppe officieel opgenomen als nieuw bestuurslid van de HOK. De rest van de avond was gevuld met maar liefst twee hoogtepunten. Vooreerst werd het Jaarboek nr. 34 van de HOK op een boeiende wijze voorgesteld door Marc De Block die even stil stond bij elk onderwerp dat in dit lijvig jaarboek aan bod komt. We waren ten zeerste verheugd over de aanwezigheid van Raoul Thiébaud, de bouwer van de Zelensis, een echte Zeelse auto die uitvoerig in de actualiteit komt in een bijdrage van de hand van Frank Coene. Gedurende de pauze konden de aanwezigen traditiegetrouw een bezoek brengen aan onze uitgebreide boekenstand. Vervolgens was het de hoogste tijd voor de voorstelling van het nieuw Zeels dialectenboek van de auteurs Karel Van Malderen en Roland De Beule. “De Gruete

Optreden van sopraan Ilse Schelfhout en tenor Frank François.

Burgemeester Poppe en Raoul Thié-
baut, de bouwer van de Zelensis, met
het nieuwe jaarboek.

Traditioneel een grote drukte in de
commissiezaal bij de bedeling van
het Jaarboek.

Zilsen Diksjonneier” bevat maar liefst 560 bargoense woorden, 1.600 typische Zeelse woorden en een 150-tal uitdrukkingen. De voorstelling van dit boek ging bijwijken gepaard met hilarische momenten wanneer de auteurs citeerden uit hun werk, hierbij geruggensteund door een Heikantse toneelgroep. Voor het muzikaal gedeelte, dat danig in de smaak viel, zorgden dit jaar de sopraan Ilse Schelfhout en de tenor Frank François. Zij brachten aria’s uit operettes en licht klassiek. Anne-Marie praatte de avond aan elkaar die naar ieders voldoening werd afgesloten met een receptie die werd aangeboden door het gemeentebestuur.

2. Bedrijfsbezoek: Zeesluis Kallo en Waaslandhaven: 5 april

Het was alweer een paar jaar geleden dat we nog eens een echt bedrijfsbezoek in het programma van ons werkjaar opnamen. Hoogste tijd dus om dit jaar dergelijke activiteit nog eens op de agenda te plaatsen. Het was onze voorzitter die de organisatie van dit bezoek aan de Zeesluis van Kallo en de Waaslandhaven voor zijn rekening nam, waarbij tevens werd voorzien in een culinaire afsluiter.

Onze leden schreven talrijk in voor deze reis en aldus stapte die maandagnamiddag een grote groep op de autocar die ons vanop het Zandbergplein richting Kallo bracht.

De voltallige groep poseert even in de kille aprilkoude.

Aandachtig luisteren naar de deskundige uitleg van gids Patrick De Cock in de gebouwen van de Zeesluis van Kallo.

Zicht op de sluis vanuit het gebouw van de Zeesluis in Kallo.

De aspergemaaltijd was een waardige culinaire afsluiter van het bedrijfsbezoek.

In de gebouwen van de Zeesluis werd de groep ontvangen door gids Patrick De Cock die aan de hand van een maquette van de zeesluis de groep deskundige uitleg verschafte. Zo vernamen we ondermeer dat duizenden hectaren poldergrond indertijd werden opgeofferd voor de bouw van deze Zeesluis, een dokkencomplex en voor de industrialisatie van de Waaslandhaven waarbij al deze ingrijpende infrastructuurwerken van dit oorspronkelijk agrarisch dorp een rusteloos nijverheidsgebied hebben gemaakt. De andere kant van de medaille is uiteraard het feit dat deze doorgedreven industrialisering en havenuitbreiding op de linker Scheldeoever, in dit hele gebied rond de fusiegemeente Beveren, ook een economische dynamiek met daarbij horende werkgelegenheid heeft op gang gebracht.

Deze reis gaf ons de unieke gelegenheid om met de autocar een rondrit te maken door die indrukwekkende Waaslandhaven, waarbij het aanschouwen van de economische bedrijvigheid door de aanwezigheid van tientallen grote bedrijven en opslagruimten van ondermeer de Katoennatie, uitermate boeiend bleek te zijn. Na de rit door de Waaslandhaven was er nog eventjes tijd om met de autocar door het dorpje Doel te rijden dat gedoemd is te verdwijnen voor de aanleg van het Deurganckdok.

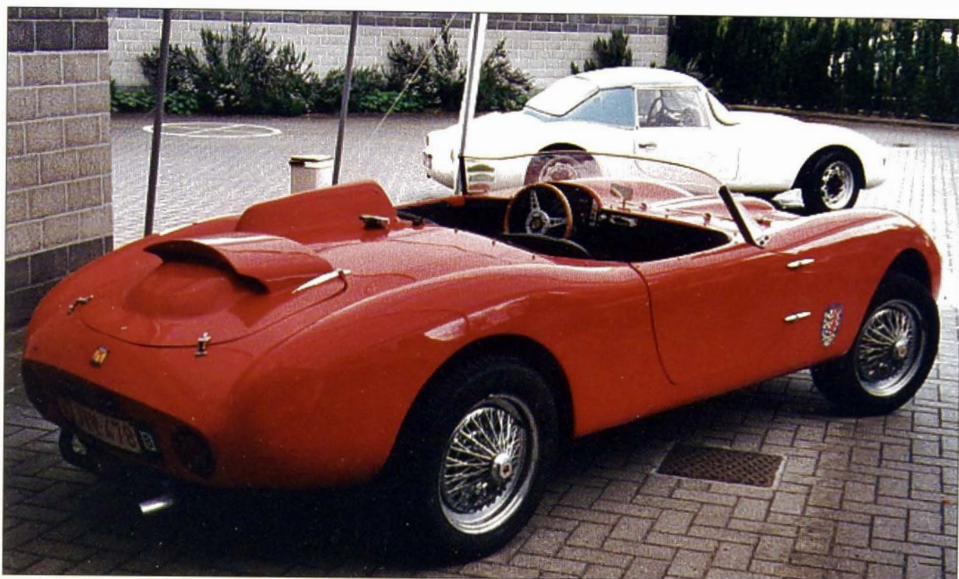
Onze rondrit werd beëindigd waar we enkel uren eerder ook waren vertrokken, met name aan de gebouwen van de Zeesluis van Kallo.

Nadat we afscheid hadden genomen van onze gids, die we overigens ten zeerste erkentelijk waren voor deze boeiende namiddag, was het tijd om het laatste luik van onze reis aan te vatten. Zoals vermeld had dit bedrijfsbezoek ook een culinair kantje waarbij we opteerden voor een aspergemaaltijd in Zuiddorpe, alom gekend bij de echte liefhebbers van deze delicatessen. Het diner was uitermate verzorgd en viel in ieders smaak!

Ondanks het gure aprilweer dat ons die dag te beurt viel, konden we bij thuiskomst te Zele eens te meer spreken van een geslaagd initiatief.

3.1 Erfgoeddag: 't Zit in de Familie: 18 april

Reeds voor het vierde jaar op rij namen zowel het museum “Zeels Erfgoed” als het documentatiecentrum van de HOK deel aan deze editie van de Erfgoeddag die kon rekenen op meer dan 400 deelnemende musea, archieven en dergelijke meer in Vlaanderen en Brussel. Het centraal thema van deze Erfgoeddag was “'t Zit in de Familie”, een thema dat ons op het idee bracht om een deel van het museum om te toveren tot een heuse fotogalerij. Zo brachten we diverse Zeelse fami-

Fraaie exemplaren van de Zeelse Zelensis die naar aanleiding van de Erfgoeddag afzakten naar Zele.

lies in beeld tijdens uiteenlopende activiteiten zoals sport, cultuur, verenigingsleven, familiebijeenkomsten, arbeid. Ook de foto's van de Zeelse eeuwelingen en ander boeiend materiaal spraken danig tot de verbeelding van de bezoekers. Bestuurslid Frank Coene was er tevens in geslaagd om ter gelegenheid van deze Erfgoeddag een paar exemplaren van de Zelensis naar de binnenkoer van het dienstencentrum te halen. Zelenaar Raoul Thiébaud bouwde tussen 1958 en 1965 een zestigtal van dergelijke wagens in polyester. Zoals vermeld nam ook

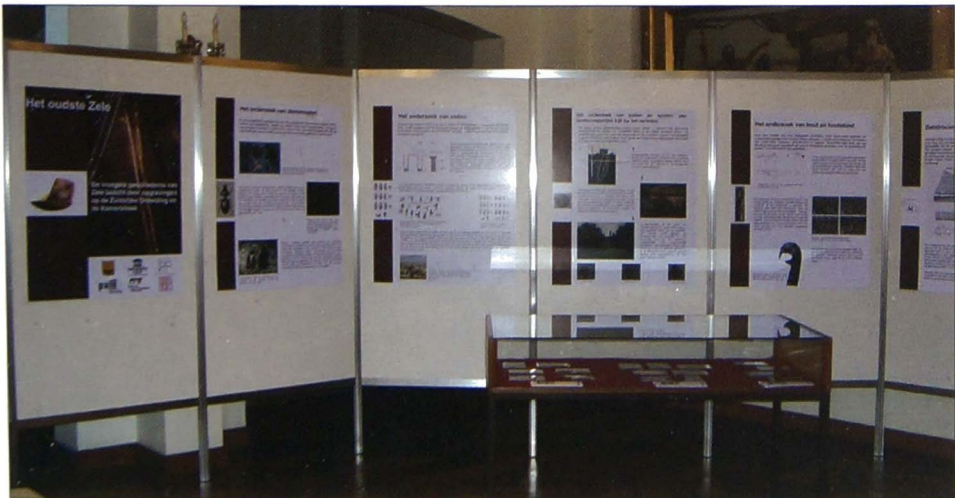

De vierde editie van de Erfgoeddag kon op een ruime belangstelling rekenen.

het documentatiecentrum deel aan de Erfgoeddag; belangstellenden konden bij Frank terecht voor hulp bij het zoeken naar familiegegevens aan de hand van de parochieregisters, bidprentjes enz.

Aan interesse geen gebrek op die zondag in april; met ruim 320 bezoekers konden we terugkijken op een geslaagde dag.

3.2 Open Monumentendag: 12 september

Zicht op de infoborden over de archeologische opgravingen in Zele.

Bestuursleden Anne-Marie D'hooge en Vanessa Gelorini verleenden hun medewerking aan de Open Monumentendag die dit jaar het thema "Van nature een monument" meekreeg. In het gemeentehuis stelden de twee dames een expo op met infoborden en foto's betreffende de archeologische opgravingen te Zele.

4. Week van de Amateurkunsten: 9 mei

Ter gelegenheid van de Week van de Amateurkunsten werden diverse tentoonstellingen georganiseerd in de polyvalente zaal, het atelier van Were Di en het lokaal van het Rode Kruis. Deze tentoonstellingen werden allen opgeluisterd met muziek van de jeugdafdelingen van Harmonie Kunst Adelt, Harmonie Vooruit en de Volksfanfare De Leerzuchtige Broeders. In het museum "Zeels Erfgoed", dat we voor die gelegenheid openden voor het publiek, werd stemmige muziek gebracht door jonge gitaristen van de muziekacademie (foto pag. 43).

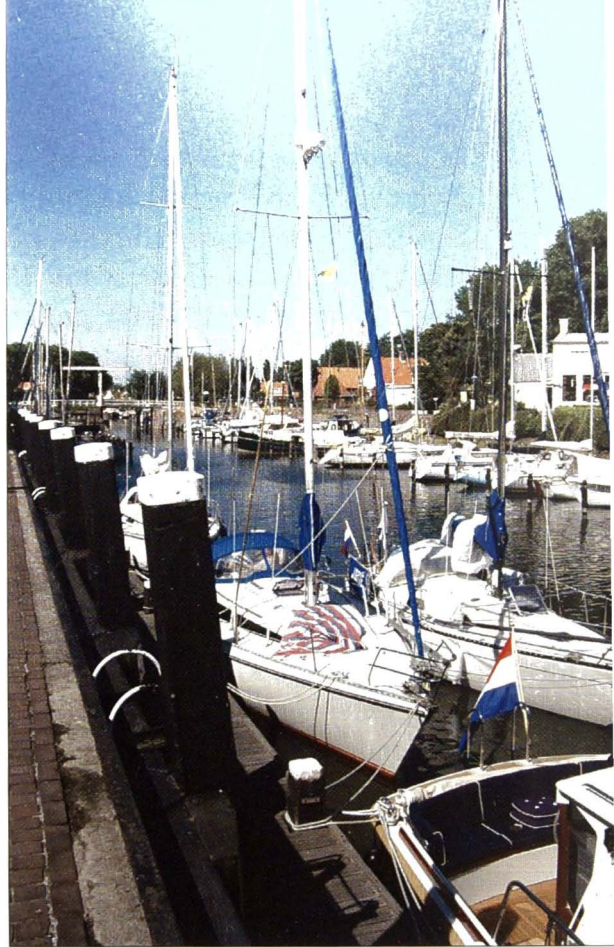
Het museum kon die namiddag rekenen op 90 bezoekers die zowel de vaste collectie als de thematentoonstelling " 't Zit in de Familie" konden bewonderen.

5. Heemkundige reis: 5 juni

Met de viering van 35 jaar HOK-Zele nog in het achterhoofd, wilden we van deze heemkundige reis toch wel iets speciaals maken. Als bestemming werd gekozen voor de Nederlandse provincie Zeeland, waar de toeristische dienst een aantal boeiende groepsarrangementen aanbiedt. De respons van onze leden was in ieder geval uitzonderlijk hoog.

Het absolute hoogtepunt van de reis was het geleid bezoek aan de stormvloedkering van de deltawerken "Neeltje Jans"

Het centrum van het liefvallige stadje Veere en het pittoreske haventje.

Zo vertrokken we op die zonnige lentedag met een wel heel uitgebreide groep van 65 mensen richting Goes, de op één na grootste stad van Zeeland na de provinciehoofdstad Middelburg. In het mooie decor van hotel “Goes”, dat behoort tot de Van Der Valk-hotelketen, werd de groep ontvangen met koffie en een Zeeuwse bolus. Nadat de plaatselijke gids zich bij ons gezelschap had gevoegd, was het rond 10 uur de hoogste tijd om een groot deel van Zeeland te verkennen met de auto-car. Via Zuid-Beveland, dat totaal werd overspoeld bij de watersnoodramp van 1953, en Noord-Beveland bereikten we het eiland Walcheren via het Veerse Meer en het dorpje Vrouwepolder. Van de gids vernamen we dat zowel op Zuid- en Noord-Beveland en op Walcheren de voornaamste economische activiteit uit akkerbouw en veeteelt bestaat, waarbij werd opgemerkt dat de landbouwbedrijven op Walcheren een kleinschaliger karakter hebben.

Onze eerste halte hielden we in het stadje Veere voor een korte wandeling onder leiding van de uitstekende gids die uitgebreid de boeiende geschiedenis en architectuur van Veere belichtte. Ons bezoek aan Veere werd afgesloten met een wandeling door de pittoreske haven.

Nadien ging de tocht richting Middelburg, de provinciehoofdstad, waar we werden vergast op een bijzonder verzorgde Zeeuwse koffietafel, rijkelijk voorzien van allerhande soorten brood, kaas en vleeswaren.

Na het middageten was het de hoogste tijd om te vertrekken naar de deltawerken “Neeltje Jans” die ontegensprekelijk als het hoogtepunt van deze reis kunnen beschouwd worden.

Deze wandeling naar en door de Stormvloedkering, onder een stralende zon, gaf een uitstekende indruk van de strijd die Nederland na de grote watersnoodramp heeft gewonnen tegen het water met de hulp van dit

Zicht op de ingang van de stormvloedkering Oosterschelde die op 4 oktober 1986 officieel werd in gebruik gesteld.

indrukwekkend bouwwerk dat een staaltje is van het technisch vernuft van onze Noorderburen.

De reis werd vervolgd met een rondrit op Schouwen-Duiveland met een bezoek aan het stadje Zierikzee dat erg te lijden heeft gehad onder de waterramp. Als afsluiter werden we terug in Goes verwacht voor een verzorgde 3-gangenmaaltijd in hetzelfde hotel waar we bij het begin van onze reis werden ontvangen. Het was ruim 9 uur toen we de terugreis naar Zele aanvatten. Bij aankomst deden de unaniem lovende reacties ten zeerste deugd!

6. Internationale Kant- en Handwerkmakmarkt: 27 juni

Traditiegetrouw nam de Heem- en Oudheidkundige Kring deel met de boekenstand. Het mooie zomerweer stond weerom garant voor de komst van een internationaal getint gezelschap. Het museum “Zeels Erfgoed” opende eveneens de deuren ter gelegenheid van de kantmarkt, een organisatie van de Artistieke School voor Kunstnaaldkant.

7.1 Geslaagde restauraties in Oost-Vlaanderen: 1 oktober

Gedurende een plechtige Academische Zitting in het Cultureel Centrum van Lokeren, reikte de vzw Heemkunde Oost-Vlaanderen een oorkonde voor de geslaagde restauratie uit van de kapel Onze-Lieve-Vrouw Hulp der Christenen, gelegen op de hoek van Hansevelde en de Noord-Langestraat. Deze restauratie is geheel de verdienste van de leden van de zangmaatschappij “De Vlamingen Vooruit” van de wijk Hansevelde. De kandidatuur werd voorgedragen door de HOK-Zele; het dossier werd volledig samengesteld door bestuurslid Frank Coene, met deze schitterende bekroning voor de zangers van Hansevelde tot gevolg.

7.2 Voorstelling boek “Kleine monumenten in Oost-Vlaanderen”: 27 mei

Een drietal bestuursleden van de HOK waren in het provinciehuis te Gent aanwezig bij de officiële voorstelling van het boek “Kleine monumenten in Oost-Vlaanderen” waarin ook een 4-tal Zeelse monumenten zijn opgenomen.

8. Op de aarde wandelend en Nacht van de IJzer: 10 november

Aan de vooravond van de Wapenstilstand nam de Heem- en Oudheidkundige Kring (Frank Coene en Etienne Quintyn), in samenwerking met de werkgroep ontwikkelingssamenwerking en het 11 november-comité het initiatief om een eerbetoon te brengen aan de 86 Zeelse gesneuvelden van de “Groote Oorlog”. Het gemeentebestuur financierde het geheel.

Onder de titel “Op de aarde wandelend” kwam aldus op die novemberavond een massa mensen samen aan het Fonteinhof voor de start van een fakkeltocht die de groep voerde langs diverse locaties die een belangrijke rol hadden gespeeld in het leven van Maurits Coene, één van die Zeelse jongens die de “Groote Oorlog” niet overleefden.

Begeleid door stemmige doedelzakmuziek, gebracht door het trio Aendrik De Brandt, Remi Decker en Steven Bossuyt, namen ruim 200 mensen deel aan deze poëtische avondwandeling. Op de diverse locaties lazen Ria Van Cleemput en Frank Van Mossevelde voor deze herdenking uitstekend geselecteerde oorlogspoëzie voor.

De groep werd even na acht uur ontbonden op het binnenplein van het dienstencentrum, hetgeen echter niet het einde van deze herdenkingsavond betekende. In de cafetaria van het dienstencentrum kon worden nagepraat tijdens het nuttigen van smakelijke soep die werd geserveerd in heuse gamellen. Met een stuk vers brood erbij behoorde de novemberkilte in een mum van tijd tot het verleden. Met dank aan het Zeelse gemeentebestuur dat de nodige financiële middelen ter beschikking stelde met het oog op het welslagen van deze avond.

Onder het thema “Nacht van de IJzer” konden de deelnemers achteraf een bezoek brengen aan de expo “De Groote Oorlog” die uitzonderlijk toegankelijk was tot middernacht.

Start van de fakkeltocht aan het Fonteinhof.

9. Expo: “De Groote Oorlog”: 6 tot 28 november

In het kader van de herdenking van het feit dat 90 jaar geleden de Grote Oorlog begon, was het uiteraard de taak van de Heem- en Oudheidkundige Kring om haar steentje bij te dragen tot het in stand houden van de herinnering aan deze wereldbrand. Onder impuls van onze voorzitter, die al enkele jaren broedde op een plan om de herdenking van WO I ook in Zele niet onopgemerkt te laten voorbijgaan, werd in de schoot van onze vereniging een werkgroep opgericht. De ploeg werkte gedurende enkele maanden keihard aan de uitwerking van een expo rond de Grote Oorlog.

De officiële opening van deze prestigieuze tentoonstelling had plaats op vrijdagavond 6 november. Als locatie viel de keuze op de polyvalente zaal in het dienstencentrum, waar de bezoekers bij het binnenkomen onmiddellijk in de sfeer van de oorlog werden gebracht toen bleek dat de ingang werd gevormd door een heuse loopgracht, opgebouwd met Zeelse “Vaderlanderkes”. De belangstelling van de Zelenaars was massaal! Ruim 2.800 bezoekers vonden de weg naar het dienstencentrum, de waardering was eensgezind!

De loopgracht die werd opgebouwd met Zeelse “Vaderlanderkes”.

Impressies van de gemeente Zele tijdens de “Groote Oorlog”

Enkele van de ruim 2.800 bezoekers van de expo.

Eén van de hoekjes van de expo “De Grootte Oorlog”.

De ploeg die verantwoordelijk was voor de opbouw van de expo.

Als uiterst positief werd tevens de respons van de Zeelse scholen ervaren. 21 klasgroepen brachten een bezoek aan de expo. Wat de eigenlijke opbouw betreft, werd aandacht besteed aan zowel militaire, politieke en sociale aspecten van de oorlog. Aan de hand van 73 panelen en 18 kijkkasten werd alzo een uitgebreide waaier van informatie gegeven waarbij zowel aandacht werd besteed aan het leven in Zele gedurende de Grote Oorlog, het IJzerfront, de Westhoek en zoveel meer aspecten van het oorlogsgebeuren.

De hierbij volgende fotocollage geeft ons inziens een goede indruk van de sfeer en opbouw van de expo.

In de laatste site van de expo werd aandacht besteed aan de Zeelse oud-strijders, gesneuvelden en overleden opgeëisten en aan de militaire begraafplaatsen in de Westhoek

10. Museum “Zeels Erfgoed”

De uitgebreide renovatiewerken die vanaf eind 2002 en tot in het voorjaar 2003 plaats vonden in het museum hebben wel degelijk hun vruchten afgeworpen. Na een eerste evaluatie stellen we vast dat de totaal nieuwe “look” die het museum kreeg een uiterst positieve invloed heeft gehad op het bezoekersaantal. We merken dat zowel op de vaste openingsdagen als op de dagen waarop we een activiteit organiseren waarin het museum wordt betrokken, een massa mensen de weg vinden naar

het dienstencentrum. Het aantal aanvragen voor groepsbezoek gaat eveneens in stijgende lijn.

Deze evolutie is uiteraard een hart onder de riem voor de ploeg die maandenlang keihard heeft gewerkt aan deze renovatie.

Zowel gedurende dit werkjaar als voor de komende jaren wordt verder geïnvesteerd in de uitbreiding van de collectie van het museum “Zeels Erfgoed”. We willen uiteraard bereiken dat elke Zelenaar er zich van bewust is dat in onze gemeente jaar na jaar verder wordt gewerkt aan de opbouw van een museum dat de vergelijking met andere streekmusea zonder moeite kan doorstaan.

Het museum is open elke eerste en derde zaterdag van de maand van 14 tot 17 uur.

Contactpersoon en afspraak voor groepen: Mevr. Marie-Louise VEHENT, telefoon 052/ 44 65 19.

11. Documentatiecentrum

Het documentatiecentrum wordt jaar na jaar verder uitgebouwd onder impuls van bestuurslid Frank Coene. Elke eerste zaterdag van de maand kunnen we rekenen op de aanwezigheid van een trouw aantal bezoekers dat in alle rust de beschikbare genealogische gegevens kan raadplegen.

Het documentatiecentrum is open elke eerste zaterdag van de maand van 14 tot 17 uur.

Contactpersoon: Frank COENE, telefoon 052/ 44 64 03;
e-mail: frankcoene@yucom.be

12. Schenkingen

Documentatiecentrum

Bauwens Alfred: oude tekst

De Looze Hugo: verkiezingspamfletten 1895

De Vleeschouwer Paul: diverse jaargangen “Gazet van Zele” en boeken

De Vuyst Julien: lied

Drukkerij Roose: fotokopieerapparaat

Heemkundige Kring Lebbeke: bidprentjes en communieprentjes

Onbekend (tijdens expo): IJzerpanorama

Onbekend (tijdens expo): kiezerslijst

Quintyn Etienne: foto's

Rosseels André: stamboom

Ruys Robert: boek “Wichelen 1900-2000”

Van Acker Marleen: boeken en bidprentjes

Van Driessche Marie-Christine: boeken
Van Duysen Albert: oude krant
Van Vlierbergh Hilaire: 2 oude soldatenboekjes
Vermeiren Philip: oude documenten

Museum “Zeels Erfgoed”

Caesens-Goossens Jean: oude telefoon en telefoonboek
Hubin Marie-Louise: oude gravuren-klederdrachten 1775-1820 (Hannuit)
Mevrouw Maenhout: schilderij en kantwerk (Berchem)
Quintyn Paul: oude weegschaal
Roels Marcel: hakmes voor blokmakerij
Rosseels Philippe: 2 kandelaars, kelk en kruis
Smekens Vera: zwarte kanten schoudercape
Verstraeten André: balpijp

II. INTERNE WERKING VAN DE HOK

1. Vergaderingen

De statutaire ledenvergadering had dit jaar plaats op maandag 22 maart in de raadzaal van het gemeentehuis.

Het algemeen bestuur, het dagelijks bestuur, de museumcommissie en het redactieteam kwamen op geregelde tijdstippen samen met het oog op de organisatie van de werking van onze vereniging.

De algemene bestuursvergaderingen van de VZW Heemkunde Oost-Vlaanderen hadden dit jaar plaats op 27 maart te Eine en op 9 oktober in Sint-Gillis-Waas. Onze vereniging werd op die vergaderingen vertegenwoordigd door Frank Coene.

Afgevaardigde Anne-Marie D’hooge woonde de algemene vergadering en de vergaderingen van het dagelijks bestuur van de Gemeentelijke Raad voor Cultuurbeleid bij. Ook in de Gemeentelijke Werkgroep Toerisme waren onze afgevaardigden Frans Meirsman en Etienne Quintyn op post.

Ledennieuws

We sluiten het werkjaar 2004 af met 690 leden.

2. Bestuursleden en medewerkers

Bestuurslid Frank Coene is sedert dit jaar gecoöpteerd bestuurslid in de VZW Heemkunde Oost-Vlaanderen. Frank neemt de taak van “Webmaster” waar.

3. Buitengewone Algemene Vergadering: 6 november

De wetten van 2 mei 2002 en 16 januari 2003 hebben de wet van 27 juni 1921 met betrekking tot de VZW's grondig gewijzigd. Hierdoor dienden de statuten van onze vereniging te worden gewijzigd. Deze nieuwe wetgeving impliceert tevens dat elke VZW een administratief dossier moet neerleggen bij de Griffie van de Rechtbank van Koophandel en dat een aantal nieuwe boekhoudkundige verplichtingen moeten worden nageleefd.

Aangezien artikel 12 van de huidige statuten bepaalt dat elke statuutwijziging tot de bevoegdheid van de algemene vergadering van de VZW behoort, werd op zaterdag 6 november om 10 uur een buitengewone algemene vergadering samengeroepen in het dienstencentrum aan de Lokerenbaan.

Onze leden werden voor deze buitengewone algemene vergadering opgeroepen via de ledenbrief die in oktober 2004 werd verspreid.

De aanwezige bestuursleden en aangesloten leden verklaarden zich akkoord met het nieuw ontwerp van statuten van de VZW Heem- en Oudheidkundige Kring Zele.

Wat de nieuwe VZW-wetgeving betreft werd in december aangekondigd dat de inwerkingtreding van deze wet wordt uitgesteld tot 1 januari 2006.

III. ACTIVITEITENKALENDER 2005

- maandag 4 april: heemkundige avond: met o.a. voorstelling van het Jaarboek Nr. 35. Feestzitting.
- zondag 17 april: deelname aan de 5de editie van de Erfgoeddag onder het thema "Gevaar" (van 10 tot 18 uur). Locatie: museum "Zeels Erfgoed".
- zaterdag 28 mei: heemkundige reis naar Maastricht.
- zondag 26 juni: Internationale Kant- en Handwerkmart.
- op een nog nader te bepalen datum: bezoek aan het Fort Liesele.

Foto's:

Frank Coene

Etienne Quintyn

Frans Van den Berghe

IV. ARTISTIEKE SCHOOL VOOR KUNSTNAALDKANT VZW

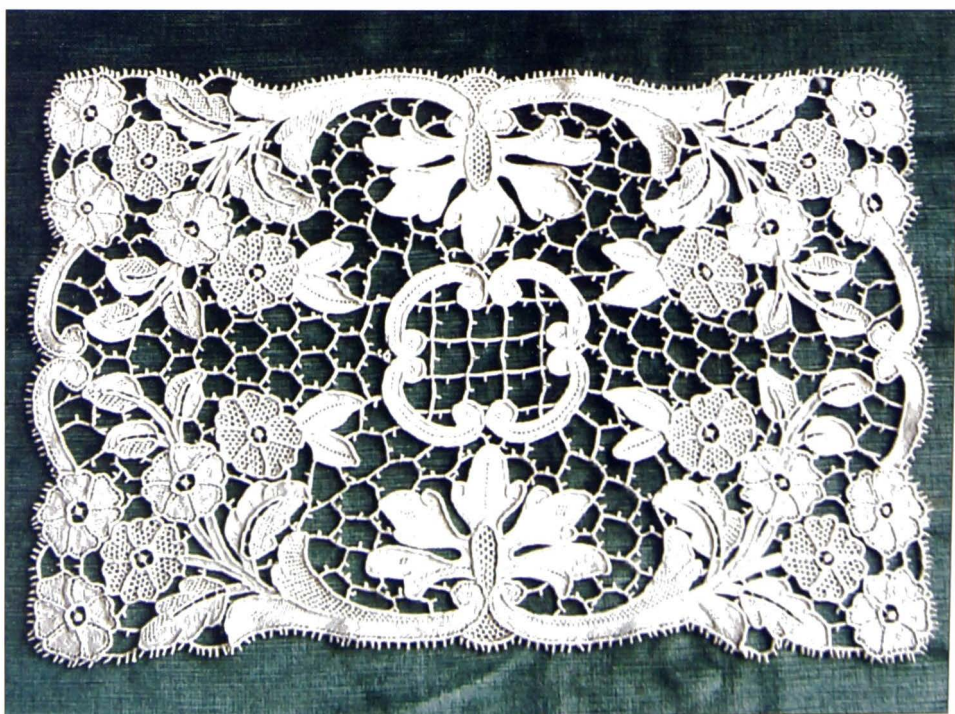
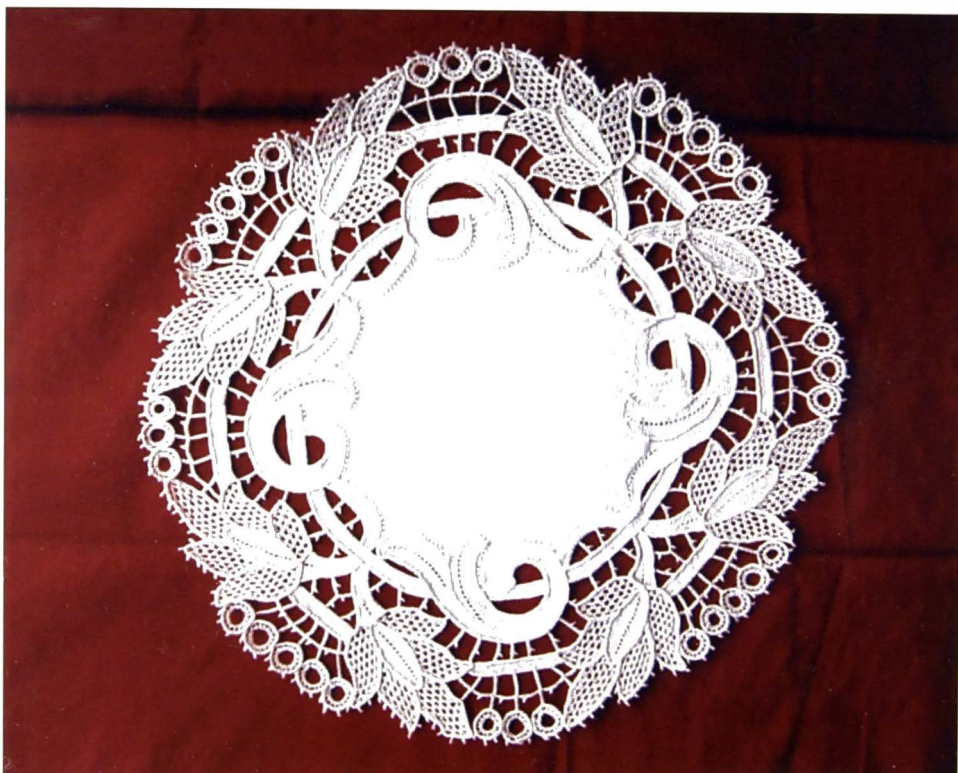
MARIE-LOUISE VEHENT

- 6 jan Bezoek aan de tentoonstelling ‘Kantreis door Europa’ te Leeuwarden Nederland.
- 13 jan Bezoek aan de tentoonstelling ‘Kant uit Italië’ te Brugge.
- 18 jan Bezoek aan de tentoonstelling ‘Overdraad’ van kantclub Kantblomme te Overpelt.
- 1 feb Bezoek aan de tentoonstelling ‘Kanten’ in het Huis van Alijn te Gent.
- 7 mrt Deelname aan de kantwedstrijd ‘De wereld van de heksen’ te Temse.
- 20 mrt Deelname aan de algemene vergadering van de Belgische kantorganisatie te Hasselt.
- 26 mrt Voorstelling van de kleine cultuurgids in de Sint-Ludgeruskerk te Zele.
- 3 apr Bezoek aan de vernissage van de kanttentoonstelling over de Mechelse kant van Rita Thienpondt te Buggenhout.
- 24 apr Deelname aan de kantontmoetingsdagen in Lier.
- 28 apr Bezoek aan het kantmuseum te Olsene.
- 1 mei Bezoek aan de kanttentoonstelling in het gemeentehuis van Ath ter gelegenheid van het 20-jarig bestaan van het kant-atelier.
- 8 mei Deelname aan de stage “Lierse kant”, georganiseerd door OIDFA.
- 15 mei Bezoek aan de tentoonstelling ‘20 jaar Vrije Leergangen Limburg’ te Genk.
- 30 mei Bezoek aan de tentoonstelling ‘Pracht en schittering, vijf eeuwen siersmeedkunst’ te Brussel.
- 8 jun Bezoek aan de kanttentoonstelling van de kantclub ‘Het Mentebolletje’ te Blankenberge.
- 12 jun Bezoek aan de tentoonstelling ‘Lierse kant en parelwerk’ te Lier.
- 15 jun Deelname aan de kantontmoetingsdagen in Lier.
- 27 jun Internationale Kant- en Handwerkmakrt Zele
- 3 juli Opening van de tentoonstelling ‘Sint-Ludgerus achterna’ in de Sint-Ludgeruskerk van Zele.
- 17-18 jul Deelname aan het kantweekend te Bailleul, Frankrijk.

- 28 aug Opening van de kanttentoonstelling ‘Zeelse en andere kanten’ in de Sint-Ludgeruskerk, georganiseerd door de Artistieke School voor Kunstnaaldkant te Zele.
- 4 sep Deelname aan de algemene vergadering van de Belgische Kantorganisatie in het museum van Mariemont te Morlanwelz.
- 14 sep Deelname aan de kantontmoetingsdagen in Lier.
- 6-18 nov Deelname aan de tentoonstelling ‘De Groote Oorlog’ in de polyvalente zaal van het dienstencentrum te Zele.
- 4 dec Bezoek aan de tentoonstelling ‘Kant uit de 19de en 20ste eeuw’ in de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis.
- 4 dec Bezoek aan de tentoonstelling ‘Brusselse kant, van realiteit tot fictie’ in het Museum voor Kostuum en Kant te Brussel.
- 16 dec Kerstfeest en algemene vergadering

De leden van de Artistieke School voor Kunstnaaldkant in hun stand op de Zeelse Kantmarkt

DRIEHONDERD JAAR SINT-LUDGERUSKERK (1704-2004)

PROF. DR. MARC VAN UYTFANGHE

Op kermiszondag¹ 5 oktober 1704 werd de huidige Sint-Ludgeruskerk van Zele, waarvan de bouw begonnen was in 1699², plechtig geconsacreerd door Mgr. Philippus-Erard van der Noot, dertiende bisschop van Gent (van 1694 tot 1730). Ferdinand von Erwitte was toen abt van Werden (van 1670 tot 1705) en dus tiendheffer en “pastoor primitief”³ van Zele. De feitelijke pastoor was Jan Van Wichelen (van 1682 tot 1713).

Hoewel men pas in 1999/2000 uitgebreid “1200 jaar Zele” had gevierd, hebben parochie en gemeentebestuur ook nu kosten noch moeite gespaard om van “300 jaar kerkwijding” een heus feestjaar te maken.

Om te beginnen werd vanaf maart 2004, en voor de duur van een jaar, een reeks tentoonstellingen georganiseerd in de daartoe voorziene “tentoonstellingshoek” vooraan in de rechterzijbeuk van de kerk. De overzichtsfolder schetst als volgt de opzet : “Elke maand wordt een bepaald thema in beeld gebracht. Ze vormen samen een kaleidoscoop van kerkelijke items die voor jong en oud te smaken zijn. Op die manier krijgen we een voorstelling van het gelovig leven in het verleden, heden en toekomst. De verschillende thematieken wisselen per maand”.

De volgende thema’s kwamen aan bod :

- maart 2004: Vastendoeken (meditatiedoeken, uitgegeven door Broederlijk Delen en geïnspireerd door de bijbel en de derde wereld);
- april 2004: Uit het fotoboek : kunstschaten (uitvergroete fotoposters uit de geïllustreerde uitgave van Emiel Verstrepen : “De Sint-Ludgeruskerk van Zele met het Van Peteghemorgel” [zie verder]);
- mei 2004: Bloemen voor Maria (tekeningen en knutselwerk verzorgd door de basisschool Pius X);
- juni 2004: Georges Herregods, priester-kunstenaar (uit Brakel) (schilderijen en keramiekwerken);

1. Rond de feestdag van Sint-Michiel, de vroegste patroon van Zele.

2. Het kerkschip stond er eind september 1700 (officieel bouwjaar). In 1703 begon de bouw van de oosttoren. De torenspits en de overwelfing van de beuken dateren van na de wijding (1705 en 1710).

3. Over dit begrip, zie *1200 jaar Zele*, Zele 1999, p.33.

- juli 2004: Sint-Ludgerus en zijn kerken in binnen- en buitenland (foto's en diamontage van twintig kerken gewijd aan Ludgerus, in Duitsland, Nederland, België, Brazilië, Taiwan);
- augustus 2004: De kleuren van de schepping door het oog van de fotolens (het scheppingsverhaal in kunstfoto's, gebracht door de Zeelse fotoclub *Fodiaz*);
- september 2004: Zeelse en andere kant (een selectie van kantstukken bijeengebracht door de *Artistieke School voor Kunstnaaldkant* te Zele);
- oktober 2004: Gebed en sacrament (uitgebeeld in kalligrafieën van zuster Elza en Marc De Block en schilderijtjes van Ivan Vercauteren⁴);
- november 2004: Vele namen, 100 heiligen (beelden, iconen en oude prenten van heiligen);
- december 2004: Kerstmis uit alle landen (kerststalletjes en kerstversiering uit verschillende landen en tradities, gezien door kinderen en verzorgd door de gemeentelijke basisschool);
- januari 2005: De bijbel op postzegels (vooral oudtestamentische tafereelen en figuren op zegels, verzameld door *De Zeelse Postzegelkring*);
- februari 2005 : Zeelse kunstenaars en hun kerk (afsluitende expo als een ode aan de Sint-Ludgeruskerk, uitgebeeld door 16 Zeelse kunstenaars).

Naast de kleurrijke overzichtsfolder, werden voor al deze thematische tentoonstellingen afzonderlijke folders uitgegeven. Elke expo werd bovendien geopend met een passende inleiding en gevarieerde muzikale omlijsting (in de kerk zelf), met telkens een copieuze receptie voor de genodigden in het parochiecentrum. Onder de gastsprekers vermeld ik met name provinciaal gedeputeerde Jean-Pierre Van der Meiren (26 mei, opening van “Uit het fotoboek : kunstschaten”), bisschop emeritus Arthur Luysterman (pinksterzondag 30 mei, opening van “Georges Herregods, priester-kunstenaar”), Rudolf Ludger Schütz, erevoorzitter van de *Communitas sancti Ludgeri* te Werden (3 juli, opening van “Sint Ludgerus en zijn kerken in binnen- en buitenland”), kanunnik Ludo Collin, kanselier van het bisdom Gent (31 oktober, opening van “Vele namen, 100 heiligen”).

Op 26 maart, feestdag van Sint-Ludgerus, werd ook het kunsthistorisch boek *De Sint-Ludgeruskerk van Zele met het Van Peteghemorgel* voorgesteld (80 blz., met vele kleurenfoto's). Het is van de hand van Emiel

4. Ivan Vercauteren won in het feestjaar 2004 de cultuurprijs van de gemeente Zele.

Verstrepen, oud-leraar van het Pius X-instituut en lid van de kerkfabriek, en werd uitgegeven in opdracht van de Bestendige Deputatie van de Provincieraad van Oost-Vlaanderen in de reeks “Kleine cultuurgidsen”. Het ging zeer vlot van de hand voor de schappelijke prijs van 10 euro, waarin de bijbehorende CD met orgelmuziek door Antoon Fauconnier⁵ was inbegrepen⁶.

Op muzikaal vlak was het feestjaar overigens rijk aan speciale evenementen in de kerk. Ik som ze even op:

- vrijdag 13 februari 2004: *Ein deutsches Requiem* van Johannes Brahms, door *European Inter-voices*, Choir & Orchestra o.l.v. Ludwig Van Gijsegem (met aan het orgel oud-organist Kristiaan Van Ingelgem);
- zaterdag 25 september 2004: *Locus iste*. Religieus herfstconcert (blaasmuziek) van de *Brassband Zele* o.l.v. Bart Van der Strieckt;
- zondag 26 september 2004 (vóór de opening van “Gebed en sacrament”): *Dedicatio Ecclesiae*. Gregoriaanse vesperdienst van het kerkwijdingsfeest door het Sint-Gregoriuskoor⁷;
- donderdag 28 oktober 2004: Muzikaal avondgebed door het Zeelse knapenkoor *In vehementi spiritu* o.l.v. E.H. Marc Van Steen⁸ en het kamerorkest *Praeludium vitae aeternae* o.l.v. Luc De Sterck;
- maandag 1 november 2004: Gregoriaanse gebedswake voor Allerheiligen door het Sint-Gregoriuskoor⁹.

5 Organist van de Sint-Ludgeruskerk sinds 1972. De CD bevat 72 minuten 17de en 18de-eeuwse orgelmuziek, gespeeld op het Van Peteghemorgel.

6 Boekje + CD zijn nog te verkrijgen bij het Provinciebestuur, in de dekenij en in de Standaardboekhandel (Markt, 24).

Op p.7 van zijn uitgave, interpreteert Emiel Verstrepen de oudste afbeelding van Zele, nl. een waterverftekening uit de periode 1550-1590. Het gebouw achter de toenmalige kerk zou de hoge stenen proosdij met abdijannexen zijn, die de vroegere proosdij van Werden aan de Dries zou hebben vervangen. In de bronnen van na de brand van 1452 vinden wij evenwel niets meer over de aanwezigheid van een proost (en monniken) in Zele (in 1477 werd een klacht over de hebzucht van de tiendpachters rechtstreeks naar Werden gestuurd en volgens de *Ghelibelleerde Sententie* moest een plaatselijke toezichter, aangesteld door de abt, de belangen van Werden in Zele en Grembergen behartigen). Ik heb dit punt inmiddels met de auteur besproken. Volgens Emiel Verstrepen moet zijn interpretatie als een loutere hypothese worden beschouwd. Zulks neemt niet weg dat het grote gebouw achter de oude kerk ons blijft intrigeren en dat verder onderzoek nuttig zou zijn.

7 Dit koor, dat nog elke zondag een volledige Gregoriaanse hoogmis verzorgt, mag als een “cultuurmonument” in het bisdom Gent gelden. Tijdens de vesperdienst bespeelde Antoon Fauconnier zowel het grote orgel als het orgeltje van de hulpkerk van Avermaat, dat naar de hoofdkerk was overgebracht.

8 Nu pastoor van Berlare en proost van Bareldonk, maar voorheen pastoor van Zele-Durmen en van de Kouterparochie.

9 Met gezangen uit de oude Latijnse “vespers” van Allerheiligen.

Voor het eigenlijke feestweekend had men niet de kermisdagen uitgekozen zoals in 1704 (de kermiskramen zouden juist een aantal manifestaties hebben belemmerd), maar het laatste weekend van de zomervakantie, nl. 28 en 29 augustus 2004. Het dekenaat Zele als dusdanig werd bij de festiviteiten betrokken en bij die gelegenheid bracht de nieuwe (dertigste) bisschop van Gent, Mgr. Luc(as) Van Looy¹⁰, zijn eerste officieel bezoek aan Zele. Een ruime delegatie van buitenlandse Ludgerusvereerders, vooral uit Werden, maar ook uit Billerbeck en het Nederlandse Zelhem, waren present!¹¹

De bisschop arriveerde op zaterdag 28 augustus om 15 uur voor de inauguratie (na de begroeting door de geestelijke en burgerlijke overheden van Zele) van het prachtige, dubbele bloementapijt, aangelegd door de verenigde bloemisten uit Lochristi. Bestaande uit begonia's en omkranst door planten en boompjes, beeldde het links Sint-Ludgerus en rechts het wapenschild van Zele uit (samen 200 m²). Het was het

2. Enkele exponaten van de kanttentoonstelling.

¹⁰ Benoemd op 19 december 2003 en tot bisschop gewijd in de Sint-Baafskathedraal op 1 februari 2004.

¹¹ Billerbeck is de plaats waar Ludgerus stierf in 809. Zelhem is eveneens met de heilige verbonden (oorkonde van 801) en heeft in 2001 zijn 1200-jarig bestaan gevierd (met toen ook Duitse en Zeelse genodigden).

geschenk van het gemeentebestuur van Zele voor 300 jaar kerkwijding (cf. illustratie nr.1). Nadien woonden de bisschop en de overheden in de kerk de opening bij van de tentoonstelling “Zeelse en andere kant” (cf. illustratie nr.2).

Om 16 uur ging Mgr. Van Looy in een tot de hoogste bank gevulde Kouterkerk voor in een eucharistieviering voor de zieken en hoogbejaarden, opgeluisterd door het koor *Consonanti* (cf. illustratie nr.3). Vandaar vertrok hij naar het Pius X-instituut voor een gesprek (om 17u30) met de verantwoordelijken van het vrij onderwijs van Zele. Tegen 19 uur ging het dan naar het VP-plein voor de inhuldiging van de nieuwbouw, bestemd voor de KSA en VP-Marsupilami (voor dit project heeft vooral E.H. Robbrecht De Latte zich ingezet : cf. illustratie nr.4). De receptie duurde tot 's avonds laat. Iets vóór 22u30 keerde de bisschop terug naar Gent.

3. De bisschop tijdens de viering in de Kouterkerk.

Hij kwam op zondag 29 augustus vroeg in de morgen terug naar Zele en begon daar zijn dag met een bezoek aan het kerkhof van Zele-Durmen, samen met deken Alfons Willems en parochieadministrator Robbrecht De Latte. Vóór hij bisschop van Gent werd, was Luc Van Looy namelijk “tweede in bevel” van de Salesianenorde in Rome. Hij wilde dus even bidden op het graf van zijn ordegenoot Theofiel Bingé († 2000), die van 1975 tot 1994 pastoor van de H. Hartparochie was

geweest. Mgr. Van Looy had E.H. Bingé rond het midden van de jaren '50 als leraar gehad in het Don Bosco-instituut van Hechtel (Limburg). De bisschop bleef nog een poos in Durmen, waar hij om 8 uur in de parochiezaal samen met de dekenale conferentie van Zele het ontbijt nam.

Vanaf 8u45 verzamelden de belangstellenden zich aan het kruispunt Lokerenbaan/Stationsstraat/Moerstraat voor de feestelijke optocht naar de kerk, met de bisschop, de geestelijkheid, de gemeentelijke overheden van Zele en Berlare, de verenigingen en jeugdbewegingen. De stoet zette zich om 9 uur in beweging en passeerde langs de Dreef, de Minister E. Rubbenslaan, de Avil Geerincklaan en het H. Hartplein (cf. illustratie nr.5). De Sint-Ludgeruskerk liep tegen 9u30 vol voor het hoogtepunt van de herdenking van 300 jaar kerkwijding, nl. de pontificale mis (onder het motto "Huis van troost, zegen voor jou"), opgeleusterd door het Sint-Gregoriuskoor en het Familiekoor, met homilie door de bisschop.

4. Robbrecht De Latte, onderpastoor van Sint-Ludgerus en parochieadministrator van Durmen (en sindsdien ook van Huivelde), gefotografeerd met de bisschop.

5. De clerus op het einde van de feestelijke optocht, met v.l.n.r. proost Heinrich Remfert van Billerbeck, deken Alfons Willems, Mgr. Luc Van Looy en pastoor Paul Van de Winkel van Overmere.

Om 10u30 volgde een academische zitting in de raadzaal van het gemeentehuis (die te klein bleek voor het talrijk opgekomen publiek). De DVD-montage "Tien christengemeenschappen langs de stroom" werd er voorgesteld : zij liet de aanwezigen kennis maken met de brede waaier van het parochielevens van Berlare, Overmere, Bareltonk, Uitbergen, Heikant, Durmen, Huivelde, Kouter, Avermaat en Zele-Centrum. De burgemeesters Patrick Poppe van Zele (cf. illustratie nr.6) en Willy Van Sande van Berlare (de beide gemeenten die het dekenaat Zele vormen) brachten een groet aan de bisschop, die op zijn beurt een dankwoord uitsprak (cf. illustratie nr.7) en een geschenk ontving. Een receptie sloot deze officiële ontvangst af.

6. Burgemeester Patrick Poppe verwelkomt de bisschop officieel in de raadzaal van het gemeentehuis.

7. De bisschop tijdens zijn dankwoord.

In het Pius X-instituut stond de feesttafel (met warm en koud buffet) gedekt voor de 330 ingeschrevenen die met de bisschop wilden middagmalen. Deze laatste hield nog een tafelspeech, maar moest toch op tijd vertrekken omwille van een andere verplichting (de viering van 500 jaar Boskapel in Buggenhout). Het feest ging evenwel nog door op het marktplein (bloementapijt, gemeentelijk muziekfestival), in de kerk (kanttentoonstelling), het parochiecentrum (waar vier van de reeds voorbij tentoonstellingen nog te zien waren), de dekenij (waar men de goudlederen kamer kon bewonderen) en op het VP-plein (o.m. een pannenkoekenslag).

Men kan slechts deken Willems en zijn medewerkers alsook het gemeentebestuur feliciteren voor dit gevarieerd programma van het feestjaar. Weinige parochies en gemeenten zullen het Zele nadoen.

Officieel logo van de viering "300 jaar kerkwijdning"

DE KRONIEK

ZELE IN 2004

MARTINE SMET

11 januari

Zoals dit reeds enkele jaren de traditie is biedt het gemeentebestuur een nieuwjaarsreceptie aan waarop de Zeelse bevolking wordt uitgenodigd. De dronk op het nieuwe jaar, gevolgd door een kerstboomverbranding, heeft deze keer plaats op de parking van de Dendermondebaan, ter hoogte van het Zandbergplein.

12 januari

Start van de werken voor de aanleg van een nieuwe atletiekpiste op de terreinen van het Sportpark Ter Elst.

16 januari

De Zeelse volksvertegenwoordiger en schepen Greta D'Hondt ontvangt uit handen van kamervoorzitter De Croo een ruiker vergeet-mijnietjes. Mevrouw D'Hondt vestigde met 10 interpellaties en 5 vragen aan minister Frank Vandenbroucke, gedurende een parlementaire commissievergadering, een absoluut record.

18 januari

Het Zeelse kabelbedrijf Raemdonck-Janssens gaat in falings. Voor 167 werknemers betekent de zoveelste sluiting in deze sector een sociaal drama.

19 januari

Overlijden van de Zeelse eeuweling Elza van Acker, weduwe Charel De Niel (° Zele 9 juli 1901).

januari

Het hele jaar 2004 staat Zele in het teken van 300 jaar kerkwijding van de Sint-Ludgeruskerk. In de kerk wordt een tentoonstellingshoek ingericht waarbij elke maand, tot in februari 2005, een nieuw thema aan bod komt. Hierbij wordt telkens een voorstelling gegeven van het gelovig leven in het verleden, heden en toekomst. Wat de verschillende thema's betreft verwijzen we naar het artikel "Driehonderd jaar Sint-Ludgeruskerk (1704-2004).

januari

De maand januari 2004 wordt met 153,8 liter neerslag de natste ooit sinds het KMI met de metingen van start ging. Het vorig record stond op naam van de maand januari 1995.

februari

De Zelenaars laten hun ongenoegen blijken over het frequentieplan van Vlaams minister van Media Marino Keulen. Ruim 1300 handtekeningen steunen de plaatselijke radio Malaika die door dit plan gedoemd is uit de ether te verdwijnen.

De Zeelse gemeenteraad neemt een beslissing inzake de inplanting van een nieuw bedrijventerrein in onze gemeente. Het goedgekeurd, voorlopig structuurplan, voorziet ondermeer dat dit bedrijventerrein wordt ingeplant aan de wijken Hoek en Durmen. Het actiecomité "Durmen-Hoek" dat zich al maanden verzet tegen deze inplanting, legt zich echter niet neer bij deze beslissing en roept procedurefouten in teneinde de plannen alsnog te kunnen vrijdelen.

14 februari

Zelenaar en HOK-lid Karel De Wilde wint in Dendermonde opnieuw de voorronde van het Groot Nederlands Dictee in de hoogste categorie Volwassenen-Specialisten.

Met een score van maar liefst 98% zal Karel voor de zevende keer op rij onze streek vertegenwoordigen op de nationale finale in het Vlaams Parlement.

15 februari

FC Eendracht Zele doorbreekt de traditie en behaalt een verdiende 4-1 overwinning tegen een wilskrachtig FC Heikant. Eendracht Zele moest winnen om aan de leiding te blijven en FC Heikant mocht zeker niet verliezen omdat de club bij dit scenario in reëel degradatiegevaar kwam. Uiteindelijk zal FC Eendracht kampioen spelen en promoveren naar Eerste Provinciaal en kan FC Heikant zich handhaven.

20 februari

Onze gemeente is opnieuw een BIN (Buurtinformatienetwerk) rijker. In navolging van het BIN Schrijverswijk neemt nu ook de Tuinwijk een dergelijk initiatief. Statistische gegevens, afkomstig van de politiezone Zele-Berlare, bewijzen dat de BIN's wel degelijk resultaat boeken bij het terugdringen van woninginbraken.

27 februari

We krijgen nog een fameuze winterprik te verwerken. Vlaanderen wordt bedolven onder een dik sneeuwtopijntje dat de vrijdagse ochtendspits danig in de war stuurt.

29 februari

JONG-CD&V, afdeling Zele, organiseert een uiterst boeiende openlucht tentoonstelling in het Park Peeters. Onder de benaming “Park Art” krijgen 10 Zeelse kunstenaars de kans om hun werk tentoon te stellen te midden van een uniek winterlandschap.

maart

Het Zeelse jeugdkoor Makeblyde behaalt onderscheiding in de categorie “Uitmundendheid” op de provinciale koorzangtornooien in Gent.

11 maart

De Spaanse hoofdstad Madrid beleeft zijn eigen “11 september” wanneer 10 bommen in 3 treinstations dood en vernieling zaaien op het moment dat duizenden pendelaars op weg zijn naar werk en school.

De trieste balans vermeldt tenslotte 192 doden en 1400 gewonden. De aanslagen worden allen opgeëist door een terreurgroep die beweert te handelen in opdracht van Al-Quada. Madrid was een doelwit omwille van de steun die Spanje verleende aan de Amerikaanse invasie in Irak.

Het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) geeft een projectsubsidie van 175.000 EUR aan het Zeelse gemeentebestuur voor haar project betreffende het huidige industrieterrein. Onze gemeente is al een hele tijd actief in de innovatie van het Zeelse bedrijventerrein waarbij wordt getracht een evenwicht te vinden tussen economische, sociale en ecologische doelstellingen. Volgens het EFRO vervult het Zeels project een voorbeeldfunctie voor de rest van Vlaanderen.

13-14 maart

De oudste platen- en CD-winkel van België sluit definitief de deuren. CD De Vriendt was gedurende 62 jaar een begrip in Zele.

26 maart

De Sint-Ludgeruskerk van Zele is het onderwerp van de 32ste Kleine Cultuurgids die op de feestdag van de heilige Ludger feestelijk wordt voorgesteld. De voorstelling van het werk van auteur Emiel Verstrepen wordt opgeluisterd met orgelmuziek op het Van Peteghemorgel door

organist Antoon Fauconnier. Bedoeling van de “Kleine Cultuurgids”, een uitgave van het Provinciebestuur, is waardevol, om minder bekend erfgoed in het daglicht te stellen.

4 april

Flandrien Briek Schotte overlijdt op de dag van de Ronde van Vlaanderen, een wielervedstrijd die hij zelf tweemaal won in 1942 en in 1948.

13 april

Ter gelegenheid van de Nacht van de Geschiedenis organiseert Jong Davidsfonds een avondwandeling naar de plaats waar ooit kluizenaar Sooi Smet verbleef gedurende de laatste 10 jaar van zijn leven. Gastverteller was HOK-bestuurslid Frank Coene.

17 april

De jeugdprijs wordt op het evenement JeugdSTAAT 2004 uitgereikt aan de Jeugdwerking van de Zeelse Postzegelkring. Deze vereniging heeft gedurende de laatste jaren meer en meer werk gemaakt van een verjonging teneinde de continuïteit te garanderen. Speciaal voor de Jeugdwerking worden alsoo aangepaste activiteiten en bijeenkomsten voor jonge filatelisten georganiseerd.

mei

Nadat Henri van Daeles roman “Woestepet” in 2003 een Boekenwelp won, wordt aan dit historisch werk de “Kleine Cervantes” toegekend. Deze jeugdliteratuurprijs wordt toegekend door de stad Gent. Bijkomend gegeven is het feit dat deze prijs één van de weinigen is die wordt toegekend door jongeren uit de leeftijdscategorie van 12 tot 14 jaar.

1 mei

De toetreding tot de Europese Unie wordt in 10 nieuwe lidstaten uitbundig gevierd. Met de aansluiting van Polen, Estland, Letland, Litouwen, Malta, Cyprus, Tsjechië, Slowakije, Hongarije en Slovenië krijgt de Unie er ruim 75 miljoen burgers bij.

8-9 mei

Onder het thema “Watch ANT See” kan Zele kennis maken met Artproject I, een kunsthappening waarop 7 kunstenaars het Fonteinhof bevolken met een heuse mierenkolonie.

De jonge muzikanten die ter gelegenheid van de Week van de Amateurskunsten de bezoekers aan het museum “Zeels Erfgoed” vergastten op een vleugje gitaarmuziek.

16 mei

Het Zeelse bedrijf “Gloria”, met vestiging in het industriepark, wordt voor de tweede keer in een half jaar tijd door brand verwoest. Verscheidene brandhaarden doen het vermoeden rijzen dat met deze brand kwaad opzet gemoeid is. De productiehal, waar winkelmeubilair werd vervaardigd, wordt volledig vernield. 18 werknemers zijn tijdelijk werkloos.

22-23 mei

Om het verdwijnen van radio Malaika uit de ether niet onopgemerkt te laten voorbijgaan wordt een totaalprogramma georganiseerd alvorens de stekker definitief wordt uitgetrokken. Malaika geeft echter de moed niet op, gesteund door het resultaat van een petitieactie onderhandelt de Zeelse vrije radio voor het verkrijgen van een nieuwe zendfrequentie.

30 mei

Ter gelegenheid van de dag van het park organiseert de gemeente Zele dit jaar een bezoek aan het gemeentebos, gelegen langs de N47 en de E17. De Dag van het Park staat deze keer in het teken van het levend water; er wordt derhalve gedurende de wandeling extra aandacht besteed aan de waterkwaliteit van de poelen die werden aangelegd op dit 15 jaar oude domein.

juni

Het Zeelse gemeentebestuur en de Welzijnsraad nemen het initiatief om vier oversteekplaatsen voor voetgangers te voorzien van noppentegels. De slechtziende of blinde voetganger wordt er aldus opmerkzaam op gemaakt dat veilig kan worden overgestoken op dergelijk zebrapad.

6 juni

Onder een stralende zon wordt het toeristisch seizoen in onze gemeente ingefietst door ruim 1.400 sportievelingen. Deze massale belangstelling was voor een groot deel te danken aan het feit dat het VRT-programma “Duizend Zonnen en Garnalen” die zondag naar onze gemeente was afgezakt. Onder het moto “Fiets mee in het spoor van een BV” nam VRT-omroepster Katja Retsin het voortouw voor de 30 km lange fietstocht langs de mooiste plekjes van Zele.

Start van het toeristisch seizoen onder een stralende lentezon.

13 juni

We zijn met zijn allen naar de stembus gegaan voor de verkiezingen voor het Vlaams en voor het Europees Parlement. Zowel in onze eigen provincie als in de rest van Vlaanderen behaalt het extreem rechtse Vlaams Blok voor de zoveelste keer op rij sedert 1991 een verkiezingsoverwinning en wordt aldus in enkele centra de grootste politieke partij. De partij "Groen !" haalt nipt de kiesdrempel na de catastrofale uitslag van hun voorganger Agalev bij de vorige verkiezingen voor het federaal Parlement in 2003.

Om extreem rechts van de macht te houden wordt formateur Yves Leterme bij de Vlaamse regeringsvorming genoodzaakt een coalitie te vormen met maar liefst 3 partijen: CD&V, SP.A en VLD.

Ziehier voor de volledigheid de uitslagen voor het **kanton Zele** (26.312 kiezers):

	Vlaams Parlement	Europees Parlement
VLD - Vivant	25,9	27,8
SP.A - Spirit	14,8	13,9
CD&V - NVA	28,3	29,0
Groen!	6,0	6,0
Vlaams Blok	23,9	22,7
PVDA	0,3	0,4
LSP	0,2	0,2
Respect	0,4	
Blanco en ongeldig	5,8	4,7
MDP	0,1	
MRV	0,1	
B.V.B	0,1	

17 juni

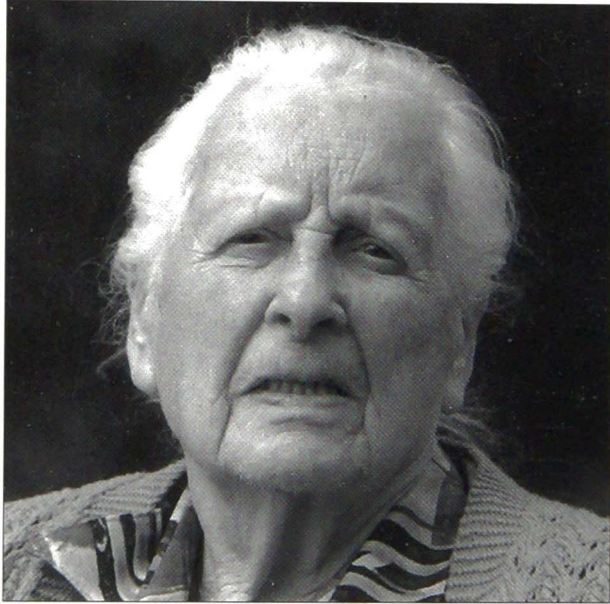
Met de veroordeling van psychopaat Dutroux en zijn kompanen door de volksjury valt het doek over de onverkwikkelijke zaak die de politieke en gerechtelijke wereld in België op zijn grondvesten deed daveren in 1996.

23 juni

Een storm met orkaankracht heeft in alle regio's van ons land lelijk huisgehouden. Aan zee, waar de windkracht pieken haalde van 156 km per uur, woedde de storm het hevigst.

27 juni

Mevrouw Madeleine Van Hecke, geboren en getogen in Zele, viert in Sint-Pauwels haar 100ste verjaardag.

Madeleine Van Hecke, kranige honderdjarige Zeelse dame.

juli

De vernieuwde Cesar Meeusstraat in het Zeelse kernwinkelgebied wordt feestelijk heropend. De vernieuwing van deze straat maakt deel uit van een grondige renovatie van het centrum van onze gemeente.

1 juli

Een uitslaande brand legt in het Zeelse industriepark de bedrijven Schotte en Belgian Bottlecap volledig in de as. Lange tijd wordt gedacht dat de enorme rookontwikkeling giftig is waardoor onmiddellijk fase twee van het rampenplan wordt afgekondigd. Ruim honderd brandweermannen van alle korpsen van de zone Zele bestrijden het vuur. Enig lichtpunt is het feit dat op het ogenblik van de brand niemand in de bedrijven aanwezig is.

4 juli

Tot ieders verbazing mag Griekenland zich tot de nieuwe Europese kampioen voetbal kronen. In de finale verslaat Griekenland het gastland Portugal. De Duitse coach Otto Rehhagel is ongetwijfeld een determinerende factor bij het tot stand komen van dit mooi Euro 2004-

parcours van Griekenland. Een flinke portie discipline leverde aldus de gegeerde Europese titel op.

17 juli

Een kort maar zeer krachtig onweer heeft ons land op die zomerse zaterdag volkomen verrast. Na een tropische warmte zakt de temperatuur in enkele minuten tijd met 10 graden. Vooral de Belgische Kust krijgt het hard te verduren met windsnelheden tot 156 km per uur. Met 37 liter neerslag in één uur tijd in Koksijde, is de Belgische Kust die dag de natste plek in Europa.

25 juli

De Amerikaan Lance Armstrong vestigt met zijn zes eindoverwinningen in de Tour de France een absoluut record. Voor de Belgen is het enig lichtpunt in deze toch wel saaie Tour de twee ritoverwinningen van rondebeflopte Tom Boonen.

30 juli

Een gasexplosie in de Henegouwse gemeente Gellingen bij Ath kost het leven aan 15 mensen en verwondt 110 mensen.

Een uur nadat arbeiders op het industrieterrein een scherpe gasgeur waarnemen richt een verwoestende knal een ware ravage aan. De gasknal wordt vermoedelijk veroorzaakt door graafwerken op de site van het bedrijf Diamant Boart. Wanneer deze leiding beschadigd werd is ook voor Fluxys, het bedrijf dat de gasleidingen in ons land beheert, een raadsel. Het verder gerechtelijk onderzoek zal moeten duidelijkheid scheppen omtrent de verantwoordelijken voor deze catastrofe.

13 augustus

De nieuwe voetpaden die werden aangelegd aan de Lokerenbaan moeten noodgedwongen terug worden opengebrouwen met het oog op de vervanging van alle elektriciteitsleidingen. Bij de heraanleg van de Lokerenbaan werden enkel de gasleidingen vervangen; de elektriciteitskabels werden in eerste instantie niet vervangen. De veelvuldige stroompannes waarmee de bewoners van de Lokerenbaan de afgelopen maanden werden geconfronteerd noodzakelijk nu echter de volledige vervanging van de bestaande elektriciteitsleidingen.

13-29 augustus

De Olympische Spelen van 2004 maken de Griekse hoofdstad Athene, tevens de bakermat van de moderne Olympiade, de "place to be". De

veiligheidsmaatregelen die worden genomen met het oog op een steeds groter wordende mondiale terroristische dreiging zijn draconisch. Wat het sportieve aspect betreft, zijn de verwachtingen van de Belgische delegatie hooggespannen. De buit valt echter eerder mager uit; wielrenner Axel Merckx en judoka Ilse Heylen winnen verdienstelijk brons. Enkel een “gouden” Justine Henin-Hardenne zorgt met een bloedstollende prestatie voor het nodige Belgische chauvinisme.

28-29 augustus

In het kader van de herdenking “300 jaar kerkwijding” staat gedurende dit feestweekend de Sint-Ludgeruskerk centraal. De viering wordt luister bijgezet met het eerste officieel bezoek van onze nieuwe bisschop monseigneur Luc Van Looy aan het decanaat Zele-Berlare. De zaterdag wordt ingezet met de opening van een prachtig dubbel bloementapijt waarop het wapenschild van Zele en de Sint-Ludgeruskerk in begonia’s kunnen worden bewonderd. Verder op het programma staat ondermeer de opening van de kanttentoonstelling in de kerk, die wordt opgezet door de Artistieke School voor Kunstnaaldkant VZW. Hoogtepunt van de feestelijkheden en tevens van de herdenking “300 jaar kerkwijding” vormt de pontificale viering op zondagmorgen.

Burgemeester Poppe en schepenen Verheirstraeten
naarstig aan het werk bij de opbouw van het bloementapijt.

Monseigneur Van Looy krijgt een woordje uitleg van bestuurslid Irma Boone bij de kanttentoonstelling in de Sint-Ludgeruskerk.

Mooi totaalzicht op het dubbelbloementapijt.

Na deze viering volgt een zitting en receptie in het gemeentehuis met officiële begroeting door de burgervaders van Zele en Berlare.

Na de maaltijd in aanwezigheid van monseigneur Van Looy is er nog gelegenheid tot een bezoek aan de diverse tentoonstellingen in het Parochiecentrum, aan het gemeentelijk muziekfestival, aan de goudlederkamer van de dekenij en aan de nieuwbouw VP-plein.

1 september

In totaal maken nu zes scholen deel uit van de Scholengemeenschap Vrij Onderwijs Zele waardoor ruim 2.095 Zeelse leerlingen onderwijs krijgen onder deze koepel. Aangesloten scholen zijn de basisscholen De Kouter, De Vlinderboom (scholen van Avermaat, Durmen en Huivelde), kleuterschool “De Kleuterkouter,” School voor Individueel Onderricht “De Zonnewijzer” en de Vrije Basisschool Heikant.

Op deze voor kinderen ieder jaar weer cruciale dag verandert Beslan, een onbekend stadje in Noord-Ossetie in een waar bloedbad. Tsjetsjeense terroristen gijzelen in een school meer dan elfhonderd ouders, grootouders, kinderen en leerkrachten. Op 3 september komt het tot een tragische ontknoping wanneer om een nog onopgehelderde reden een vuurgevecht uitbreekt dat het leven kost aan 340 mensen.

3 en 4 september

Het Zeelse muziekfestival REMUZE dat gedurende de voorbije jaren uitgroeide tot een vaste waarde, verhuist naar het openluchtpodium aan het Donkmeer. Dirigent blijft Dirk De Caluwé; de traditionele mix van klassieke muziek, een vleugje pop en musical wordt eveneens behouden.

10-12 september

De jaarlijkse opendeurdagen van het Zeelse brandweerkorps kunnen rekenen op een grote publieke belangstelling. Gedurende de drie feestdagen zakken ruim 4.000 mensen af naar de kazerne aan de Poststraat.

12 september

Open Monumentendag vindt dit jaar plaats onder het thema “Van Nature... een Monument”. Ook in Zele wordt een totaalprogramma opgezet waarbij gidsen van de VZW Durme ondermeer begeleide wandelingen organiseren in het Durmebroek en de reservaatzone Donkmeer. Eveneens ter gelegenheid van Open Monumentendag organiseert de Zeelse Postzegelkring een thematische voorstelling rond schilder-tekenaar André Buzin in de raadzaal. Twee bestuursleden van de HOK bouwen een expo op rond de archeologische opgravingen te Zele.

17-18-19 september

Het ZZ-Tap festival wordt stilaan een vaste waarde op het Zeelse muziekforum. Naast een sterke programmatie heeft een uitgebreide medewerkersploeg dit jaar tevens oog voor de totale inkleding van dit evenement. Zo wordt in de tent aan het Zandbergplein een zelf ontworpen duikbootconstructie als toog gebruikt. De zondag staat als afsluiter traditiegetrouw in het teken van de kinderaanimatorie.

28 september

Plots overlijden van E.H. José Van den Hende die sedert juli 2000 meewerkend priester was op de parochie Zele-Kouter. Voorheen was E.H. Van den Hende gedurende vijf jaar parochiaal administrator van de Sint-Jozefparochie te Huivelde.

september

Nooit in de Belgische geschiedenis gingen meer bedrijven in faling in één maand dan in deze september 2004. In totaal gaan 840 ondernemingen op de fles, een cijfer dat ons voor de eerste drie trimesters van het jaar tot een record van 5.908 failliete bedrijven brengt.

E.H. Serge De Cauwer, parochiaal administrator van de Sint-Jozefparochie in Huivelde, wordt benoemd tot pastoor van de parochies Sint-Amandus en Sint-Jozef in Denderleeuw.

oktober

Als één van de eerste 20 gemeenten in België en als allereerste gemeente van de regio Waasland gaat Zele van start met het geleidelijk uitreiken van de elektronische identiteitskaart. Voordeel van het gebruik van deze kaart is dat via de P C persoonlijke documenten kunnen worden aangevraagd zonder dat de burger zich moet verplaatsen naar de gemeentelijke diensten. Tegen het jaar 2009 moet elke Zelenaar in het bezit zijn van zijn elektronische identiteitskaart.

10 oktober

Start van de bouwwerken aan het nieuw administratief centrum van het Zeelse OCMW in de Padweg. Aannemer is het Zeelse bedrijf Dero Construct.

13 oktober

In het OCMW-rustoord Beukenhof viert Maria Bontinck haar 103de verjaardag.

16 oktober

De Gemeentelijke bibliotheek van Zele krijgt de eer om de “Bibliotheekweek” te openen op provinciaal niveau.

19 oktober

E.H. Robbrecht De Latte wordt benoemd tot parochiaal administrator van de Sint-Jozef parochie van Zele-Huivelde. E.H. De Latte is tevens onderpastoor van de Sint-Ludgerusparochie en parochiaal administrator van de parochie Heilig Hart van Zele- Durmen.

2 november

In Nederland komt een heftig debat op gang omtrent het samenleven van autochtonen en allochtonen in de Westerse maatschappij. Aanleiding voor dit emotioneel geladen debat is de moord op filmmaker Theo Van Gogh in hartje Amsterdam.

4 november

George W. Bush volgt zichzelf op als president van de Verenigde Staten. De democratische kandidaat John Kerry verliest nipt nadat de 20 kiesmannen van de staat Ohio aan Bush worden toegewezen.

12 november

Het concert “Brittania” door de Koninklijke Harmonie Kunst Adelt van Zele-Heikant kan maar liefst 1.250 muziekliefhebbers bekoren. In de evenementenhal van Seghers-Keppel worden de aanwezigen meegenomen op een Britse muzikale reis waarbij zowel Schotse traditionals, Ierse folk, pop, musical en promsmuziek op het programma staan.

14 november

Zeelers nemen afscheid van de drie zusters van de congregatie Onze-Lieve-Vrouw van Namen. Na 193 jaar (1811-2004) verlaten zij Zele en gaan van een verdiende rust genieten in het rusthuis van de congregatie te Westmalle. Vele jonge meisjes en leerkrachten kijken met mooie herinneringen terug op hun zusters in het kapelhof. De dankviering in de Kouterkerk wordt gevolgd door een academische zitting in het gemeentehuis en een middagmaal voor de ingeschrevenen. Om meer plaats te geven aan de school waren de zusters in 1992 reeds verhuisd naar een woning in de Kouterstraat.

15 november

De gemeentelijke raad voor cultuurbeleid kent de Zeelse cultuurprijs dit jaar toe aan schilder Ivan Vercauteren.

27 november

In het sfeervol decor van Café “De Zeven” vindt onder de titel “Coene Soldaat” een muzikale vertelling rond de Grote Oorlog plaats. Het betreft een organisatie van de Gemeentelijke Werkgroep voor Ontwikkelingsamenwerking en 11.11.11-Zele (Iwein Van Malderen en Luc De Wilde).

Op een bijzonder serene manier vertellen Frank Van Mossevelde en Betty Van Cleemput het verhaal van Zelenaar Maurits Coene, een soldaat van de Grote Oorlog die sneuvelde in 1914. Frank Van Mossevelde bewerkte met het oog op deze vertelling de teksten van Frank Coene en Cis Huijbrechts die zich voor dit verhaal baseerde op de oorlogscorrespondentie tussen Maurits Coene en het Zeelse thuisfront. De muzikale intermezzo's tussen de vertelling worden verzorgd door Hauman & de Moeite, waarbij Marc Hauman speciaal voor “Coene Soldaat” een aantal liederen schreef.

1 december

De burgemeesters van 25 Scheldegemeenten ondertekenen in kasteel Blauwendael in Waasmunster een overeenkomst. Onder de naam Forum Scheldeland engageren de gemeenten, waaronder Zele, zich om het gebied langs de Schelde een internationale uitstraling en meerwaarde te geven.

26 december

Een uitzonderlijk zware aardbeving veroorzaakt vloedgolven tot tien meter langs de kusten van de Indische Oceaan. De hele regio van Zuidoost-Azië telt uiteindelijk 300.000 doden en vermisten door het wassende water. Met een kracht van 8,9 op de schaal van Richter is deze beving, met epicentrum in de Indische Oceaan, ten noorden van het Indonesische eiland Sumatra, de allerhevigste in 40 jaar tijd. Gedurende de eerste dagen na de beving bestaat er de grootste onzekerheid omtrent het lot van tientallen Belgische toeristen.

31 december

Op deze laatste dag van 2004 verschijnt het laatste nummer van de Gazet van Zele. Met het verdwijnen van de “Gazet”, die dit jaar net geen zestig jaar wordt, verdwijnt tevens één van de laatst overblijvende dorpskranten van Vlaanderen. Het eerste nummer verscheen op zaterdag 11 augustus 1945.

GAZET VAN ZELE

Prijs per nummer: 1.75 fr. Inschrijvingsprijs tot einde December 1945: 30 frank. De «GAZET VAN ZELE» is te bekomen bij den drukker van het blad, namelijk: Drukkerij De Geest, Dorpplaats 21, Zele.

ALGEMEEN PLAATSELIJK WEEKBLAD

EERSTE JAARGANG — N° 1 — ZATERDAG 11 AUGUSTUS 1945

— TOELATINGSNUMMER: N° 696. — Regelmatige plaatsing van artikelen en advertenties kan niet verzekerd worden. De Redactie behoudt zich het recht voor elke advertentie of artikel te weigeren.

ONS STANDPUNT

De «GAZET VAN ZELE» is een plaatselijk weekblad, uitgegeven door jonge mensen. Ons voornaamste doel is niet beter te zijn dan andere bladen, maar wel, zoals het een lokaal weekblad betaamt, de bevolking der gemeente n te lichten door mededeelingen, verslagen, aankondigingen van algemeen en plaatselijk belang, die voor hun aard alleen maar interessant of nuttig zijn voor Zele en omringende. De rest van het blad zullen we vullen met korte en afwisselende artikels van al onze medewerkers, op een manier die iedereen ooopt te voldoen.

We weten dat onze menschen van een plaatselijk weekblad niet meer verlangen, dan dat het hun een boeiend overzicht geeft van het leven op de gemeente en tevens een gevoel van huiselijkheid wanneer men het openslaat.

Een grootscher programma hebben wij niet: het ware volledig de verhoudingen te buiten gaan wanneer men zou denken dat een blad als dit, de drager zou zijn van een partijpolitieke of revolutionaire gedachte: daarvoor bestaan de groote pers en de dagbladen.

We willen vermijden dat iemand zich gekwetst voelt in zijn gods-

dienstige of vaderlandsche gevoelens, dat bepaalde groepen of personen worden aangevallen, kortom, dat we het orgaan zouden worden van een deel der bevolking tegenover een ander. De «GAZET VAN ZELE» moet door iedereen op onze gemeente, en door alle Zelenaren, waar ze zich ook bevinden, kunnen gelezen en gewaardeerd worden. Des te meer zal men het waarderen daar we ons blad openstellen voor iedereen.

In dien geest van samenwerking zal we met vreugde dit eerste nummer verschijnen. Dat het veel succes heeft bewijst...

De Arbeid, België's eenige rijkdom

In een land als het onze, met een zeer dichte bevolking, is het niet denkbaar dat de oppervlakte, de bodem, in staat is de bevolking die er op leeft, economisch gezien, te voeden, (dat hebben we allen geweten).

Er moeten dus goederen van elders komen t.i.z. er moet ingevoerd worden (daar hebben we vijf jaren naar gewacht). Waar goederen binnen komen dienen ze ook betaald. Waar die betaalmiddelen te vinden? Wil men niet tot kapitaalovergang overgaan, d.i. wil men geen kapitaal laten wegvloeden zonder de zekerheid het kapitaal terug te kunnen aanvullen, wat a priori moet uitgesloten zijn, dan moeten dese betaalmiddelen in uitvoer gevoerd worden. Deze laatste is dan weer grotendeels mogelijk door ingevoerde grondstoffen tot uitvoerbare fabrieken of half-fabrieken te verwerken. Hier komt de factor arbeid en rol spelen die overwegen, laat ik niet zeggen alles bepalend is.

Ik hoor iemand fluisteren — hardop durft hij het niet zeggen — dat men voor enkele maanden ook van «kolen» heeft gesproken, die als ruilmiddel zouden moeten dienen. Maar ook hier is, vooral in België de factor arbeid van zeer groota invloed. Een tabel van het Internationaal Arbeidsbureau is hier sprekend (vooroorlogische cijfers):

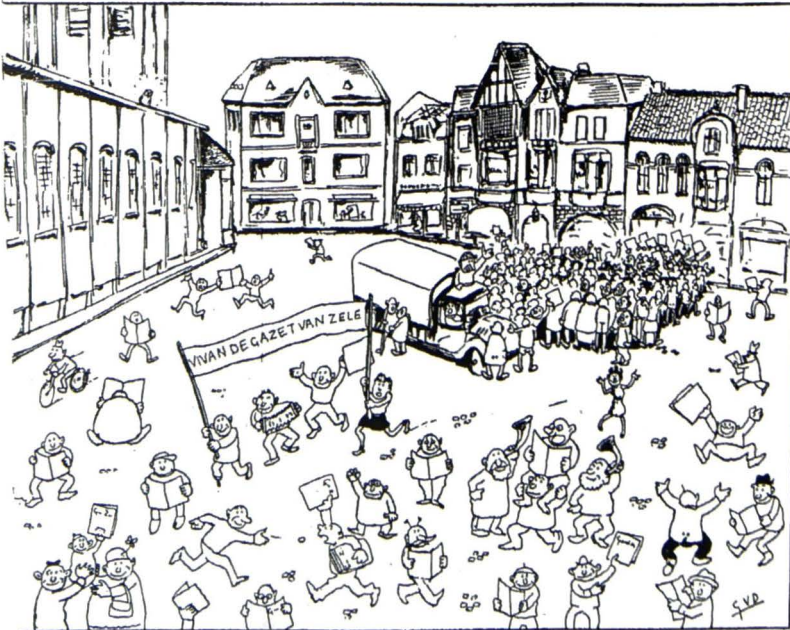
	Arbeidstijd	Opbrengst
België	5 u. 36	752 kgr.
Frankrijk	6 u. 26	835 kgr.
Engeland	6 u. 15	1170 kgr.
Duitsland	6 u. 45	1547 kgr.
Nederland	6 u. 05	1750 kgr.
Polen	5 u. 48	1817 kgr.

De reden van het verschil in opbrengst is vooral: de grootere dikte der lagen, de hoedanigheden van 't materieel, de capaciteiten der werkkrachten.

Uit dese tabel blijkt dus dat een Poolsche arbeider b.v.b. ongeveer 1/5 maal meer kolen uitdelft dan een Belgisch arbeider in ongeveer den zelfden tijd, of, om een selfde hoeveelheid kolen uit te delven, sal een Belgisch mijnwerker 2 1/2 maal langer moeten werken dan een Poolsche arbeider.

Nochians dient er opgemerkt dat door de Limburgsche mijnen, die

(Een vervolg in bladzijde 2)

.....het onthaal van de «GAZET VAN ZELE».

DE REDACTIE

Het eerste nummer van de Gazet van Zele. De hoofding werd getekend door Maurits Van Haver.

GAZET VAN ZELE

PLAATSELIJK WEEKBLAD "VOOR EN DOOR DE ZELENAAR" • TOELATINGSNR. 606 • N.V. DE STREEKRANT - DE WEEKKRANTGROEP

60

Het doek valt !

Dit is het laatste nummer van *Gazet van Zele*. Ik vind het uitermate triestig om u dit te moeten meedelen, maar het is niet anders. Eén van de laatste echte dorpsbladen in Vlaanderen geeft de pijp aan Maarten en hangt de lier aan de wilgen. Er is woede. Er is ongelof. Er is wanhoop. En ik kan dat allemaal meevoelen en begrijpen, want ik ben óók kolerig, ik begrijp het niet en ik vraag me af waar het nu heen moet. Misschien wel overgens heen. Een kleine groep van mensen heeft jarenlang voor het bestaan van dit blad gevochten, het met hand en tand verdedigd, er geld, tijd, moeite en talent ingestoken. Veranderd van drukker, van uitgever, van formaat, van kleur - iemand zal dat ooit eens allemaal op een rijtje zetten wanneer de gemoeidete bezdaard zijn en de tijd zich ontfermd heeft over

deze sluipmoed op een zestigjarige dame van stand. De redactie heeft zich de afgelopen weken het vuur uit de sloffen gelopen om alsnog de meubels te redden. We wilden niet overstappen naar een maandblad waar redactionele teksten alleen maar een schaamlapje zou zijn voor dure publiciteit, zoals de uitgever voorstelde. Met goede moed knoopten we onderhandelingen aan met het gemeentebestuur (uitgever van de *Infokalender*), waar we veel begrip ontvingen, zeker wel. Maar daar zagen ze dan weer een voorlopig tweeweeklijks blad niet zo zitten [het enige wat onze bruike op dit ogenblik, na enig driftig gereden, zou kunnen trekken]. Ik werp niemand een steen. Maar we kregen als redactie twee weken [wat als 'opzegtermijn' natuurlijk nogal belachelijk is] de tijd om met een alternatief te komen. En dat bleek veel te kort in een periode dat iedereen Susa Nina zit in

te oeceren. Heeft Zele werkelijk behoefte aan een eigen *Gazet*? Willen genoeg mensen die kopen? Genoeg bedrijven erin adverteren? De tijd zal het uitwijzen! *Gazet* redactieploeg, zo goed ken ik ze wel, bekoektooft al iets anders. Want wat moeten ze nu openen met al die onontplofte creativiteit, goedbedoelde kritiek en hun luisterend oor naartoe? U, lezer, u, adverteerder, ge zijt bedankt voor al die jaren van geduld en trouw. Als we u nekeer zeer gedaan hebben, 't was niet expres. En als we u soms eens hebben doen glimlachen of lachen, 't was g'rag gedaan. Het doek valt! En open doekjes zullen er wel niet komen. Het zij zo, het ga u allen wel! En hoed u voor namaak!

HEINRIJ VAN DARLE
Hoofdredacteur

Het laatste nummer van de *Gazet van Zele*.
Zie historiek "Omtrent de Zeelse weekbladen (Jaarboek nr. 25, 1994)

Vieringen

10 jaar Tractor Pulling Zele

10 jaar “De schuimkragen”

25 jaar blaaskapel “Den Bookhamer”

50 jaar Kleuterschool BVA-wijk

50 jaar “de Goudvink”

60 jaar KFC Heikant

90 jaar Sint-Ludgerusschool Huivelde

Foto's

Frank Coene

Etienne Quintyn

Frans Van den Berghe

MAURITS COENE, STAMBOEKNUMMER 105/57726

FRANK COENE
FRANCIS HUIJBRECHTS

VERANTWOORDING

Toen we enkele jaren geleden op 11 november aan het station van Zele stonden, vroeg mijn zoon waarom al die mensen met die kleurrijke vlaggen aan het monument stonden te “bidden”. Ik trachtte hem uit te leggen dat de menigte hun eer en respect betuigden aan alle Zeelse gesneuvelde soldaten, opgeëiste burgers en weggevoerden, gefusilleerde van de voorbije Wereldoorlogen. Het ventje begreep er niets van! De dag nadien zijn we nog eens langs gereden. Het monument, bedolven onder de vele herdenkingskransen en bloementuilen, stond er opnieuw verlaten bij.

Tot op heden werd er in de jaarboeken van onze vereniging geen enkel artikel gewijd aan de slachtoffers van beide oorlogen. In dit verhaal wordt getracht om de levensloop van gesneuvelde Maurits Coene samen te stellen. Het had evengoed een andere Zelenaar kunnen zijn, doch wijlen Lea Famelaer¹ had heel wat familiestukken van haar oom zorgvuldig bewaard. Enkele jaren voor haar dood gaf zij deze stukken aan mij in bewaring. Ik beloofde haar plechtig dat ik deze persoonlijke gegevens met alle Zelenaars zou delen. Daar waar nodig werd de tekst verrijkt met foto's, drukwerk, uittreksels uit brieven of werden verduidelijkingen aangebracht.

Het eerste deel van het artikel, de periode 1890 – juli 1914, heb ik voor mijn rekening genomen. Het tweede en veel omvangrijkere militaire gedeelte werd door Francis Huijbrechts geschreven. Deze Hoogstratenaar is uitermate bedreven in het oorlogsgebeuren. Francis heeft mijn inziens een uniek relaas van de eerste oorlogsmaanden van onze Zeelse soldaten geschreven.

1. Geboren te Zele 02-02-1911 en overleden te Oostakker 20-08-2003. Dochter van Eugène Famelaer en Elvire Coene en weduwe van Ernest Cauwe.

Ik wens hem nu reeds te bedanken voor zijn enthousiasme en zijn ontelbare uren die hij aan dit werk heeft besteed. Hij was mijn persoonlijke gids in het Hageland en de streek ten zuiden van Antwerpen. Aan de hand van zijn deskundige uitleg was het alsof ik in de tijd was teruggekeerd. Francis liet mij de plaatsen zien waar Maurits en vele van zijn lotgenoten hebben gevochten voor de vrijheid en onafhankelijkheid van ons land. Lea kan ik enkel nog postuum bedanken voor het ter beschikking stellen van de familiestukken. Ik wens dan ook dit verhaal aan haar op te dragen.

Frank Coene - Zele

Maurits poseert trots in het donkerblauwe uniform van het 5de linieregiment (verz. F. Coene)

Eén rijk gevuld mensenleven geleden, 90 jaar om precies te zijn, werden onze gewesten geconfronteerd met één van de meest dramatische invasies uit de West-Europese geschiedenis. Tienduizenden landgenoten werden inderhaast onder de wapens geroepen of meldden zich vrijwillig om zich te verzetten tegen een brutale agressie door het Duitse Keizerrijk. Duizenden betaalden daarbij de hoogste prijs voor de verdediging van “huis en haard”. Eén van hen was Maurits Coene uit Zele. Een veelbelovende jongeman, niet meer maar ook niet minder als z’n talloze lotgenoten die eveneens nooit de – veelal bittere – smaak van de overwinning zouden proeven in een oorlog die niemand van hen ooit had gewild.

Het is over deze Zelenaar en in mindere mate zijn jongere broer Jules dat dit artikel handelt, als eerbetoon aan zovele van onze voorvaderen in “den Grooten Oorlog”. Trouwens hoog tijd nu in 2004 ook de laatste Belgische oud-strijder zijn voormalige wapenbroeders in het Walhalla heeft vervoegd.

De bouwstenen voor dit uitgebreide artikel worden in de eerste plaats geleverd door de overgebleven correspondentie van de gebroeders Coene met hun achterban. Tevens konden we nogal wat relevante achtergrondinformatie putten uit het baanbrekende boek “Zele tijdens de Grote Oorlog” (1987) van Etienne Quintyn en “1914 in de regio Haacht” (1993), zowel letterlijk als figuurlijk een monumentaal werk. We zitten trouwens midden in de actie met de uittreksels uit “De Historiek van het 5de Linie Regiment” (1937). Misschien de enige verdienste van de auteurs is dat ze de vele puzzelstukken in een logische context bij elkaar hebben gebracht en voor de nodige bindteksten hebben gezorgd.

Francis Huijbrechts - Hoogstraten

1. DE FAMILIE COENE

1.1 Huis Coene

De familienaam “Coene” werd voor het eerst opgetekend in de Zeelse geschiedenis rond het jaar 1346. Het was Jan Coene die een jaargetijde en een mis stichtte en hiervoor de Heilige Geesttafel van Zele enkele landbouwgronden schonk. Op het einde van de 15de eeuw vinden we ene pastoor Jacob Coene, die een wekelijkse – op dinsdag – Heilig gezongen mis stichtte ter ere van Sint-Michiel. Als we de namenindex van Michem² verder raadplegen komt de naam Coene nog verscheidene keren voor. Vast staat dat ze steeds één of andere leidende positie in de Zeelse dorpsgemeenschap innamen, hetzij als burgemeester, als schepen, als Heilig Geestmeester, Kerkmeester, ... Zo was het ook met de vader van Maurits Coene.

Karel-Lodewijk Coene (roepnaam Louis) is als jongste zoon van Benedictus-Bernardus en Francisca-Dominica De Kimpe vrij snel wees. Zijn voogdes Coleta De Kimpe geeft de jonge knaap alle kansen en stuurt hem achtereenvolgens naar het college van Dendermonde, het Klein Seminarie van Sint-Niklaas en het Groot Seminarie te Gent. In het militieregister van 1874 staat er achter zijn naam “student”. 20 jaar en nog studeren was heel uitzonderlijk voor die tijd. Ondanks zijn studies moet hij toch een lot trekken. Louis loot zich in en is bestemd om zijn legerdienst te vervullen bij het 8ste Linieregiment. De familie is echter bemiddeld en de jonge man wordt vervangen door Leonard Mertens. Na het opstellen van de vereiste notarisakte ontvangen de ouders van Leonard 800 frank.

Op 23 juli 1884 trouwt de 30-jarige Louis met de 2 jaar jongere Eugenia-Maria Van Brussel. Zij is de dochter van een belangrijk huis- en fijnschilder te Laarne. Hetzelfde jaar opent het jonge koppel een winkeltje in koloniale waren in de Plaisantstraat te Zele (nu Dr. Armand Rubbensstraat 2). De Coenes verkochten er losse bruine zeep uit de bak, losse siroop met de pint, petrol uit het kraantje, koffie en peeën uit de ijzeren bussen per vierendeel of een veelvoud daarvan. Rond de eeuwwisseling breidde het gamma uit met sigaren. Tabak en pijpen behoorden reeds langer tot het assortiment. De zaak gaat goed en ook privé loopt als naar wens. Ook de kinderwens wordt vervuld.

2. MICHEM Frans, Zele en zijn geschiedenis, blz. 413

Fragment uit een oude prentkaart. Moeder Coene en haar dochters (ook in de bovenvenster) poseren voor hun winkel in de Plaisantstraat (verz. E. Quintyn).

In 1885 wordt Maria geboren. Velen zullen zich haar nog herinneren als Maria met het klompvoetje van het tabakswinkeltje. Een jaartje later ziet Elvira het levenslicht en in 1888 vervoegt Firmina haar zussen. Het jaar 1890 is voor Louis een opluchting. Eindelijk een zoon. De baby luistert naar de namen Mauritijs-Augustus-Franciscus. Maar papa Coene laat het hier niet bij. In 1893 wordt Armand geboren, gevolgd door Margriet in 1895 en Jules in 1896. Arthur vervolledigt het gezin in 1900. Acht kinderen!!!

Beroepshalve is vader Coene winkelier. Vanaf 15 juli 1889 wordt tevens hij aangesteld als ontvanger van het Bureel van Weldadigheid van Zele. Zo ontvangt hij voor de voorloper van het OCMW de landpachten, de opbrengsten van de verkoop van bomen, gras en lis. Het meeste geld vloeit echter terug naar de arme Zeelse bevolking onder de vorm van bedelingen, het voorschieten van huishuren, aankoop van

kleding... Maurits zal zijn vader op diens werkbezoeken regelmatig vergezellen en zo in contact komen met de minder goeiden in onze gemeente. Op 26 juni 1896 wordt Louis opgevolgd door Petrus Van Gothem. Naast zijn dagtaak is vader Coene een goed toneelspeler en bestuurslid van de plaatselijke Davidsfonds-afdeling. Verder geeft het gezin Coene-Van Brussel in het begin van de 20ste eeuw meer dan 20 postkaarten met Zeelse zichten uit.

<p>AANTEKENINGEN (zie besluit van den 8 Juni 1823, Staatsblad, n° 21).</p>	<p>GEBORTEAKTE N° 119</p>
<p>Coene Woaawitius Augustus Franciscus</p>	<p>Ten jare duizend acht honderd en <i>negentig</i>, den <i>waal</i>der maand <i>April</i>, om tien ure voor middag, voor ons <i>Cesar. Philip Meus, Burgemeester</i> beambte van den burgerlijken stand der gemeente <i>Zele</i>, rechterlijk arrondissement</p>
	<p><i>Dendermonde</i>, provincie Oost-Vlaanderen, is verschenen <i>Karel Lodewyk Coene</i>, oud <i>zes en dertig</i> jaren, <i>winkelier</i> geboort van <i>Zele</i>, wonende <i>alhier wyk Dorp, 991</i>, die ons heeft</p>
	<p>vertoond een kind van het <i>mannelijk</i> geslacht, 't welk hij ons heeft verklaard geboren te zijn den <i>Elfden April</i>, om acht ure 's avonds, ten huise en van hem declarant, en van <i>Eugenia Maria Van Brussel</i>, oud acht en dertig jaren, <i>winkelierster</i>, geboren te <i>Laerne</i>, zijne huibronn <i>alhier woonachtig</i>, en waaraan hy verklaard heeft te geven de voornamen van: <i>Woaawitius Augustus Franciscus</i></p>
	<p>Waarvan akte, dadelijk opgemaakt te <i>Zele</i> ten gemeentehuize, in tegenwoordigheid van <i>Arsenius Melis</i>, oud <i>twee en veertig</i> jaren, <i>Koopman</i>, wonende te <i>Zele</i>, en van <i>Petrus Julius Geens</i>, oud <i>dertig</i> jaren, <i>Kantoorbediende</i>, wonende te <i>Zele</i>, getuigen hiertoe aangezocht; en na hun den tegenwoordigen akt voorgelezen te hebben, getekend door ons met den vader en de getuigen</p>
	<p><i>Louis Coene</i> <i>A. Melis</i> <i>Geens</i> <i>Van Brussel</i></p>

Geboorteakte Maurits Coene

Maurits groeit op in een christelijke, sociaalvoelende en culturele omgeving. Zijn peuter- en kleuterjaren brengt hij vooral door in het gezelschap van zijn drie zussen. Waarschijnlijk zullen deze hun kleine broer in de watten hebben gelegd. Hun speciale band voelt men in de latere oorlogsbriefwisseling goed aan. Over zijn lagere studies is niets terug te vinden. Noch in het archief van de Gemeentelijke jongensschool noch in dit van de Rotstraat werd zijn naam vermeld. Het eerste

wat het familiearchief prijs geeft, is zijn Eerste Communie. Deze enige kerkelijke plechtigheid heeft hij gedaan op 24 maart 1901 in de Sint-Ludgeruskerk.

Communieprentje (verz. F. Coene)

Voor zijn middelbare studies wordt Maurits naar het Sint-Victor-college te Turnhout gestuurd. Blijkbaar is dit voor hem een vrij aangename periode. Hij zal nog lang met leerkrachten en medeleerlingen contact houden. In 1906, Maurits is nu 16 jaar, wordt hij als hulpschrijver van de burgerlijke stand van de gemeente aangenomen. Hier zal hij in zijn vrije uren een eerste stamboom van de familie Coene samenstellen. Een versie van 3 september 1908 werd in het familiearchief bewaard.

In 1907 slaat het noodlot voor de eerste maal in de Plaisantstraat toe. Op 19 maart verklaart dokter-burgemeester Armand Rubbens dat Louis “aangedaan is van krankzinnigheid” en dat de staat zijner gezondheid de opsluiting in een krankzinnigengesticht vordert. Deze opname wordt op 22 maart door het parket van de rechtbank van Iste aanleg te Dendermonde bevestigd. Vader Coene wordt vervolgens in het “Asile

GESLACHTS TAFEL.

Coene Ewinus, geboren te Zèle den 4^{en} April 1708.
 zoon van Bone Daniel en van Appietoro Joanna Maria,
 gehuwd met van der Coenen Maria Elzevira

Coene Petrus Joannes, geboren te Zèle den 28^{en} Juli 1745,
 zoon van Ewinus Coene en van Maria Elzevira van der Coenen
 gehuwd te Zèle den 29^{en} April 1766.
 Het Joanna Judoa van Beake.

Coene Jacobus, geboren te Zèle den 3^{den} Septembor 1771,
 zoon van Petrus Joannes Coene en van Joanna Judoa van Beake,
 gehuwd met Coleta Beake.

Coene Doradielus Doracardus, gel. te Zèle den 30 April 1809.
 zoon van Jacobus Coene, en van Coleta Beake;
 gehuwd te Zèle den 15^{en} April 1846,
 Het Fransisca Dominica De Kroype.

Coene Carolus Endonius, geboren te Zèle den 25^{en} Maert 1857,
 zoon van Doradielus Doracardus Coene en van Fransisca Dominica Kroype
 gehuwd te Zaarve den 23 Juli 1887,
 Het Eugenia Maria van Brussel.

Opgemaakt voor de ondergetekende, hulpe-
 schryver bij den burgerlijken stand der Ze-
 mente Zèle, den 13^{en} September 1908.

M. Coene

Coene
 Maria Coleta
 Beake, gel. te
 Zèle
 den 29 Maert 1835

Coene
 Elvira Doradite
 Fransisca Kroype,
 gel. te Zèle
 den 13 Octob. 1886

Coene
 Fransisca Beake
 Beake,
 gel. te Zèle
 den 10 Juli 1838.

Coene
 Maria-Anna-
 gatus Fransisca
 gel. te Zèle
 11 April 1890.

Coene
 Clemens
 Endonius Kroype
 gel. te Zèle
 25 Octob. 1893.

Coene
 Maria Coleta
 Fransisca Beake
 gel. te Zèle
 den 4^{en} Maert 1895.

Coene
 Julius Joannes
 Kroype,
 gel. te Zèle
 den 4^{en} Sept. 1896

Coene
 Catharina Maria
 Engeman,
 gel. te Zèle
 den 6 November 1896

Summiere stamboom van de familie Coene (verz. F. Coene)

D'Aliénés Saint-Jérôme” te Sint-Niklaas geplaatst alwaar hij enkele maanden later op 30 augustus op 53-jarige leeftijd aan de gevolgen van een “pneumonie droite” overlijdt. Uit het dossier blijkt dat de 3 jongste kinderen nog naar school gaan en dat Maurits gemeentebediende is met een jaarsalaris van 600 frank. Moeder en haar drie oudste dochters staan in voor de winkel en de rest van het gezin. Terwijl dat vader in de kliniek werd opgenomen neemt de 17-jarige Maurits de verzekeringsportefeuille “Helvetia” van zijn vader over.

Op cultureel vlak zet Maurits samen met zijn broers Armand en Jules zijn eerste stappen in de toneelafdeling van het Davidsfonds. Ook hier treedt hij in het voetspoor van zijn liefdevolle vader.

Maurits in het kostuum dat gebruikt werd voor het drama
“Aloysius van Gonzagua” (1907) (verz. F. Coene)

Verder laat hij zich ook niet onbetuigd in de Zeelse Tekenschool. Hier behaalt hij diverse malen de eerste prijs, onder andere in 1906-07 in de klas der Bouwwoorden (57,5/60 punten). Zijn tekentalent zal hij later aanwenden om de visitekaarten van de Zeelse Diamantslijperij³ (1912) in de Dreefwegel van Maurits Caesens⁴, een vriend des huizes, te ontwerpen.

Sport is blijkbaar aan Maurits niet besteed. Toch draagt hij op zijn eigen manier een steentje bij tot het Zeelse sportgebeuren. Op 13 december 1910 engageert de 20-jarige Maurits zich als “schrijver” bij de Sint-Xaveriusgilde “Vlug en Vroom”. Deze turnvereniging is rond de eeuwwisseling gesticht en heeft haar lokaal op de Kattenbriel, rechtover het huis Coene. In de feestzaal van “De Grootte Kroon”, tevens het lokaal van het Davidsfonds, worden op woensdag en zaterdag de turnlessen gegeven door leider Michel Famelaer. Theodoor Hulpiau is verantwoordelijk voor de nodige kostumen. Tijdens zijn

3. Plannen bevinden zich in het Fonds De Pauw, Dienst Monumentzorg te Brugge

4. Maria Coene heeft voor hem een tijdje het secretariaatwerk verricht.

De kaart werd getekend M.C. (verz. M. De Vuyst † en verz. F. Coene)

wordt gemaakt aan overmeire en Skers,
 te lake wete dat we bereidwillig de toe-
 stelle, ter hunne beschikking houden
 De Voorzitter,
 De Schrijver,
 Alleen

Van de Bestuursvergadering gehouden
 in den loop van het 2^e halfjaar 1912 en
 gedween 1913, de ondergeteekende schrijver
 onder Rijgsdienst zijnde, werd ongeluk-
 kiglijk geen verslag opgemaakt.
 De Schrijver
 Alleen

25. Verslag
 over de Bestuursvergadering van
 29^e April 1914.

Aanwezig: G. Heer Van Caelenbergh, Voorz. j. de
 Smit-Voorzitter, Alfons Goossens, De Smeyne, De
 Smeit, De Vane ^{De Dina} en Thelmann, Bestuursleden,

Fragment uit verslagboek van de Sint-Xaveriusgilde (verz. F. Coene)

ambtsperiode als secretaris zal Maurits volgende activiteiten begeleiden en ondersteunen: Het jaarlijks Openbaar feest (26 februari 1911), een reis naar het Bondsfeest te Robais (2 juli 1911) waar de turners De Bock, Van Haute, A. Van Damme, ? Van Damme, L. Revets, C. Verbeeck, De Wilde, Van Buynder en J. Christiaens in de prijzen vallen, deelname aan het wijkfeest te Durmen (30 juli 1911) ... Maurits laat elke activiteit aankondigen in de toenmalige Zeelse kranten.

1.2 Bij den troep

Op 18 november 1909, een maand voor het overlijden van koning Leopold II, wordt de verplichte dienstplicht voor één zoon per gezin ingevoerd. Dit betekent meteen het einde van het lotingsysteem.

Maurits met zijn zussen Maria, Elvira en Firmina (verz. F. Coene)

Maurits-August-Frans Coene wordt als 14de ingeschreven in het militieregister van de klas 1910. Op 5 februari 1910 schrijft hij echter een persoonlijke brief naar de militieraad met het verzoek om uitstel te krijgen omwille van zijn financiële steun voor het gezin. Moeder Coene houdt weliswaar een winkeltje in tabaksfabrikaten en koloniale waren open doch de omzet is te klein om 9 monden te voeden.

Op 18 februari beslist de militieraad dat Maurits één jaar respijt krijgt met als reden van onderzoek: "Kan niet zonder ernstig nadeel tijdelijk de handelsverrichting zijner moeder verlaten".

Elvira trouwt op 29 maart met Eugène Famelaer. Dit huwelijk wordt met een eerste kindje, Lea Famelaer, bezegeld op 2 februari 1911. Maurits krijgt dezelfde maand opnieuw uitstel van legerdienst.

Op 21 februari 1912 wordt hij opnieuw ingeschreven in het register van de "Algemene Inlijving der klas 1912". Bijkomend uitstel wordt niet meer toegestaan. Maurits wordt aangeduid om dienst te doen bij het 5de linieregiment te Antwerpen. Een stad die hij blijkbaar vrij goed kent. Tante Firmine Van Brussel, die met Theophiel Longerstay is getrouwd, woont in de Van Maerlantstraat, niet ver van het Centraal Station. Deze familie zal in het verloop van het verhaal een belangrijke verbindingsrol spelen tussen Maurits en zijn thuis in Zele. Ook broer Jules vertoeft regelmatig in de Sinjorenstad. Het lijkt wel dat hij er een job heeft gevonden.

Onze rekrut luistert naar het stamboeknummer 105/57726. Bij het geneeskundig onderzoek stelt de commissie vast dat Maurits 1,67 meter groot is. Naast zijn lengte staat netjes "Geen veroordelingen" geschreven. Zijn kennis reikt zelfs verder dan lezen en schrijven.

Blijkbaar was het de gewoonte om de nieuwe rekruten voor te bereiden op de nakende legerdienst. Zo nodigt Maurits zijn lotgenoten uit op de lessen, die door de Zeelse Militianenbond worden georganiseerd.

Onze gemeentebediende vervoegt uiteindelijk "den troep" zoals gebruikelijk midden september van het lopende jaar. Vanaf nu ontvangt moeder Coene een wekelijkse militievergoeding van 3,50 frank. Volgens artikel 1 §8 van de militiewet diende een infanteriesoldaat destijds een legerdienst met een maximale duur van 20 maanden te vervullen. Het zullen er uiteindelijk 16 worden met als afsluiter een militair kamp te Beverlo. Petrus-Ludocivus Roosendans uit Durmen,

Militianenbond
van
Zele.

den 9^{en} August 1912.

Wijsscheer.

Möet genoeg laten we U weten dat ons Bestuur
besloten heeft voortaan ook lessen van militair
voorbereiding te doen geven des Zondags.

De eerste les, waaraan we U uitnodigen, zal Zon-
dag 11^{en} Augustus gegeven worden om 1/2 ure slijp
om middags 12 ure in de kerk van de
mairie.

De duren van de lessen zijn voor de jongens die in de
week belet zijn om de lessen bij te wonen op
dese van Zondag moet aandacht en uitbaken.

De daaropvolgende les wordt gegeven Dinsdag
13 August, 's avonds om 8 1/2 ure.

Vriendelijke groeten

namens het Bestuur

Wijsscheer
Schrijver.

Uitnodiging (verz. F. Coene)

Aloysius-Benedictus Callaert uit Rinkhout, Petrus-Adolphus De Waegemaker uit Hansevelde en Leopoldus Jacobs uit de Heikant vervullen hun legerdienst bij hetzelfde regiment.

Pas enkele weken "bij den troep" en Maurits verstuurt reeds een eerste brief van uit Fort nr. 2 te Wommelgem aan zijn kapitein. Op 24 oktober 1912 richt deze officier een brief aan burgemeester Dr. Armand Rubbens dat de geformuleerde aanvraag van de belanghebbende aan de regimentscommandant werd overgemaakt om het gevraagde te verordenen. Wat zijn verzoek van 21 oktober 1912 juist inhield, kon niet met zekerheid worden achterhaald. Vermoedelijk ging het om de prijsuitreiking van de Zeelse Tekenschool begin november. Vast staat dat ons "Coeneken" zijn goesting gekregen heeft, een kenmerkend familietrekje. Ook voor andere familietakken.

Vanuit Fort nr. 2 zullen heel wat manoeuvres en marsen vertrekken. Om vooral de mannelijke lezers van de sfeer van toen te laten proeven worden zowel de brieven die vanuit Zele werden verstuurd als deze die in Zele toekwamen integraal opgenomen. Hier en daar werd de spelling

een weinig gewijzigd. Op gepaste momenten wordt getracht om aan de hand van verduidelijkingen tussen haakjes de tekst leesbaarder te maken.

Maurits "ligt" reeds een zestal maanden bij het leger als zijn zuster Margriet een briefje schrijft:

Liefste broeder,

Dat kan deugen hé ! Een vraagteken voor datum. Voor 'n heel fort overheden gelijk de uwe zou ik nog niet kunnen zeggen den hoeveelsten (februari 1913) het is. Sedert ik hier boven zit te koekeloeren zijn de dagen voor mij net gelijk. Met mijnen poot is het "stationaire" daar komt niet veel verandering aan, hoelang dat nog zal duren weten ze hierboven het best.

Nu jongen dat ge daar maar geene permissie kunt krijgen, staat ons in het geheel niet aan zulle : was ik maar te poot, 'k zou u daar wel eens van uw fort komen halen. Dat ge u daar goedschiks, kwaadschiks in stelt doet ons genoeg en liever dan u op een loopken eens 't huis te hebben en u op den hoop eene straf op den nek te halen, we zien u dan nog in Antwerpen blijven alhoewel het voor ons ook eene eeuwigheid schijnt dat we u gezien hebben.

Hebt ge nu al bij Jules geweest, die maakt daar goed leven volgens hij schrijft, wat voor werk hij daar eigenlijk uitricht weten we ook nog niet, een groot verteller is 't nog niet hé !

J(ozef). Bracke (een vriend van de familie) zal wekelijks naar huis komen we geven hem nu vandaag een pakje mede voor Jules en een voor u, gaat er dan zoo spoedig mogelijk eens om naar 't gesticht.

Deze morgen ontvingen we 't blaadje van St-Victor (school te Turnhout), we zenden het u mede met de XX. Deze week donderdag is het weer vergadering in Antwerpen. Ze zullen u daar wel verwachten geloof ik. Ze waren op uw bijzijn nog al gesteld, zoo lazen wij toch in 't bladje. Ge spreekt dikwijls van oorlog, hier is het nu toch oprecht oorlog voor de huizen.

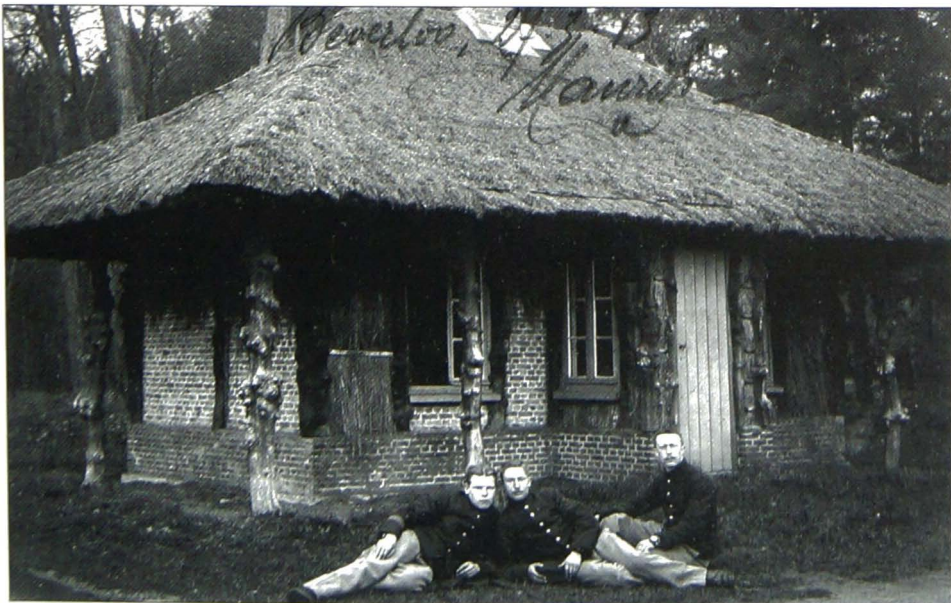
Dat van den ontvanger is gekocht door Verbelen voor 15.000 fr; hij gaat het zelf bewonen. Odilon (Nelis) heeft dat huis gehuurd achter de kerk dat zal hij bewonen binst dat ze het achterste van zijn huis veranderen. 't Voorste gaan ze nu nog laten zooals het is. D. Malfliet heeft het huis gekocht van Fl. Van Cauteren voor 13.000 fr. Die zal daar eene beenhouwerij openhouden. Nu zit Fl. Van Cauteren zelf buiten maar 't schijnt dat Schicks hem eene beenhouwerij zal zetten op de plaats van

dien stal van Fl. Van Uytfanghe. Volgens, den praat van de commeiren, zou het huis van P. De Varez opgetrokken ook dat van Wed. De Caluwe, Mr Maurice (Caessens) heeft al dien grond aangekocht neven Van Wezepoels voor de vrouw van Albert dat huis zal daar binnenkort ook uit den grond rijzen.

Ik heb nu eigenlijk nog niet gesproken van 't huis van Wed. Hulders dat wordt letterlijk bestormd door koopers, den ouden Haegens laat het niet gaan al moest het hem 20.000 fr kosten. Nu ziet ge schreef ik u dit omdat het moet dienen als gazettenuws en omdat er eigenlijk geene plaats meer was om het er bij te drukken.

't Groot nieuws van al zou ik nog vergeten, Maurice jongen, a. g. b. (als het God belieft) zou tant tataken meetjen kunnen zijn in october of november (op 14 oktober 1913 ziet Hedwig Famelaer het levenslicht). Is dat geen groot nieuws maar zwijgen dat ge zweet zulle, want 't en is eigenlijk nog maar hier in huis dat er eens van geklapt wordt. 't Zijn dan nog maar de belanghebbenden die er tusschen komen. Nu maar courage, kleine Marc (Famelaer, het tweede kind van Elvire, geboren op 14 juli 1912) betert nu toch ook, die zal nu stilaan ook wel beteren. Nu baasken, slaapwel zullen. Vele groeten van heel de familie en een hartelijken zoen van uwe

Mitta

?, Gabriël Matthys uit Lokeren en Maurits (verz. F. Coene)

Op 14 april 1913 gaan 372.000 Belgische arbeiders in staking voor het afdwingen van het algemeen stemrecht. Over het algemeen verloopt de actie vreedzaam. Ook in de haven van Antwerpen. Maurits was ter plekke en schrijft ...

Lieve moeder en C°,

't Komt er nu toch eindelijk eens van dat ik er mij kan aanzetten om u eens een briefken te schrijven. 'k Kom voor eene verandering weer eens de wacht af (van zondag op maandag) dat is nu de 3e maal op vier sedert 't kamp dat ik dat kansken heb.

't Is wel kermis op Borsbeek maar 'k ben te moe en dacht maar liever deze gelegenheid te gebruiken om een briefje te schrijven.

Op mijn voorgaande kaartje schreef ik dat we waarschijnlijk vrijdag naar de "grève" (staking) zou moeten trekken. 't Heeft ook zoo geweest, maar we zijn maar 24 ure weg geweest, zoodat we zaterdagnoen al terug waren op 't fort. We hebben dien dag en dien nacht op het Asiadok gelegen (op een 10 minuutjes van Jules zijn logement). 't Was daar nog zoo slecht niet zulle ! We hadden daar huisjes in de houtstapels om in te slapen. Op dit gedacht⁵. Geen "apprentie" van u daarin te kunnen rechten zulle en donker 's nachts. Ge kunt het niet gelooven. Maar 't was er warm en we lagen uit den trok en dat was toch 't voornaamste hé ! We waren nog al wat beter als 3/3 (een andere compagnie). Die mannen lagen blak en bloot onder de hangars en met 't weer dat 't mieken, was dat nu geen karot. Verders hadden we daar al heel weinig te doen. Drie werkers "fachon" en verders heel den dag "libre". 't Is te zeggen betrekkelijk vrij want we mochten ons niet ver verwijderen. We hebben daar dan heele dagen op de schepen van den dok gezeten en al een praatje gedaan met de schipperin, natuurlijk ! 't Eten bracht men ons daar uit 't regiment en 't was goed hoor. Daarbij kregen we nog een supplementair rantioen te zeggen, 's avonds vleesch en koffie, suiker; een glas bier en 5 centiemen tabak. Als 't maar altijd "grève" was, 'k zou geloof ik bijteekenen. Stakers waren er niet te zien. Ook waren we goed voor-zien zulle. We hadden elk 30 cartouches de guerre en 10 cartouches de sureté. Ook een verbandzakje voor een eerste passement. Op onzen zak eene chargie (deken). We hadden beziens als we zoo uitgedoscht over den boulevards trokken zulle. Hier in Antwerpen hoort ge geen muisken piepen. De stakers houden zich danig koes. Deze week zullen we waarschijnlijk weer zoo een dag dienst gaan doen en ik denk zoo voor tot 't einde van de fameuze staking.

Op het origineel stond een tekening

Hier op 't fort gaat alles zijn gewone gang. Eerst zaak dat ze ons hier gaan doen kreveren van de wachten. En is men bij toeval eens de wacht niet dan is men pikket. We zijn hier met 2 compagnies, elk van een 70-tal soldaten en dagelijks trekken er 30-40, ja al een dag van 57, de wacht op.

Dat en is niet meer uithoudelijk zulle.

'K ben eens curieus of we nu toch den 30e naar de kazerne zouden gaan. De dag naakt en tot nu toe is er nog geen tegenbericht. 'k Wou dat we er naartoe mochten. Onder sommige oogpunten zullen we ons misschien wel erg verslechten, maar we zijn dan toch in 't stad en van eten is 't er ook veel beter. Daarbij, ik houd van eens te verhuizen. Deze nacht op "faction" (wacht) was ik half dood van de migraine. Wat zou ik dan toch graag in mijn beddeken hebben willen kruipen. 'k Ben ze gelukkig nog al gauw kwijt geweest.

Wat tracht ik naar 't einde van de staking om eens te kunnen afzakken. 't Is zeker al een heele verandering in den hof en 't pleintje, op den koer staat al groen durf ik wedden. We zullen dan nog maar wat wachten en afzien denkende dat toch maar acht ????? (maanden) en eenigen niet meer is.

Alles goed thuis, hoop ik.

Uw Liefde

Maurits (Borsbeek 21-04-1913)

Als ge schrijft steek er dan eens wat timbres in want ik zit zonder!

Inderdaad, Maurits' wens komt uit. Op het einde van april verhuizen hij en zijn legermakers naar de kazerne in de stad.

Ik schrijf ditmaal vanuit ons nieuw logement dat we sedert vrijdag namiddag hebben betrokken.

'k Moet u niet zeggen dat het nog al eene groote verandering is hé! En een slameur. Goed om er zijn kop bij te laten. 't Valt nu toch ook allemaal op eenen hoop: verhuis van 't fort naar hier, in verlof zenden van de klas van 1911. Tegen dinsdag aanstaande en nog 't ergste van al, ons vertrek naar Brussel voor eene dikke maand. Ja, ja morgen trekken wij, 1e bataillon en 't 3e, naar Brussel om de Grenadiers en de Chasseurs te Voet te gaan vervangen terwijl ze naar 't kamp gaan. En dat is zoo al met eens opgekomen. 'k Heb het er anders al op van eens voor een tijdje naar Brussel te gaan wonen. Zoo komt men toch ook al overal

eens. Onze klas zal toch van alles goed kunnen meeklappen. nietwaar. Zoo eens, we hebben al op 't fort gelegen, een klein kamp gedaan, nu in Antwerpen, morgen in Brussel, dan weer voor eene kleine 2 maand naar Antwerpen waarachter groote manoeuvres (28 augustus) gevolg van ons groot kamp (5 sept tot 30 sept). Wie weet wat ons buitendien nog allemaal te wachten staat. Maar zoo vervliegt de tijd toch gemakkelijk en dat is 't besonderste.

't Is anders voor ons nu maar nen droeven tijd als men zo de voorbereiding ziet voor 't vertrek van eene klas waarmee men niet mag afgaan en dat bijzonderlijk in mijn geval. 'k Wensch maar eene zaak dat we gauw morgen zijn en vertrekken naar Brussel dan zal dat wel gauw uit mijn gedacht zijn.

Voor onzen eersten zondag dat we in de kazerne zijn hebben we 't piket al aan ons been. Geen gedacht van aan permissie te geraken dus. En van 5e tot 6e hebben we 't weer zitten in Brussel. Al ziet dat we weer al 't geluk voor ons allen hebben.

Onze nieuwe 1e chef ziet er mij geen klein verken uit. 't Spijt mij voor veel dat onzen anderen op 'fort gebleven is (Die had er zijn goesting van gekregen van onze compagnie en van onzen fijnen luitenant Clément). Zoo geraken we alles kwijt dat deugt en krijgen niet dan kwaden in de plaats.

Nu, we zullen ze allemaal maar laten betijen. Ze zullen ons toch wel niet kapot krijgen op de 8 maand die we nog te dienen hebben, hé !

Donderdag naar tantes (Firmine Van Brussel) geweest. Nonkel en tante waren naar Gaverland en Beveren. 's Namiddags ben ik met Jules en Antoine naar de Vrede naar den cinema geweest. 't Was puik hoor. 'k Geloof dat dat wel een van de schoonste cinema's is van 't Stad.

Hoe gaat het thuis ? Wanneer ik nu eens aan congé zal geraken, weet ik niet. 'k Zal in alle geval trachten zondag van Sinxen voor 2 dagen te kunnen naar huis komen.

'k Schei uit want 't schrijven steekt me al erg tegen. Van zoo gauw ik in Brussel kom zal ik wel nog een woordje sturen.

Beste groeten en tot ziens.

Uw Maurits

Met Pinksteren is Maurits enkele dagen thuis. Een tijdje later schrijft Maria aan haar broer...

Beste broeder,

Weeral een tijdje dat de congédagen gaan risten zijn hé. Zondag A. G. B. mogen wij u toch verwachten niet waar ? Ik schrijf aan Jules van dan ook maar eens naar huis te komen, misschien blijven die mannen nog wel een heele maand in Antwerpen volgens 't zeggen van Bracke. Of ze nu zouden leren klieven daar weten we nu nog niets over als Caesens niet klapt, zal ik moeten tot ik het antwoord van Mr Coetermans in handen krijg.

Hebt gij gisteren wat kunnen vermaken en hoe stelt het Matthijs? Heeft die geen krot gedaan in uw afwezigheid?

Gisteren is de stuifploeg (Armand Van Acker en Boeykens) (bestempe-ling van Jan) naar Haesdonck gereden, B. Rubbens, Jan en Eugène zijn met de velo naar de explosie gereden en hebben zich schijnt nog al kun-nen vermaken. Mr. Jan kruipt nu toch al eens meer uit zijne schelp 't ijs is nu weeral gebroken. 't Werd tijd. 't Overige van Coenes bende is gisteren thuis gebleven zoals meest altijd, 't kan zijn dat ze zondag aan-staande wel eens uitvliegen, want dan wordt de heer Pastoor van Overmeire ingehaald. Op uwe komst wachten we ook allen verlangend.

Dag Coeneken, heel 't boeleken groet en kust u van verre en geven ook een groet mede voor uwen makker.

Maria

De zomer is aangebroken. Begin juli was onze soldaat enkele dagen thuis. Hij zit nu al een 3-tal weken binnen en Maria brieft een aantal Zeelse nieuwtjes...

Beste Broeder,

Zoo gij niet tot mij komt, dan kom ik tot U (woorden genomen uit "Den Bult").

Wat nu zit ge met eene wreede zweer geplaagd, wel jongen dat spijt ons voor veel dingen. Nu al drie weken dat ge niet naar huis kond komen en nu dat wij er ons zoo zeer aan verwachten en u 't huis te hebben zon-dag, valt dat weeral slecht uit. Die zweer is toch zeker van geen kwa-den aard, gij klapt daar zoo aardig over, heel uw wezen daar voor in gebusselt, zie maar dat ge u goed laat verzorgen zulle want anders zou dat misschien nog kunnen verergeren.

We hebben Jules verwittigt dat hij morgen eens bij u zou komen naar de kazerne dan zult ge toch zoo niet heel alleen zijn.

Nu wat anders. Heel de familie Caessens gaat voor eene heele maand naar de zee, terwijl gaat Mr. Maurice voor heel dien tijd naar Eecloo, hij schikt zoo eenmaal in de week naar huis te komen en verders mij hier met heel dat boeleken alleen te laten, wat zegt u daarvan? Is dat geen fermem plan trekker?

Heel den bureau van Eeclo brengt hij nu naar Zele over, den comptabel trouwt en dan zegt hij moet ik maar zijne plaats overnemen. Nu maar fel het machienschrijven aangeleert en de sténographie daar moet ik mij ook sérieus mede bezighouden. Zoo al met eens dat wil nog iets zeggen, misschien heb ik maar eene maand om mij van dat alles op de hoogte te stellen, nu maar zoo rap mogelijk vooruit want ik zou mij toch niet gaarne laten achteruit steken.

Mr. Jan is deze week achterom in eenen zandput gevallen, wij hebben hem nog van heel de week niet te zien gekregen. Ik wist het van Mr. Odilon, hij zegde dat hij hem nog al hadt bezeerd, nu is het toch al iets beter, dat zal misschien toch geen kwaad willen.

Wanneer wij meer nieuws hebben hebben schrijven wij breeder.

We zitten hier al een heelen tijd met Duitschers op ons kot. Kon ik maar zooveel Duitsch als Engelsch 't kwam mij niet slecht van pas want nu moet ik heel dikwijls van het woordenboek gebruik maken om mij te doen verstaan.

Nu zal het al gaan wel zijn met dien flauwen praat hé? Ik moet u nog zeggen dat heel ons regement hier wel te paard is. Kleine Mark doet ook heel goed zijn best, die weegt nu goed vijftien pond en wordt zoo fel als een bijtje.

Hedenmorgen heeft Mr Mattijs (Gabriël) hier geweest voor eenige oogenblikken. Ik lag nog in mijnen briets. Firmine was naar de kerk met Jos. en mama was kwaad omdat Margareta haar niet hadt geroepen, ware het niet geweest om de kermis, we hadden uw makker eens bij zijn ooren getrokken omdat hij zoo spoedig ging loopen, maar nu was het al wel dat hij toch eens gekomen was.

We hebben aan J. Bracke een pakje medegegeven. Jules zal het u morgen komen brengen, er zit een pakje ballen in voor Jules ook. Zoudt ge nu zondag aanstaande kunnen naar huis komen, broerman ? Met den halven oogst komen de Brusseleers (de familie Mattot). Nu Coeneken kom maar zoo gauw mogelijk naar huis en schrijf maar veel. Slaapwel zulle, heel den inboedel zend u hare beste groeten en een smakelijken kus.

Uw Maria

De wens van Maria om haar lieve broer te zien komt niet uit. Maurits laat weten hoe dit komt...

Lieve moeder en C°,

'k Heb weer al de kans van heel de wereld voor mij alleen. Morgen, zondag, ben ik van geen dienst en toch heb ik geene permissie omdat de sergeant vergeten heeft mijn permissie ter ondertekening af te geven. Plezant hé !

Ik was eerst gekommandeerd piket van vrijdag op zondag en de wacht van zaterdag op zondag. Ik had ons geen permissie gevraagd. Maar zie op 't laatste ogenblik werd ik vrijdag voor de wacht gedecommandeerd. Ik kon dus naar huis komen zondag. Gauw, gauw eene permissie geschreven en zie ... ze is blijven zitten in den zak van den sergant. Ik mag dus naar huis komen met thuisblijvers wagen. En ik die er al heel mijne wacht aan gedacht had !

Troosten we ons met 't gedacht dat ze ons dat binnen vier maand niet meer zullen lappen.

Matthijs is ook niet naar huis. Die is nu de wacht, en in 't goed gedacht dat ik naar huis ben. Die zal morgenavond niet weinig verschieten als hij mij hier zal vinden. We zullen ons dan maar samen een amuseeren. 't Appel is morgen maar om 24 uur ter gelegenheid van Antwerpen kermis.

De kleine manoeuvres zijn dus gedecommandeerd tot ons meerder plezier. Ge moogt dus gerust de gazet voortzennen tot 27 dezer maand. Dan beginnen de groote manoeuvres. Dien dag zullen we in Thuin zitten. De andere divisie komt van Marche, ik denk wel dat we rond Namen of Dinant handgemeen zullen worden. 't Is toch wreed hé ! Ik heb het er toch al op. 't Is eene streek waar ik juist nog niet ben geweest en zullen de marschen lastig zijn, 't en zal toch niet lang duren. Op 5 september eindigen de manoeuvres en trekken we waarschijnlijk te voet naar 't kamp waar we slechts tot 13 september zullen blijven.

Dan krijgen we waarschijnlijk 5 dagen congé, er zijn er zelfs die spreken van een heele maand omdat ze met hun volk geen weg zullen weten. Laat ze maar komen zulle ! En hoe meer hoe liever.

'k Weet niet meer wat schrijven. Daarbij heb ik danigen vaak, want ik en heb deze nacht niet veel kunnen aan doen op de wacht en dan nog maar op de harde planken. Ik ga me dan ook algauw eens heel fatsoenlijk waschen, mijn dekens draaien met slechts een voornaam spijt te weten dat ik morgen niet thuis zal wakker worden lijk ik het zoo zeker had gehoopt.

't Gaat allemaal wel zeker tot Coenens. 'k Hoop zondag eens te komen zien en kan ik niet dan schrijf ik maar eens. Slaap allemaal wel en tot zondag.

Uw Maurits

1.3 Kleine manoeuvres

Zoals in zijn vorige brief aangekondigd zijn de mannen op kleine manoeuvres vertrokken. Maurits schrijft na enkele dagen “gevecht” volgende brief uit Mettet:

Beste mama en C°,

'k Maak van de wapenstilstand terwille van den zondag ons toegestaan gebruik om u eenig nieuws te zenden omtrent de manoeuvres. 'k Weet dat ge dat gaarne zult ontvangen, daarom zal ik trachten u dag voor dag te beschrijven met 't geen ze ons ieder voor nieuws hebben meegebracht.

Woensdag 27 oogst : Vertrek uit Antwerpen naar Thuin per trein. 't Was pas twee uur van den morgen als men de reveil blaasde en 't was nog vrij donker. Rap aankleeden, wasschen, eten, want er en is niet veel tijd. Om drije uur stonden we al in den rang en eenige minuten later trokken we door de nog ingeslapen stad naar de statie van Borgerhout. Onzen trein stond daar al te wachten. In wat voor klas van rijtuigen we de reis hebben gemaakt zou ik niet kunnen zeggen want 't nummer stond niet op de eenige deur van ons waggon en 'k mij ook niet goed uitleggen waarom er in een "reizigersrijtuig" wek ringen aan de wanden zou vandoen zijn. De reis duurde lang, volle 5 uur. 't Stak ons geen klein beetje tegen ! Moe gezeten op de harde planken kwamen we rond 10u30 te Thuin toe waar we met veel vriendelijkheid door de bewoners werden ontvangen. Thuin is een heel lief stadje, heel onregelmatig van bouw en grondgesteldheid. We mochten er voor de eerste maal proeven hoe het is geladen als een muilezel de bergen te beklimmen. Een deel van onze compagnie, waaronder ik, was in eene brouwerij gelegerd. 't Ander deel op eenen groote pachthoef. Die van 't laatstgenoemden cantonnement bekloegen zich en met reden over de weinig gastvrijheid van hunnen gastheer. Daar de rollende keuken nog niet was toegekomen heeft men zich in Thuin nog moeten behelpen met 't geen men voorhanden had, 't geen niet belette dat we dien dag heel goed hebben gemiddagmaald. Eene eigenaardigheid aan ons cantonnement : 't was een brouwerij en nergens was er hier bier te zien, nog minder te drinken.

's Avonds gaf 't muziek van ons regiment een puik concert op de markt, waar natuurlijk heel Thuin is komen naar luisteren. We zijn er ook eens heen gewandeld, maar zijn niet te lang in de stad gebleven, want we hadden rust noodig vooral met 't oog op 's anderendaags dat een lastigen dag zou kunnen zijn.

28e oogst : Dien dag onze eerste marsch in de algemeen richting van Dinant waar 't roode leger zoekt den Maas over te komen. Van als we ons in gang zetten worden we gewaar dat 't heet zal worden. Voeg daarbij de moeilijkheid dat we 't nog niet gewend zijn berg op en berg af te loopen, en 't moet niemand verwonderen dat we al onzen moed van noode hadden om voort te trekken. Rond den middag werd het stikkend. De meeste jongens hadden geen drinken niet meer en de luitenanten hadden alle moeite van de wereld om de soldaten te beletten water te drinken dat de bewoners in emmers buiten brachten. Velen bleven langs de weg voor pijn aan de voeten ofwel ongesteldheid door de hitte. Ik heb het dien dag heel goed gesteld. Mijn vriend Claes, die niet meer gewoon is aan de marschen met de gelagzak, was er erger aan. Hij wilde het op zeker ogenblik opgeven, hij was doormoe. Maar aangezien we toen juist nog al een goede repos kregen en hij aan wat drinken was geraakt, bekwam hij toch wat en kon verder mee. Maar ge moest ons eens gezien hebben! We zagen er allen uit lijk duivels. Al onze kleeren zagen wit van 't stof en ons gezicht was vuiler dan een zwarte pot. Men vind hier geen ander banen dan van grint en daar ligt een voet dik stof op. Ge kunt niet geloven wat voor stof eene marscheerende kolom zoo wel kan te weeg brengen, we zagen geen honderd meter voor ons uit !

Dien dag zijn we zoo tot in Somzée (?) geraakt. Maar nu stond ons 't schoonste nog te wachten. We waren van dienst dien dag en hebben gebivakkeerd in open lucht. Over dag werden we dat zoo niet gewaar maar als de avond begon te vallen dan werd het wat anders, dan zou men willen heengaan, ergens onder dak, al was 't maar in een ellendige schuur op wat stroo.

We legden vuren aan en schikten op voldoende afstand ons strooibed daarrond. waarop we dan ook niet wachten van ons uit te strekken. Gelukkig hadden we een uitgezochte nacht, nooit zal ik de halve uur vergeten die ik dien nacht wakend bij het 't houtvuur heb doorgebracht. Dat laat toch zo'n diepe impressie na. Rondom u pikkedonker ten alle kante. In de verte bemerkten we vuren van 't derde peloton van onze compagnie dat nog verder voortuigeschoven lag en nog veel verder op

de vuren van eene andere kompagnie. Rondom onze bivakken wandelden de schildwachten op en neer, van tijd tot tijd hoorde men gefluit beantwoord door een ander, waarschijnlijk een officier die zijn ronde maakte en boven ons hoofd flikkerden de sterren mooier dan ik ze ooit zag. Mens dien avond vergeet ik nimmer !

29e oogst : We moeten onze marschen voortzetten, 't weer is zoo stikend niet als gisteren. Nochtans hebben we nog altijd veel van 't stof te lijden gehad. We moeten niet ver dien dag slechts 12 à 15 kilometer. Mettet is 't doel onzer marsch. Voor we 't dorp binnentrokken hebben we wel 2 uur buiten gelegerd, 't schijnt dat de vijand werd bemerkt. Morgen zullen we waarschijnlijk onze eerste slag leveren. We zijn hier maar slecht gelogeerd. 't Dorp is te klein voor de 2 à 3000 soldaten die er liggen. Evenzo onze schuur voor de 50 soldaten die er liggen. Over 't algemeen zijn de dorpen, de hoeven en de stallingen hier vuil. In onze schuur riekt het alles behalve fraai. 't Kan ook niet anders, er is een konijnenhok in, er staat een peerd bezijden en 't gemak geeft erop uit. De koer ligt ook slordig te zien en men moet goed opletten of men loopt zich op bakken, balken en planken over kop in als men niet al lang in den mestput ligt die bezijden de achterdeur is aangelegd. En zoo is 't hier wat overal.

30e oogst : Weeral verder op berg op berg af. Soms heel slechte weg, somtijds zeer schilderachtige streek ook. Lijk we na een uur of 3 marscheeren uit een bosch te voorschijn kwamen, nam een mitraljeur van den vijand ons onder vuur. Rap terug 't bosch in, waardoor we ons met de kapmessen die we bij hadden een weg baanden. Dan geraakten we langs eene schoonen dreef bezijden de vijand zijne stelling en begonnen met leeuwenmoed de beklimming van een berg. Altijd met 50 meter te gelijk geraakten we vooruit. De afsluitingen in ijzerdraad knipten we door en altijd maar vooruit. We waren waarlijk als bezeten. En schieten dat hooren en zien verging. We hebben een kompagnie van 't 10e verdreven en een kompagnie cyclisten. We gingen er zoo dapper vandoor dat de toeschouwers ons toejuichten. Om 1 uur 's middags werden de manoeuvres geschorst en moest ieder terug naar 't kantonement vanwaar ze gekomen waren. We mochten dus terugkeren naar Mettet 't geen ons maar weinig beviel. We hebben die dag omtrent 35 km afgelegd.

Vandaag zondag, rustdag. Om 11 uur naar de militaire mis geweest. 't Muziek van 't 5e linie speelde gedurende gansch de plechtigheid.

Daarmee schei ik uit en zend u welhaast verder nieuws over den afloop der manoeuvres.

Een goedendag aan allen van uw

Maurits

Op 30 december 1913 zit de feitelijke legerdienst van Maurits erop. Juist voor Kerstmis krijgt hij positief nieuws van het gemeentebestuur. Zijn verzoek om verhoging van jaarwedde, ingediend in 1911, werd door de gemeenteraad onderzocht en ingewilligd. Maurits zal vanaf 1 januari 1914 een jaarwedde van 1.500 frank ontvangen. Bovendien wordt hij verantwoordelijke van de dienst bevolking gezien Jules Geens, door de aanzienlijke toename van het werk betreffende de Nationale Militie, niet in staat is om zijn taak op voornoemde dienst nog langer waar te nemen. Bovendien werkt Maurits reeds 8 jaar op het gemeentehuis. Het bestuur belooft hem na 4 jaar nog een verhoging van 5% op jaarbasis conform de vastgestelde loonstandaard.

Maurits had bij zijn afzwaai reeds weet dat hij in de loop van de lente nog een kamp diende te doen te Beverlo. Blijkbaar is het er erg druk want hij schrijft op 1 april 1914:

Lieve moeder en C°

Eindelijk komt het er eens van eenige woordjes te schrijven. De tijd ontbrak me tot hiertoe want we hebben goed onze bezigheid. 't Is eigenlijk niet voor te schieten dat we hier zijn maar voor kleine manoeuvres te doen die ruim zoo erg zijn als de groote als ze voortgaan op den voet gelijk ze nu bezig zijn. Ik heb niet te klagen want heb tot nu toe niet medegemarcheerd. Ben op de bureau.

's Maandags toch ben ik mee geweest voor den eenigen tir die we moeten doen hebben. Ik heb die morgen voor mijn paart op één uur tijd voor een 25 francs cartouchen verschoten. En zoo waren er een 200-tal in onze compagnie alleen. Reken zelf maar. Er zijn voor 't oogenblik wel 10.000 soldaten in 't kamp.

Ik schrijf u later wel eens wat meer. Brief van Maria wel ontvangen. Dus alles goed.

Uw Maurits

Het kamp van Beverlo (verz. F. Coene)

Uit het register van “Militairen met verlof” blijkt dat onze rekrut op 10 april 1914, na zijn kamp te Beverlo in “l’envoi de congé” werd gestuurd. Hij zwaait af als “soldat de 1er classe” en maakt deel uit van de militieklasse van het jaar 1912. Zijn legerdienst heeft Maurits vervuld bij het 5de linie, 3de bataljon, 2de compagnie.

1.4 Een nieuw drama

Zeven jaar na het eerste drama ten huize Coene is er opnieuw slecht nieuws! Een tweetal weken na zijn afzwaai komt Firmina zwaar ten val in de kelder. Zij dient met spoed in haar buik te worden geopereerd. Een tweede operatie blijkt noodzakelijk doch deze ingreep wordt de verzwakte Firmina fataal. Zij overlijdt in het heelkundig gesticht van de Heilige Vincentius op de Kouter. Op 3 mei meldt Maurits het overlijden van zijn zuster aan de ambtenaar van de burgerlijke stand. Zijn collega schrijft de aangifte in het voor hem zo vertrouwde boek van overlijden in. De 25-jarige Jan Van Goethem, vriend van de familie en gemeenteontvanger, ondertekent eveneens de akte.

Maurits went stilletjes aan het burgerleven. Het dagboek van de turnclub wordt opnieuw ingeschreven en eindigt zoals gebruikelijk begin juli. Tijdens deze laatste vergadering wordt Jules, Maurits’ broer, als lid opgenomen in de hoogste afdeling van de turnvereniging. De zomer

kan beginnen. Ondanks de uitzonderlijk droge zomer trekken er eind juli nieuwe onweerswolken over Zele.

2. ALTIJD VOL MOED

2.1 Gedonder aan den einder

Aan het waarom van de Eerste Wereldoorlog gaan we niet veel inkt verspillen. De grootmachten vonden in de zomer van 1914 blijkbaar dat het weer de hoogste tijd werd om wat met elkaar te gaan bakkeleien en eens te meer werd onze regio daarbij het slagveld van Europa. De moordaanslag op de niet eens populaire troonpretendent van de Oostenrijk-Hongaarse dubbelmonarchie in de woelige Balkan – ook toen – leidde tot een rampzalige kettingreactie van ultimatus en oorlogsverklaringen. Deze tamelijk onbeduidende gebeurtenis werd door haviken in de belangrijkste Europese hoofdsteden immers aangegrepen om te komen tot een “korte, heilzame oorlog” op grote schaal die orde op zaken moest stellen in allerlei aanslepende kwesties. Niemand had echter in de gaten dat het zou uitlopen op de gruwelijkste slachtpartij in de toenmalige geschiedenis.

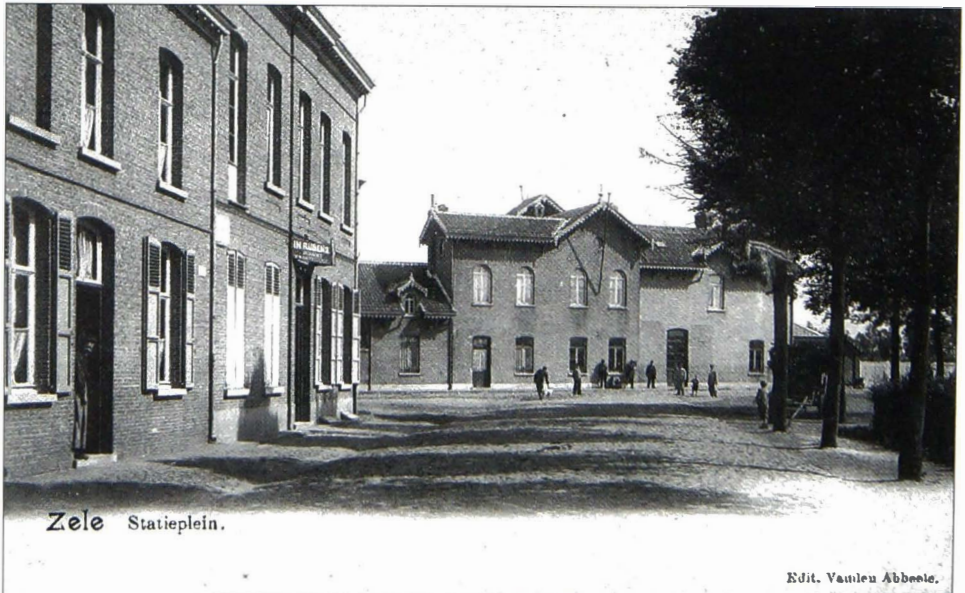
Wat het kleine België ook deed om buiten de strijd te blijven, niets bleek een noodlottige ontknoping te kunnen afwenden. Op 29 juli 1914 besliste de Belgische regering de drie jongste militieklassen opnieuw onder de wapens te roepen als wilde men aan iedereen, vriend en vijand, duidelijk maken dat ons landje de verdediging van haar landsgrenzen ernstig nam.

Waarschijnlijk één van de eersten die met deze maatregelen te maken kreeg – en dus z'n spullen kon pakken – was onze Zelenaar, Maurits Coene, die nauwelijks vier maanden voordien zijn militieverplichtingen had volbracht tijdens een paar dagen oefenkamp rond het Limburgse Beverlo. Anderen ontsprongen vooralsnog de dans, maar er zou hen niet veel respijt gegund worden.

Jan-met-de-pet begon in feite pas laat rekening te houden met de internationale oorlogsdreiging. De Belgen, zowel Vlamingen als Walen, hadden zich decennialang gekoesterd in de verplichte neutraliteit die hun nieuwbakken koninkrijkje in 1839 was opgelegd en ze ontwaakten slechts moeizaam uit hun lethargie.

In de nacht van 31 juli op 1 augustus luidden de stormklokken echter in het hele land, ook te Zele, omdat de regering in de vooravond had

besloten over te gaan tot een onmiddellijke en algemene mobilisatie van haar strijdkrachten. Er werden liefst negen bijkomende klassen opgeroepen. De champetters hadden hun handen vol met het ophangen van de affiches en het ronddragen van de oproepingsbrieven. De klop op de deur zal door menig huisvader of zoon op een stille vloek zijn onthaald geweest. In het station was het van 's morgens vroeg een drukte van jewelste om de massa wederopgeroepen op hun bestemming te krijgen. Menig traantje werd weggepinkt, maar men hoopte dat het allemaal van korte duur zou zijn. Wist men veel dat de meesten hun moeders, vrouwen en/of kinderen in meer dan 4 jaar niet zouden terugzien... en dat waren dan nog de gelukkigen die levend en wel terugkeerden uit "den Grooten Oorlog".

Het vooroorlogse stationsplein (verz. HOK-Zele)

Zele, toen ook al een grote gemeente met zo'n 14.000 inwoners, leverde volgens het "Oorlogsboek van het Davidsfonds" in totaal 556 militairen tijdens de Eerste Wereldoorlog. Iets meer dan 1 op 10 hiervan zou het hoogste offer brengen.

De grootschalige mobilisatie verliep overigens vrij vlot en de meeste soldaten hadden tegen de avond van die 1ste augustus hun respectievelijke verzamelplaatsen vervoegd. Voor Maurits Coene was het, drie dagen voordien, trouwens niet zo'n lange reis geworden. Hij had zijn legerdienst immers vervuld bij het 5de linieregiment dat in Antwerpen

was gelegerd en daar moest hij zich opnieuw aanmelden. Deze infanterie-eenheid stond onder leiding van kolonel Larmoyer en maakte deel uit van de 2de legerdivisie die in vredetijd verspreid lag over de Vesting Antwerpen, het zogenaamd Nationaal Bolwerk, en de gelijknamige provincie. Het regiment was indertijd verdeeld over twee kazernes: twee bataljons in de Sint-Joriskazerne bij de Tabaksvest en een bataljon in de Prinskazerne ("l'Hôpital") aan de gelijknamige straat. Dit laatste gebouw, het "Hof Van Liere", bestaat overigens nog steeds en maakt deel uit van de gebouwen van de Antwerpse universiteit. Maurits ontmoette er vertrouwde gezichten uit zijn diensttijd, onder meer **Gabriël Matthys** – een 21-jarige onderwijzer uit Lokeren – en een zekere **Claes**, waarvan ons spijtig genoeg geen verdere gegevens bekend zijn. Deze twee kameraden zullen regelmatig opduiken in de correspondentie met het thuisfront.

Maurits Coene, ? en Gabriël Matthys (verz. F. Coene)

Door de grootschalige mobilisatie van de eerste augustusdag werd ook een aloude garnizoenstad als Antwerpen overrompeld. De militaire overheid kon op zo'n korte tijd onmogelijk in voldoende voedsel en logies voorzien en er moest danig geïmproviseerd worden. Scholen, kloosters en fabriekshallen kregen honderden reservisten over de vloer. Anderen kwamen terecht bij particulieren. De burgerbevolking sprong overigens vaak bij om "onze jongens" verder te helpen.

Soldaten van *Kaiser Wilhelm II* trokken intussen, op 2 augustus, binnen in het weerloze Luxemburg. Dit gebeurde onder het valse voorwendsel dat het Franse leger aan een opmars tegen Duitsland was begonnen. Het reeds lang uitgewerkte aanvalsplan van het Duitse opperbevel was simpel: massaal opmarcheren door het Groothertogdom en België, waardoor de sterke fortificaties aan de Frans-Duitse grens werden omzeild, en dan met een brede zwaai binnendringen in het noorden van Frankrijk, richting Parijs. De Duitse generale staf voorzag de nederlaag van hun aartsvijand binnen 39 dagen na het begin van de campagne. Een snelle, klinkende overwinning in het Westen zou de Duitsers de gelegenheid bieden om later ongestoord af te rekenen met de reusachtige strijdmacht van die andere rivaal, de Russische tsaar. Deze laatste zou volgens de verwachtingen veel meer tijd nodig hebben om zich klaar te maken voor een confrontatie.

Het Duitse keizerrijk wilde een kostbare, aanslepende oorlog op twee fronten vermijden, maar het zou helemaal anders uitdraaien. Onder meer omdat het Verenigd Koninkrijk, destijds net als Pruisen één van de garanten voor de Belgische neutraliteit, zich er toe verbond ons land ingeval van nood bij te staan. Een nobele intentie, maar natuurlijk niet helemaal gespeend van eigenbelang. De Britten werden altijd tamelijk nerveus als één van hun continentale rivalen de rivierendelta en de havens in de Lage Landen in handen dreigden de krijgen en in 1914 was het niet anders. Bovendien waren ze niet te spreken over de gloednieuwe oorlogsvloot die door Wilhelm II in een mum van tijd uit de grond was gestampt. Dit en de koloniale ambities van het jonge Duitse keizerrijk konden immers een ernstige bedreiging gaan vormen voor het uitgestrekte Britse Empire, dat op dat moment een kwart van de wereldbol omvatte.

Om het allemaal een schijn van fatsoen te geven, verzocht de Duitse ambassadeur de Belgische regering op 2 augustus rond 7 uur 's avonds vrije doorgang te verlenen aan de *Kaiserliche Armee* op weg naar

Frankrijk. De Duitsers gingen er trouwens vanuit dat de Belgische neutraliteit en eventuele militaire tegenstand verwaarloosbare formaliteiten zouden zijn. De Belgen op hun beurt waren verbijsterd dat hun grote oosterbuur – en zeer belangrijke handelspartner – tot een dergelijke, regelrechte chantage wilde overgaan. Na een koortsachtige nacht verwierp de regering evenwel het ultimatum en ze verklaarde vastbesloten “zich met alle haar ten dienste staande middelen tegen iedere aanval op haar rechten te weer te zullen stellen”.

De onverwachte en hardnekkige tegenstand van het kleine België zou in de volgende, cruciale weken roet in het eten gooien. Toch was het verouderde Belgische leger in feite totaal niet voorbereid op haar taak. Het kon rond de 200.000 man opstellen door 15 militieklassen op te roepen en ook de rijkswacht volledig in te schakelen. De troepen voor de mobiele strijdmacht, het zogenaamde veldleger, werden ingedeeld in zes legerdivisies of -afdelingen en één cavaleriedivisie. De al wat oudere gemobiliseerde soldaten kwamen terecht bij de vestingtroepen in de fortengordels rond Luik, Namen en Antwerpen. Om een idee te geven van de krachtsverhoudingen volstaat het te vermelden dat alleen al het gigantische Duitse 1ste leger van kolonel-generaal Alexander von Kluck 320.000 soldaten telde, en dat was nog maar één van de vijf legers die voorzien waren voor de brede zwaaibeweging door België, Luxemburg en Noord-Frankrijk. Bovendien waren de training, de uitrusting en het kader van ons leger volkomen ontoereikend. Heel wat gemobiliseerde reservisten beschikten bijvoorbeeld amper over een degelijk uniform, laat staan een bruikbaar wapen. Er zat in feite niks anders op dan te trachten stand te houden tot er buitenlandse hulp kwam opdagen.

Het Belgische opperbevel besliste nog op de 3de augustus dat twee legerdivisies samen met de garnizoenen van de Waalse vestingsteden Luik en Namen “tot het bittere einde” de Duitse opmars moesten afremmen. De vier overige infanterieafdelingen dienden ondertussen posities in te nemen achter de linie van de Gete, een riviertje dat reeds vaker een bufferrol had gespeeld voor krijgsbenden in de Lage Landen. Het voordeel van deze Gete-stelling, ruwweg te situeren tussen Diest en Geldenaken, was dat het zowel de hoofdstad Brussel als mogelijke opmarsroutes voor de bondgenoten beschermde, terwijl de Waalse vestingsteden en het nationaal bolwerk Antwerpen eveneens binnen bereik bleven. De 2de legerdivisie, waarin de eenheid van Maurits Coene

diende, werd aanvankelijk in reserve gehouden en vertrok uit het Antwerpse naar de omgeving van Leuven. Ook de nominale opperbevelhebber, koning Albert I, en zijn staf sloegen hun tenten op in de aloude universiteitsstad. De enige Belgische cavaleriedivisie concentreerde zich aanvankelijk rond Waver, maar omwille van hun mobiliteit werden de eskadrons van de ruitery en de begeleidende karabinierswielrijders, geregeld ver op patrouille uitgestuurd of snel verplaatst naar bedreigde sectoren.

Veel beeldender dan dit kan de Duitse vloedgolf anno 1914 niet worden voorgesteld (verz. J. Cl. Laparra)

Maurits Coene was intussen als soldaat 1ste klas opgenomen in de 2de compagnie van het 3e bataljon van het 25ste linieregiment (2/III/25 L). Het 25ste linieregiment ontstond bij de oorlogsdreiging door het ont-dubbelen van het 5de linie, waarbij elke bestaande compagnie het kader leverde voor een tweede compagnie, die dan werd aangevuld met opgeroepen reservisten. In het 25ste linieregiment vond men in theorie kerels uit de militieklassen van 1906, 1907, 1909, 1911 en 1913, die drie bataljons van elk vier compagnieën vulden. Het is overigens vreemd dat Maurits Coene werd overgeheveld naar het 25ste linie, aangezien hij behoorde tot de klas van 1912. Ook zijn kameraad **Gabriël Matthys** maakte deel uit van de lichter 1912, maar kwam eveneens in

het 25ste terecht. Als oud-karabinier van de lichter 1988 kan ik enkel de bedenking maken dat logica soms ver te zoeken was (of is?) in het militaire apparaat!

Toen de troepen zich marsvaardig maakten, bestond het 25ste linieregiment uit slechts 27 officieren en 1245 manschappen. De eenheid haalde dus niet eens de helft van haar theoretische sterkte van meer dan 3.000 man. Het 25ste linie werd gecommandeerd door kolonel Cuvelier, het 3de bataljon door majoor Beving. Net als heel wat andere onderdelen had de tweede compagnie van Maurits slechts een minimum aan omkadering: kapitein-commandant Derche werd enkel bijgestaan door onderluitenant Férir en 1ste sergeant Dabin. De schaarse officieren en onderofficieren zagen zich voor een zeer zware taak gesteld, maar de onmiskenbare inzet van de lagere rangen maakte veel goed. Het 5de linieregiment zelf was overigens iets sterker omdat het 30 officieren en 1542 manschappen kon opstellen. Beide infanterieregimenten werden opgenomen in de 5de gemengde brigade van generaal-majoor De Brauwere. Drie of vier van dergelijke infanteriebrigades, versterkt met enkele mitrailleurs en een aantal stukken geschut, vormden samen met een cavalerieregiment, een regiment artillerie, een geniebataljon en de nodige vervoerstroepen een legerdivisie of -afdeling. De 2de legerafdeling kon op volle sterkte 14.000 geweren, 500 sabels, 48 kanonnen en 18 mitrailleurs opstellen en het geheel stond onder leiding van luitenant-generaal Dossin.

Mogelijk was Maurits Coene nog even langs gegaan bij zijn oom en tante in Antwerpen, de familie **Longerstay**, alvorens opnieuw het soldatenleven in te stappen, of misschien hadden ze hem zelf een bezoekje gebracht na zijn aankomst in de Schelde-metropool. In ieder geval gaf hij op 4 augustus in een erg korte brief aan hen de eerste van vele, slopende troepenverplaatsingen weer. Gepakt en gezakt en meestal te voet, of wat dacht je in 1914?!?

“Beste Oom en Tante,

Om 6uur zijn we naar Duffel vertrokken. Goed aangekomen, natuurlijk goed vermoeid en pijn aan de voeten. We blijven hier waarschijnlijk tot morgen.

Beste groeten aan u allen van uw

Maurits”

Precies die ochtend had een speciaal Duits aanvalskorps op zes verschillende plaatsen de toenmalige Belgische grens overschreden vanuit Aken, Eupen en Malmédy, waardoor een oorlog onvermijdelijk was geworden. Deze voorhoede van het oppermachtige keizerlijke leger kreeg als taak om tussen Verviers en de grens met het neutrale Nederland op te marcheren naar de vestingstad Luik. De “*Cité Ardente*” vormde immers een eerste belangrijk wegenknooppunt bij de opmars naar Frankrijk. De Belgische voorposten beten echter fel van zich af, zeker nadat er verhalen begonnen door te sijpelen over gruweldaden die door Duitse soldaten werden aangericht in de plaatsen die toevallig op hun route lagen. In het stadje Visé, bijvoorbeeld, ontdekten de Duitsers dat de geviseerde Maasovergang was opgeblazen en bovendien werden ze bestookt door Belgische artillerie van de fortengordel rond Luik. Om hun woede over deze onverwachte tegenstand af te reageren werden tientallen burgers door de Duitsers neer gekogeld of gedeporteerd en hele wijken platgebrand. Blinde of doelbewuste terreur? In ieder geval slechts één oorlogsmisdaad in een lange rij.

Omwille van de brutale schending van haar neutraliteit riep België nog dezelfde dag de hulp in van Frankrijk, Engeland en Rusland. Deze bondgenoten zouden aanvankelijk echter andere katten te geselen krijgen omdat ze de Duitse oorlogsmachine danig hadden onderschat.

Deze foto op het bidprentje van August Samson geeft er een beeld van hoe de meeste Belgische piotten in augustus '14 ten strijde trokken. Een zware overjas en ransel, patroentas op de buik en de sjako gehuld in een zwart-glanzende beschermhoes.

(verz. F. De Kryger)

De hevige strijd rond de vesting Luik kostte reeds tijdens de nacht van 5 op 6 augustus het leven aan een dorpsgenoot van Maurits: de 28-jarige **August Samson**, soldaat in de 2de compagnie van het 2de bataljon van het 1ste linieregiment. August was gehuwd met Jeanette Van Caneghem en was pas kort voordien vader geworden van een eerste kindje. Bij de verwarde, nachtelijke gevechten rond Rhees en Herstal sneuvelde trouwens ook zijn regimentscommandant, kolonel Dusart. Een andere Zelenaar uit hetzelfde regiment, **Maurits Hulderts**, werd bij Luik gevangen genomen en verbleef 4½ jaar in krijgsgevangenschap in Duitsland. Hij was niet de enige Zelenaar die dit lot trof, maar Maurits Hulderts zou zijn vaderland nooit terugzien. Tragisch genoeg overleed hij kort na de wapenstilstand in 1918 in Duitsland.

Op 7 augustus kwam opnieuw een Zelenaar om het leven. De 28-jarige soldaat **Désiré Martens** overleed en werd begraven te Fooz als soldaat 2de klas van het 12de linie. Dit regiment had al sinds de eerste uren de strijd aangebonden met de vijandelijk voorhoede, onder andere bij Visé, maar moest eveneens wijken voor de Duitse overmacht.

Maurits Coene schreef diezelfde 7de augustus een korte boodschap naar zijn oom en tante. Hoewel hij in feite nog ver verwijderd was van het strijdgewoel, begon ook bij zijn eenheid de spanning te stijgen. De Duitsers hadden immers verschillende sterke ruitserijdetachementen vooruit gestuurd om de Belgische posities te verkennen en iedereen was in staat van paraatheid:

“Lieve Oom en Tante,

Van Duffel zijn we naar Corbeek-Loo, 1 uur boven Leuven getrokken. Dat was een marsch ! Nu liggen we hier al 2 dagen gerust. Eindelijk hebben we een overval der Deutsche Cavalerie te vrezen. Laat ze maar komen. We vrezen niet en zouden ook ons paart willen doen. Hebt ge al nieuws van Jean? ‘t 9de heeft zich al dapper geweed naar we hier vernemen! Schrijf nu daar gauw eens een woordje over. Hoe is de toestand in Antwerpen?

Beste groet van uw gansch genegen

Maurits”

In de kantonnementen rond Korbeek-Lo vond men naast het voltallige 25ste linieregiment ook het derde bataljon van het 5de. Zij zouden er overigens een tamelijk rustige week kennen, die voornamelijk werd besteed aan het heropleiden van de opgeroepen.

Maurits maakte zich ondertussen met recht en reden zorgen om die **Jean Van Beveren**, een gemeenschappelijke kennis die blijkbaar in het 9de linieregiment diende. Deze eenheid behoorde immers tot de 3de legerafdeling die inderhaast bij Luik was opgesteld en daar begon het behoorlijk fout te lopen. De Duitse generaal Ludendorff, een ijzervreter in hart en nieren, was er op 7 augustus immers in geslaagd de stad Luik en haar oude citadel bij verrassing in te nemen. De forten rondom bleven echter hardnekkig weerstand bieden en de Duitsers zagen zich genoodzaakt hun zwaarste belegeringsartillerie aan te voeren. Tegen deze stalen monsters, kanonnen met kalibers tot 420 mm, was werkelijk géén kruid gewassen en het zou slechts een kwestie van tijd zijn eer de vesting bezweek. De plaatscommandant, luitenant-generaal Leman, kreeg dat eveneens in de gaten en hij besloot zijn 3de legerafdeling te laten terugtrekken naar de posities van het veldleger aan de Gete, in plaats van ze op te offeren voor een vrijwel hopeloze zaak. Toch kwam de divisie er niet bepaald zonder kleerscheuren vanaf. Onder de slachtoffers van het 9de linieregiment vond men overigens twee Zelenaars. Soldaat **Alfons Keppens**, 26 jaar oud, viel op 8 augustus “op het veld van eer” bij Ougrée aan de oevers van de Maas. De 21-jarige onderofficier **Albert Coppieters** was al twee dagen eerder zwaargewond geraakt en krijgsgevangen genomen. Hij kende blijkbaar een lange doodstrijd en bezweek enkele maanden later, op 26 oktober, in een veldhospitaal te Luik.

Maurits Coene kreeg er rond die tijd waarschijnlijk een zorg bij toen zijn broer Jules, die overigens nog 18 moest worden, zich met enkele van zijn dorpsgenoten meldde als oorlogsvrijwilliger. Volgens het "Oorlogsboek van het Davidsfonds" waren er in de gemeente zes vrijwilligers. In die eerste dramatische dagen zouden rond de 20.000 vrijwilligers het Belgische leger verwoegen. Het ontbrak hen zeker niet aan bezieling, maar toch zou het verschillende maanden duren eer ze in staat waren hun plaats in de rangen in te nemen. Het was aanvankelijk behelpen en slechts na verloop van tijd ontvingen ze oude geweren, aftandse uniformen en versleten uitrustingstukken. De oorlogsvrijwilligers werden in eerste instantie verdeeld over vier brigades van telkens twee regimenten. Deze ongetrainde vrijwilligers en de rauwe rekruten

van de militieklas van '14 vormden samen met de Garde Civique (= burgerwacht) de kern van de Force Territoriale, het derde luik van het Belgische leger, naast het veldleger en de vestingtroepen. Jules Coene kwam terecht in het 5de regiment vrijwilligers van de derde brigade. Deze eenheid werd in zijn eigen briefwisseling overigens aangeduid als het "5de Linie, 3de Corps, 3de Compagnie". De jonge Zelenaar vond in eerste instantie met honderden anderen onderdak te Hemiksem in de abdij van Sint-Bernardus, die al jaren een militaire rol had toebedeeld gekregen. Ook bij de mobilisatie en splitsing van het 5de linieregiment van Maurits waren de faciliteiten in Hemiksem gebruikt voor de opvang van de vele gemobiliseerden.

Op 11 augustus stuurde Maria Coene vanuit Zele een kort briefje naar de familie in Antwerpen om de eenheden, en dus ook de veldpostadressen, door te geven van "onze beide soldaten". De grootste bekommernis was blijkbaar de jongste van de twee, Jules, die reeds had kennisgemaakt met de "geneugten" van het soldatenleven:

"...Wij zouden gaarne hebben, zoo gij eens tot daar kont geraken, van hem 1 pak chocolade te willen dragen. 't Schijnt dat er met het eten geen erg is zulle. Gisteren dienden zij hun schotelwater in plaats van soep. Nu, als hij er met zoo weinig vanaf komt, dan mogen wij nog den Heer danken hé ! Dag liefste allemaal. Bidt met ons voor de goeden uitslag.

Maria"

Het inkwartieringsadres van Jules was echter achterhaald voor het werd doorgestuurd. Voor het krieken van de dag op de 11ste was hij uit z'n bed gezet, of liever, van z'n strozak gehaald, en ze waren "...op staanden voet naar Gent moeten vertrekken. We zijn hier feestelijk onthaald. 's Avonds hebben we met 2000 man gegeten in den refter en wierd er gediend door juffrouwen in 't wit met Franse complimenten". Schijnbaar ietwat teleurgesteld voegde hij er aan toe: "In Gent mogen we niet uit." Mogelijk verbleven Jules Coene en zijn makkers toen in of bij de Leopold-kazerne.

In het oosten van ons land was de militaire situatie na slechts één week oorlog verre van rooskleurig. Terwijl de zware Duitse artillerie korte metten maakte met de overgebleven, stugge verdedigers van de vesting Luik bleven vooruitgeschoven groepen cavaleristen de Belgische posities aan de Gete aftasten. Het grootste deel van Limburg werd intussen

zonder veel moeite overspoeld door vijandelijke legerscharen en ook door de dichtbeboste Ardennen vorderden lange colonnes *Feldgrauen*. Regelmatig botsten patrouilles van beide legers op elkaar wat vaak resulteerde in korte, maar vinnige schermutselingen.

Bij het plaatsje Halen kwam het op 12 augustus tot een werkelijk groot-schalig treffen toen twee Duitse cavaleriedivisies de Gete-linie stormenderhand probeerden te doorbreken. Het liep echter uit op een fikse bloedneus voor de trotse Duitse ruitery, maar ook de Belgen, vooral infanteristen van de inderhaast toegesnelde 4de gemengde brigade, leden ernstige verliezen. Halen werd een moeizaam bevochten en holle overwinning voor het Belgische leger. Bij de naar schatting 170 gesneuvelden aan onze zijde vond men **Rudolf Benaerens**, soldaat bij het 4de linieregiment. Deze 21-jarige Zelenaar was naar verluidt al kort na de eerste inzet van zijn eenheid lichtgewond geraakt, maar dat belette hem niet terug te keren naar zijn compagnie. Hij werd een tweede maal getroffen, ditmaal door meerdere kogels. Zwaargewond werd hij afgevoerd en hij heeft het niet gehaald. Rudolf overleed waarschijnlijk één dag later in de achterhoede en hij werd begraven te Webbekom bij Diest. Zijn regiment verloor meer dan 100 gesneuvelden tijdens de “Slag der Zilveren Helmen” zoals het treffen al snel werd aangeduid. Deze bijnaam vond haar oorsprong in de tientallen fonkelende hoofdeksels die waren achtergebleven op het slagveld nadat de Duitse regimenten dragonders en kurassiers tevergeefs storm hadden gelopen tegen de Belgische posities. De verwijzing naar de roemrijke “Slag der Gulden Sporen” uit 1302 was natuurlijk meegenomen voor het moreel van de troepen van Vlaamse origine en dat was waarschijnlijk wel nodig in een door Franstaligen gedomineerd leger en officierenkorps.

Al die tijd bleef de 2de legerdivisie in tweede linie. Op 12 augustus had het 25ste linieregiment trouwens plechtig een vaandel overhandigd gekregen. De volgende dag werd de 2de legerafdeling verplaatst naar Sint-Joris-Winge. Hun kantonnementen in het Leuvense werden ingenomen door troepen van de aangeslagen 3de legerdivisie die op het nippertje uit Luik waren ontkomen en die een adempauze dus best konden gebruiken. De 5de gemengde brigade van de 2de divisie, met het regiment van Maurits Coene, diende verder naar het noorden op te trekken, tot bij het Demerstadje Aarschot. Daar probeerde de Duitse cavalerie immers de Belgische posities te omzeilen. De vijand hoopte aldus een mogelijke terugtocht van de Belgen naar Antwerpen de pas af te snijden. Binnen de omvangrijke versterkte vesting Antwerpen bevonden

zich de belangrijkste militaire voorraden en arsenalen. De eenheden van de 5de brigade stelden zich op dwars over de baan van Aarschot naar Leuven en organiseerden de verdediging van hun sector. Er werden stellingen uitgegraven, het schootsterrein werd vrijgemaakt en er werden verschillende voorposten ingericht.

In de voormiddag van 16 augustus hesen de laatste forten van Luik de witte vlag na een dagenlange beschieting. De vijand had ondertussen massaal troepen aangevoerd en dreef de druk op de Gete-stelling op. Het is dus niet verwonderlijk dat het Belgische opperbevel een geleidelijke, maar algemene terugtocht naar het noorden plande. In eerste instantie waren nieuwe posities achter de Dijle voorzien, maar de Duitsers probeerden de Belgen een stap voor te zijn en gingen op 18 augustus tot een grootscheepse aanval over. Er werd opgerukt over een breed front tussen Beverlo en Tienen en verschillende Belgische eenheden kwamen in grote moeilijkheden. De Gete-stelling werd op verschillende plaatsen doorbroken, waarbij onder andere Halen en Diest werden ingenomen. Vooral de 1ste legerdivisie, rond Tienen, deelde in de klappen omdat nogal wat onderdelen het bevel tot aftocht laattijdig of nooit hadden gekregen. Bij de gesneuvelden opnieuw iemand met banden in Zele. De 26-jarige **Cesar-Odilon De Kinder** kwam in de namiddag om bij Neerlinter. Cesar was geboren en getogen te Zele maar werkte als douanier in het Antwerpse. Hij was gehuwd met Leonie Van Looveren uit Hoevenen. Hoewel op zijn bidprentje staat aangegeven dat Cesar als korporaal diende bij het 2de linieregiment, lijkt het logischer dat hij was ingedeeld bij het zusterregiment, het 22de. Deze eenheid kreeg het die dag immers in de sector Neerlinter, Oplinter, Sinte-Margriete-Houtem danig aan de stok met een Duitse overmacht en verloor in de namiddag bijna de helft van haar effectieven. Het is natuurlijk eveneens mogelijk dat Cesar als gewonde elders werd krijgsgevangen gemaakt met het 2de linie en dat hij in de Duitse achterhoede, op weg naar of in een veldhospitaal bij Neerlinter overleed of werd begraven.

Ook de 2de afdeling, die de aftocht van het veldleger moest beschermen, kwam er niet makkelijk vanaf. Tegen de avond was haar achterhoede eveneens in het gedrang gekomen, waarbij enkele pelotons van het 5de linie in de tang werden genomen. Het gros van de 5de brigade trok zich in de loop van de nacht geleidelijk terug, maar ook zij kregen beschietingen en aanvallen te verduren. Hierdoor telden de twee regimenten hun eerste doden, gewonden en vermisten. Maurits Coene

scheen alsnog buiten schot te blijven. Het 25ste linie begaf zich via Gelrode en Wezemaal naar Rotselaar, waar de wegen naar Baal en Betekom werden afgesloten. Later werd er doorgemarcheerd naar de omgeving van Keerbergen, waar de soldaten dienden te bivakkeren in de omliggende bossen. Het 5de linie kampeerde die nacht in de buurt van Watermolenhoek.

De ochtend van 19 augustus was Aarschot aan de beurt. Toen de Belgische achterhoede opnieuw hardnekkig tegenstand bood, gingen de Duitsers andermaal over tot vreselijke vergeldingsmaatregelen, waarbij zowel burgers als krijgsgevangen militairen niet werden gespaard. Bijna 400 huizen gingen in vlammen op en naar schatting 150 personen werden genadeloos afgemaakt. Aanleiding tot deze slachtpartij was de dood van een Duitse kolonel, die overigens mogelijk door eigen kogels was getroffen. Ook in de wijde omgeving raasde de Duitse terreur dagenlang door dorpen en stadjes als Schaffen, Tremelo en Diest. Misschien gelukkig voor Maurits en z'n makkers in het 25ste waren ze de avond voor de gevechten rond Aarschot afgelost door een andere brigade. Hierin vond men onder meer het 9e linieregiment, waarin zijn kennis **Jean Van Beveren** diende, en ook in de regio Aarschot zou dit reeds beproefde regiment rake klappen uitdelen en incasseren.

Koning Albert had ondertussen zijn hoofdkwartier naar Mechelen verplaatst, maar de legerleiding beseftte dat de posities aan de Dijle werden

omzeild door de vijandelijke rechtereuleugel en de staf gelastte een verdere terugtocht naar de Vesting Antwerpen. Een zoveelste inspanning voor de Belgische regimenten, die tevergeefs op buitenlandse hulp hadden gewacht. Om 3 uur in de ochtend van 20 augustus kreeg de 5de gemengde brigade bevel zich naar Lier te begeven, waar de manschappen één dag rust zouden kennen.

Terwijl de eerste Belgische troepen, na een vermoeiende nachtmars, de versterkingen van de buitenste fortengordel rond Antwerpen bereikten, reden Duitse ruiters het onverdedigde Brussel binnen. De hoofdstad viel zonder slag of stoot in vijandelijke handen en ze lieten de burgemeester opdraven om allerlei verordeningen in ontvangst te nemen. De "kiekefretters" keken zich daarna de ogen uit de kop toen keizerlijke troepen in grote getale door de hoofdstad marcheerden. Het gros van de Duitse legerkorpsen bleek echter niet het Belgische veldleger achterna te gaan maar zwenkte in de richting van de grens met Frankrijk. De Franse en Engelse legerkorpsen die aldaar aan de horizon verschenen, leken immers een belangrijker prooi dan het Belgische leger, dat volgens de Duitse generale staf trouwens géén ernstige bedreiging meer vormde. Slechts enkele inferieure brigades van de *Landwehr* (regionaal georganiseerde milities die bestonden uit al wat oudere mannen) maakten front ten noorden van Brussel om de belangrijke infrastructuur in Midden-België te beschermen.

Om zijn familie gerust te stellen in een tijd dat de fronten zo sterk in beweging waren, stuurde Maurits Coene op diezelfde 20ste augustus een prentkaart uit Lier; echter zonder tekst... enkel zijn voornaam. Waarschijnlijk ontbrak hem toen de tijd voor meer informatie. Vrij logisch, aangezien de vermoeide soldaten nauwelijks rust werd gegund. Ze marcheerden zo snel mogelijk door naar Wommelgem, waar het 25ste linie op 21 augustus haar intrek nam. Verwacht werd dat de eerste Duitsers snel voor de vesting Antwerpen zouden verschijnen, maar men kreeg onverwacht - en broodnodig - respijt. Daar werd dankbaar gebruik van gemaakt voor het voortzetten van de opleiding, het aanvullen van de uitrusting en *last but not least* het opkrikken van het moreel. Het vertrouwen van de troepen had immers een serieuze knauw gekregen door de snelle terugtocht, de val van de vesting Luik en de hoofdstad en de schijnbaar onstuitbare Duitse opmars. Het hoerapatriottisme en de ongeloofwaardige zegebuletins van bepaalde kranten werden van hogerhand trouwens flink teruggeschroefd.

Ook voor de kersverse oorlogsvrijwilliger Jules Coene werden het hec- tische dagen. Na een bezoekje van zijn zussen Margriet en Marie waren hij en zijn kameraden inderhaast vanuit Gent naar de Westhoek over- gebracht. Op 21 augustus stuurde hij vanuit de grensplaats Menen een korte boodschap, waaruit bleek dat de opvang van de massaal toege- stroomde oorlogsvrijwilligers vaak te wensen overliet:

“Ik ben nog altijd goed gezond.

Gisteren hebben Margriet en Maria mij bezocht in Gent, dat was een spel.

Nu zijn wij al meteens vertrokken en op 3 uren tijd zaten wij van de eenen kazerne in de andere. ‘t Is onmogelijk meer te beschrijven. Ik lig hier op den grond in nen stal van een kazerne.”

Maurits stuurde dan weer op 22 augustus “beste groeten” vanuit zijn nieuwe inkwartieringsadres, het kasteel Kinschots te Schilde. Om zeker te zijn dat zijn boodschap er door geraakte, verzond hij hetzelfde berichtje tevens als telegram.

Terwijl het rond de vesting Antwerpen relatief rustig bleef, ging het er in het zuiden van het land heel wat heftiger aan toe. Allereerst dreigden de geïsoleerde verdedigers van de vesting Namen, waaronder de Belgische 4de legerafdeling, overspoeld te worden door de vijandelij- ke vloedgolf. Ook de bondgenoten – Fransen en het kleine, maar uit- stekende Britse expeditiekorps – die de Duitsers vol vertrouwen tege- moet marcheerden in Wallonië kwamen frontaal in botsing met sterkere formaties. Tussen 21 en 24 augustus woedden rond Bergen, Charleroi, Namen, Bertrix en Virton uiterst bloedige en verwarde gevechten, waar- bij onder meer **Aloysius Leeman** om het leven kwam. Deze 36-jarige Zelenaar was gehuwd met Maria Maes en zijn gezin telde reeds meer- dere kinderen. Aloysius had als soldaat-vrijwilliger gediend in het 8e linie en hij werd gedood op 23 augustus. Hij werd begraven ten noorden van de Maas, in het bos langs de baan van Gelbressée naar Marche-les- Dames. De volgende dag sneuvelde bij Namen **Emilius De Donder**, eveneens een Zeels soldaat bij het 8ste linie. Vele overlevenden van de Vesting Namen en de aangeslagen geallieerde troepen wisten zich ech- ter door hun taaiheid en enkele blunders van Duitse opperofficieren als- nog een weg te banen naar Frankrijk, maar het was op het nippertje.

Ondertussen diende Jules Coene en zijn troep oorlogsvrijwilligers

eveneens uit te wijken naar Frankrijk. De Duitsers waren weliswaar nog niet massaal doorgedrongen tot West-Vlaanderen, maar groepen ulanen hadden een aantal diepe raids uitgevoerd die een enorme paniek en bijhorende vluchtelingenstroom hadden veroorzaakt. Allerlei praatjes misten hun effect op de ongeruste burgerbevolking niet en leidden tot een ware angstpsychose, ook in streken waar de Duitsers nog in geen velden of wegen te bekennen waren. Op 24 augustus verscheen er onder meer wel een vijandelijke voorhoede in Torhout. Eén dag later kwam het bij Snaaskerke, in de buurt van Oostende, tot een vinnige schermutseling tussen plots opgedoken Duitse cavaleristen en Belgische rijkswachters. De Duitse verkenners drongen dus reeds door tot op een boogscheut van de Noordzee.

2.2 De vuurdoop: de eerste uitval uit Antwerpen

Het werden spannende dagen voor de gebroeders Coene. Jules mogelijk op de loop voor de naderende Duitse cavalerie, terwijl Maurits zich moest opmaken voor zijn eerste confrontatie met de vijand. Om de sterk toenemende druk op de geallieerden in het zuiden af te zwakken, lanceerde het Belgische veldleger op 25 augustus immers vanuit de Antwerpse fortengordel een - naar Belgische normen - grootscheeps offensief tegen de posities die de Duitsers hadden ingenomen tussen Merchtem en Aarschot. Het was niet de bedoeling de vijand effectief uit hun stellingen te verdrijven, maar eerder verwarring te scheppen en zoveel mogelijk Duitse troepen in België te binden. Er werden liefst vier van de vijf beschikbare Belgische divisies ingezet en de uitval werd gericht op de aanvoerlijnen in de vijandelijke achterhoede die door Brussel, Leuven en Luik liepen. De voornaamste obstakels bij deze actie vormden de waterwegen in het gebied: de Dijle, de Demer, het kanaal van Mechelen naar Leuven en dat van Willebroek naar Brussel.

De 2de infanteriedivisie, met de 5de brigade op kop, opereerde op de oostelijke flank. Hun doel was de omgeving van Haacht en Boortmeerbeek, tussen de Dijle en de Leuvense Vaart. Ze kregen daarbij op de flank hulp van de cavaleriedivisie, die reeds gevechtservaring had kunnen opdoen, onder andere ten noordwesten van Luik en bij Halen. De meeste soldaten van het 25ste linieregiment, inclusief Maurits Coene, hadden tot op dat moment evenwel amper een Duitser gezien, laat staan een schot gelost. Voor hen werd dit offensief dus de langverwachte vuurdoop.

Ze hadden trouwens een hele weg af te leggen alvorens ze hun aanvalsposities konden innemen en dat met een loodzware uitrusting; niet bepaald een ideaal begin voor een veldslag. Vanuit Lier kronkelde de 2de divisie in lange marscolonnes via Onze-Lieve-Vrouw-Waver naar het zuiden, richting Dijle. De voorhoede werd gevormd door het 4de jagers te paard en de piotten van de 5de brigade. Het werd al gauw snikheet, maar er was nauwelijks tijd voor een rustpauze. Het handvol rijkswachters dat optrad als militaire politie had de grootste moeite om de colonne gesloten te houden. De verleiding van het water en andere dranken die de soldaten onderweg aangeboden kregen, werd nogal wat zwaarbepakte piotten teveel. Ze verlieten de rangen en lesten gulzig hun dorst. Het kon hen waarschijnlijk weinig schelen dat de marsformaties hierdoor ernstig verstoord geraakten.

Bij het gehucht Peulis, ten zuiden van Putte, werden de colonnes opgesplitst. Het gros van de 5de gemengde brigade trok via de gedeeltelijk opgeblazen brug bij Rijmenam met enige vertraging naar de overkant. Rond de middag werd Boortmeerbeek bereikt. Om 9u20 had het 25ste linie echter bevel gekregen via Keerbergen eveneens naar de Dijle op te marcheren. Vooruitgestuurde patrouilles van het 4de jagers te paard ontdekten dat de Hansbrug bij Peervenshoek onbeschadigd was gebleven. De Dijle kon dus zonder problemen worden overgestoken en de opmars naar Haacht werd voorgezet. Kort na de middag stotten enkele jagers te paard op Duitse posities rond het station van deze laatste gemeente. Dit station situeert zich een tweetal kilometer ten zuidwesten van het centrum, langs de baan naar Kampenhout en Brussel.

Het eerste bataljon, dat bij het 25ste linie vooraan marcheerde, hield halt op het marktplein van Haacht in afwachting van verdere orders. De twee andere bataljons hielden zich op in een klein bos op ongeveer 600 m ten noordoosten van de kerk. De inwoners van Haacht, die wisten dat vijandelijke troepen dichtbij waren, lieten alles in de steek en sloegen massaal op de vlucht. Enkele moedige achterblijvers vertelden aan de Belgische militairen dat de Duitsers tot dan toe enkel wat door het dorp hadden gepatrouilleerd, maar de omgeving van het station en de spoorwegovergang was blijkbaar stevig in vijandelijke handen. Omdat intussen de magen begonnen te knorren, gaven de aanvoerders toestemming om aan de bereiding van de soep te beginnen... tot kolonel Cuvelier op de proppen kwam met nieuwe orders.

Om kwart na drie in de namiddag kreeg het 25ste linie als objectief het

plaatsje Over-de-Vaart waar de weg naar Kampenhout en Brussel, de steenweg en het kanaal Leuven-Mechelen kruiste. Het I/25ste diende daartoe de Duitse posities bij het station van Haacht frontaal aan te vallen, terwijl het tweede bataljon op de rechterflank verbinding moest zoeken met het 5de linie, dat eveneens oprukte naar het kanaal via Boortmeerbeek en Laar. Maurits Coene en zijn kameraden van het 3de bataljon bleven alsnog in reserve bij het huidige Don Bosco-college te Haacht, maar veel respijt zou hen niet worden gegund.

In het boek "Geschiedkundig Overzicht der 5de, 15de en 25ste linieregimenten" gepubliceerd in 1936 vinden we een mooie impressie van de vuurdoop voor het 25ste linieregiment; misschien oubollig en hoogdravend van stijl, maar wie van de huidige generatie twintigers zou, zoals hun overgrootvaders, zonder verpinken en "voor god en vaderland" op een vijandelijke stelling afstormen?!

"Op ongeveer 600 meter van het station worden de verkenners eensklaps vanuit de huizen beschoten. Dadelijk spreiden de compagnies zich open in tirailleurslinies en rukken onverschrokken voorwaarts. Onder een steeds aangroeiend geweervuur dringen zij, sprong na sprong, verder door en verplichten de vijandelijke schutters het station en de aanpalende huizen te ontruimen, om in een verderen groep woningen hun toevlucht te zoeken.

Het station is bereikt, ja zelfs door de twee voorste compagnies voorbijgesneld, doch deze worden weldra door een geweldige kogelregen ten gronde geslagen.

De derde en vierde compagnie springen middelerwijl bij, en versterken de vuurlijn; het IIIe bon. in reserve, trekt eveneens vooruit.

Het vijandelijk vuur maakt menig slachtoffer in onze rangen. Maar het antwoord blijft niet uit; escouade na escouade rukken onze mannen op, winnen veld, voet voor voet, zullen weldra in een onweerstaanbaren stormloop den vijand te lijf gaan; doch, van het gevaar bewust, gaan deze overhaast op de vlucht.

Een droevige aanblik valt hun ten deel. Verscheidene huizen zijn platgebrand; al de inwoners zijn gevlucht. Glasscherven, ledige flesschen, verhakte lompen en flarden liggen over den grond verspreid met daarover losgerukte deuren en verwarde telefoondraden.

Dit alles verraadt een dolle vernielzucht, die geenszins te verrechtvaardigen is.

In deze nederige huisjes vinden veel onzer soldaten een vergelijking met het hunne, over welks lot zij thans in pijnlijke onzekerheid verkeerden.

In hun binnenste gromt een opwellende razernij. Is dat dan de oorlog! Een dolle, woeste plundering en de laffe vlucht voor de gewapende macht.

De vijand heeft de plaat gepoetst naar verder achteruit verschanste troepen. Inderdaad 400 m. ten Zuiden van het station, en gelijklopend ermede langs een steenweg, staat een lange rij huizen van waaruit een hevig, en ditmaal zeer moorddadig, vuur wordt gericht. Het gaat erom zich zoveel mogelijk aan het zicht van deze schutters te onttrekken, die, naar den stortvloed van kogels te oordelen, zeer talrijk moeten zijn. Jammer genoeg moet de aanval zonder artillerie gebeuren.

Enkele welgeplaatste granaten zouden de taak onzer infanterie heel wat verlichten; maar al het geschut van de 5de brigade is mede met het 5de linie naar Boortmeerbeek opgetrokken. Het I/25 beschikt dus enkel over geweren en twee Hotchkiss mitrailleusen onder bevel van luitenant Guillaume. Een hardnekkige strijd wordt ingezet. De vijand, die door artillerie en veel mitrailleusen gesteund wordt, bestookt het station en het omliggend terrein. Voor de eerste maal maakten onze mannen kennis met het gemauw der shrapnels, die gelukkig te hoog opensplinteren en het gekraak der ontploffende houwtisergranaten. Een gemakkelijk te begrijpen opschudding ontstaat onder onze troepen, des te meer, daar alle verweer onmogelijk blijkt.

De oversten moeten dan ook van al hun gezag gebruik maken om de gemoederen tot bedaren te brengen. Doch de strijd woedt voort, spijs de ongelijke verhouding: geweren enerzijds, kanonnen en mitrailleuzen anderzijds.

Rond 19 uur, bij het vallen van de avond, stormen onze soldaten in een uiterste krachtsinspanning op den vijand los en veroveren de huizen. Gevoelige verliezen en talrijke gekwetsten zijn ook het aandeel van hun heldenmoed. Zij die kunnen, gaan achteruit om verzorging, de anderen worden zo goed als 't gaat ter plaatse bijgestaan tot een kalme gelegenheid zich voordoet om hen weg te dragen. Enkele mannen slechts kunnen deze taak op zich nemen : zij gaan en keeren steeds weg en weer, want een tegenaanval blijft te vreezen."

Zoals we uit het verslag kunnen afleiden, werd er pas laat voor enige artilleriesteun gezorgd. Een batterij van het 2de regiment artillerie stelde zich op in de buurt waar Maurits Coene de namiddag in groeiende spanning had doorgebracht. Eén uur lang namen de Belgische 75-mm kanonnen de omgeving van Over-de-Vaart en Kampenhout-Sas onder vuur, waardoor de Duitse artillerie tijdelijk werd geneutraliseerd.

Ondertussen, rond 18u30, had majoor Beving van III/25 bevel gekregen om zijn eenheid klaar te maken voor actie. Het eerste bataljon kon immers dringend wat hulp gebruiken in de omgeving van het station van Haacht. Het gebulder van de eigen artillerie zal ongetwijfeld hebben bijgedragen tot een meer martiale sfeer voor onze Zeelse gemeenteklerk toen hij zelf in het strijdperk ging treden.

Belgische artillerie in actie in 1914

Met de 2de en de 4de compagnie vooraan en de twee overige compagnies in tweede lijn bereikte III/25 zonder problemen het geteisterde stationsgebouw rond kwart na zeven. Als versterking kreeg kolonel Cuvelier intussen ook het tweede bataljon van het 26ste linie toegewezen. Dit bataljon werd door majoor Beving aan zijn rechterflank opgesteld. De commandant van II/26 werd overigens als één der eersten van z'n eenheid gewond en weggevoerd. Op het moment dat de pas aangekomen bataljons zich op hun beurt klaarmaakten om de spoorlijn over te steken, werden ze plots overspoeld door terugkerende, aangeslagen troepen van I en II/25. Rond 8 uur 's avonds wisten de compagnies zich echter ten noorden van de spoorlijn te hergroeperen, maar de situatie bleef erg gespannen:

“Geen enkel order komt toe. Aan vooruitgaan valt niet te denken: de avond valt, en het ware gewaagd zich in het onbekende te werpen. De

tirailleurs blijven op de loer, het wapen klaar, te midden eener indrukwekkende stilte.

Plotseling, op 300 m. vandaan, flonkert een licht, spettert open en groeit tot een grillige vlammenzuil: een brandende hoeve verlicht den omtrek. Geroep, getier, hoorngeschal gaan op en maken het angstige wachten tot een ware marteling. Meteen bemerkt men, bij een nieuwe opflakking, gansche drommen gedaanten die samenstromen. Korte commandos weerklinken. Een aanval in massa voorzeker. In de Belgische linie komt beweging. De twee mitrailleuzen gaan aan 't ratelen en maaien onmeedogend, gewersalvo's knetteren los. Gehuil, geschreeuw, weeklachten, een wilde vlucht...en dan niets meer. Het geweervuur sterft uit, het benauwde wachten treedt opnieuw in, en voorzichtig wordt het wegdragen der gekwetsten hernomen."

Kolonel Cuvelier en majoor Beving troffen elkaar bij het brugje over de Leibeek, een paar honderd meter ten noorden van de overweg bij het station. Ze besloten het gevecht af te breken omwille van de uitputtingsverschijnselen bij de troepen en de invallende duisternis.

De kerk te Haacht eind jaren '90. Net als de rest van de dorpskom werd ze zwaar beschadigd tijdens de gevechten in augustus 1914 (verz. Francis Huijbrechts)

De voorposten van het 25ste linie werden daarop afgelost door soldaten van het 26ste. Een dicht net van schildwachten moest de beveiliging verzekeren, terwijl de uitgeputte manschappen van het 25ste in open lucht kampeerden in de buurt van Haacht. Het derde bataljon, met Maurits Coene, koos blijkbaar een ietwat morbide plaats: het bivakkeerde bij het kerkhof in het dorpscentrum. De meeste vielen waar ze stonden en dommelden snel in. Enkelen vonden het echter hun plicht om eerst hun gesneuvelde strijdmakkers een laatste rustplaats te bezorgen.

's Avonds stuurde generaal-majoor Daufresne de la Chevalerie, bevelhebber van de 6de gemengde brigade, een verslag naar de aanvoerder van de 2de legerdivisie waarin de gebeurtenissen van deze dramatische dag werden samengevat. Hoewel het 25ste linieregiment organiek eigenlijk géén deel uitmaakte van zijn brigade, besteedde Daufresne veel aandacht aan hun optreden:

“De groepering van de 6de gemengde brigade en het 25ste linieregiment zijn er niet in geslaagd zich meester te maken van de brug te Kampenhout. De brug werd door sterke Duitse infanterieafdelingen verdedigd, ondersteund door artillerie en machinegeweren. Het 25ste linieregiment werd eerst alleen ingezet, zonder artilleriesteun. Het was reeds laat op de avond als onze kanonnen (een batterij van het 2de regiment Artillerie) in actie traden, gevolgd door de groep artillerie van de 6de Gemengde Brigade. De beschieting heeft weinig effect gehad, daar het terrein niet geschikt is voor het gebruik van artillerie. Een bataljon van het 25ste Linieregiment (de voorhoede) heeft de aanval ingeleid met de Haachtsesteenweg als as. Een tweede bataljon heeft zich later aan de rechterzijde van het eerste ontplooid. Het overgebleven derde bataljon bleef in reserve. Bij de tussenkomst van het 26ste Linieregiment heeft een bataljon zich ontplooid op de linkerflank van het III/25 Li, dat het zwaarbeproeft 1/25 Li vervangen had. Een tweede bataljon van het 26ste Linieregiment werd in reserve gehouden. Kort daarna is de duisternis ingevallen en hebben we het gevecht moeten afbreken. De tegenstander bezet loopgraven tussen het station en de Vaart. De troepen van het 25ste Linieregiment zijn erg vermoeid en weinig geschikt voor een nieuwe inspanning.”

Ondanks de verwoede gevechten was de 2de divisie er dus niet in geslaagd een bruggenhoofd over de Leuvense Vaart te vestigen of aan-

sluiting te krijgen met de troepen die verderop aan beide zijden van het kanaal opereerden, maar niet alleen zij waren die dag op hardnekkige Duitse tegenstand gestuit. Pas door het invallen van de duisternis was de strijd geluwd over het ganse front. Op de linkerflank had de cavaleriedivisie echter meer succes geboekt. De karabiniers-wielrijders, die de bijnaam Zwarte Duivels kregen, wisten de Duitsers volkomen te verrassen. Onder andere de bruggen bij Werchter vielen daardoor onbeschadigd in Belgische handen. Onderdelen van de *27ste Landwehrbrigade* trokken zich in grote verwarring terug in de richting van Leuven en de kanonnade bij Haacht maakte de paniek alleen maar erger.

Leuven zou de volgende dag, 26 augustus, de Duitse toorn aan den lijve ondervinden. Op bevel gingen ontelbare gebouwen, waaronder de Sint-Pieterskerk en de universiteitsbibliotheek, in vlammen op. Dolgedraaide Duitsers namen duizenden Leuvenaars gevangen als gijzelaars en 173 van hen werden doodgeschoten. Intussen was de Belgische uitbraak grotendeels vastgelopen in het Duitse artillerievuur en dat ondanks de moed van onze piotten. Er zat niks anders op dan de actie af te breken.

Voor Maurits Coene en zijn kameraden van het 25ste linie was het zeker géén aangenaam ontwaken geworden. Bij het krieken van de dag op de 26ste werd de omgeving van het station van Haacht hevig bestookt en van bij de vooruitgeschoven posities klonk onheilspellend geweervuur. Bataljons van het 6de en het 26ste hadden vanaf 5 uur het offensief naar Kampenhout-Sas hervat. Ditmaal werden de Belgische piotten in de mate van het mogelijke ondersteund door de eigen artillerie, maar de actie verliep niet bepaald zoals gepland. Het ging bovendien snel van kwaad naar erger. Het IIIe bataljon van het 25ste was er als eerste versterking bijgehaald, maar het zou niet lang duren voor het ganse regiment opnieuw in actie moest komen.

Terwijl het 6de linie volop bezig was met de frontale aanval op de omgeving van het station, besloot men tegelijkertijd druk uit te oefenen op de vijandelijke flank. Het III/25 linie van majoor Beving ging dus opnieuw op weg naar de spoorweg ten zuiden van Haacht. Rond 7u stak de 2de en de 4de compagnie de spoorlijn over, 700 meter ten oosten van het fel omstreden stationsgebouw. Maurits Coene stond ditmaal dus helemaal in de spits. Ondanks vijandelijk vuur uit de omliggende huizen, ontplooiden zijn 2de compagnie en de 4de zich met een grote

zwaai in de richting van de weg Haacht-Kampenhout. Kolonel Picquoy van het 6de linie zag door deze actie van III/25 de kans schoon om de vijandelijke stellingen ten zuiden van het station op te rollen en hij vroeg – en kreeg - versterking van twee compagnies van het 26ste linie. Toen deze echter op hun beurt de Leibeek overstaken, kwamen ze terecht in een erg wanordelijke terugtocht van het 6de linieregiment. Ook ten westen van de weg naar Kampenhout heerste de grootste verwarring en generaal-majoor Dossin moest dringend verse troepen ter beschikking stellen om de situatie enigszins te herstellen. De eenheden ten oosten van het station hielden echter wel stand. Maurits en zijn strijdmakers waren met hun flankbeweging intussen zelfs tot op 350 meter van de Duitse posities genaderd, weliswaar met zware verliezen. Deze verbeterde opmars betekende echter ook dat ze geïsoleerd dreigden te raken van de rest van de afdeling en uitgerekend op dat moment werden ze getroffen door het noodlot. De Belgische artillerie had immers bevel gekregen ondersteunend vuur af te geven, maar de eerste salvo's vielen duidelijk te kort en sloegen in tussen de eigen troepen. Het is niet verwonderlijk dat de overlevenden van de 2de en de 4de compagnie het zekere voor het onzekere namen en zich eveneens terugtrokken ten noorden van de spoorweg.

De omgeving van het omstreden station bij Haacht op het einde van de 20ste eeuw (verz. Francis Huijbrechs)

Reeds vroeg op de dag had de Belgische legerleiding in de gaten gekregen dat de uitval diende te worden afgebroken. De vijand had immers aanzienlijke versterkingen aangevoerd en de eigen troepen waren volkomen uitgeput. Bovendien bleek dat de bondgenoten in het Frans-Belgisch grensgebied overal in het defensief waren gedrongen en dat men van daaruit niet snel meer op hulp kon rekenen. De dag zou dus worden afgesloten met een algemene aftocht van het Belgische leger. Die verliep evenwel verre van vlekkeloos omdat er op verschillende plaatsen nog steeds gevechtscontact was met de Duitsers. De weinige beschikbare troepen werden in de strijd geworpen om de aftocht te dekken van de aangeslagen overige eenheden. De kroniekschrijver van het 5de en 25ste linieregiment vervolgt met deze benarde episode:

“Het 25ste loopt te wapen, snel ter hulp maar stuit onmiddellijk op de reeds sterk verdedigde huizen.

Ondertusschen regent het schroot over onze troepen, de mitrailleusen zaaien dood en vernieling in onze rangen. Brancardiers, meest allen priesters, komen toegesneld en geven bewijzen van koelbloedige zelfopoffering.

Heel het 25ste is slaags; het geweervuur neemt steeds toe, maar het ontbreekt ons aan mitrailleusen. Wat vermogen de onzen, spijs hun wonderdaden, tegen de overwegende massa automatische wapens van den vijand!

Eindelijk komt de artillerie van de 6e brigade te voorschijn. Een stuk namelijk, onder bevel van Commandant Van Bever, wordt door de kanonniërs zelf voortgeduwd, en vlug in batterij geplaatst. Het verricht wonderwerk. Zijn granaten springen te pletter in de bezette huizen op 300 m. de toestand verbetert haast ogenblikkelijk.

Het 26e wordt opnieuw in den strijd geworpen. Het opgestoken vaandel herzamelt onder zijn plooiën talrijke verspreide soldaten, die de geleerden van het 25ste komen aanvullen. Met vereenigde krachten wordt de vijand, trots zijn helsch tegenvuur, stop gezet.

Niettemin komt het bevel naar Haecht terug te wijken. Deze beweging verloopt tamelijk glad van stapel onder de hoede van enkele eenheden, die zich nadien met moeite zullen kunnen onttrekken. De Duitschers, die het manoeuvre hebben opgemerkt, stellen alles in het werk om de mislukking ervan te bewerkstelligen.

De gekwetsten worden in de mate van het mogelijke naar het dorp overgebracht, waar men ook reeds met artillerievuur af te rekenen heeft.

Ons geschut verdwijnt in galop; de infanterie versnelt haar marsch. Eens buiten Haecht trekt de colonne noordwaarts langs den weg naar Tremeloo. In haar gelederen strompelen vele gekwetsten mede, die door makkers worden ondersteund."

Het gros van het 25ste linie trok zich, in tegenstelling tot de richtlijnen, terug over de Hansbrug te Keerbergen. Aan de oevers van de Dijle ont-aarde de aftocht trouwens al gauw in één grote chaos. Bij de Hansbrug bevonden zich immers niet alleen de eenheden van de 6de gemengde brigade, maar ook het 25ste linie en de cavalerieafdeling die ten noorden van de brug was afgestegen en de weg versperde. In een later rapport gaf generaal Dossin trouwens toe dat zijn 2de legerafdeling enkel aan een ramp was ontkomen omdat de vijand géén krachtadige achtervolging had ingezet. In de buurt van de Watermolenhoek te Rijmenam sloot het 25ste linieregiment weer aan bij de rest van de 5de gemengde brigade.

Typerend voor de rommelige aftocht is het wedervaren van de 1ste en 3de compagnie van III/25 linie. Zij hadden het bevel tot de terugtocht klaarblijkelijk nooit ontvangen, maar ze werden zich snel bewust van hun netelige positie. Vechtend trokken de twee compagnies zich terug naar de Dijlebrug te Rijmenam. Toen ze daar aankomen, zagen ze dat de brug was vernield, maar er waren nog Belgische troepen ter plaatse. Een onderofficier van de genie liet de piotten met een boot overzetten. Toen er echter vijandelijke ruiters op het toneel verschenen, bracht de genie, tamelijk voorbarig, het vaartuig tot zinken. Een 30-tal soldaten van het 25ste die zich nog op de zuidelijke oever bevonden wierpen zich dan maar in het water en spartelden naar de overkant. Daar hielpen hun kameraden hen weer aan land.

Nadat ze ternauwernood uit het heetst van de strijd waren ontkomen, trokken de moegestreden regimenten terug naar hun kantonnementen bij Lier. Twee dagen strijd hadden aan de 5de brigade 88 doden, 23 vermisten en meer dan 300 gewonden gekost. Men telde in totaal overigens 4.000 doden en gewonden in de Belgische rangen. Uit de hele operatie bleek dat het Belgische leger in feite helemaal niet was uitgerust voor een bewegingsoorlog. Er heerste onder meer een schrijnend tekort aan munitie en zware ondersteuningswapens en men had duidelijk nood aan een degelijke omkadering, moderne verbindingsmiddelen en een uitgebouwde medische dienst.

Zoals we verder in één van zijn brieven kunnen lezen, had Maurits Coene de dood meermaals in de ogen gezien. Bij de gewonden van de verwoede gevechten vond men trouwens zijn vriend **Claes**, die vlak naast Maurits door een kogel in de schouder werd getroffen, mogelijk na het oversteken van de spoorlijn op de 26ste. Samen met een kameeraad kon hij de ongelukkige achteruit brengen. Toen ze echter op hun stappen terugkeerden, kwamen ze midden in de overhaaste aftocht terecht en konden ze nauwelijks aan krijgsgevangenschap ontkomen, overigens met achterlating van hun ransels. Na deze keiharde confrontatie met het krijgsgescheuren, kan men slechts gissen wat er door z'n hoofd speelde terwijl onze Zeelse gemeenteklerk via Onze-Lieve-Vrouw-Waver weer naar het noorden afmarcheerde.⁶

Deze foto toont een door paarden getrokken veldambulance van het Belgische leger in augustus 1914. Dit kraaknette en duidelijk geposeerde tafereeltje heeft weinig gemeen met de smerige en hartverscheurende realiteit na een bloedig treffen. Let ook op de twee jonge priesters die dienst deden als ambulanciers. (verz. Francis Huijbrechts)

6. In de nacht na het beëindigen van de eerste uitval had de stad Antwerpen voor het eerst een luchtaanval te verduren gekregen, overigens één van de eersten in de militaire geschiedenis. Een Zeppelin had op verschillende plaatsen bommetjes gedropt die enkele slachtoffers hadden gemaakt, ondermeer op de Stadswaag. Het is niet verwonderlijk dat het optimisme en het patriotisme van de Sinjoren daarna op een lager pitje kwam te staan.

Men kan zich afvragen of **Claes** het eigenlijk heeft gehaald. Het valt op dat Maurits hem nooit meer vermeldt in zijn brieven. Kreeg hij niet meer de gelegenheid zijn gewonde kameraad te bezoeken of wilde hij zijn moeder de ware toedracht besparen om hen niet nog ongeruster te maken?

Nog ver van de oorlogsgruwel stuurden Maria en Margueritte Coene op de 26e een kaartje naar oorlogsvrijwilliger **Firmin Tanghe**, met de groeten uit Zele "...ook aan de West-Vlaamsche makkers en onze broeder". Firmin, Jules en de rest van de vrijwilligers van het 5de regiment hebben dit echter nooit aangekregen aangezien hun groep al bijna een week voordien uit de Leopold-kazerne te Gent was vertrokken. Eind augustus waren ze trouwens behoorlijk op de dool.

Blijkbaar ontving de familie op 27 augustus een bericht van Maurits, maar dit is niet meer voorhanden. Of kreeg hij zelf bezoek op zijn inkwartieringsadres? Het lijkt waarschijnlijker dat hij de gelegenheid vond om een telegram te sturen om te melden dat alles nog in orde was na zijn vuurdoop.

Na een dolle terugtocht door Noord-Frankrijk komen Belgische troepen per boot aan te Oostende. Als we de jeugdige gezichten rechts bekijken lijken er een aantal oorlogsvrijwilligers tussen te zitten. Mogelijk was ook Jules Coene aan boord. (Collecties Koninklijk Legermuseum Brussel B1.78.2)

Op 30 augustus kwam er een ietwat vreemd telegram aan bij de familie Coene in Zele. Ditmaal vanwege Jules, opgesteld in het Frans en mogelijk verstuurd te Bornem "*impossible rentré ce soir notre train supprimé*". Blijkbaar waren Jules en zijn makkers na een avontuurlijke tocht door Frankrijk ingescheept in het Normandische Le Havre en via Oostende of Zeebrugge terug in Vlaanderen aangekomen. Kreeg hij daarop verlof en heeft hij een - vergeefse - poging ondernomen om zijn familie thuis een bezoekje te brengen? Wat er ook van zij... Jules vond op 1 september toch tijd voor een briefje naar zijn oom en tante in Antwerpen:

Liefste nonkel en tante,

Ik kon niet eerder schrijven. Wij rusten uit van de ronde van Frankrijk in 8 dagen Halluin, Rijsel, Calais, Boulogne-sur-Mer, Reims, Rouen, Havre en 1,5 dag op zee. Nu zit ik hier in Eecloo met een gezondheid die ik u allen wensch. Dat zal hier nen verjaardag zijn die ik niet gauw zal vergeten.

Beste groeten aan allen van Jules (5de Linie - 3e compagnie vrijwilligers-1ste peleton)

Op vrijdag 4 september 1914 werd oorlogsvrijwilliger Jules Coene net 18 jaar jong...

2.3 Het Land van Dendermonde in de branding

Intussen kwam de oorlog plots heel wat dichterbij voor de geboortestreek van de gebroeders Coene. Tijdens de voorgaande weken was er afgezien van de opwinding onder de bevolking en de militaire opeisingen weinig te merken geweest van de oorlog in deze sluimerende grote gemeente. Naargelang de Duitsers steeds meer Belgisch grondgebied onder de voet liepen, trokken echter geregeld groepen vluchtelingen door Zele, onder andere mensen uit het geteisterde Aarschot. Hun have-loze verschijning en de verhalen die ze meebrachten over Duitse gruweldaden waren natuurlijk niet bevorderlijk voor het kalmeren van de gemoederen. Het werd er zeker niet beter op toen er geruchten opdoken over al dan niet vermeende Duitse patrouilles in de regio. Zo zouden er op 22 augustus reeds ulanen verschenen zijn in Overmere. Deze waren de Schelde blijkbaar overgestoken te Schoonaarde.

Toen het Belgische veldleger zich binnen Antwerpen had verschanst, zag het opperbevel er op toe dat de verbindingen naar het westen, van waar men de bondgenoten verwachtte, niet in het gedrang kwamen. Het vrij uitgebreide wegen- en spoorwegennetwerk door het Waasland moest kost wat kost gevrijwaard worden. Het is niet verwonderlijk dat de Schelde hierbij de zuidelijke flank moest beschermen en speciale aandacht ging uit naar de weinig talrijke oeververbindingen. Het vestingstadje Dendermonde kreeg een sleutelrol toegewezen in deze stelling als bruggenhoofd op de rechteroever van de Schelde. De bolwerken rond Dendermonde waren echter grotendeels ontmanteld of verouderd. Men kon op het einde van augustus 1914 bovendien weinig actieve militairen missen en daarom werd er aan de Scheldeboorden gepatrouilleerd door oudere soldaten van de vestingtroepen, leden van de *Garde Civique*, territoriale rijkswachters en later ook door de onge-trainde oorlogsvrijwilligers.

Zeले, in de achterhoede van bruggenhoofd Dendermonde, kreeg die weken eveneens de nodige troepenverplaatsingen en inkwartierungen te verwerken. Rond 25 augustus verschenen er honderden leden van de *Garde Civique* en kampeerde een detachement Rijkswachters op de Zandberg. De burgerwachters maakten het zich gemakkelijk op hun inkwartieringsadressen en gingen over tot allerlei opeisingen, wat niet altijd in goede aarde viel bij de inwoners en het gemeentebestuur. De Coenes hadden er die dagen weinig problemen mee om af en toe een Belgische piot onderdak te moeten bieden. Zij hadden immers zelf

Belgische militairen op de zwaar toegetakelde Markt van Dendermonde.

Zicht op de verwoestingen van de stad.

familieleden onder de wapens en hoopten waarschijnlijk dat ook hun jongens het zouden treffen. Bovendien was deze doorstroming van militairen zeker een goede zaak voor hun tabakswinkel.

De Zelenaars voelden zich mogelijk voldoende beschermd door de Schelde, maar beseften niet dat zelfs zo'n rivier nauwelijks een modern leger kon ophouden. Toch bleef het nog vrij rustig in de sector Dendermonde. Op vrijdag 28 augustus hoorde men weliswaar voor het eerst het verre gerommel van artillerie uit de omgeving van Mechelen, maar er kwamen weinig berichten door over de "grote veldslag" die had gewoed. Het opperbevel nam intussen blijkbaar géén risico's, want op 29 augustus werden door genisten van het leger aan de Schelde-oeveren een aantal schepen opgeblazen. Men wilde beletten dat de vaartuigen gebruikt zouden worden door de vijand om bij verrassing de stroom over te steken.

Begin september veranderde de situatie snel. Op 2 september werd er een hernieuwde Duitse opmars gemeld en het kwam tot korte, maar krachtige schermutselingen. Lebbeke en later ook Sint-Gillis kwamen in de vuurlijn te liggen. Op 4 september rukten troepen van het IX Korps van het reserveleger van generaal von Böhm via Aalst op naar Dendermonde. Het detachement vestingtroepen week daar in zeven haasten voor de Duitse overmacht en de Schelde- en Denderbrug vielen onbeschadigd in vijandelijke handen. Terwijl er patrouilles werden uitgestuurd naar plaatsen op de linkeroever van de Schelde, zelfs tot bij Lokeren, staken Duitse pioniers tientallen huizen in Dendermonde in brand. De Belgische 1ste legerafdeling snelde ter hulp. De Duitsers hadden de actie echter enkel opgezet als een schijnaanval en hadden zich alweer teruggetrokken. Op 9 september marcheerden onze potten ongehinderd terug binnen in het geteisterde Dendermonde. Aangezien er géén onmiddellijk gevaar meer was vertrok het gros van de 1ste divisie naar het Waasland. In Dendermonde bleef enkel een detachement onder bevel van generaal Scheere, gevormd met elementen van de 4de gemengde brigade.

Het anders zo vreedzame Zele werd in die dagen op een brutale manier geconfronteerd met de oorlog. Eerst was er op 4 september het onheilspellende gebulder geweest van het geschut rond Dendermonde, gevolgd door de massale en trieste uittocht van de bevolking aldaar. Volgens een verslag van de Zeelse gemeenteraad waren er maar liefst 3.000 inwoners van Dendermonde die een tijdelijk onderkomen zochten te Zele. Die avond werd de lugubere aanblik van het brandende vestingstadje diep in het collectieve geheugen gegrift. Er was in die periode trouwens ook al een Zelenaar die deelde in de brokken: houthandelaar **Eugeen Burm** die woonde op de Dijk. Door het Duitse geschut

werd zijn hangar bij de Dendermondse brug te Grembergen vernield. Daarbij was ook de voorraad hout verloren gegaan. Eugene Burm diende achteraf een schadeclaim in voor maar liefst 6.858,38 frank. Twee dagen eerder had de *Garde Civique* trouwens met veel wapengekletter zijn auto, een Benz uit 1912, ingepikt. De burgerwachters hadden op 4 september eveneens ijlings hun biezen gepakt, waarbij “den automobile” van Burm hen waarschijnlijk niet echt van pas is gekomen aangezien zijn chauffeur de sleutels had achtergehouden!

De 5de september kwam het in Zele zelf tot een tragisch voorval toen een Duitse cavaleriepatrouille via de spoorlijn vanuit Dendermonde bij de gemeente verscheen. Ook leden van de familie Coene ving een glimp op van de gevreesde ruiters. Aan het station botsten deze vijandelijke verkenners op een Belgische automitrailleur die onmiddellijk het vuur opende. Er werden géén Duitsers getroffen, maar de Belgische kogels raakten wel enkele burgers die, heel onvoorzichtig, een kijkje waren komen nemen. De 21-jarige **Alfred Verbeeck** werd dodelijk in de buik getroffen en overleed in de loop van de nacht; het eerste burgerslachtoffer voor Zele, maar jammer genoeg lang niet het laatste...

Margriet Coene had op 7 september 1914 dus meer dan voldoende om naar haar jongste broer te schrijven:

Besten Jules,

Armand is naar u komen zien in Eecloo maar gij waart al weg, in Belgaershoek (Balgerhoek?) heeft hem ook geweest en daar waart gij ook al vertrokken, maar alla 't moet wel eens een anderen keer passen. Gij stelt het toch nog altijd goed zeker: Nieuws van Maurice hebben wij niet meer sedert den 27de maar de correspondentie is moeilijk tegenwoordig: treinen rijden er hier niet meer, den tram doet hier nog regelmatig dienst. 't Is met den tram dat ik deze kaart denk mede te geven.

De garde civique is hier lang al weg. Hier is alles nog rustig als dan eens een troep Duitschers van 40 tot 60. Zoo hebben wij al verschillende ruiters gehad. Ik heb nog maar eenen gezien. Alfred Verbeeck is gedood door een mitrailleuse. Er kwamen een vijftigtal Duitschers op de statie af. Eene wachtte hem op het plein af, schoot en de geheele lading kwam op hem terecht. Hij was geheel en gans doorboord. Ge ziet wel dat men geen soldaat moet zijn om gedood te worden, die hadden nu drie valiede mannen waarvan geen een moest soldaat worden en

zij zullen misschien wel van de eerste eenen zoon missen.

Houd u goed Jules en tot zoo gauw mogelijk

Marguerite

Kaart voor : Jules Coene/Vrijwilliger/5de Ligne/3e Comp/1ste Bataillon

Dit kaartje keerde evenwel op 29 oktober 1914 terug bij de afzender, na een echte ronde van Vlaanderen. Op 8 september was het te Gent afgestempeld, op 18 september te Tielt en te Deinze. Daarna dook het op in de Kempen en werd het op 24 september afgestempeld in Hoogstraten en een dag later in Turnhout.

Ondertussen had moeder Coene een brief ontvangen die Maurits op 6 september had geschreven in Oelegem, onder meer in verband met de hachelijke eerste uitval uit de vesting Antwerpen:

Beste mama,

't Is al een heel tijdje geleden dat ik er nog den moed toe had U iets te schrijven, aangezien ik vrees dat mijne correspondentie u niet geword. 'k Kan het nochtans niet eeuwig blijven uitstellen en nu we eens een namiddag helemaal vrij zijn profiteer ik ervan. Komt mijn brief niet toe 't maar tot daar. Uwe kaarten krijg ik nog al regelmatig met een dag drie of vier vertraging.

Sedert ik het bezoek heb ontvangen in Schilde is er voor ons al heel wat voorgevallen : twee dagen gevochten in Haecht, Wezembeek(?), Campenhout. Claes werd er erg gekwetst, een kogel in den schouder. Ik, met nog een andere maat, heb hem achteruit gedragen en de eerste zorgen toegediend. 'k Verloor bij dit geval mijn ransel met heel de provisie die ik kreeg bij uw bezoek. Nog al wel dat ik er Gabriël (Matthijs) goed van meegedeeld had zodoende was alles niet verloren. Zeg maar aan Jan dat de Duitschers zijn pak chocolat in dank hebben aangenomen. 'k Heb er wel spijt van gehad natuurlijk, maar toch had ik nog een goede reden van tevredenheid. 'k Behield mijn vel, 't geen met menige mijner makkers, spijtig genoeg 't geval niet was. En zeggen dat de eerste dag strijd ons zoo gunstig was. Hadden we dien dag vroeger kunnen beginnen, we zouden den laatsten Duitscher op ons bayonet hebben gerijgd. Dien dag hebben we de Duitschers hooren huilen dat het misselijk was om te hooren. Onze kanonniers maakten er ook allerpuikst werk. 'k Meende dat de grond achter ons openscheurde van 't

geweld der kanons, die schot op schot losten. We zagen de huizen, door de Duitschers bezet, instorten lijk kaartenhuisjes. Geloof mij vrij dat is een avond die ik in gansch mijn leven niet kan vergeten. Ongelukkiglijk hebben we dan niet meer vooruitgekunnen door de duisternis en kregen de Duitschers dien nacht versterking. 's Anderdaags bleef 't voordeel aan onzen kant tot 7u30. Daarna keerden de kansen en hebben we ons rond den middag moeten terugtrekken op O-L-V-Waver.

Nu zijn we in den ring der forten en zullen er denkelijk niet zoo gauw weer uitkomen. Ja toch we hebben op weg geweest naar Dendermonde over Zele. Ongelukkiglijk kwam er over dat 't niet meer noodig was; we zijn dan op Kiel blijven vernachten. 'k Heb bij Marie geslapen met Gabriël. Ge hebt zeker met schrik gezeten als de Duitschers Dendermonde aan vielen? Ik kan het mij voorstellen. Zijt ge niet gaan vluchten? Schrijf me eens wat oorlogsnieuws uit de streek! Ik denk dat er langs daar niet gauw iets zal gebeuren tenminste zoolang de Duitschers in België geen versterking krijgen. 't Geen ver van te verwachten is. Alles gaat goed met ons, met u allen ook hoop ik.

Vele groeten van uw liefhebbende

Maurits"

Het regiment van Maurits was op 5 september inderhaast eveneens op mars gesteld naar het belaagde Dendermonde. Bij hun doortocht in Antwerpen werden de troepen geestdriftig toegejuicht door de Sinjoren en vreedzaam bestookt met mondvoorraad, lekkernijen en tabak. Jammer genoeg voor Maurits waren de orders gewijzigd voor hij naar zijn eigen regio kon oversteken. Het 25ste linie werd afgeleid naar 't Kiel, waar hij en z'n vriend Gabriël de nacht konden doorbrengen bij een nicht, Maria Massot. De volgende dag keerden ze terug naar de omgeving van Ranst. Maurits en zijn kameraden zouden echter snel genoeg weer in actie treden.

2.4 De tweede uitval uit Antwerpen

In de namiddag van 8 september kregen de piotten een extra reserve-rantsoen uitgereikt, een teken dat er weer iets op til was. Het Belgische opperbevel maakte zich immers op voor een tweede grootschalige uitbraak uit de vesting Antwerpen, ter ondersteuning van de grote veldslag bij de Marne. Nog op de 8ste, rond negen uur 's avonds, werd de 5de gemengde brigade opgetrommeld. In het holst van de nacht werden

de compagnies in opgevorderde treinen geladen. Waar zou deze reisen brengen?

In het pikkedonker bereikte men het station van Heist-op-den-Berg. Marscolonnen werden in de ochtend van 9 september geformeerd en de 5de brigade trok via Schriek op naar het plaatsje Grootlo. Daar kregen de twee eerste bataljons van het 25ste linie de ondersteuningswapens van de brigade toegewezen en onder leiding van kolonel Cuvelier gingen men op weg naar Tremelo. Die kleine gemeente gaf een lugubere indruk aangezien ze op 19 augustus door de Duitsers grotendeels was geplunderd en platgebrand. Dit was gebeurd nadat een achterhoede van het 5de linie er de vijand aanzienlijke verliezen had toegebracht bij de terugtocht naar Antwerpen. Er was nergens een levende ziel te bespeuren en de Duitsers hadden op verschillende plaatsen bomen geveld om wegen te versperren. Het IIIe bataljon - met Maurits Coene - nam in eerste instantie posities in bij Baal om de verbinding te verzekeren met de onderdelen die verder oostwaarts opereerden.

Onder meer door een nauwe samenwerking met de cavaleriedivisie van generaal De Witte wist de 2de legerdivisie in de aanvangsfase enkele opmerkelijke successen te behalen. De 7de gemengde brigade en Belgische lanseniers vielen de Duitse stellingen langs de Demer aan vanuit drie richtingen. Het 7de linieregiment stak de rivier over bij Betekom en de ruitery maakte een omtrekkende beweging via Testelt. In het centrum werd het geteisterde Aarschot heroverd door het 27ste linie, waarbij 350 Duitsers worden krijgsgevangen gemaakt. De rest van het garnizoen ging er vandoor en probeerde posities in te nemen ten zuiden van de stad. Meer naar het westen, stak de 6de brigade eveneens de Demer over en de manschappen rukten op naar Wezemaal. De 5de brigade kreeg Werchter, waar de Demer in de Dijle uitmondt, als doel aangewezen. Luitenant-Generaal Dossin kwam kort na 9 uur in de buurt van Schriek persoonlijk zijn orders voor de brigade vervolledigen: *“De groepering Tremeloo zal, zonder zich te veel bloot te stellen, de verdedigers van Werchter aanklappen, om alzo te beletten dat een deel ervan zou kunnen optreden tegen onze ruiterydivisie, welke langs Betekom Aarschot aanvalt.”*

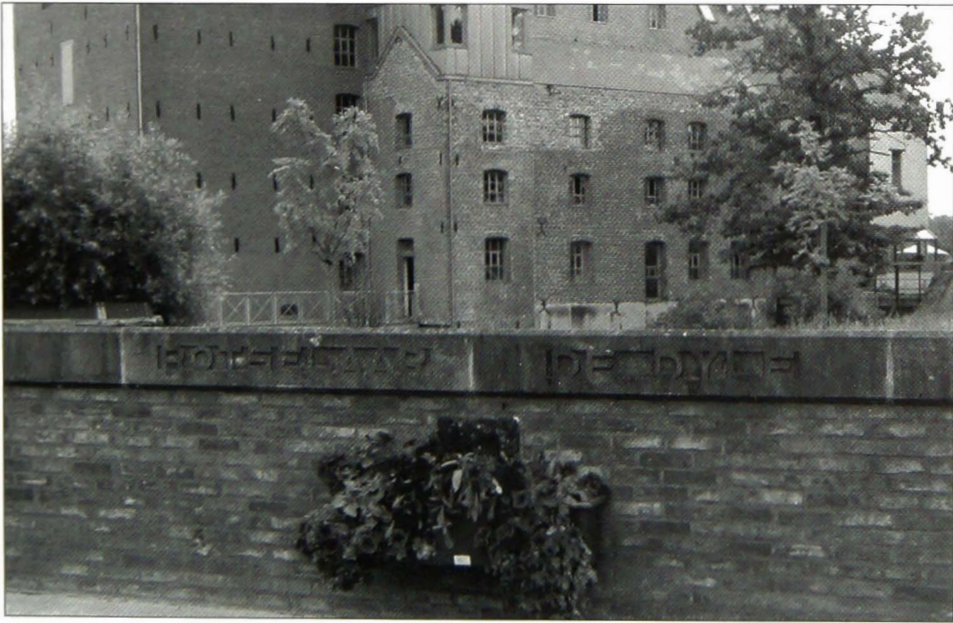
Hoewel de actie van hun brigade dus in feite slechts een afleidingsmanoeuvre vormde, ging het 25ste linie er in de namiddag stevig tegenaan. Toen ze bij hun opmars naar Werchter op Duitse tegenstand stuitten, stelden de compagnies zich op in tirailleurslinie en dienden de

vijand duchtig van repliek. Daar zou het echter niet bij blijven. Het III/5de dat hen als reserve was gevolgd, arriveerde net op tijd om toe te zien hoe het hele 25ste linieregiment na het signaal voor de stormloop als één man oprees en een genadeloze aanval inzette. Onder luid geschreeuw en met de bajonet op het geweer werd de dorpskom van Werchter in een oogwenk gezuiverd. De Duitsers wisten zich echter op de andere Dijle-oever te herpakken en toen de eerste Belgische soldaten zich op de brug waagden, ging deze de lucht in. Verschillende piotten werden gewond en/of verdronken onverbiddelijk in de rivier. De aanval stakte maar het 25ste linie had zijn werk gedaan en dat met relatief lichte verliezen. Terwijl Maurits en z'n makkers een bivak betrokken rond Werchter probeerde het 5de linie ten noorden van het dorp alsnog over de Dijle te geraken. 's Avonds beschikte de 2de legerdivisie zowel over bruggenhoofden aan de Dijle als over de Demer van waaruit de volgende dag een aanval kon worden uitgevoerd op het Leuvense.

Reeds vroeg in de morgen van 10 september bereikte een Belgische cavaleriepatrouille de rand van de toegenakelde universiteitsstad. De vooruitgeschoven ruiters vernamen dat de Duitsers op grote schaal versterkingen aanvoerden. Deze wierpen ze trouwens onmiddellijk in de strijd, onder meer troepen van het Duitse marinekorps die als landrotten werden ingezet. Rond 10 uur werd Pellenberg bereikt, van waaruit het station van Leuven onder vuur kon worden genomen. De 7de gemengde brigade drong zelfs door tot Kessel-Lo. De 22-jarige Zelenaar **Bernardus Roosendans** sneuvelde daarbij in het "Kloosterbosch" als soldaat van het 7de linieregiment. De twee overige brigades probeerden onder meer via Rotselaar en Wezemaal door te stoten naar het gebied ten noorden van Leuven. Het II/5 en III/25 kregen bij hun opmars van Wezemaal naar Putkapel rond 14 uur overigens het gezelschap van generaal De Brauwere, de brigadecommandant. Verschillende van zijn bataljons kwamen evenwel terecht in een uitermate verwarde situatie. De Duitsers hadden namelijk een krachtige tegenaanval ingezet en de 6de brigade werd achteruitgedreven. Ook de piotten van het 25ste raakten al snel slaags met de oprukkende vijand. De superieure Duitse kanonnen openden een waar spervuur, zodat de 2de divisie zich op verschillende plaatsen inderhaast diende terug te plooiën. In de omgeving van het station van Rotselaar wist de 5de brigade zich alsnog te hergroeperen rond luitenant Colette die met het ontplooide vaandel van het 5de linie een opvallend verzamelpunt vormde. De nacht dienden de soldaten door te brengen bij Betekom, ten noorden van de Demer.

Op 11 september werd de 5de gemengde brigade opnieuw over de rivier geloofdst om de frontlijn te bezetten bij Rotselaar, Heikant en Wezemaal.

De volgende ochtend, 12 september, beloofde het zowel letterlijk als figuurlijk een warme dag te worden. Ditmaal moest het 5de linie de spits afbijten tijdens een aanval op het kanaal naar Leuven in de sector Wijgmaal. Na het overschrijden van de Dijle bij het Rotselaarse gehucht Molen kwam het regiment in grote moeilijkheden. Geholpen door het gesloten terrein en hun uitstekende artillerie wisten militairen van het Duitse marinekorps de Belgische opmars tot staan te brengen en het 5de linie leed erg zware verliezen.

De Dijlebrug te Molen/Rotselaar eind jaren '90
(verz. Francis Huijbrechts)

Rond half tien vernam ook het 25ste linie iets over het wespennest waarin haar zusterregiment was terechtgekomen. Gelukkig voor Maurits bleef het derde bataljon in reserve terwijl de twee andere bataljons van het 25ste onder hevig vuur eveneens over de Dijlebrug van Molen trokken. Eenmaal op de andere oever leek het Laatste Oordeel aangebroken toen de Duitsers een verpletterende tegenaanval inzetten. De Belgische troepen die zich niet tijdig over de Dijle konden terugtrekken werden in de pan gehakt en dat ondanks talrijke, veelal naamloos gebleven staaltjes van moed.

Op bevel van de brigadecommandant nam het aangeslagen 25ste linie-regiment posities in ten noordwesten van Wezemaal, terwijl de schamele restanten van het 5de linie naar het noorden terugstroomden. Het 25ste kreeg van generaal Dossin later eveneens toelating om zich terug te plooiën. Langs de loopbrug bij Heikant werd ook de Demer overgestoken terwijl twee compagnies van het derde bataljon de achterhoede vormden. Om 14u20 was de evacuatie van het bruggenhoofd ten zuiden van de Demer een feit. Voor Maurits Coene zat de tweede uitval erop...

Het gros van de 5de brigade bracht de nacht door bij Heist-op-den-Berg. 's Anderendaags, 13 september, trok men verder naar Lier. Het 25ste linie kantonnerde daarop te Wommelgem en het 5de te Ranst. De aangeslagen overlevenden van de bittere strijd kregen een paar dagen zuurverdiende rust.

Frank Coene bij het monument voor het gevecht van het 5de en 25ste linieregiment te Rotselaar-Molen. De steen vermeldt 300 militairen “die vielen op den morgen van 12 september 1914” (verz. Francis Huijbrechts)

Honderden gesneuvelden waren achtergebleven op het slagveld als stille getuigen van de zware gevechten. De meeste gewonden moesten eveneens aan hun lot overgelaten worden en kenden een vreselijke doodstrijd bij gebrek aan verzorging; zonder drinken of voedsel, onder

een brandende zon of in het kletterend onweer dat op zaterdag de streek teisterde. Toen op maandag de eerste, opgeëiste burgers door de Duitsers werden toegelaten op het fel omstreden terrein was het voor velen hopeloos te laat. Alleen al bij Rotselaar werden naar verluidt 324 lijken begraven na de slag. Vijf dagen van strijd had de 5de brigade maar liefst 88 doden, 490 gewonden en 416 vermisten gekost, maar ook de vijandelijke verliezen waren niet te onderschatten.

Het uitgedunde Belgische leger diende zich overal opnieuw op de vesting Antwerpen terug te plooiën, maar door de uitvallen hadden de Duitsers zich verplicht gezien bijna 100.000 man achter te laten in ons land; 100.000 soldaten die ze eigenlijk dringend nodig hadden voor de campagne in Frankrijk. Tijdens de terugtocht in de stromende regen kregen de vermoeide Belgische piotten trouwens goed nieuws te horen. Door een paar Duitse misrekeningen en een gigantische krachtsinspanning hadden Brits-Franse troepen immers de vijandelijke opmars bij de Marne ten oosten van Parijs een halt toegeroepen. De soldaten van Kaiser Wilhelm II dienden zich zelfs een heel stuk terug te trekken, maar dit betekende niet dat ze definitief waren uitgeteld, wel integendeel.

Op 14 september stuurde Maurits Coene een telegram, gevolgd door een brief, waarin hij zijn indrukken over de tweede uitval weergeeft. Vooral de confrontatie met de verwoestingen in de streek van Tremelo schijnen indruk te hebben gemaakt op de jonge Zelenaar, maar ook het hoopvolle nieuws over de succesvolle geallieerde tegenaanval in Frankrijk bleef niet onvermeld:

“Lieve moeder, enz

We zijn dus weeral eens uit den slag terug gelijk ik u bij depêche heb laten weten. 5 dagen lang hebben we weg geweest en 'k verzeker U dat we 't kwaad hebben voorgehad. Stel u maar voor: alle dagen vechten of in 't gevaar, marcheren door regen en wind, voor eten niets anders dan sardienen en brood en logeren in 's open lucht of in een verlaten huis op den blooten vloer. Nochtans ben ik nog altijd frisch en gezond. Als ik hier van dezen morgend aankwam vond ik twee brieven en drie kaarten van u, een bewijs dat ik van u inlichtingen krijg. Ik moet u wel niet zeggen dat ze mij veel plezier doen. Niet min dat ik mag vernemen dat ge het allen goed stelt en moed houd. Ik ook ben vol betrouwen op een goede afloop. De kuisch die in Frankrijk aan den gang is gegaan

zal denkelijk wel blijven voortduren. Dan zal het de beurt worden aan België, dus nog eenige kwade dagen en we zijn er van verlost. 't Wordt ook tijd zulle want die kerels hebben hier in ons België al vreselijk te werk gegaan.

Wij die al die ongelukkige streken doorkruist hebben, hebben de verwoestingen 't allenkante kunnen bestatigen. Tremelo bijvoorbeeld, een klein dorp in de streek van Aerschot gaf ons 206 huizen te zien welke allen tot de grond waren afgebrand. De menschen slapen daar in kuilen die ze in den grond hebben gemaakt. Alles zijn ze kwijt, gelukkiglijk, zeggen ze, dat de aardappels goed gelukt zijn. Nu hebben ze toch te eten. Het vee loopt er in 't wilde rond zoo lang er gevaar is. Als den vijand weg is komen de menschen terug om het eten te geven en dan weeral ervan uit te trekken als 't gaat nijpen. Ongelukkig hé.

Nu wat anders. Zou het niet mogelijk zijn mij hier eens te komen bezoeken, Armand of Eugeen of Jan. Ziet ge, ik zou wel eens willen wat frisch lijnwaad krijgen: een lijveken (van die lichte), een hemd, een paar kousen. Verders wat poen. Ik kan wel nog wat voort maar 't begint toch te krimpen. Ik denk wel dat we hier nog eenige dagen zullen blijven. Ik logeer hier te Wommelgem bij den wagenmaker. Dus als 't zijn kan. Tot nu toe rijdt de tram naar Wommelgem nog alle dagen. 't Is overigens maar anderhalf uur van 't stad. Een pakje tabak of twee moogt ge er ook wel bijvoegen. Insgelijk 2 pakjes cigarettten (Hoedt u voor de overdrijvingen, ge hebt gezien hoe het afloopt). Verders een goed sluitend doosje vet voor op mijn brood (niet te groot aub). Maak u niet in als 't niet gaat om tot bij mij te komen. Ik zal mijn plan wel trekken en ik heb toch ook mijn solde voor 't allernoodigste.

Zeg eens aan Meneer Odilon dat ik toevallig Van Mingeroet, de vriend van Firmin, heb gezien. Die is ook bij 't 25ste. Hij zie dat 't hem speelt dat Firmin bij onze divisie niet is, 'k zou wel gauw in 't hospitaal liggen zei hij. 't Zie er mij ook maar een flauw oorlogsman uit zulle.

Hebt ge gelezen van het Duitse vliegmachien dat beneden moest komen eergister: 't Zijn wij (onze kompanie) die het beschoten hebben en het tot dalen hebben genoopt.

Meer nieuws vertel ik mondelings. Vele groeten aan U allen en tot weerziens.

Uw liefhebbende

Maurits"

Maria Coene kon amper wachten om een *update* over hun soldaten en het wel en wee op het thuisfront te sturen naar de familie Longerstay in Antwerpen:

"Liefste familie,

Lang wachten komt toch hé. Eerst en vooral moet ik u vertellen dat we heden morgen een telegram uit Wommelghem hebben ontvangen van Maurice. Hij kwam behouden terug uit de slag boven Brussel. God dank om die gunst. Ware het u niet mogelijk hem daar eens te gaan vinden. Misschien zou het voor u gemakkelijker zijn dan voor ons. Daar we nooit niet zeker zijn nog te kunnen terug naar huis komen. Ik zou daar niet van spreken maar ik vrees dat hij 't een en 't ander zou kunnen nodig hebben daar hij in den vorigen slag over veertien dagen omtrent (in 't begin der maand) zijn ransel heeft moeten achterlaten. Claes, zijn vriend waar we u laatst van spraken werd door een kogel getroffen in den schouder, juist nevens Maurice. Onzen broerman heeft hem van 't slagveld weggedragen met een andere jongen en in 'trugkomen het retraite geblazen zijnde, moest hij zelf zoo goed hij kon trachten uit de voeten te komen zonder nog naar ransel of fusiel te mogen omzien. Zoo vertelde ons een Zeelsche priester die bij 't rood kruis is en bij dien slag van Sempst en omliggende aanwezig was.

Gisteren is Eugène bij Juul geweest in Balgerhoeke tegen Eecloo. Ik weet niet of we het u reeds melden maar die heeft al heel Frankrijk doorgereisd en 18 uren zee gedaan. Die kan ook al een beetje meeklappen zulle. Nu maken zij zich voorgoed gereed om den slag mede te maken. Hij heeft er nog altijd veel moed op zulle en zegt zelfs tevreden te zijn dat er spraak is van misschien binnen 2 à 3 dagen met het ander leger op te rukken. Ziedaar nu zijn we weer voor eenige dagen gerust gesteld over onze soldaten.

Hoe is het nog met u allen? Die bommen hé, waar zooveel schade en ongelukken uit voortspruiten, wij willen toch hopen dat ge allen met evenveel hoop en moed voortleeft als vroeger. Aan den toestand is immers niets te veranderen.

Hier gaat nu weer alles zijnen gewonen gang. Briefwisseling als vroeger 't is te zeggen met vertraging, dus hopen wij van u nu en dan een woordje te ontvangen. Over Dendermonde moeten wij u zeker niet veel meer vertellen. 't Is er waarlijk hakelig. Van de 1500 huizen staan er nu nog 63. 't Tellen niet weert hé. De groote kerk is blijven staan, ook het

stadhuis, maar van abdij met kerk en al, banken, collegie, enz geen spoor meer te vinden. Wat zegt ge daarvan? Rond de 2000 vluchtelingen hier in Zele die allen zonder dak zijn, dan nog 600 Garde Civile en nu en dan Belgische troepen. Den verkoop gaat daardoor extra goed. Zooveel tabac cigaren en sigaretten verkoopen dat wij ons niet bijtijds kunnen aanschaffen.

En wat is er zool bij U. Is Bertha nu al aangang voor naad of rood kruis? Had ik maar tijd om zoo 't een en ander te naaien of kousen te breiden. 'k zou niet wachten maar dien bureau hé. We hebben hier anders bijna dagelijks een soldaat 't zij voor te eten of te slapen. Soms wel meer ook zulle. Wij zijn in elk geval tevreden ook iets voor die dapperen te kunnen doen.

Nu beste mannen houdt u goed, bidden voor zooveel we tijd hebben en anders geenen moed verloren, zoo wensen wij het toch.

Dag allemaal, ons meest innige groeten en kussen in afwachting ons gezond terug te zien.

Uw innig verkleefde.

Maria

PS Zoo ge bij Maurice zoudt geraken doet hem dan onze groeten. Duizendmaal."

Moeder Coene kon gerust zijn. De familie in Antwerpen spaarde blijkbaar kosten noch moeite voor hun twee neven in krijgsveld, zoals blijkt uit een brief van haar zus Firmine Van Brussel:

Antwerpen, 16 september 1914

Beste zuster en familie

Gisteren is Antoine Maurice een bezoek gaan brengen naar Wommelgem en er hem in goede gezondheid gevonden. Ook Matthijs. En heden, woensdag is Papa, Bertha, Laura en Josepha er naartoe geweest en hem al het mooie bezorgt dus moet gij u hoegenaamd over niets bekommeren en volkomen gerust zijn over hem. Weet gij iets van Jules en hoe maakt die het? Ook goed hopen wij. Weet gij waar hij tegenwoordig is, zijn laatste kaart was hij in Eecloo. Hij had dan een groote reis gedaan in Frankrijk enz. 'k Heb hem dan direct geantwoord indien hij daar nog was en iets mocht ontbreken hij zou gaan en hem

bekend maken bij Leonie De Backer is geweest wel, zuster tis die woont immers in Eecloo. Haar heb ik terzelves tijd ook geschreven en haar Jules aanbevolen indien hij hem bij haar presenteerde en haar goed zijn portret opgegeven om geen missing te begaan. Ik weet nu niet of die beiden schriften op hun adres zijn aangekomen maar op beide had ik langs achter ons adres gezet en heb toch niets terug gekregen. Dus denk ik niet dat het zal terecht gekomen zijn. Het adres van Leonie De Backer is :

*Mr Edw. Houtappel-De Backer
Vischhandel
Boulaert
Eecloo*

Zoé van Beveren is verleden week maandag met de 3 meiskens bij nonkel Isidoor naar Eecloo vertrokken bij Cordule en denken daar te verblijven voor eenige tijd. Dus daar is hij daar nog dan waar dat nog eene kans om hem te bezorgen dat hij mogt noodig hebben. Ik schrijf dit maar voor inlichtingen.

Hoe maakt gij het hier allen, goed hopen wij natuurlijk volgens de omstandigheden. Indien mogelijk een woordje aub. Hier is alles opperbest en zullen met geduld de omstandigheden afwachten. Daar het komen naar huis moeilijk valt moet ge u niet derangeren voor Maurice want gezoud som wijlen komen en eene reis voor niets doen, wat dan toch spijtig zou zijn. Want ze zijn nooit geen dag zeker en voor ons is het eene kleinigheid. Dus wees daar volkomen voor gerust. We hebben hem gezegd als hij terugkwam van een tocht buiten van eenige dagen hij ons een telegram moest sturen. Prosper Van den Abeele hebben ze daar ook gezien. Hier in 't gasthuis Stuyvenberg ligt als gekwetst Van Acker de Zele, art 6e bimische 24de bat. Kent ge die ook en Joseph Christiaens, 11ste Linie ambulancier. Van den Nest. Blindestraat. Verders hebben ik nog geen van Zele in de gazet gezien. Hopen wij dat het zich bij die twee bepalen ?

Weet gij iets van Tante Mathilde en familie? Wij niets. Over 8 dagen heeft Maurice en Matthijs een nacht bij Marie geslapen. Ze waren op 't Kiel, maar dat weet ge misschien al.

Van onze volontiare Mr Buysens weten wij ook nog niets tenzij dat hij in Dendermonde en Wetteren geweest heeft. Hij maakt deel van 't 8e Linie.

Met haast dees gekrappel is het wedrom nog nen dag later voor ge 't krijgt. En hartelijken kus van verre allen, in afwachting dat wij elkan- der in goede gezondheid mogen terugzien.

Uw toegenegen zuster en tante.

Met moed vooruit en na den strijd de overwinning

2.5 Het beleg van Antwerpen

Op papier was de versterkte vesting Antwerpen zondermeer indrukwekkend. Er was dan ook decennialang aan gewerkt, de verschillende projecten hadden een fortuin gekost en ze hadden regelmatig voor heel wat (politieke) beroering gezorgd. De vesting Antwerpen omvatte in 1914 een eerste gordel van 16 forten op de rechteroever van de Schelde en 2 op de linkeroever, op een onderlinge afstand van gemiddeld 5 kilometer. De linie begon in het noorden bij het fort van Berendrecht en liep met een wijde boog om Antwerpen over Schoten, Lier en Bornem tot aan het fort van Haasdonk. In de tussenliggende ruimten waren verschillende veldschansen aangebracht en de eerste oorlogsweken werden er inderhaast rudimentaire loopgraven aangelegd en versperringen opgericht. Ook de rivieren, zoals de Nete, speelden een rol bij de verdediging. Een tweede ring, binnenin, werd gevormd door 13, meestal oudere forten. De aanleg van de zogenaamde buitenlinie was begonnen in 1879, maar tegen 1914 waren alle bolwerken hopeloos verouderd, zelfs nog voor ze voltooid waren en zowel de bezetting als de bewapening waren ontoereikend en gebrekkig. Het is duidelijk dat het Belgische opperbevel alle hoop stelde op de aanwezigheid van het veldleger en de beloofde geallieerde hulp... die nog steeds op zich liet wachten.

Men had trouwens ook andere zorgen. Het is immers niet verwonderlijk dat de vesting Antwerpen als een magneet werkte op de massale vluchtelingenstromen die door de oorlog waren veroorzaakt, zeker na de val van de hoofdstad. Zoals we reeds zagen, kwam het in de driehoek Antwerpen-Aarschot-Dendermonde regelmatig tot hevige gevechten en Duitse terreurdaden. Het is dus niet vreemd dat er te Antwerpen vanuit de ruime regio duizenden haveloze vluchtelingen toekwamen. De toevloed van al deze “nutteloze monden” in een stad die zich opmaakte voor een beleg stond natuurlijk lijnrecht tegenover de militaire logica. Ondanks grote inspanningen door overheidsdiensten en privé-personen dreigde het tekort aan levensmiddelen en opvang-

mogelijkheden op een enorme chaos uit te draaien. Men probeerde dan ook de vluchtelingen zo veel mogelijk door te sluisen naar andere oorden; Gent, Nederland of het Verenigd Koninkrijk.

Op militair vlak bleef het rond de vesting Antwerpen een tijdje relatief rustig, afgezien van sporadische beschietingen en botsingen tussen patrouilles. Het Duitse opperbevel diende zich na de tegenvallers in Frankrijk immers te bezinnen over hun verdere strategie. De stafchef, von Moltke, was niet in staat gebleken om de broodnodige snelle overwinning in het Westen te behalen en hij werd vervangen door Erich von Falkenhayn, de minister van Oorlog. Geleidelijk ontwikkelde er zich een bloedig kat-en-muis-spel op grote schaal tussen de kille von Falkenhayn en de onverstoorbare Franse opperbevelhebber Joffre, waarbij hun respectievelijke legerkorpsen steeds meer opschoven naar het noordwesten in een poging om hun tegenstander te overvleugelen. Het voornaamste strijdtoneel zou zich hierdoor verplaatsen naar het Frans-Vlaamse industriebekken, het Heuvelland en de Belgische kustpolders. Voor de Vesting Antwerpen zou dit alles slechts uitstel van executie betekenen.

Op 19 september 1914 vond Maurits Coene de tijd voor een brief vanuit Wommelgem:

"Lieve moeder,

We liggen nog altijd met rust te Wommelgem. Hoelang zal dit nog mogen duren? We weten het niet, we kunnen alle dagen, alle oogenblikken moeten vertrekken. In gods naam 't moet anders niet aangenaam zijn met zoo'n weer, 't houd niet op met regenen. Op nen heelen dag we worden het hier langzamerhand gewend. We zijn veranderd van compagnie. Ik ben nu in 't eerste bataljon, derde compagnie. We zijn ook verhuisd en liggen nu in de meisjesschool in een luchtige klas van 't eerste verdiep, warm en goed verzorgd. Wat wil nen mensch meer in onze omstandigheden. We hebben het al een heel deel slechter voor gehad, geloof mij vrij. Daarbij laat men ons tamelijk met vrede (dank aan 't weer). We hebben hier ook goede gelegenheid om onze plichten te kwijten en heel de week al ben ik 's morgens kunnen naar de mis en te communie gaan. Verder 's avonds naar den rozenkrans. Ge ziet dat we onze schade wat kunnen inhalen. 't Was ook noodig want op den tijd dat we binnen zijn hebben we al 6 zondagen gemarcheerd en dus in de onmogelijkheid naar de mis te gaan. We zijn ook al met 15 die beloofd

hebben naar Scherpenheuvel te gaan na de oorlog. Gabriel is natuurlijk ook van 't geheel. De ingangsteker daarvan is een Aaltersche vrijwilliger, een zekere Jules, zijn achternaam ontsnapt mij. 't Is een derde ouderling, oud 34 jaar, gehuwd en vader van 8 kinderen, zijne vrouw, (ze komt hem hier dikwijls bezoeken) moet een dochter zijn van Peer Daens. Vraag eens aan E.H. Van Caelenbergh of hij dien kent. Waarom hij zich in die omstandigheden heeft ingelijfd weet ik niet. 't Is in alle geval een doodbrave jongen. Er is ook een sergeant bij, verschillige korporaals, waaronder Korperaal Bombeke wiens zuster Bertha heel goed kent in de vestaire. Ge ziet dat dien kant niet verwaarloosd wordt. Als ge aan Jules schrijft zeg hem dat hij schriftelijk kan bijtreden aan onze belofte. Hij verplicht zich enkel aan een klein gebed elken avond ter eere van O.L.V. van Scherpenheuvel en later de bedevaart.

't Doet mij groot genoeg in uw brief te vinden dat gij allen en ook de camaraden in dienst het nog allen welstellen. Wat zal dat toch een vreugde zijn als we ooit thuis geraken na die vervloekten oorlog. Wie weet hoelang duurt hij nog voort. 'k Geloof waarlijk dat we ons niet meer zullen bekennen in de streek.

'k Krijg daar juist bezoek van de dochter van "moe Krukke". Die is haar man komen bezoeken, een zekere Van Geeteruyen. Zoo geraakt men mensch nog aan wat nieuws van huis. Die wist mij te zeggen dat over 't algemeen alles nog wel ging te Zele, 't geen me natuurlijk grootelijks verheugd. Dat men in de buurt belang stelt in mij doet mij een groot genoeg. Zeg aan iedereen een goeden dag van mij en druk hen mijn hoop uit welhaast midden hen te zijn. Voor 't geval mijn laatste schrijven u nog niet gewerd, laat ik u hierbij weten dat ik bezoek gehad heb van nonkel, Bertha, Laura en Josepha, ook van Antoine. Die hebben mij voorzien van alles wat ik noodig had, dus heb ik voor het oogenblik geen bezoek van noode. 't Is overigens te moeilijk om tot hier te geraken. Gabriel heeft bezoek gehad van zijn zuster en van Michel, die hebben mij beloofd u mondelings van mijnen 't wege te komen groeten.

Mijn brief is weeral vol. Tot eene latere gelegenheid. Vele groeten aan u allen van uw liefhebbende.

Maurits

PS Prosp. Van den Abbeele zie ik dikwijls. Hij ziet er goed uit. Mr Temmerman is achter mij komen zoeken. Hij heeft mij niet gevonden, maar mij toch doen groeten."

Uit de brief van Maurits blijkt dat er na 6 weken strijd in het Belgische leger - en zeker in de 2de legerdivisie - heel wat herschikkingen nodig waren omwille van de geleden verliezen. Maurits was daarbij overgeplaatst naar de derde compagnie van het eerste bataljon (3/I/25) en mogelijk werd hij die dagen eveneens tot (dienstdoend) korporaal bevorderd. Er waren immers door de gevechten van de afgelopen weken grote gaten gevallen, vooral bij het kader van het regiment en die gevaarlijke leemte moest op één of andere manier opgevuld worden. De meeste keuronderofficieren werden tot onderluitenant bevorderd, wat verdienstelijke militairen van lagere rang kans gaf om hogerop te komen. Bovendien kwamen in de loop van de volgende dagen de eerste contingenten oorlogsvrijwilligers toe om te worden ingezet als nauwelijks getraind kanonnenvlees. Van de relatieve rustperiode binnen de Vesting Antwerpen werd overigens gebruik gemaakt om d.m.v. oefeningen en parades de discipline te herstellen in de geïmproviseerde nieuwe compagnies.

Af en toe klonk reeds de ontgoocheling door over de levensomstandigheden en de aanslepende oorlog. Het is trouwens niet verwonderlijk dat Maurits en z'n makkers in deze droevige dagen kracht probeerden te putten uit hun geloof. Vlaanderen anno 1914 was immers een katholiek bolwerk. Ook de brieven van het thuisfront en de bezoeken van de familie uit Antwerpen staken een hart onder de riem.

Op 21 september verstuurde zijn zus Maria een brief waarin ze ons een idee geeft van de moeilijkheden die men kon ondervinden omwille van de oorlogsomstandigheden.

"Liefste Familie,

Eerst en vooral duizendmaal dank voor uw bezoek aan Maurits. Van Michel Matthijs hebben wij vernomen dat nonkel zoo goed had geweest Maurits te gaan vinden en hun terzelvertijd van alles hadt mede gebracht, nogmaals dank zulle mannen. Wanneer wij nog eens 't geluk hebben elkander te ontmoeten, zullen wij onze rekening vereffenen. Om u eens te zeggen hoe moeilijk wij kunnen tot in Antwerpen geraken. Matthijs was in Lokeren vertrokken om 5 uren. Op zijnen trein werden 2 spioenen aangehouden en zoo kwam het dat hij slechts om 11u30 's nachts in Antwerpen aankwam. 't Is nog al plezierig niet waar zoo eene reis.

Maurits hadt ons in zijnen laatsten brief nog gevraagd hem te gaan

vinden in Wommelgem om hem wat gerief te bezorgen, maar nu heeft hij met Michel Matthijs laten zeggen dat wij niet moesten komen gezien nonkel hem van alles heeft voorzien. Volgens gij ziet, nu ben ik in Gent, ik ben hier op zoek naar cigarettten en tabac. Gezoudt tegenwoordig "hoorens" krijgen om u zulke artikelen aan te schaffen. Of ge het gelooft of niet, ik ben zoo moe als duizend, bijna geene straten die ik niet heb doorkruist en nog heb ik niet alles kunnen vinden à la guerre comme à la guerre. Die niet tevreden is met hetgeen we hebben kan elders gaan zoeken, hé !

Hoe is het nu nog in Antwerpen, nog geene grote veranderingen zeker? Hier blijft het zoo al 't zelfde, ik denk dat wij ook troepen zullen gaan krijgen bij ons. Ze spraken toch van eenige duizenden. Tot nu toe hebben wij nog altijd G. C. Den verkoop gaat ook heel goed, wij zouden straks wel moeten opstaan om te bestellen. Dat is zoo geene kleine bedrijvigheid zulle! Ik geloof dat wij het gewoon leven weerom zullen aardig vinden. God geve dat wij weldra van die "Duitschen" mogen verlost worden en wij verders als nu met rust gelaten worden. Meer vragen we niet. Tot nu toe hebben wij toch zienlijk hulp gehad daar de Heer tot nog toe onze twee piotten heeft gespaard. Ik hope wel dat het zoo moge voortgaan.

Wat is nu uw gedacht over den oorlog nog altijd veel moed, die ontbreekt ons nu toch ook niet zulle.

Waar zit Bertha tegenwoordig? Geen enkel oogenblikken tijd om een woordje te schrijven. Rap zulle, laat u ook eens hooren en vertel ons 't een en 't ander. Zijt ge nu al ziekendienster of breidt ge koussen t'huis? Ge kunt niet gelooven welk spijt ik heb omdat we niet meer tijd hebben, maar eene bedrijvigheid als nu hebben wij nog nooit in onzen winkel gezien.

Nu liefste schei ik uit zulle. Mijn tram zal gaan vertrekken. Ik zal mijn extra brief in Zele moeten in den post draaien, daar ik hier geen boïte zie.

Dag mannen allemaal, onze beste groeten en duizend kussen van verre, in de hoop ons weldra terug te zien. Komt nonkel langs onze streek niet meer? Anders mag hij dan toch niet nalaten eens tot bij ons te komen.

Uwe verkleefde

Maria"

Op 24 september stuurt Maurits een brief uit Wommelgem, in verband met een weinig succesvolle gevechtspatrouille en de mogelijke aflossing van een regiment in de frontlijn:

"Beste Oom en Tante,

Gelijk ik het voorzien had, zijn we 's anderdaags na uw bezoek opgetrokken. We zijn tot in Kessel geweest. 't Gold een uitval tegen de Patroeljen rond Heist-op-den-Berg. Enkelijk tegen onze verwachtingen in kwamen we 's avonds terug zonder iets te hebben verricht. Nu zijn we verwittigd ons gereed te houden tegen morgen om 't zevende te gaan vervangen op de voorposten in dezelfde streek. Dit voor enkele dagen. Als we terugkeren naar hier of in den omtrek zal ik u trachten te verwittigen. Ik dank U hierbij nogmaals voor uw vriendelijk bezoek en ook in naam van Gabriel (Matthijs) en zend u mijne genegen groeten.

Maurits"

Zijn regiment ging echter niet op weg naar de stellingen aan de Nete. De 5de brigade werd in haar geheel verplaatst naar Aartselaar. Het Belgische opperbevel koesterde plannen voor een derde uitval, maar ditmaal zou er niet veel van in huis komen.

Ook bij de oorlogsvrijwilligers begonnen er geruchten te circuleren dat ze weldra tot actie zouden overgaan. Jules was misschien ook daarom vrij spaarzaam in de brief die hij op de 24ste verstuurde vanuit Balgerhoeke bij Adegem.

"Liefste moeder,

Ik heb zoo lang gewacht om te schrijven omdat wij hier alle dagen kunnen vertrekken. Alle twee dagen de wacht op en dat is geen plezierig sport als 't regent in den nacht. Als ik dan in mijn schuur kom dan heb ik maar weinig goesting meer om te schrijven. Als ik van adres zal verandert zijn, zal ik al gauw schrijven en dan moet ge maar afkomen met een pak van alles...want 't zal niet lang meer duren of 't zal erop zijn.

Gelief eens postkaarten op te sturen, die geraak ik hier gemakkelijk kwijt. Slaap wel en tot in betere tijden.

Jules"

Op 26 september kreeg ook het 25ste linieregiment een eerste groep

van 40 onervaren rekruten toegewezen, maar Jules Coene was niet van de partij.

Dezelfde dag waren er overigens twee mannen uit Zele die de hoogste prijs betaalden. **Remi Bracke**, een 21-jarige soldaat bij het 8ste linie, sneuvelde toen zijn patrouille in een hinderlaag liep in de buurt van de molen van Oudegem bij Dendermonde. Eerste soldaat **Frans Gossey**, van het 10de linie werd dezelfde dag in Lebbeke neergeschoten toen hij een gewonde makker wilde helpen. Volgens ooggetuigen werd de Zelenaar daarop door de Duitsers afgemaakt met hun geweerkolven. Kort ervoor had Frans onverwacht bezoek gekregen van zijn vrouw, Stephanie Beirens. Deze had hem verteld dat ze in verwachting was van hun eerste kindje, de latere dokter Frans Gossey.

Het Belgische opperbevel dacht op aandringen van de Fransen aan een nieuwe offensieve actie uit de vesting Antwerpen. Ook de Duitsers begonnen zich te roeren en daardoor was het onder meer rond het reeds geteisterde Dendermonde opnieuw tot gevechten gekomen. De 4de legerafdeling, waartoe de twee eerder vernoemde Zelenaars behoorden, had aanvankelijk enkele successen geboekt bij een opmars in de richting van Sint-Gillis en Lebbeke, maar de Duitsers beten flink van zich af. Het werd duidelijk dat het grote vijandelijke offensief tegen Antwerpen elk ogenblik kon beginnen en de Belgische legertop diende de geplande uitval af te blazen voor hij echt uit de startblokken was gekomen.

2.6 In het het nauw gedreven

Terwijl de 5de gemengde brigade op zondag 27 september op weg ging naar de omgeving van Mechelen, begon onder bevel van de 64-jarige generaal Hans von Beseler, de langverwachte aanval op Antwerpen. Omdat hij niet over voldoende middelen beschikte om de vesting helemaal te omsingelen, besloot de Duitse aanvoerder alleen de zuidoostelijke sector van de verdedigingswerken aan te pakken. Hierdoor kon hij zijn troepen en artillerie concentreren op een relatief smalle strook, altijd een voordeel voor de aanvaller. Generaal von Beseler koos de frontlijn tussen Mechelen en Lier uit. Hij hoopte door middel van een systematische beschieting van de forten en veldwerken bij Walem, Sint-Katelijne-Waver, Koningshooikt en Lier een bres te slaan, waarna zijn soldaten het Belgische leger onder de voet zouden kunnen lopen. Bij de uitvoering van deze plannen zouden Maurits Coene en zijn

strijdmakkers van de tweede legerdivisie op de eerste rij komen te zitten of ze nu wilden of niet!

In de voormiddag kwam het tot de eerste confrontaties met de voorposten van de 1ste en 2de Legerdivisie tussen de Dijle en de Nete. Putte en Heist-op-den-Berg vielen daarbij definitief in Duitse handen en via de spoorlijn ging de 26ste *Landwehrbrigade* op weg naar Lier. Dit alles belette Maurits en zijn makkers echter niet een tamelijk korte, maar rustige nacht door te brengen in bivakken te Walem, iets ten noorden van Mechelen.

De 28ste waren ze reeds om 3 uur 's morgens weer allemaal present en na een korte maaltijd ging de 5de brigade op weg naar Mechelen, dat in een soort niemandsland lag. De Duitse artillerie die al de hele veldtocht een doorslaggevende rol speelde, was echter eveneens van de partij. De kroniekschrijver van het regiment aan het woord:

“De dag is nauwelijks aan de lucht als shrapnels reeds boven Mechelen openspetteren. Enkele burgers vluchten naar Waelhem, naar hun ballingschap. Mechelen ligt verlaten. Zware granaten, op zoek naar St. Rombauts, ontploffen rond de kathedraal en vullen de straten met neerstortend puin. De compagnies sluipen er door in uitgerekte rijen en behoeden zich zoo goed mogelijk, tegen de projectielen. Er zijn nochtans gekwetsten.”

Het 5de linie ging op weg naar het arsenaal en de Leuvensesteenweg, het 25ste trok intussen voorzichtig op naar het station en het kanaal. Gelukkig werden er door beide regimenten verkenners vooruitgestuurd. Toen deze verdachte schaduwen in de huizenblokken bemerkten en het vuur openden, lokten ze onmiddellijk een felle reactie uit bij Duitse troepen die zich in hinderlaag hadden gelegd. Aldus werden slechts enkele soldaten van de voorhoede gedood en kwam het gros er goed vanaf.

De 5de brigade werd kort daarop in zijn geheel teruggeroepen naar de omgeving van het fort van Walem, dat het de komende dagen erg zwaar te verduren zou krijgen. Bij de terugtocht door Mechelen kregen de bataljons overigens nog een hevig bombardement te verwerken, maar dat zou slechts een voorproefje zijn. Vanaf 28 september ging immers ook de zwaarste Duitse artillerie een duchtig woordje meespreken. De reusachtige vuurmonden waren opnieuw beschikbaar nadat ze achter-

eenvolgens Luik en de Franse grensvesting Maubeuge tot overgave hadden gedwongen. Nu zouden de bolwerken rond Antwerpen er aan moeten geloven. Met een moordende regelmaat beukten kanonnen van 305 en 420 mm dagenlang de forten van Sint-Katelijne-Waver en Walem aan flarden. In de regimentskroniek wordt treffend weergegeven hoe de potten van het 25ste de eerste confrontatie met deze stalen monsters ervaarden:

“De soldaten bezetten de pas opgegraven loopgraaf. Eensklaps rolt een ontzettend gedruisch door het ruim en doorscheurt letterlijk de lucht. De echo weerkaatst het gedonder van een ontploffing, die de aarde doet beven. Zou het fort gesprongen zijn? Officieren en gegradeerden bekijken elkander verschrikt aan. Nog zijn zij hun verbazing niet te boven of een tweede gerommel weergalmt door de lucht, gevolgd door een geweldige ontploffing, achter het fort thans. Een soldaat, om het geluid dezer voorbijsuizende projectielen te omschrijven, merkt nuchter op: ”’n bloktrein”.

Daar heeft het dan ook veel van weg. Het woord gaat van mond tot mond tot groot vermaak van deze groote kinderen die, het gevaar vergetend, het lawaai der losbrandingen beluisteren en de aankomst van de “bloktreinen” afloeren. Men telt de schoten. Weinigen zijn er van bewust dat die mokerslagen het fort zullen verpletteren; allen trouwens gelooven in de onverdelgbaarheid der forten.”

De linesoldaten zouden echter bedrogen uitkomen. De kanonnen van de vestingartillerie probeerden te riposteren, maar ze waren niet bij machte de Duitse operaties ernstig te hinderen. Het zou dus slechts een kwestie van tijd zijn eer ook de forten rond Antwerpen zouden vallen.

Bij Walem diende de 5de brigade op haar hoede te blijven. De beide regimenten lagen op 28 september opgesteld achter de Vrouwe Vliet, ten zuiden van het fort, dat onophoudelijk werd gebombardeerd. Om 16 uur werd een vijandelijke opmars opgemerkt, maar de aanval kan afgeslagen worden met weinig verliezen voor de verdedigers. ‘s Avonds werden de troepen afgelost door het 3de linieregiment en de 5de brigade ging op zoek naar logementen voor één nacht in Duffel.

Een brand in het kruitmagazijn van het fort van Sint-Katelijne-Waver dwong op 29 september het garnizoen aldaar tot de (tijdelijke) ontruiming van het bolwerk. Een afgedwaald peloton van het 5de linie was een tijdlang ooggetuige geweest van de doodstrijd van het fort. Het fort

van Walem kreeg soms tot 10 voltreffers per minuut te verwerken. Het garnizoen verloor alleen al op die 29ste september 9 doden en 60 gewonden en daarbij konden nog niet de militairen worden bijgeteld die bedolven lagen onder het zand in de ingestorte delen. Voor de liniesoldaten in het open terrein tussen de bolwerken was het natuurlijk niet veel beter. Het waren overigens niet alleen militaire doelwitten die een vuurwals te verduren kregen. Rond het middaguur begonnen de Duitsers immers met de systematische beschieting van Lier. Na Luik, Aarschot, Dinant, Namen, Leuven, Mechelen, Dendermonde en Aalst kwam de Pallieterstad eveneens op de lijst te staan van zwaar getroffen steden.

Die dag werd het 25ste linie in eerste linie ingezet tussen het fort van Koningshooikt en de schans van Tallaert. De twee volgende dagen bleef het daar tamelijk rustig, maar de soldaten kregen nauwelijks te eten. Voor Antwerpen werd de situatie ondertussen steeds dramatischer. Steeds meer forten en veldwerken kregen het zwaar te verduren en moesten worden opgegeven. De mensen uit de regio sloegen massaal op de vlucht voor het oorlogsgeweld, meestal naar het neutrale Nederland.

Bijna een eeuw na de slag zijn de sporen van de strijd nog duidelijk te zien op het fort van Koningshooikt, dat er overigens vrij goed vanaf kwam.
(verz. Francis Huijbrechts)

Bij het Belgische opperbevel had men ook in de gaten gekregen dat Antwerpen verloren was. Het kwam er enkel op aan om zoveel mogelijk munitie, uitrusting, voorraden en troepen uit het Nationaal Bolwerk af te voeren. Heel vervelend natuurlijk dat men omwille van de Nederlandse neutraliteit nauwelijks gebruik kon maken van de haven omdat militaire transporten door de Scheldemonding verboden waren. Dit betekende tevens dat men tijd moest zien te winnen. Het veldleger moest dus zo lang mogelijk bij de verdediging van Antwerpen betrokken blijven, tot een daadwerkelijke omsingeling dreigde en daarna zouden de garnizoenstroepen er alleen voor komen te staan. De regering besloot in eerste instantie uit te wijken naar Oostende. Uiteindelijk zouden ze terechtkomen in Normandië. Koning Albert richtte ondertussen een dringende oproep tot daadwerkelijke hulp aan de Britse en de Franse legerstaven. Indien Antwerpen zou vallen mocht het contact met het gros van de geallieerde legers in Noord-Frankrijk niet verloren gaan. Er werd bij de bondgenoten op hoog niveau gedacht aan hulpverlening, maar de Belgische piotten zouden het nog een paar dagen zonder moeten stellen.

In de nacht van 1 op 2 oktober werd groot alarm gegeven voor de 5de gemengde brigade. De mannen moesten op hun hoede blijven, met op de achtergrond het gebulder van de artillerie. Dat de toestand steeds chaotischer werd blijkt uit volgende anekdote in de kroniek:

“Het commando is zonder nieuws, zonder verbinding en maakt zich bezorgd over den toestand naar links, te Lier. Een patrouille wordt in het holst van de nacht uitgezonden. Zij dringt het verlaten stadje binnen en staat plotseling te midden van Belgische gendarmen, die haar naar een staf opleidt. Zij kent het jongste wachtwoord niet en wordt dus als verdacht beschouwd. Het woord “fusilleeren” gaat zelfs over de lippen. Gelukkig herkent de bewoner van het huis waar den staf ondergebracht is, een streekgenoot in den overste van de patrouille.”

Op 2 oktober besloot de militaire overheid de weerstand ten zuiden van de Nete op te geven. In de namiddag trok ook de 5de brigade zich terug naar de andere oever.

Op 4 oktober zag Maurits Coene kans enkele berichten te sturen vanuit Boechout tijdens een adempauze bij de zware gevechten om de vesting Antwerpen. Hij begon eveneens tekenen van oorlogsmoeheid te vertonen, maar dat is niet verwonderlijk na dagenlang bestookt te zijn

geweest door de monsterlijke Duitse artilleriestukken. Eerst kwam een geruststellend telegram door:

*“Gabriel en ik in goede gezondheid te Bouchout
Maurits”*

Ook een heuse brief bereikte het thuisfront. Het zou de laatste zijn:

“Lieve moeder,

Nu we weer eens uit 't kanongebulder en 't geweervuur uit zijn maak ik van de gelegenheid gebruik om u eenige woorden te sturen.

Hoelang gaat dien verwenschten oorlog nog wel duren! Geloof me vrij dat hij reeds lang mijn keel uithangt. Deze laatste dagen ook zijn er van die soort die men zich zijn leven lang moet herinneren. Wij hebben vijf dagen en vijf nachten gedurig onder 't kanonvuur geweest der Duitschers. Eerst in Mechelen, dan voor Waelhem en eindelijk bezijden 't fort van Konings-Hoyckt. Was me dat daar een leven. De eerste dagen was ik er waarlijk ziek van, niet zoozeer van 't lawaai maar meer nog van de stooten in den grond. Telkens zoo'n helsche bom ontploft en ze vielen er dik zulle ! Daar men zich op 't einde van 't spel aan alles gewend liet ook dit onafgebroken kanonneeren zoowel van Duitse als van Belgischen kant geen indruk meer op mij. We hebben ook een nachtaanval te doorstaan gehad. Daarvoor had ik geen vrees, goed gedoken lijk we waren in onze loopgrachten. Dien dag ook heb ik eene patroelje gekommandeerd tot onderzoek van het terrein voor onze tranchées. We onderzochten de huizen en boschen die voor ons lagen, brachten nog een volle lading sappige peren mee en zie, we waren noch niet terug of de Duitschers staken het huis met de peren achter onzen rug in brand en zonden ons op den hoop toe noch wat geweerkogels en schrapnels achterna. We hadden toch de peren ziet ge!

Nu hebben we onze tranchées verlaten en rusten uit te Bouchout. We zagen hier vandaag de eerste Engelschen optrekken naar 't front. Naar men zegt rukken er naar toe langs alle kanten. Een Antwerpsche automobieltvervoerder zegt dat er duizenden nog in Antwerpen zijn. Ze voeren ook zware kanons mede die ons natuurlijk bijzonder zullen van pas komen. We zagen hier gisteren ook 4 Fransche kanons. Daarmee mogen we hopen dat er nu toch waarlijk voor ons hulp opdaagt. We hebben gisteren 25 volontairen bijgekregen. Jules niet gezien (ze kenden hem ook niet).

*Hoe gaat het nog te Zele. en hoe ziet het eruit met den 1ste kermisdag.
Hopen wij dat we hem welhaast zullen mogen vieren als dien ver-
wenschten geesel van ons land zal weg zijn.*

Altijd vol moed

Uw liefhebbende

Maurits”

Britse en Belgische troepen aan de Steenweg op Lier te Oude-God
(Koninklijk Legermuseum Brussel B1.79.38)

Het stak Maurits en z'n kameraden blijkbaar toch een hart onder de riem dat de geallieerden hen eindelijk een handje kwamen toesteken. Terwijl een Britse brigade langs de steenweg naar Lier voorbijtrok, kwamen de haveloze Belgische piotten van het 25ste waarschijnlijk onder de indruk van de fonkelnieuwe uniformen, de moderne uitrusting en het hoge moreel van hun bondgenoten. De kroniekschrijver heeft het over: *“gelukkige kerels die nog lachen en zingen en wonderbaar; allemaal een scheermes op zich dragen”*. Het ontging de Belgen mogelijk dat deze troepen voornamelijk bestonden uit al wat oudere, nauwelijks getrainde reservisten en jonge vrijwilligers die nog maar amper een geweer hadden vastgehad. Het waren onderdelen van de *Royal Naval*

Division, die op uitdrukkelijk verzoek van de minister van Marine, Winston Churchill, naar de vesting Antwerpen waren gezonden nadat ze aan de kust aan land waren gezet. Deze mariniers waren de enige troepen die het Verenigd Koninkrijk op dat moment kon missen omdat het gros van haar kleine, maar uitstekende beroepsleger in Noord-Frankrijk bijkwam van een aantal moordende veldslagen en de rest was ingezet als garnizoenen in de verste uithoeken van het *British Empire*. Het sturen van de marine-reservisten was een eerder symbolische geste en in feite rijkelijk laat, maar andere troepen - ook Franse mariniers, infanteristen en cavaleristen - waren onderweg. Churchill dacht aan de concentratie van een geallieerde strijdmacht bij Gent in de hoop dat dit de Duitse druk op Antwerpen wat zou doen afnemen. De strijd ging echter onverminderd verder.

Op het moment dat Maurits Coene deze brief neerpande kwam ook zijn geboortestreek weer in het gedrang. De Duitsers ondernamen immers opnieuw pogingen om de Schelde over te steken, ditmaal bij Schoonaarde. Het artillerievuur moet makkelijk tot in Zele hoorbaar geweest zijn. Het 1ste lansiers, een cavalerieregiment dat op dat ogenblik in de gemeente gelegerd was, stuurde eskadrons uit om de zaak mee in de gaten te houden. De Zelenaars waren getuige van de troepenverplaatsingen en ze zagen ook tientallen miserabele gewonden aanvoeren vanuit het omstreden gebied.

De Belgische 5de brigade bij Antwerpen werd ook nauwelijks rust gegund. In de loop van de nacht kwamen Duitse granaten terecht in de omgeving van Boechout en voor dag en dauw op de 5de oktober stonden de compagnies opgesteld voor een nieuwe opdracht. Men ging op weg naar het fort van Broechem ten noordwesten van Lier. Naargelang de zon aan de horizon klom werd het snel heel wat "warmer" voor de voortsnellende colonnes. Een verre Duitse kabelballon hield elke beweging scherp in de gaten en de troepen kregen geregeld vijandelijke granaten te verwerken. Bij het fort aangekomen begonnen de soldaten voor de zoveelste maal aan het uitgraven van een nieuwe stelling. Er was trouwens haast geboden want het Duitse geschut nam hun posities duchtig op de korrel. De kanonnen waren weliswaar niet van het kaliber van vorige beschietingen, maar hun scherven bleven gevaarlijk. Een sfeerbeeld:

"Een der getroffen soldaten springt op, begint als een dolle rond te draaien, met de armen te zwaaien, te dansen, te zingen: zinneloos! Men

wil hem vastgrijpen; niet mogelijk. Het toneel is hartverscheurend. Tussen het gekraak der granaten schijnt de ongelukkige stakker onkwetsbaar. Er moet een eind aan gemaakt worden, want anderen nog zouden de prooi van een zenuwcrisis kunnen worden. Men slaagt er ten slotte in hem weg te leiden, de oogen verwilderd en het schuim op de lippen. En heel den dag door duurt het bombardement dat eerder ontmoedigend dan moorddadig is”.

Maurits en zijn kameraden van het 25ste linie brachten de nacht van 5 op 6 oktober door in de loopgraven, terwijl het 5de bivakken betrok in een bos ten westen van Emblem.

Op 5 oktober had een landbouwer in Oppuurs-Heide overigens het levenloze lichaam gevonden van karabinier **Charles Van Cauteren**, een 26-jarige Zelenaar. Hij was er dus niet meer bij toen zijn legerafdeling de volgende dag vanuit Klein-Brabant werd overgeplaatst ter versterking van de groepering die de Schelde bij Berlare moest beschermen. Karabiniers en grenadiers staken via de spoorbrug te Temse over naar de linkeroever van de Schelde en onderdelen van de 6de legerafdeling marcheerden daarop via Tielrode op naar de regio Zele.

Britse en Belgische troepen wisten in de vroege uurtjes van 6 oktober bij Lier alsnog een oversteek van de Nete te voorkomen, maar stroomafwaarts geraakten vier Beierse bataljons toch aan de overkant. Een verwarde Belgische tegenaanval kon hier niets meer aan verhelpen en het besef groeide dat de Nete-stelling in feite verloren was. De mannen van de *Royal Naval Division* plooiden zich daarop terug om de verdediging van de oude, binnenste fortengordel op zich te nemen. De 5de gemengde brigade werd opgetrommeld om de Britse terugtocht te dekken. Het viel de Belgen op dat het niet meer de kraaknette soldaten waren van enkele dagen voordien... *“zij ook hebben den vuurdoop gekend”*.

De brigade kreeg rond 9 uur 's ochtends bevel zich naar het plaatsje Donk te begeven. Iets voor de middag diende de brigade posities in te nemen tussen de hoeve “Het Schansken” en de spoorweg naar Lier. Aanvankelijk was het daar opvallend rustig, zelfs de granaten bleven achterwege. Bij het verschijnen van een patrouille brak de hel weer los en vielen er gewonden in de rangen. Op de linkerflank waagde de 7de brigade zelfs een stoutmoedige tegenaanval, die echter jammerlijk mislukte omdat de vijand zich goed had verschanst. Geleidelijk nam het

vuren af en in de loop van de nacht ontruimden de Belgische troepen het terrein.

De nacht van 6 op 7 oktober verbleven Maurits en zijn makkers in kantonnementen rond Veldkant, een gehucht ten noorden van Boechout. De ontmoediging was groot. Op dat ogenblik wisten zij nog niet dat het Belgische opperbevel bezig was het gros van het veldleger naar de linkerover van de Schelde over te brengen. De vesting Antwerpen werd in wezen opgegeven en de Britten en de piotten van de Belgische 2de divisie moesten de aftocht zo lang mogelijk beschermen. Zeker geen fraai toekomstbeeld voor deze vermoeide strijders:

“Honderden mannen hebben hun intrek in een klooster genomen. Zij, die binnen geen plaats hebben kunnen vinden, willen zich onder den blooten hemel in den hof neerleggen; maar het vriest en zij hebben geen dekens. Zij trappelen den ganschen nacht rond om zich eenigzins te verwarmen. De mannen zijn ten einde krachten: acht dagen hebben zij gestreden, zoo bij dag als bij nacht; om te eten kon geen tijd gevonden worden. Hun uniformen hangen aan flarden, sedert een maand is hun ondergoed niet meer verfrischt; hun schoenen versleten tot op het bovenleer. Zij hebben daarbij de bittere ondervinding opgedaan dat het geweer niets vermag tegen de kanonnen, die hen van verre bestoken, en tegen de moorddadige mitrailleusen.

Antwerpen ligt slechts nog op 5 Km.; de betonnen forten zijn vermorzeld; alleen deze van de tweede lijn zijn nog onaangetast, maar niemand gelooft nog in hun weerstandsvermogen.

Heel vroeg al marcheert de brigade naar het Kiel. In het voorbijgaan kijken de mannen met bittere tronie naar den ouden fortengordel, naar de ouderwetsche kanonnen die majestatisch te pronken staan achter de gapende schietgaten.

Als de brigade de metropool doortrekt, vindt zij deze zoveel als verlaten. Groepen menschen vluchten naar het Noorden toe, naar de wegen die naar Holland leiden.

Het gerucht doet de ronde dat de 2de divisie, de divisie van Antwerpen, zich moet opofferen om de andere Divisies te dekken in hun aftocht langs den overkant van de Schelde, naar de verbondene legers. Granaten vallen op de stad. In dit weinig rooskleurig vooruitzicht loopt de dag traag ten einde.”

Wat een contrast met de vorige keer, nog géén maand geleden, toen de

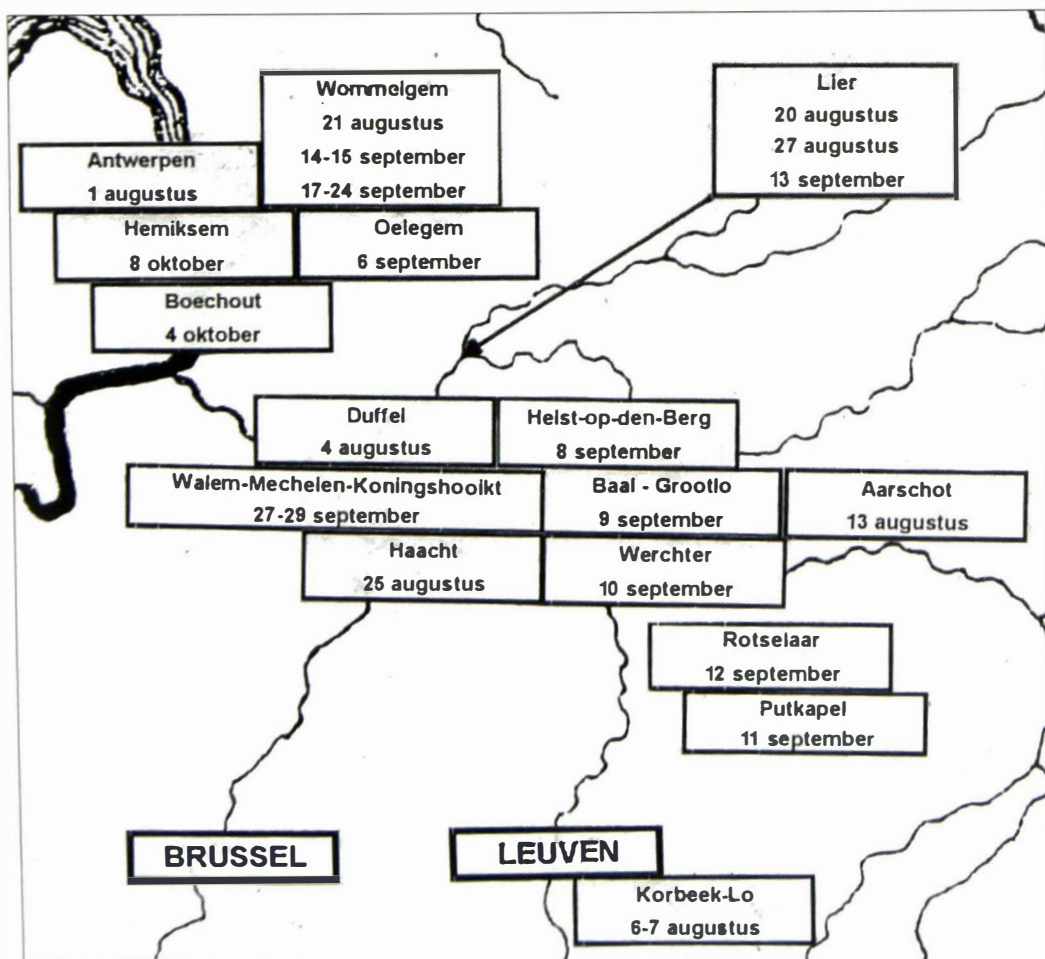
“Antwerpse” divisie in de grootstad voorbijtrok, op weg naar het belaagde Dendermonde, en daarbij luidruchtig werd toegejuicht door de Sinjoren.

Die 7de oktober was het in de regio Antwerpen overigens gekomen tot de meest dramatische exodus uit onze recente geschiedenis. Door middel van affiches had de militaire gouverneur de bevolking gewaarschuwd voor de nakende beschieting en hij had iedereen die kon aangeraden de metropool te verlaten. Dit sloeg in als een bom. De wegen zaten in een mum van tijd propvol. Te voet, met pak en zak, met overladen kinderwagens, kruiwagens of ineengekropen op natiewagens... Velen stuikten kilometers verder ineens. Uitgeput, hongerig brachten duizenden de nacht door ergens onder de blote hemel. Duizenden anderen drumden samen aan de Scheldekaaien in de hoop een plaatsje te kunnen bemachtigen op een boot. Het kwam overal tot de onvoorstelbare en schrijnende taferelen die wij recent regelmatig te zien kregen in onze knusse huiskamer vanuit Afghanistan, Irak, Soedan, Congo... In 1914 waren het echter onze eigen voorouders die massaal en radeloos op de vlucht gingen naar een onbekende bestemming. Velen weken uit naar onze noorderburen. Die deden wat ze konden, maar hoe vang je in godsnaam op enkele dagen tijd één miljoen vluchtelingen op in een land dat op dat ogenblik zelf slechts 6,3 miljoen inwoners telde?! Anderen gingen op weg naar Gent en Oostende, vaak in de hoop Frankrijk of Engeland te bereiken. Deze vluchtelingenstroom naar het westen liep natuurlijk voortdurend in de weg bij de aftocht van het Belgische veldleger die volop aan de gang was. De afgestompte, vermoeide soldaten hadden mogelijk zelf nauwelijks nog oog voor de ellende van de burgerbevolking. Maurits Coene ontmoette echter wel bekend volk te Kiel; zijn nicht Maria Massot die ondertussen blijkbaar in de steek was gelaten door haar echtgenoot, een Antwerpse politieagent, en die eveneens aanstalten maakte om te vertrekken. Ook Maurits moet gevreesd hebben dat de tweede legerdivisie en de Britse marinetroepen in feite aan hun lot waren overgelaten.

Zoals reeds vermeld deden de Duitsers al enkele dagen pogingen om massaal de Schelde over te steken en het net van wegen en spoorwegen door het Waasland af te snijden. Geholpen door de mist slaagden ze er in de vroege uurtjes van 7 oktober in een bruggenhoofd te vestigen over de rivier bij Schoonaarde. Tegenaanvallen haalden niet veel uit. De aanwezige Belgische troepen konden enkel de vijand nog wat proberen

af te remmen. Eenheden van de 6de divisie werden er als versterking bijgehaald. De 4de divisie zag zich genoodzaakt opnieuw de regio Dendermonde te ontruimen. De 21-jarige Zelenaar **Julius Van Den Abbeele** kwam vlakbij huis om het leven. Hij sneuvelde immers te Grembergen, als soldaat van het 8e linieregiment. De Duitsers hadden overigens niet echt haast. Generaal von Bessler had op dat ogenblik niet in de gaten dat zijn belangrijkste prooi, het Belgische veldleger door de mazen van het net glipte.

Terwijl de aftocht uit Antwerpen in volle gang was, overleed op 8 oktober nog een Zeelse militair te Borgerhout. Het was de 23-jarige **Emile Ediers** van het 4de regiment artillerie die vermoedelijk in een veldhospitaal bezweek aan verwondingen. Hij werd begraven op het O.L.V.-kerkhof te Silsburg.

Overzicht van de campagne van Maurice

Donderdag 8 oktober kroop tergend langzaam voorbij voor de achterblijvers van de 5de gemengde brigade, terwijl de lucht werd verduisterd door onheilspellend zwarte rookwolken. Men had immers de grote petroleumtanks in Hoboken in brand gestoken, liever dan deze voorraden in vijandelijke handen te laten vallen. Zeker niet bevorderlijk voor de gemoedsrust van Maurits Coene en zijn kameraden.

Diezelfde 8ste oktober stuurde de familie Longerstay nog een kort telegram naar Zele. Mogelijk hadden ze een laatste ontmoeting gehad met hun neef Maurits ofwel ontvingen ze van hem wat nieuws. Kort daarna sloegen in ieder geval ook zij op de vlucht naar Nederland. Uiteindelijk kwamen de Longerstays terecht in Roosendaal:

“Maurits goed Bouchout rust hier hulp Engelsche cig besteld bastos niet

Longerstay Antwerpen”

2.7 Ook Zele bezet

Op het moment dat dit laatste berichtje naar zijn familie werd opgestuurd, zag het er voor Maurits' geboortestreek niet rooskleurig uit. De 37ste brigade van de Duitse *Landwehr* vertrok vanuit haar bruggenhoofd over de Schelde richting Waasland en verdreef daarbij het 1ste karabiniers uit de streek van Berlare en Zele. De laatste Belgische eenheden hadden zich in Zele in de nacht van 7 op 8 oktober uit de voeten gemaakt. De volgende dag overleed er kapitein-commandant Cohy van het 1ste karabiniers. Mogelijk was hij een van de 300 gewonden die de vorige dagen waren aangevoerd en die in het hospitaal waren verpleegd. Intussen kwam het in Zele eveneens tot een massale, dramatische uittocht van de bevolking. De burgers sloegen op de vlucht naar Lokeren, Gent of de Nederlandse grens... ook moeder Coene, haar dochter Elvire en haar 3 kleinkinderen.

De invalide Maria Coene, haar jongste zus Margriet en hun schoonbroer Eugène Famelaer, waren bij de enigen die in Zele achterbleven. De Duitsers lieten niet lang op zich wachten en het waren - zoals vaker - de angstaanjagende ulanen die op 8 oktober rond 11 uur als eersten hun opwachting maakten op de Dorpsplaats. Naar verluidt probeerde de 19-jarige Margriet nog met een: *“Are you English?”*, maar een bars: *“Nein, Deutsch!”*, maakte snel een eind aan haar illusies. Een Duitser te paard zou zelfs de winkel van de familie Coene in de Plesantstraat

zijn binnen gereden en hij stootte met zijn degen enkele sigarendoosjes om. Hij kwam echter van een kale reis terug want de gegeerde rookwaren bleken verdwenen, mogelijk al lang uitverkocht of “ondergedoken” om niet in vijandelijke handen te vallen.

Rond 14u werd het nog even spannend toen Belgische kanonnen een korte, maar krachtige beschieting uitvoerden, mogelijk om de Duitse opmars zo veel mogelijk af te remmen. De fabriek van de gebroeders Goossens op de Kouter stond in een mum van tijd in lichterlaaie. Enkele andere gebouwen kwamen er met lichtere schade vanaf. Er werden voor dit bombardement later onder meer schadeclaims ingediend door Ernest De Smet van de Kouter, Florentia De Ridder, August D’Haese, Petrus D’Heer, Lodewijk Goossens, de wezen Goossens en Alfons Roels van de Heikant, Jan Hornikx, de kinderen Hornikx, Karel Lenaerts van het gehucht Bos en Camiel Pensaert uit Veldeken. Meestal beperkte de schade zich tot een paar gebroken ruiten en dakpannen. Bij Frans D’Hollander uit de Meerskant was het echter veel erger gesteld. Zijn “hofstede” was afgebrand, maar er staat niet bij vermeld wat de precieze oorzaak was. Bovendien was er heel wat stro en haver verloren gegaan. In totaal gaf Frans 5115,8 frank schade op.

De Duitsers namen bij hun intocht géén risico’s. Burgemeester Armand Rubbens, de oude secretaris Julien De Meulder, schepen Albert Meeus en brouwer Petrus De Smedt werden in de namiddag als gijzelaars opgesloten om mogelijk verzet in de kiem te smoren. Deze notabelen werden echter correct behandeld en reeds de volgende morgen weer in vrijheid gesteld.

Over het algemeen gedroegen de eerste Duitse troepen zich behoorlijk. Dit kon echter niet beletten dat er later een hele waslijst aan schadeclaims, opeisingen of regelrechte plunderingen werd opgesteld. Deze “Aanmeldingslijst” werd opgemaakt door het gemeentebestuur en telde 296 gedupeerden. De opeisingen kwamen allemaal voor rekening van de 37ste Brigade Landwehr. Het is trouwens twijfelachtig of er ooit vergoedingen effectief werden uitgekeerd en het is tevens niet eens zeker of alle verdwenen voorwerpen werden meegenomen door vijandelijke troepen. Er waren immers genoeg opportunisten die misbruik maakten van de heersende chaos. Bij de gestolen of opgeëiste voorwerpen vond men de meest uiteenlopende zaken: rijwielen, spaden, emmers, potten en pannen, dekens, lakens, ondergoed, voedsel en vooral geestrijke drank... Tot dusver vrij normaal, maar er verdwenen

ondermeer ook 113 paar “vrouwensloefen”, een “werkhond” en 500 postkaarten van Zele! Wilden deze Teutonen soms aan het thuisfront tonen welke gemeenten ze persoonlijk hadden veroverd?!?

3. HET KAN VERKEREN...

3.1 Een dramatische aftocht

Om halfacht 's avonds op de 8ste oktober kwam het verlossende bevel in Antwerpen ook voor Maurits Coene en de andere manschappen van de 5de gemengde brigade. Opgejaagd in een spookstad die bovendien zwaar werd bestookt door de Duitse artillerie. De kroniekschrijver van het regiment aan het woord:

“Nooit werd een verzameling vlugger uitgevoerd; in een oogwenk waren de scholen, die tot logement hadden gediend, ontruimd.

De compagnies verdwijnen snel door pikdonkere straten. Het rooken en spreken is aan de manschappen streng verboden. Men marcheert in de richting van Hemixem, wat bij velen doet vermoeden dat men een stelling rond de forten van 2de lijn gaat bezetten. Maar nauwelijks 2 Km. verder, roept een tegenbevel de brigade terug naar de stad.

De 2de Divisie verlaat Antwerpen en zal trachten zich bij het gros van het veldleger aan te sluiten. De Zuiderwijken zijn vlug achter de rug. De granaten huilen, huizen gaan in vlammen op en hullen de verlaten straten in een akeligen gloed. Men krijgt de indruk dat gansch de stad door vlammen vernield wordt.

De brigade bereikt de Scheldekaaien, maar moet wachten. De artillerie wordt eerst overgezet, dan volgen de andere brigaden en ten slotte het 5de. Gebruik makende van de duisternis en de betrekkelijke veiligheid van deze wijk - geen enkele granaat valt er neer - zijn plunderaars zoo schaamteloos aan het werk gegaan, dat patrouilles, onder leiding van officieren, worden ingericht om de gendarmen in hun dienst bij te staan.

De brigade krijgt eindelijk haar beurt om den linkeroever op een schipbrug te bereiken. Die overtocht loopt goed van stapel.

Op den linkeroever gekomen, keeren velen zich om en werpen een laaststen blik op de mooie handelsstad, die zieltoogt in een loeiende vlammenzee. Granaten ontploffen in de buurt van de kathedraal en een helle vuurgloed belicht bijwijlen den slanken toren...”

Maurits en de resten van de 2de legerdivisie hadden waarschijnlijk nauwelijks tijd voor dergelijke overpeinzingen. Ze ontsnapten immers ter-

nauwernood uit de Duitse wurggreep. Over de Schelde, via de vlotbrug bij het Steen, naar Zwijndrecht en dan op snelheid door het Waasland. Het einddoel was het kanaal Gent-Terneuzen waar het Belgische veldleger werd samengetrokken.

De wegen zaten evenwel propvol met vluchtelingen en de soldaten konden zich enkel met grote moeite een weg banen. Via Beveren kwamen ze aan in Vrasene waar er even kon gerust worden. Enige reorganisatie was hoognodig. De grens met het neutrale Nederland zorgde voor een meegenomen flankdekking voor de 2de divisie, maar oefende tevens veel aantrekkingskracht uit op hen die het voor bekeken hielden. Theo Fleisschman schetste het in "L'aventure" aldus:

"Verwarde geluiden stijgen op - geronk van motoren, geroep van officieren, dof gedruisch der voetstappen, wapengekletter, klachten van afgetobde manschappen... Meteen onverwachte stilstanden, dan onmiddellijk vertrek, geloop om zich bij den vorigen rang aan te sluiten en de versnelde march gaat voort. Er zijn er die ophouden, en zich laten neervallen aan den boord der beken, ineengezakt, afgebeeld.

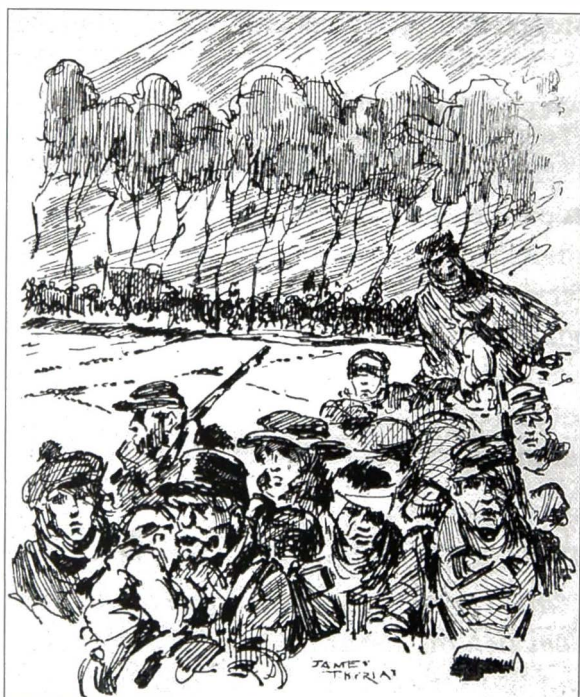
Men jaagt ze op. Men moet marcheeren, en men marcheert. Men grijnt, men mort, met holle hoofd, met uniform kleverig van zweet, met gloeiende voeten. En daar gaat aanhoudend de kwellende kreet: Voorwaarts! Voorwaarts!

Zware, pikdonkere nacht. Wij gissen aan onze zijden de kille diepten der grachten, de uitgestrektheid der velden waar de zwijgende vluchtelingen woelen. Er zijn er overal; in de voor iedere openstaande huizen, in de herbergen, in de leeggeplunderde schuren. Velen volgen ons op, machteloos, dieper den nacht in, onder het dof gedruisch van voorbijtrekkende legers.

Het verwacht bevel doet de mannen neervallen daar waar ze ophouden, op de straatsteenen, in het stof der wegen, in het gras der weiden. Zonderlinge slaap, zwaar van vage beelden.

Achter de boomen knallen, nagenoeg regelmatig, de gewerschoten van schildwachten loerende op de heen- en weersluipende, onrustwekkende schimmen van den nacht. Voor de dag aanbreekt overstelpen de troepen de wegen, trekken door de droeve dorpen waar vroeger het lied van de klompenmaker weerklonk.

Hier Vracene, St. Gilles met zijn lage huizen, met zijn stallen; en verder, gehuchten en hetzelfde landschap dat zich tusschen de ordelijke populierenrijen ontrolt."

Oorlogsartiest James Thiriar maakte een krachtige tekening van de aftocht uit Antwerpen, waarbij haveloze militairen en radeloze burgers zij aan zij liepen.

In de vroege ochtenduren van 9 oktober marcheerden Maurits Coene en zijn kameraden verder, over Sint-Gillis-Waas en Stekene naar Moerbeke. Mogelijk door een gelukkig toeval vonden moeder Coene en haar dochter, Maurits terug in de chaos rond Stekene. Hun soldaat zal er niet veel beter aan toe zijn geweest als zijn onfortuinlijke strijdmakkers: ongewassen, ongeschoren, met lompen aan de voeten, hongerig, dorstig en doodop. Maar ze moesten weer verder omdat de Duitsers vlakbij waren. Wat zal het afscheid hen toen zwaar gevallen zijn!

Bij de doortocht van Moerbeke werd de langgerekte marsformatie van de 2de divisie plots onder vuur genomen door vijandelijke artillerie. Waren ze ingehaald? Het 5de linieregiment, aan de kop van de colonne, stapte stug verder. De achteropkomende eenheden aarzelen, tot officieren, rechtop in de stijgbeugels, hen toesnauwen om uit te wijken en ten noorden van de gemeente verder te trekken. Gelukkig gingen de tweederangseenheden van de Duitse *Landwehr* voorzichtig en traag te werk. Ze bereikten Lokeren pas tegen de middag. Moerbeke werd laat in de avond ingenomen.

Een deel van de Britse *Royal Naval Division* viel overigens in vijandelijke handen – toen een troepentransport bij Moerbeke door de Duitsers werd onderschept - of trok over de grens met Zeeland om de rest van

de oorlog in Hollandse interneringskampen door te brengen. Dit lot was trouwens ook tienduizenden Belgische soldaten beschoren die zich in die tragische dagen op Hollandse bodem hadden begeven vanuit de vesting Antwerpen, de Kempen of het Waasland.

De afgematte manschappen van de Belgische 5de brigade konden het tempo niet laten slabakken want Zelzate moest bereikt worden voor de kanaalbrug aldaar zou worden opgeblazen. 's Avonds bevonden ze zich echter in relatieve veiligheid achter het kanaal Gent-Terneuzen, na een geforceerde mars van meer dan 30 kilometer. Een ongelooflijke prestatie voor deze armzalige piotten die reeds dagenlang vrijwel onafgebroken waren ingezet.

Op 10 oktober gaven de laatste verdedigers van de vesting Antwerpen zich over in zeer verwarde omstandigheden. Een opdoffer van formaat. De ravage was groot en niet alleen op materieel vlak. De geestdrift en het optimisme van de zomer ruimden plaats voor een wanhopige en verbitterde herfst.

De uitgeputte militairen van de 2de divisie waren nauwelijks bij de rest van het leger aangekomen of er werd reeds een nieuwe terugtocht bevolen. Ondanks het feit dat er zich op dat ogenblik bijna 135.000 Belgische en geallieerde troepen bevonden in de driehoek Zelzate-Gent-Brugge, gaf een erg ontmoedigde koning Albert het bevel tot een aftocht in zuidwestelijke richting, dus richting Frans-Vlaanderen. Jules Coene en zijn oorlogsvrijwilligers verdwenen waarschijnlijk eveneens opnieuw naar Frankrijk, maar zijn broer en diens strijdmakkers zouden proberen vast te houden aan het laatste stukje Vlaanderen dat nog niet onder de voet was gelopen. Dit was trouwens niet het gevolg van een of andere symbolische beslissing om stug vast te houden aan de "vaderlandsche bodem". Koning Albert had persoonlijk gehoopt in de regio Calais-Duinkerke gelegenheid te vinden manschappen en materiaal weer wat in orde te krijgen, maar de Franse opperbevelhebber Joffre bleef sterk aandringen op een laatste poging tot standhouden op Belgische grondgebied in samenhang met de geplande, offensieve operaties van de geallieerden.

Maurits en zijn kameraden konden nauwelijks de blaren op hun voeten rust gunnen, want rond 10 of 11 oktober ging de 5de gemengde brigade op weg naar Eeklo... *"een volle dag van marschen met slechts nu en dan een korte rustpauze; een dag van zwaren slaap en groote ontmoediging"*.

De volgende dagen brachten eindelijk wat respijt. Met een boemel-treintje ging het dwars door “de Vlaanders”. Naar verluidt was de 2de divisie als eerste op weg gezet naar Frankrijk. Zouden Maurits en zijn kameraden eindelijk kans krijgen om op adem te komen? Dat marsbevel werd echter op de valreep ingetrokken. Niet Calais maar Adinkerke bij Veurne werd de eindbestemming. Op 13 oktober, rond een uur of zes in de avond, stapten de potten van het 5de linie uit de wagons. Het perron en de treinstellen waren in een dichte mist gehuld. Mogelijk voor het eerst proefden velen zilte zeelucht. Eveneens voor velen zouden de kustpolders en de duinenrij een kil graf worden.

3.2 De slag aan de IJzer

Zoals gezegd was het eerder een Frans dan een Belgisch idee om te proberen de Duitsers nog op eigen grondgebied tot staan te brengen. Het toegetakelde veldleger had daar evenwel een duidelijk te houden frontlijn voor nodig en eerder toevallig werd dat de rivier de IJzer. Op 15 oktober vaardigde het opperbevel een order uit dat de IJzerlinie, van Nieuwpoort over Diksmuide naar Boezinge, als laatste verdedigingsstelling in België, tegen elke prijs zou moeten standhouden. Stoere taal, maar de ontmoediging was erg groot. De uitgeputte soldaten hadden op rust gehoopt, ook al was dat dan "in den vreemde" maar dat leek er niet meer van te komen.

In feite was de gevechtswaarde van het Belgische leger, nog zo'n 70.000 man, tot een absoluut dieptepunt gedaald. De Franse bevelhebbers hoopten dat de Belgen het in eerste instantie nog 48 uur zouden volhouden tegen de Duitse overmacht. Er was immers hulp onderweg en de eerste geallieerde versterkingen waren reeds daadwerkelijk ingezet, Bretoense mariniers, Franse infanteristen en cavaleristen en schuiten van de *Royal Navy*. Ten zuiden van IJzer en Ieperlee, bij de heuvels rond Ieper, betrokken ondertussen verschillende Britse en Franse divisies stellingen die ze vier jaar lang met wisselend succes, maar steeds met de nodige verbetering, zouden verdedigen. Dat was echter een toekomstbeeld dat toen nog niemand kon of wilde voorzien.

De onderdelen van de Belgische 2de legerdivisie kregen posities toegewezen op de uiterste linkerflank, bij de Noordzee, om het havenstadje Nieuwpoort en de IJzermonding te dekken. Ze stelden zich op tussen het strand en de Uniebrug over de IJzer bij het plaatsje Sint-Joris. Bruggenhoofden zouden door de divisie worden ingericht bij

Lombardsijde en Mannekensvere. In de stromende regen, op 14 oktober, waren de soldaten van de 5de brigade langsheen de vaart van Veurne naar hun nieuwe sector gemarcheerd. De rest van de dag werd besteed aan het aanleggen van de onvermijdelijke loopgraven in het vlakke polderlandschap. Vette klei bleef voortdurend aan de spaden kleven en het snel opborrelende grondwater maakte diepe stellingen onmogelijk. Hoe kon er in zo'n moeilijk terrein lang standgehouden worden? 's Avonds zochten de soldaten een bivakplaats in Sint-Pieterskapelle. Er kon geen vers voedsel worden aangevoerd zodat men opnieuw terug moest vallen op een half reserverantsoen.

Op 15 oktober 1914 bezette de 5de gemengde brigade een vrij goed omschreven bruggenhoofd over de IJzermonding tussen de Noordzee en de vaart van Nieuwpoort naar Plassendale, die parallel aan de kustlijn was uitgegraven. Midden door deze sector van een 4-tal kilometer breedte liep de baan Veurne-Nieuwpoort-Oostende. Op dat ogenblik waren trouwens reeds de eerste Duitse troepen in de "Koningin der Badsteden" verschenen. Toevallig waren het oude bekenden voor de 5de brigade, namelijk de divisies van het 3de reservelegerkorps van generaal von Bessler en de daarbij ingedeelde onderdelen van het marinekorps onder leiding van admiraal Schröder.

Net als de rest van het Belgische leger was de 5de gemengde brigade danig togetakeld door de wekenlange inzet. Men besloot de resten van het 5de en het 25ste linie samen te smelten tot één regiment met drie bataljons van elk vier compagnies. Maurits en zijn overgebleven kameraden van 3/I/25 werden zeer waarschijnlijk opgenomen in de rangen van het eerste bataljon van het "nieuwe" 5de linieregiment. De commandant was kolonel Larmoyer met luitenant-kolonel Cuvelier als tweede in bevel. Bataljon I/5 kreeg majoor Bouhon als aanvoerder en men liet er geen gras over groeien. Terwijl de rest van het regiment de versmelting kon doorvoeren in kantonnementen rond Ramskapelle vertrok I/5 reeds rond de middag naar posities bij Lombardsijde. De regimentsgeschiedenis schetst het aldus:

"Voor de poorten van Nieuwpoort, op den rechteroever van den IJzer, naar Westende, ligt een lief dorpje: Lombaertzijde. Roode daken, witte muren, zware en waakzame toren, groen gebladerte, magere overhelende bomen..."

Het oeroude en pittoreske kustplaatsje, gelegen aan de grote baan Oostende-Nieuwpoort, zou al snel de volle furie van de Duitse aanval ondergaan.

Hoewel het overal aan het IJzerfront en ook rond Ieper tot grootschalige en erg verbitterde gevechten zou komen, zetten we de schijnwerpers vooral op de kuststrook omdat daar Maurits Coene in het heetst van de strijd zou komen te staan. Voor het laatst weliswaar. Omdat zijn bataljon vanaf 15 oktober de voorposten tussen Lombardsijde en Westende bezet hield, moesten zij zich als eersten klaarmaken voor de te verwachten Duitse vloedgolf. Hun geduld zou niet lang op de proef worden gesteld. Immers, lange vijandelijke colonnes trokken vanuit Brugge en Oostende op naar de IJzer.

Terwijl Maurits Coene en het 1ste bataljon druk bezig waren met het innemen van hun posities kregen hun kameraden in de twee andere bataljons eindelijk verse proviand. Twee uur later kon er zelfs een warm drankje vanaf. Ook een andere soort versterking verscheen op het toneel:

"Een contingent oorlogsvrijwilligers komt onze rangen vergrooten. Er zijn er van allen ouderdom: van 18 tot 40 jaar, maar sommigen, om toch kunnen aanvaard te worden, hebben, laat ons zeggen, de waarheid verzwegen; zij tellen nauwelijks 16 jaar. Zij zijn aandoenlijk. Eenigen steken in een jagersuniform en dragen daarbij een infanteriemuts; anderen hebben weer een karabiniersmuts op. Zij kijken hun ouderen met onbegrensde bewondering aan, stellen vragen en meer, branden van strijdlust. Het Mausergeweer schijnt hun als een wonderwapen waarmede zij onoverwinnelijk zullen zijn. De meesten zijn trouwens met een Gras-geweer gewapend."

Het lijkt vanzelfsprekend dat Maurits, als hij die nieuwelingen te zien kreeg, even zal gedacht hebben aan zijn kleine broer waarvan hij waarschijnlijk al geruime tijd niets meer had vernomen.

Reeds de volgende dag, vrijdag 16 oktober, kwam het rond Sint-Pieterskapelle en voor Diksmuide tot botsingen met de vijandelijke voorhoede. Die 16de oktober trok tevens de *4de Ersatzdivision* binnen in Middelkerke. Die Duitsers bevonden zich op dat moment nog slechts een 7-tal kilometer van Nieuwpoort en de IJzermonding. Natuurlijk wordt in de regimentsgeschiedenis van het 5de linie nogal wat aandacht

besteed aan de belangrijke gevechten voor Nieuwpoort. Daarom zal ik er opnieuw ruimschoots uit putten:

“Het I/5 (Majoor Bouhon) was spoedig met den vijand slaags voor Lombaertzijde, waar het sedert den 15de opgesteld lag.

Zijn Groote wachten, eerst door zwakke verkenningen gepolst, werden weldra het doelwit van machtige bestormingen door artillerie krachtig voorbereid en gesteund.

De bezetting van Lombaertzijde, oorspronkelijk beschouwd als vooruitgeschoven post, wordt eerlang tot bruggehoofd omgezet met opdracht het tot den dood te verdedigen: het I/5 zal met eigen krachten tot op 18 October weerstaan, alhoewel zijn front een groote uitgestrektheid omvat (van de zee tot Rattevalle).

Noch de beschietingen, noch de herhaalde aanvallen zullen over zijn moed en hardnekkigheid zegevieren; Zijn majesteit, de Koning, zal dan ook later, in Maart 1915, bij een plechtigheid, hierom gelukwenschen.”

Het is overigens niet verwonderlijk dat Lombardszijde zo koppig werd verdedigd. Allereerst was het een bastion voor de verdediging van Nieuwpoort, de IJzermonding en het vitale sluizensysteem aldaar dat het waterpeil in de drassige polders controleerde. Ten tweede vormden de duinentoppen er één van de enige plaatsen in de kale, vlakke kuststrook waar men een overzicht kon krijgen over de regio. Tenslotte beschikte de 5de brigade er over relatief veilige flanken – nooit te versmaden - met aan de linkerzijde de Noordzee en rechts het kanaal naar Plassendale.

Om de Belgische posities in de kuststreek stormklaar te maken openden Duitse batterijen op 17 oktober het vuur. Vanuit Slijpe werd vooral het gehucht Rattevalle bij de vaart, op de rechterflank van I/5, danig op de korrel genomen waarbij de windmolen in brand werd geschoten. Voor de intussen tot veteranen uitgegroeide soldaten van het samengesmolten 5de linieregiment zal dit echter nog weinig indruk gemaakt hebben. Wel voelde iedereen, van hoog tot laag, dat er iets op til was. Waar haalden ze overigens nog de energie en de moed vandaan om opnieuw het hoofd te bieden aan een vijandelijke overmacht? Tijdens de nacht van 17 op 18 oktober kreeg I/5 alsnog de mitrailleurs van de 5de gemengde brigade als versterking toegewezen.

Het was niets te vroeg, want op 18 oktober ontketenden de Duitsers hun grootscheepse offensief over het hele front, van Nieuwpoort tot het

Frans-Vlaamse La Bassee. De doelen daarbij waren de havens aan het Kanaal, onder andere Duinkerke, Calais en Boulogne, waarlangs het Britse expeditiekorps haar voorraden en versterkingen betrok. Die dag kwamen de Duitsers in Vlaanderen bij Keiem, Schore en Mannekensvere trouwens reeds gevaarlijk dicht bij de IJzer. De posities van I/5 hielden evenwel stand, maar omdat de eenheid op hun rechterflank, het 6de linieregiment, werd verdreven uit bepaalde posities, zagen ook de mannen van het 5de zich genoodzaakt een stuk terug te trekken. Enkele stellingen rond Rattevalle werden ontruimd en de potten van de 5de brigade plooiden terug naar de omgeving van de Grootte Bamburgh, een eeuwenoud hoevecomplex dat een tijdlang als een ware vesting zou worden gebruikt.

De geallieerden zagen in dat het zwaar beproefde Belgische leger op de linkerflank een sleutelstelling innam en dat het dringend hulp kon gebruiken. In de sector Nieuwpoort kregen de Belgen onder meer ondersteuning door een klein vlooteskader onder leiding van de Britse vice-admiraal Horace Hood, dat net op tijd voor onze kust verscheen. Dit smaldeel omvatte een drietal omgebouwde platbodems die eigenlijk waren voorzien voor het Amazone-gebied! In allerijl waren deze rivierschuiten in Engeland voorzien van 6-inch kanonnen en 4.7 houwitsers. Bij hun eerste inzet op 18 oktober kregen de Duitse troepen rond Middelkerke plots nogal wat zware granaten te verwerken vanuit zee. Deze drijvende artillerie zou ook de volgende dagen een steun zijn voor het belaagde Belgische leger omdat hun projectielen kilometers landinwaarts dood en verderf zaaiden in de Duitse rangen.

In de namiddag van de 18de oktober kreeg I/5 eindelijk hulp in de voorposten rond Lombardsijde. Het tweede bataljon van het 5de linie nam meteen de helft van de sector over en bezette de posities tussen de baan naar Westende en Rattevalle. Maurits Coene en zijn strijdmakkers van I/5 concentreerden zich volledig op het duinengebied tussen Lombardsijde en Westende. Mogelijk kregen ze tijd voor een snelle maaltijd, of bleven ze - zoals vaker - met knagende honger zitten?! Veel rust zat er niet in. Het werd immers een woelige nacht met voortdurende beschietingen.

Op 19 oktober 1914 werden reeds voor de tweede keer in evenveel dagen tijd Belgische militairen op een drafje ter dood veroordeeld en terechtgesteld, waarschijnlijk enkel om een afschrikwekkend voorbeeld te stellen. Die keer ging het om twee soldaten van het 6de linie-

regiment, dus uit de divisie van Maurits, die in Nieuwpoort-Bad werden gefusilleerd. Twee van dertien executies in het Belgische leger tijdens de eerste oorlogsmaanden. Dramatische tijden vragen mogelijk drastische maatregelen, maar zijn deze altijd gerechtvaardigd?!

Diezelfde 19de oktober rond 4 uur 's morgens sloegen de infanteristen van II/5 bij Lombardsijde een onverhoedse Duitse aanval met succes af. Daarna was het woord opnieuw aan de artillerie, maar die kon de opbouw van de Duitse aanvalsmacht blijkbaar nauwelijks verhinderen:

"Het Engelsche vlootje bestookt opnieuw de bosschen van Schuddebeurze en de Duitse batterijen. Onze batterijen komen ook in werking, maar het gaat zo traag, alsof elk schot geteld ware. De waarnemer in de toren van Lombaertzijde komt tot de vaststelling dat deze beschieting geen einde stelt aan het indringen in Schuddebeurze van nieuwe Duitse troepen; hij bemerkt ook dat onophoudelijk andere vijandelijke batterijen worden opgesteld. Het overwicht van den vijand in manschappen en geschut wordt verpletterend; het dorp, de duinen en onze infanterielijnen verkeerden gestadig onder zijn vuur.

In de duinen heeft men het steeds zeer druk met de patrouilles en de gepantserde auto's; na hun vruchteloze poging hebben de Duitschers niet meer aangedrongen, maar wachten tot al hun strijdkrachten zijn bijgekomen om ons te overrompelen."

In de namiddag werd ook het derde en laatste bataljon van het 5de linieregiment op weg gestuurd naar het bruggenhoofd over de IJzermonding. Bij hun doortocht van Nieuwpoort kregen ze regelmatig Duitse salvo's te verwerken. Vooral de omgeving van de brug werd geveiseerd. In kleine groepjes probeerde men snel verder te trekken en de compagnies werden aan de overzijde weer gegroepeerd. Spijtig genoeg vielen er opnieuw enkele slachtoffers. De restanten van het 5de linie waren nu volledig samengetrokken in het bruggenhoofd over de IJzer. Ze hielden er een front van 4,5 kilometer, met twee bataljons in lijn (I en III) en een derde (II) in reserve ten westen van het dorp. De mitrailleurs van de 5de gemengde brigade werden verdekt opgesteld bij de Boterdijk op de rechterflank. Generaal-majoor De Brauwere nam in het bruggenhoofd de leiding over van wat er restte van zijn brigade. Ze kon nog slechts 12 mitrailleurs en een 1400 geweren inzetten.

Piotten die reeds urenlang, soms dagenlang, in het kleine bruggenhoofd verbleven konden toen even uit de eerste linie worden gehaald. Was

Maurits Coene bij de gelukkigen? We hebben er het raden naar. Ze bleven evenwel in de buurt. Geen enkele valide militair kon immers zonder geldige reden naar de achterhoede:

"De aflossing verloopt snel; de afgeloste mannen hebben haast om te vertrekken; zij mompelen, vloeken en denken, de ongelukkigen, dat hun makkers bevoorraad en zij...vergeten zijn. Zij gaan op bivak in de duinen. De slimmerds onder hen vinden een onderkomen in de kleine hoven. Evenals de makkers op de vuurlijn, zullen allen op de bevoorrading moeten wachten, die steeds uitblijft. Gedurende twee maanden bestond vervolgens het hoofdgericht uit sardijnen; men was er afkerig van geworden.

Vrijwilligerspatrouilles sluipen naar den vijand toe om het terrein te verkennen; zij ondervinden dat zijn stelling nader bij is dan men zich had ingebeeld, dat hij zijn verdedigingswerken opgraaft. Bijwijlen wordt de duisternis hier en daar door branden opgelaaid.

De kleederen zijn doornat, de mannen bibberen van kou, hoesten. Het is betrekkelijk kalm. Nu en dan breekt een onverwacht geweervuur los, kogels fluiten, dan wordt alles weer stil.

Door vermoeienis overmand, vallen mannen in slaap, en worden plotseling weer gewekt door een heftig vuur of de bijtende kou. Er komt geen eind aan de nacht, 't is een eindeloos wachten op den dag, op den dag die misschien den aanval meebrengen zal"

Een schitterende weergave door oorlogsartiest James Thiriar van een Belgische plot op zijn hoede in een getroffen dorpje

Deze impressie uit de regimentskroniek beschrijft een van de laatste nachten voor verschillende manschappen van het 5de linie en waarschijnlijk ook voor onze Zelenaar. Jammer dat we niet meer weten wat er die dramatische uren in Maurits Coene omging. Als hij al tijd en zin had gevonden om een brief te schrijven dan is deze in ieder geval niet bewaard gebleven.

Kort voor het aanbreken van de dag op 20 oktober worden Lombardsijde en de Belgische posities aldaar zeer zwaar bestookt, de onmiskenbare voorbereiding voor een grootscheepse aanval. Over naar de actie in de regimentshistoriek:

"De kerktoren is geraakt. Een huis gaat in de vlammen op; in de straten valt een regen van verbrijzelde dakpannen en ruiten. De kanonnen van de Engelsche marine zwijgen, onze artillerie is stom. Een vlaag van kogels vaagt rakelings langsheen het terrein. De Belgen wachten. Dan meteen breekt het los. Schuddebeurze krioelt van Duitschers. Daar komen zij vooruit, anderen volgen, een looppas van een vijftal meter en...ze vallen neer. Uit gans de Belgische linie ontvlamt een vreeselijk vuur, salvo's eerst, dan naar believen, zonder zelfs het nauwkeurig mikken af te wachten.

De aanloop van den vijand is gebroken, maar zijn tirailleurs, ondanks de verschrikkelijke verliezen, kruipen nog steeds vooruit naar de Belgische linie. De vijandelijke mitrailleusen zaaien, als het ware, een gewelf van kogels boven de 5de brigade, waartussen shrapnels laag nabij den grond openspatten. De soldaten, die gedurende drie maanden veldtocht, een degelijke ervaring hebben opgedaan, weten de enkele dekkingen, die het terrein hun aanbiedt, ten nutte te maken, verschanzen zich achter de wilgen om rechtstaande te schieten. Aan de vrijwilligers, met het geweer Gras gewapend, wordt, na de eerste schoten, het stilzwijgen opgelegd. De door hen afgevuurde patronen maken een oorverdoovend geluid en verspreiden daarbij een dichte rookwolk, die de andere schutters hindert. Zij moeten wachten tot een Mauser van een gevallen of gekwetsten makker beschikbaar komt. Lang duurt het ook niet, want de verliezen worden aanzienlijk".

Ook het bataljon van Maurits, tussen de dorpskom en het strand, ontspromg de dans niet toen een schijnbaar onstuitbare Duitse overmacht vanuit Westende kwam aanzetten. Al snel liet zich een tekort aan kogels en artilleriegranaten voelen. Mogelijk grepen de piotten dan

maar naar spade en bajonet. Brave huisvaders en herrieschoppers, fabrieksarbeiders en klerken, studenten of boerenzonen vochten wanhopig en moorddadig om het vege lijf:

"In de duinen wordt het 1ste bataljon erg handgemeen, maar de vijand drijft er nochtans zijn aanval niet door. Zijn voornaamste krachten zijn gericht tegen het IIIe bataljon en in het bijzonder tegen Bamburgh.

De tegen den steenweg op Westende aanliggende compagnies, de een van het IIIe, en de andere van het Ie, zien in de verte Duitsche colonnes per vier vooruitkomen, op pas marcheerend met begeleiding van pijpers. Ons hevig onderhouden geweervuur vermindert hun getal niet. Hoe meer er vallen, hoe meer er bij springen.

Daar weergalmt eindelijk opnieuw het zoo bekend geluid der vlootkanonnen die Westende en Schuddebeurze beschieten. De bosschen verdwijnen in een rookwolk van ontploffende projectielen. Onze artillerie zet ook het hare bij. Deze hulp beurt onze soldaten op, hoewel de strijd zich nog zeer ongelijk voordoet. Jammer genoeg kan onze artillerie haar volle werking niet ten uitvoer laten komen, daar haar bevoorrading ten zeerste beperkt is. Het geweervuur neemt af, want de patroontasschen geraken ledig met razend tirailleen.

De gekwetsten, die zich nog kunnen behelpen, trachten, langsheen de grachten, het dorp te bereiken; de zwaar getroffenen, helaas, zijn veroordeeld ter plaatse te blijven. Door hun weeklachten ten diepste ontroerd, stellen eenige moedige jongens alles in 't werk om deze ongelukkigen makers weg te dragen. Dit gaat niet zonder zich bloot te stellen, en, zij bezitten geen armbanden van het Roode Kruis. Zij zijn dan ook het mikpunt der Duitschers, die woedend op hen te werk gaan; meer dan één betaalt zijn zelfverloochening met het leven.

De schietvoorraad vermindert snel, men ledigt de patroontassen der gesneuvelden en gekwetsten. Mannen van goeden wil worden naar het dorp gezonden, maar weinigen komen terug met de kostbare patronen."

Rond de middag raakte het hele 5de linieregiment, of wat er van reste, slaags met de vijand. Ook het tweede bataljon, tot dan toe in reserve, werd immers als versterking opgeroepen. Op weg naar de vuurlinie vielen er ook bij hen reeds doden en gewonden, maar snakkend naar adem bereikte het gros van het bataljon de kameraden in de vuurlijn. Deze troepen brachten gelukkig extra "schietvoorraad" mee. Toch viel, meestal door munitiegebrek, de ene stelling na de andere in Duitse handen, onder meer de omstreden hoeve Bamburgh. Tegenaanvallen

door het 5de linie om deze sterke positie te heroveren draaiden op niets uit. Ook de Belgische artillerie kon niet voldoende steun geven omwille van een tekort aan granaten.

Brigadecommandant De Brauwere stuurde zelfs een dappere motorrijder met zijspan achteruit om munitie op te halen. Deze kwam op topsnelheid terug en de troepen rond Lombardsijde konden weer even voort. Een druppel op een hete plaat? Er moest duidelijk iets ingrijpender gebeuren. Het 9de linieregiment, op dat ogenblik in de legerreserve, werd er bij gehaald en trok dwars door het Duitse vuur het bruggenhoofd binnen. Was op dat moment **Jean Van Beveren** nog van de partij?

"Te Lombaertsijde valt het onder eene verschrikkelijke beschieting, die het dorp teistert, en ondergaat in enkele oogenblikken zware verliezen. Het werpt zich in de grachten langsheen den grooten steenweg. Gelukkig weerstaan de troepen van het 5de voor het dorp en in de duinen; zij zijn opnieuw bevoorraad en schieten geduchtig op den uitgang van Westende, die met Duitse lijken bestrooid ligt.

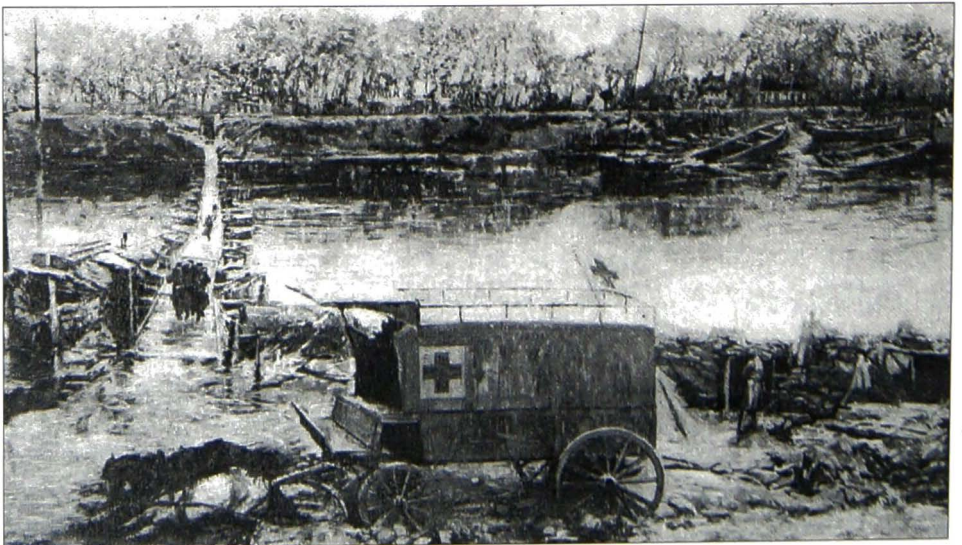
Sedert den vooravond hebben deze compagnies geen verpozing meer gekend; de magazijnen der geweren hebben zij even vlug geledigd als gevuld; honderden patronen hebben zij afgevuurd; de loopden der wapens zijn brandend heet, het smeer knettert in de mantels, gesmolten door de hitte; de geweren beginnen te haperen. Maar deze der gekwetsten en gesneuvelden zijn zoveel wisselwapens die, helaas, zeer talrijk bij de hand liggen, want de verliezen zijn zeer zwaar"

De Grootte Bamburgh werd nog bereikt door een handvol soldaten van het 9de linie, maar lang konden ze er niet standhouden. Op een bepaald moment kwamen zelfs enkele tientallen Britse mariniers aanzetten, van het vlooteskader voor de kust. Ze hadden mitrailleurs bij, maar wanneer ze die bij de Boterdijk in het volle zicht van de vijand wilden opstellen, werden ze door geconcentreerd vuur in een mum van tijd uitgeschakeld. Het mocht allemaal niet meer baten. Ook de Grootte Bamburgh viel weer in Duitse handen.

In de namiddag stond het front ten zuidoosten van Lombardsijde, bij de Boterdijk, op het punt het helemaal te begeven. De hardnekkige verdedigers van het dorp en de duinengordel, onder andere het bataljon van Maurits Coene, zouden daardoor worden afgesneden van hun enige aftochtroute naar de bruggen bij Nieuwpoort. Als de Duitsers voor hen

het bruggenhoofd Palingbrug bereikten, een afstand van een 600-tal meter, dan zouden ook de mannen van I/5 ingesloten zitten met de rug tegen de IJzermond en de zee en restte hen enkel Duitse krijgsgevangenschap. Men kon slechts op het nippertje vermijden dat het uitdraaide op een “*sauve qui peut*”. Zelfs in de regimentshistoriek steekt men de wanhoop en de wanorde van dat dramatische moment niet onder stoelen of banken:

"Men stuurt in der haast een looper tot majoor Bouhon met het bevel van aftocht naar de bruggen. Dit komt gelukkig toe. Terwijl de compagnies, die den weg op Westende bewaken, de beweging in de hand werken, maken de troepen zich met veel moeite in de duinen los en wijken naar het dorp. De Duitschers evenwel hebben de beweging opgemerkt en zenden een regen van granaten en shrapnels op het dorp. Hierdoor ontstaat groote verwarring in de gelederen der manschappen, die aan de verplettering trachten te ontsnappen. De ontsteltenis grijpt eveneens de troepen van het 9e aan, die in de grachten van den steenweg liggen opgesteld, doch er wordt onmiddellijk ingegrepen. Nadat de compagnies van den weg op Westende, op hun beurt, het gevaar hebben ontweken, zakt het regiment, of wat er nog van overblijft, af naar de bruggen, langsheen de grachten, die als een soort natuurlijke verbindingloopgraaf kunnen benuttigd worden.

A. Bastien schilderde het panorama van de slag om de IJzer. Op deze postkaart ziet u een gedeelte bij Nieuwpoort. Enkele piotten helpen een gewonde maker over een wankle pontonbrug en op de voorgrond liggen enkele gedode paarden bij een getroffen ambulance. (verz. Francis Huijbrechts)

Generaal De Brauwere treedt op dit ogenblik op het voorplan, houdt de troepen op voor de beschoten bruggen, gebiedt de herzameling der compagnies en, met het oog zoowel op het herstel der orde als op het eerbewijs dat de troepen toekomt, want zij hebben hun opdracht vervuld, trekt hij stapsgewijze en defileerend Nieuwpoort binnen”.

Na 13 uur van strijd hadden de Duitsers de puinhopen van Lombardsijde eindelijk ingenomen, maar ze geraakten niet verder. Nieuwpoort en de IJzermonding bleven in geallieerde handen en onderdelen van de 2de legerafdeling behielden zelfs een klein bruggenhoofd op de rechteroever bij Palingbrug. Tegen de avond van 20 oktober 1914 was wat er overbleef van het 5de linieregiment evenwel achter de IJzer teruggetrokken. Onze Zeelse gemeenteklerk, Maurits Coene was er echter niet meer bij...

3.3 De dood van Maurits Coene

Het is niet verwonderlijk dat er rond de laatste uren van Maurits uiteenlopende versies circuleren. De meeste ooggetuigen overleefden zelf amper de slachting rond Lombardsijde, die trouwens nog een aantal weken zou aanslepen. Bovendien waren de gevechten véél te verward en uitputtend om duidelijke herinneringen na te laten. Wat we weten is dus doorgaans “van horen zeggen” in de bronnen terechtgekomen. Tenslotte is er intussen 90 jaar overheen gegaan.

Dienstdoend korporaal Maurits Coene bleef naar verluidt hulpeloos op het terrein liggen nadat hij bij één van de vele vinnige schermutselingen in de duinen te Lombardsijde was gewond geraakt. Waarschijnlijk werd hij op 20 oktober 1914 in de buikstreek getroffen. Of het ging om een schotwonde of een granaatscherf is niet bekend, maar een dergelijke verwonding liep in die dagen veelal fataal af. Blijkbaar konden zijn makkers hem niet meer ophalen in het niemandsland en was hij niet meer in staat om zichzelf in veiligheid te brengen

Maurits werd na verloop van tijd, mogelijk pas na twee volle dagen, door Duitse soldaten gevonden. Hij werd in zorgwekkende toestand naar een veldhospitaal in Middelkerke afgevoerd. Hij kwam terecht in het Duitse *Lazarett* dat inderhaast was opgericht in het sanatorium dat op het eind van de 19de eeuw in Middelkerke was gesticht door een legaat van Roger de Grimberghe. Het werd in 1884 gebouwd naar een ontwerp van de bekende architect Hendrik Beyaert en was bedoeld voor de behandeling van kinderen met beenderziekten. Het is niet ver-

wonderlijk dat dit voor zijn tijd moderne ziekenhuis ook door de Duitse troepen in gebruik werd genomen voor de verzorging van gewonden. De 67 patiëntjes en hun verpleegsters moesten inpakken en verhuisden naar Gent. Na de eerste vloedgolf in oktober 1914 zou het nabijgelegen IJzerfront overigens de hele oorlog voor een regelmatige aanvoer van gewonden zorgen. Zij die het niet haalden kregen een laatste rustplaats in de moestuin achter het hospitaal. Na de oorlog werden hier enkele honderden Duitse soldatengraven aangetroffen. Het ziekenhuis deelde trouwens zelf in de klappen. In de eerste weken kreeg het zo vanuit zee een Engelse voltrefter binnen en tegen 1918 was het hospice helemaal in puin geschoten.

Een onderdeel van de Duitse medische dienst in actie in 1914

Terug naar Maurits Coene in oktober 1914. De zwaargewonde Zelenaar was er slecht aan toe toen hij door de Duitse hospikken werd binnengebracht. Hij overleed kort daarop aan zijn verwondingen, mogelijk zonder nog bij bewustzijn te zijn gekomen. Het is echter niet makkelijk zijn precieze overlijdensdatum te bepalen. Dit is ten dele te verklaren door het feit dat er nauwelijks Belgische ooggetuigen in het hospitaal aanwezig waren en Duitse documenten over deze periode liggen zeker niet voor de hand. Waarschijnlijk was de enige burger in het veldhospitaal de pastoor van Middelkerke die de stervenden blijkbaar mocht bijstaan in hun laatste ogenblikken. Ging het misschien om katholieke,

Beierse troepen? Ondanks ons verzoek kregen we trouwens geen inzage in de *Liber Memorialis* van de toenmalige dorpsheer. Spijtig, want dit document had mogelijk meer klaarheid kunnen brengen in deze zaak.

Deze koperenplaat van het 5de Linieregiment bevond zich vooraan op de sjako. De sjako is een stijf, hoog, van een klep voorzien militair hoofddeksel in de vorm van een afgeknotte kegel. Deze sjakoplaat behoorde toe aan Maurits Coene (verz. F. Coene).

Jaren na de oorlog, in 1923, werd door een vonnis van de rechtbank van eerste aanleg te Dendermonde de overlijdensdatum voor Mauritius Augustus Franciscus Coene officieel vastgesteld op dinsdag 20 oktober 1914. Ook bij de “Centrale dienst van het Stamboek” van het Ministerie van Landsverdediging kan men deze datum terugvinden. Het doodsprentje vermeldt echter 21 oktober, terwijl op de grafzerk te Middelkerke dan weer 24 oktober werd aangebracht! Om het raadsel helemaal compleet te maken vindt men op een schrijven van het “Stedelijk Inlichtingskantoor” van Gent aan “Den Heer burgemeester van Zele” de mededeling dat Maurits Coene werd gewond aan de buik op 20 oktober en in gevangenschap overleed op 23 oktober 1914 in het hospitaal “Grimbergen”. In het Belgisch Staatsblad van 27 april 1923, tenslotte, spreekt men van “*vermoedelijk overleden te Middelkerke, einde Oktober/begin November 1914.*”

Het samengesmolten 5de linie verloor bij de gevechten te Lombardsijde overigens maar liefst 96 doden. Zo'n 140 gewonden konden nog worden afgevoerd over de IJzer, maar heel wat anderen

dienden te worden achtergelaten en vielen in vijandelijke handen. Onder de 88 vermisten telde men dus ook de Zeelse gemeentebediende.

Kapitein-commandant Juvenel-Jozef Gauthier. Hij was in het 5de linieregiment de militair met de hoogste rang die sneuvelde op de dag dat Maurits Coene vermoedelijk dodelijk werd gewond.

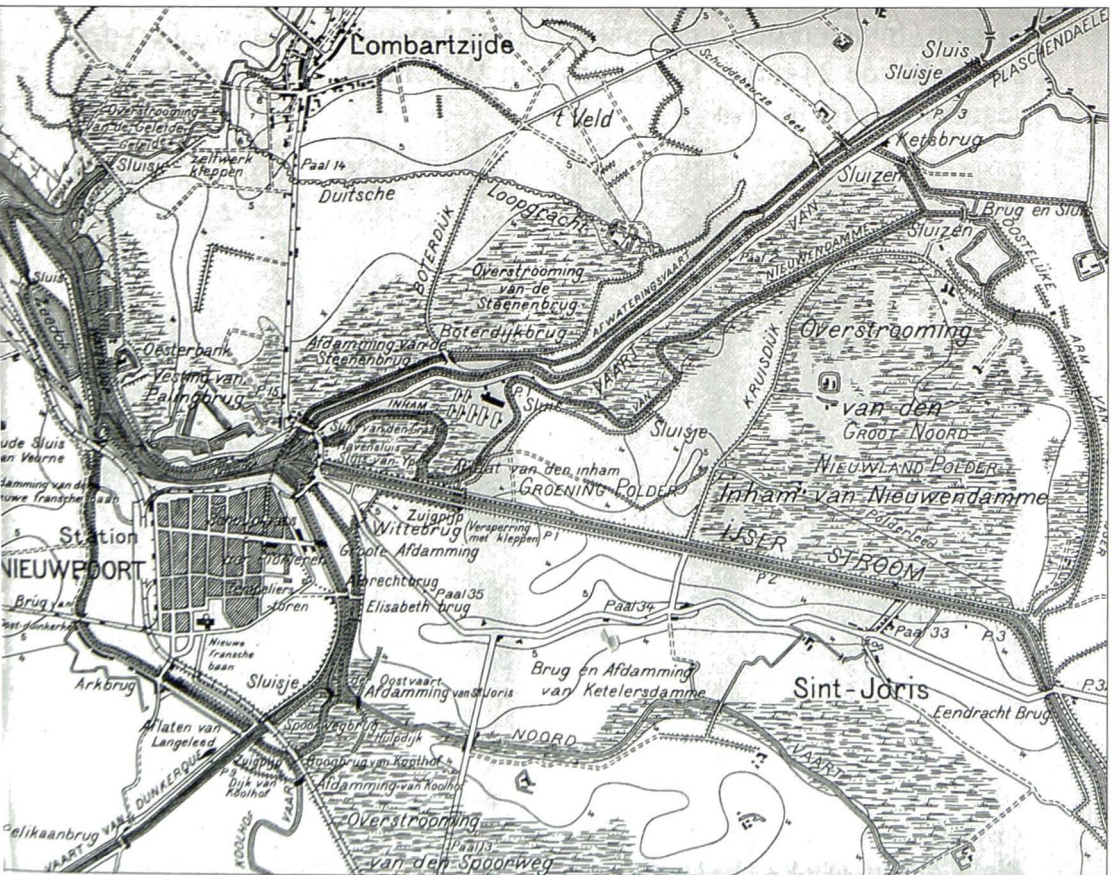
3.4 Erop of eronder

Voor Maurits Coene was de strijd gestreden, maar dat gold nog lang niet voor zijn strijdmakers. De slag aan de IJzer kwam in feite net op gang en zou – officieel - tot 31 oktober aanslepen.

Het waren echter een handvol burgers die het verschil maakten. Immers, in de periode dat Maurits Coene werd vermist, wees een plaatselijke heemkundige er luitenant-generaal Dossin van de 2de divisie op dat hij een eeuwenoud wapen kon inschakelen bij de verdediging van zijn belaagde sector, namelijk het water. Hadden de Spanjolen amper 300 jaar voordien op die manier zelfs niet een veldheer van het kaliber van prins Maurits van Oranje gedwongen het beleg van Nieuwpoort op te geven? Door een overstroming te bewerkstelligen in de kreek van Nieuwendamme hoopte men nu het bruggenhoofd van Palingbrug en het vitale sluisensysteem bij de IJzermonding gedeeltelijk veilig te stellen. Een andere burger, de oude schipper Hendrik Geeraert, slaagde er in, bijgestaan door enkele militairen, de schuifdeuren van de Oude IJzer te openen. Bij het ochtendgloren van 22 oktober stond hierdoor een oppervlakte van vier vierkante kilometer onder water, al bij al een tegenvallend resultaat. De Duitse voorhoede werd echter ter plaatse onaangenaam verrast en diende haar opmars af te remmen. Zij dachten

mogelijk dat deze overstroming te wijten was aan de aanhoudende regen en kapotgeschoten dijken of sluizen en zagen niet het opzet.

Aan de rest van het Belgische front bleef het ondertussen spannen. Diksmuide, met zijn belangrijke IJzerbrug, stond voortdurend onder zware Duitse druk, terwijl de vijand ter hoogte van de bocht tussen Tervaete en Schoorbakke zelfs over de rivier geraakte. De hele Belgische frontlijn kwam hierdoor in gevaar en de Belgen en hun bondgenoten trachten met de moed der wanhoop het tij te keren. Bij de talloze slachtoffers van de - mislukte - aanvallen tegen het Duitse bruggenhoofd op 22 oktober waren twee Zelenaars: de 21-jarige **Gustaaf Pannekoek**, soldaat bij het 8ste linie, die sneuvelde bij Stuivekenskerke en de jeugdige Joseph Rubbens, die overleed te Pervijze, dat van die dag ook voor het eerst door Duitse granaten werd geteisterd. **Joseph Rubbens** was nog maar 17 jaar oud en diende als oorlogsvrijwilliger bij het 2de linie.

De Fransen bleven ondertussen halsstarrig vasthouden aan hun - kostbare - offensieve doctrine. Daarom wilde generaal D'Urbal, de aanvoerder van het nieuw opgerichte "*Détachement d'Armée de Belgique*", tegenaanvallen lanceren vanuit de kleine bruggenhoofden bij Nieuwpoort en Diksmuide. Koning Albert achtte dit plan onuitvoerbaar. Het Belgische opperbevel scheen iets beter te beseffen dat de geallieerden slechts met de grootste moeite de Duitse druk konden weerstaan. Desalniettemin wilde D'Urbal één van zijn pas gearriveerde divisies, de 42ste van generaal Grossetti, laten oprukken vanuit Nieuwpoort. Die sector was relatief rustig en de Britse vlootenheden hielden er een oogje in het zeil. Het beproefde Belgische 9de linieregiment van de brigade Jacquet, beet daarbij de spits af en wist zelfs Lombardsijde te heroveren.

Op 23 oktober kon de brigade Jacquet lang genoeg standhouden in Lombardsijde tot de Fransen hen vervoegden, ondanks zwaar artillerievuur en aanvallen door de 13de en 23ste *Ersatzbrigaden*. De wens om ook nog Westende te bereiken zagen de geallieerden echter in rook opgaan. Intussen beet opnieuw een Zelenaar in het zand. Bij Pervijze sneuvelde de 24-jarige **Gustavus Van Wezemael**, soldaat bij het 4de regiment jagers te voet.

Francis Huijbrechts op 11 november 2004 tegen het vallen van de avond bij de laatste rustplaats van Maurits Coene. De steen draagt als vermelding "oudstrijder 14-18" wat eigenlijk niet correct is. Bovendien is zijn portretfoto op een of andere manier op het graf van zijn buurman terechtgekomen.

Ondanks de nabijheid van het front werd diezelfde 23ste oktober te Middelkerke een plechtige lijkdienst gehouden voor Maurits Coene. Heel toevallig waren daar inwoners van Zele bij aanwezig, namelijk enkele nonnetjes van het klooster van de Heikant die naar de kuststreek waren gevlucht. Het stoffelijk overschot werd waarschijnlijk begraven op de begraafplaats rond de dorpskerk. Vele jaren later werd dit kerkhof echter opgeofferd aan het meedogenloze kusttoerisme omdat het plaats moest ruimen voor parkeerplaatsen. Het lichaam van Maurits werd daarbij ontgraven en overgebracht naar een nieuwe rustplaats, op een paar honderd meter van de drukke kustweg. Hier rust hij nog steeds, omgeven door tientallen plaatselijke oud-strijders. Op deze begraafplaats vindt men overigens ook enkele tientallen gesneuvelde militairen uit het Gemenebest die omkwamen tijdens de Tweede Wereldoorlog.

De Duitsers slaagden erin tijdens de nacht noodbruggen over de IJzer te werpen bij Tervaete en er werd op een mum van tijd een volledige divisie overgebracht. Het is niet verwonderlijk dat de wankel Belgische posities dreigden te worden weggespoeld door de Duitse vloedgolf.

Kort na de dood van Maurits Coene, op zaterdag 24 oktober, leek ook de 2de divisie te zullen bezwijken. Lombardsijde-dorp kwam weer in Duitse handen en bij Ramskapelle bedreigden ze de spoorlijn Diksmuide-Nieuwpoort. De hoge spoorwegberm vormde op dat moment één van de enige obstakels van betekenis in het kale en vlakke polderlandschap en deze moest dus kost wat kost behouden blijven.

Op 25 oktober kwam hierbij Zelenaar **Emilius Christiaens** om het leven in het fel omstreden Pervijze. Hij diende bij het 3de jagers te voet. Tijdens het moeizaam afgrendelen van het vijandelijke bruggenhoofd bij Schoorbakke sneuvelde **Maurits De Picker**, soldaat van het 2de linieregiment. De 26-jarige Maurits was gehuwd met Maria Dhooge.

Gelukkig lasten de Duitsers de volgende dagen een adempauze in. Ze dachten dat hun uitvalsbasis op de linkeroever van de IJzer stevig genoeg was en dat ze best even op krachten konden komen voor de laatste akte. Het Belgische opperbevel ging ondertussen echter over tot een geleidelijke maar grootschalige inundatie van de IJzervlakte tot aan de spoorberm. Op advies van sluiswachter Karel Cogge en met de

onverschrokken hulp van schipper Hendrik Geeraert werden bepaalde sluizen ten gepaste tijde geopend of gesloten.

Toen de Duitsers op 30 oktober om 4 uur 's morgens hun offensief hervatten, kregen ze Pervijze in handen, maar ze kwamen al snel in moeilijkheden door het wassende water en de resulterende terreinmoeilijkheden. Generaal von Bessler zag zich verplicht nog dezelfde dag een haastige terugtocht te gelasten. Op 31 oktober kreeg het Belgische leger de spoorwegbedding, na 8 uur van harde gevechten, opnieuw volledig in handen. Bij Ramskapelle sneuvelde hierbij de 21-jarige Leo **Frans Blanquaert** uit Zele, soldaat van het 6de linie. Bij Lombardsijde werd opnieuw een – weliswaar klein – geallieerd bruggenhoofd gevestigd ten oosten van de IJzermonding.

Officieel zat de slag aan de IJzer er eind oktober 1914 op. Voor het Belgische leger zeker niets te vroeg. Dit recente bloedbad had 3.500 militairen het leven gekost en 15.000 waren gewond of ziek afgevoerd. In deze laatste categorie vond men waarschijnlijk ook **Gabriël Matthijs**. De overgebleven 52.000 piotten vormden inmiddels een zeer armzalig zootje. Door de succesvolle inundatie kon de toestand zich evenwel aan het IJzerfront stabiliseren en daar zou uiteindelijk vier jaar lang weinig verandering in komen. Het kwam er gelukkig zelden tot grootschalige gevechten en slachtpartijen zoals in andere sectoren van de uitgestrekte frontlijn, maar de ontberingen waren er zeker niet minder om.

Ook bij het 5de linie werd op 1 november 1914 de trieste balans opgemaakt van de moordende IJzerslag. De restanten van het regiment verbleven die dag in kantonnementen rond Wulpen en men telde nog slechts 28 officieren en 1254 manschappen. Dit betekende dat meer dan de helft van de militairen die drie maanden eerder vol goede moed uit de Antwerpse kazernes waren opgemarcheerd, was verdwenen uit de rangen...

Hoewel de gevechten aan de IJzerboorden na drie weken waren geluwd en het strijdtoneel zich meer naar het zuidoosten – de regio Ieper – had verlegd, bleef de dodentol voor het Belgische leger nog een tijdje stijgen omdat de pogingen om de posities plaatselijk te verbeteren slachtoffers bleven eisen en heel wat gewonden van de grote IJzerslag alsnog bezweken achter het front. Eén van hen, Zelenaar **Frans Verlaeckt**, was eerste soldaat bij het 7de linie en hij overleed bij het station van het Franse Bray Dunes op 5 november 1914, waarschijnlijk tijdens zijn transport naar een hospitaal.

3.5 Slecht nieuws

Het duurde vrij lang eer de ongeluksmare over hun Maurits de familie Coene in Zele bereikte. De geruststellende brieven, telegrammen of postkaarten bleven uit, maar dat was misschien alleen maar een gevolg van de aanhoudende gevechten of het feit dat Zele en het gros van het land ondertussen in vijandelijke handen was gevallen. Toch groeide de onzekerheid. Allereerst was er een onrustwekkende brief van Gabriël Matthijs die ondertussen zelf in een Engels hospitaal was opgenomen. Dit werd al snel gevolgd door een erg somber gerucht dat werd verspreid door de inmiddels van hun vlucht teruggekeerde nonnetjes van de Zeelse Heikant.

Op 13 december 1914 besloot Maria Coene de Longerstays in Antwerpen te verwittigen:

"Liefste familie

Ik heb zoo lang gewacht eens eenig nieuws te zenden omdat we alhoewel nog niet heel zeker, toch zelf geen goed nieuws hebben ontvangen over onze soldaten.

Gabriel Matthijs heeft aan zijne ouders geschreven dat onzen Maurice zoude moeten gekwetst zijn over een zevental weken. Waar of hoe zegde hij niet en zelfs vroeg hij of ze bij hem te huis er niets meer van wisten. Ware het nu maar dit nieuws alleen dan zouden wij al tevreden zijn, dan ware dien sukkelaar voorzeker toch al gedurende een tijd uit het gevaar. Wij hebben nu zelf Gabriel geschreven om hem te vragen of hij zou willen zeggen op welke datum en waar onzen liefsten broeder zoude gevallen zijn. Wij zijn ten zeerste in onrust en verdriet.

De zusters hier uit den Heikant die naar Middelkerke gevlucht waren hebben ons door tusschenkomst van andere personen nog wreeder nieuws gebracht. 't Is waarlijk te wreed, dat wij het zouden kunnen geloven en nochtans? Die zusters hebben hier in Zele komen vertellen dat zij op de begrafenis hebben geweest van Maurice Coene, Corporaal, Zele. Zou onzen lieven Heer ons zulke ramp over ons hoofd zenden? Onze liefsten broeder zoude dus ook al in den hemel zijn. Zie liefsten, op zekere oogenblikken is het mij te veel dat ik nog leef dat ware nu toch de kroon op onze ongelukken hé. Volgens 't vertellen van die babbelachtige zusters zou Maurice gekwetst zijn in de slag van Westende en twee dagen in de tranchée's gelegen hebben zonder hulp, dan zou die sukkelaar door de Duitschen opgeraapt zijn en zou zonder

nog te hebben kunnen spreken in eene kliniek in Middelkerke gestorven zijn, waar hij dan ook zou begraven zijn.

Moeten wij dit droevig nieuws voor waar aannemen of zou dit maar eene voorbijgaande beproeving zijn? Dit laatste ware te hopen niet waar: In elk geval de burgemeester en kommissaris ook Eugène (Famelaer) en Armand (Coene) hebben persoonlijk bij die zusters geweest en wat ons weinig hoop laat, is dat zij niet altijd gelijk vertellen. Wij verwachten nu met ongeduld het antwoord van Matthijs, die ook gekwetst is in Engeland, af. Zoo haast wij beter nieuws hebben zullen wij het u laten weten.

Van Juul, dien jongen, hebben wij ook geen nieuws ontvangen sedert hij overgegaan is naar Frankrijk. God weet wat er ons nog te wachten staat hé.

Nu komen er hier al veel brieven toe van den Konsuul van Nederland en Gent van krijgsgevangenen en ook van de soldaten in werkelijken dienst. Tot nu toe nog geen enkel woord voor ons. Zoo'n droeven tijd hé en dat wij nog niet aan het einde zijn niet waar. Nu kunt ge u een weinig voorstellen hoe het hier gaat. Alle dagen tusschen hoop en vrees, den eenen dag kan men dat wat beter verkroppen dan den anderen, maar allessins is het hier ver van plezierig te zijn. Wij hopen dat gij het allen wel stelt en dat gij in geen geval onze liefsten broeders in uwe gebeden zult vergeten.

Mr Firmin De Veirman zou ook moeten gesneuveld zijn.

Dat ware nu toch wel eens eene vreugde dat wij van onzen jongens zelf nog een woord konden ontvangen hé. Zoudt gij in de stad geen renseignementen kunnen nemen, ik zal hier achter nog eens hun volledig adres opgeven. Heb dan ook nog maar een weinig hoop met ons Misschien zal onzen lieven Heer nog alles ten beste schikken.

Mag ik U eens vragen om dezen brief eens op zijn bestemming te brengen en terug antwoord mede te geven aan Mr Copers en ook antwoord ten vragen op den brief hierbij. En zoudt ge mij aub niet eens willen zoeken achter cigarettenspapier, 3 of 5 doozen voor 0.05 of 0.1 te verkoopen? 't Is gelijk welke soort.

Zoohaast wij beter nieuws hebben, zal ik het zelf komen vereffenen.

Dag liefsten, ontvang onze beste kussen en groeten

Uw diepbedroefde

Maria

Iste soldaat M. Coene
25ste Linie 3/I
2de legerafdeeling

Soldaat Juul Coene
5de Linie
3e Corps volontaire
1ste bataillon
3e Regiment
1ste Peloton

Het troostende antwoord van de familie uit Antwerpen liet niet lang op zich wachten. Reeds op 16 december schreef Firmine Van Brussel een brief terug:

Beste zuster en familie,

Het schrijven van Maria heeft ons allen in groote verslagenheid gebracht; nochtans kunnen wij ons niet voorstellen dat het zoo erg is als men u verteld heeft. Dat onzen liefsten kozijn gekwetst is en mischien wel erg, daar zouden wij wel kunnen geloof aanhechten, maar van eene noodlottige ontknooping en dan op eene zoo bijzondere droevige omstandigheid dat kunnen wij ons niet voorstellen, nog minder gelooven, bezonder omdat ge na zoo lange weken nog niets officieel weet, dus laat ons nog maar altijd het beste hopen en al ons vertrouwen stellen in de Goddelijke Voorzienigheid, en moest een dag komen dat het slechte nieuws moet bevestigd worden dan zullen wij ons allen samen troosten in de overtuiging dat onzen liefsten Maurice gestorven is als held, voor de vrijheid van zijn vaderland en de overtuiging dat hij als ware Christen jongen leefde ware dan ook de beste bevestiging van eene zalige dood. Maar nog eens, beste zuster en kinderen, laat ons nog maar altijd het beste voorstellen en hopen wij dat wij dan een of andere dag beter nieuws mogen ontvangen. Bertha is op informatie uitgegaan bij families waar we weten jongens te zijn van 't 5de, onder ander een ervan is bij de presse van den Etat-major van 't 5de en die Maurice kent. Nu zullen de ouders ervan zoo goed zijn ten spoedigste aan hun zoon te schrijven om hem te vragen of hij niets van 't droevig geval weet en zo niet er naar te informeren en het hen ten spoedigste te laten weten. Dan zullen ze ons ook op de hoogte brengen en wij u dan ook en hopen wij dat het goed weze.

Volgens het zeggen ook van de zelve familie zijn de jonge mannen nog altijd goed dus moet ge u altijd over Jules niet verontrusten. Hopen wij dat het altijd goed met hem blijve.

Er is al zoo veel leelijk nieuws verteld over jongens die later al valsch bevonden zijn onder ander over Jean van Beveren, die was volgens

velen gesneuveld en nu over eene maand kregen wij een brief van hem dat hij krijgsgevangene is in Mecklenburg en het goed stelt.

Met ons Maria is ook alles goed, daar hebben wij nieuws van gehad verleden week. Daar gaat alles volgens gewoonte. Het antwoord op den andere brief is hierbij ingesloten.

Uwe commissie heeft Antoine gedaan, ge ontvangt het hierbij en wij hopen dat het in goeden staat moge aankomen.

Hier stellen wij het allen goed en wij durven hopen dat buiten het droevige nieuws, het met u allen ook goed is.

Wij wisten reeds door de gazetten dat Matthijs in Folkestone in de ambulance was, maar nu hebben wij gezien dat hij reeds bij de herstellende is in eene andere ambulance, maar ik kan de gazet niet vinden.

Nu beste zuster en familie, nog eens laat ons het beste hopen en hebben wij volle vertrouwen op beter nieuws.

Aan allen een hartelijke kus en groet van ons allen en tot wederziens

Uwe beminnende zuster en familie

Wij zullen natuurlijk onze beste jongens in onze gebeden niet vergeten en in tusschen maar goeden moed hebben.

Ook Bertha Longerstay liet niet na diezelfde 16de december een brief naar moeder Coene te sturen

"Men Allerliefste,

Uw schrijven dat ons van achternoen gebracht is, heeft ons ten zeerste getroffen, maar gelooven, kunnen we dat niet. Dat is onmogelijk, onze lieven, besten Maurice, had toch te veel vertrouwen, weet ge niet, dat hij belooft had naar Scherpenheuvel te gaan, zijnen moed, zijne hoop op den Almachtigen God, alles boezemd ons hoop in; Neen, het is onmogelijk, onze liefsten komt ons weer, geloof me.

Van Jean hadden we ook al zoo'n donkere gedachten gehad, en meer als eens hoorden we zeggen dat hij gesneuveld was, Ja, en ze wisten het goed en zeker, Hij was geschoten in den hals en door den rug, allons, hij was dood, en ge ziet het wel, over goed acht dagen krijgen we een eigenhandig geschreven brief dat hij krijgsgevangene is. Zoodus moed, niet waar, misschien, heden of morgen krijgen we goed nieuws!

Ik heb mij aanstonds op weg begeven om te informeeren, komt daar zooveen weer. Men kon mij niet veel zeggen, maar weeral toch, spraken ze ook, van zoo het slechtste gedacht niet te hebben. Van morgen af

zullen de ouders van dien heer, dien soldaat van Maurice zijne compagnie, zijnde bij den Etat Major, schrijven, naar hunnen zoon, ik heb hun den naam gelaten, zoo ik denk dat zulks nog het beste is, aan den Etat Major en aan de Presse daar weten ze alles, want Jean (dien heer in kwestie) moet al de gekwetste, vermiste, enz aantekenen.

Ik ben ook nog naar een anderen gegaan, korporaal Bombeeck, en juist terwijl ik er was, kwam er een brief van dien jongen toe. Dien is goed en tegenwoordig in Camp waar zegt hij er veel vrijwilligers zijn, en in de omstreken ook, die mannen zijn nog niet aan de slag geweest.

Zoodus moogt ge voor Jules nog gerust zijn. Deze korporaal is te Camp voor de instructie van de nieuwe klassen. Zijne zuster, zal ook naar hem schrijven om over Maurice inlichtingen te vragen. Zij had hem al een kaart gezonden, waarin zij, op mijn vragen, over Maurice schreef, maar daar heeft ze nog geen antwoord op gehad.

Krijgen we dan van die kanten geen nieuws dan zullen we ons nog verder trachten te bevragen, we geven den moed niet op, we moeten hem vinden onzen liefste.

Naar Gabriel Matthijs hebben we ook n'en brief gezonden, mede gegeven, aan eene dame langs Holland, we verwachten van zijn nieuws, we vroegen hem ook naar Maurice en Jules.

Konden we maar eens bij geraken. Allons, we moeten moed hebben en op God betrouwen, laat ons maar blijven bidden, hij moet weer komen.

Stelt er u in, 't zal wel op zijn beste gaan.

Indien er middel is schrijf ons van tijd tot tijd en kan er iemand tot hier komen dat zou ons zoo aangenaam zijn. Konden wij tot bij u geraken, we zouden het ook doen, maar het is nogal moeilijk voor ons, en toch, weet ik wel niet of we toch niet eens zullen komen, ik zou zou gerne er eens allen zien, 't is bijna een jaar geleden en in deze droeve tijden houdt men toch zoo veel van elkanders, vindt ge dat niet?

Nu allerliefste, ik moet mij haasten want men wacht op mij. Ik weet niet wat mama u schrijft misschien omtrent hetzelfde van mij.

Tot weerziens, men liefste, moed en hoop. Allen stellen het hier goed. We hopen dat dees schrijven u in de beste gezondheid zal vinden.

We omhelzen u allen van verre en zoo hartelijk als we kunnen.

Tot later.

Bertha, die u allen lief heeft."

De vrienden- en kennissenkring van Maurits Coene bleef duidelijk niet gespaard. **Firmin De Veirman** vermoedelijk gesneuveld, **Jean Van Beveren** krijgsgevangen in Duitsland, **Gabriël Matthijs** gewond of ziek afgevoerd naar Engeland.

De familie had duidelijk grote moeite om het tragische nieuws in verband met Maurits te aanvaarden en gaf het laatste sprankje hoop niet op. In het voorjaar van 1915 maakte de pastoor van Middelkerke echter een moeilijke reis, dwars door het etappegebied, om de Coenes in Zele een paar persoonlijke bezittingen van de gesneuvelde te brengen. Hij had onder meer zijn portefeuille, een aantal brieven, de koperen sjakoplaat van het 5de linieregiment en het schapulier van Maurits gerecupereerd en meegebracht. Er kon toen nog nauwelijks twijfel bestaan over het lot van de jonge Zeelse gemeenteklerk.

Soldaat-oorlogsvrijwilliger Jules Coene wist toen waarschijnlijk nog niks over wat er met zijn oudste broer was gebeurd. Hij werd, zoals Bertha Longerstay al vermoedde, op dat ogenblik klaargestoomd in één van de Belgische opleidingscentra in Frankrijk en zou eind 1914, begin

Jules Coene in het kaki uniform dat vanaf 1915 aan de Belgische troepen werd uitgereikt.
(verz. F. Coene)

1915 definitief aan het front verschijnen. Na de oorlog verklaarde Jules schriftelijk dat hij uitgerekend op Kerstdag 1914 aankwam bij het 2de linieregiment. Volgens zijn "fiche matriculaire" werd hij evenwel pas op 9 januari 1915 opgenomen in dit regiment. Het 2de linie had in vredetijd Gent als garnizoensplaats, zodat er waarschijnlijk wel wat streekgenoten bij waren ingelijfd.

Op donderdag 20 mei 1915 vond er een plechtige lijkdienst plaats voor Maurits Coene in de dekanale kerk te Zele. Na afloop kregen de rouwenden een bidprentje met een gedicht van de hand van Odilon Nelis, bediende bij de burgerlijke stand.

Daar ginds in Vlaandrens hart zij Gij, o Vriend, gevallen
 nabij de Vlaamsche kust, op een verkenningstocht,
 waar't moortend lood U trof vóór al die sluizendallen,
 stonds dielt, na looger kamp, door door de dood bezocht.

Na maandenlang te zijn door hoop, en vrees geslingerd,
 nu doorgaet nieuws gepaald, dan treurend om uw dool,
 kwam eindelijk de hó, door Góel naar hier gevingerd,
 dedienaar van den Heer, uw' troost in sterfensmoed...

Hoe droevig het ook zij, een laatste hoop te derven,
 is 't niettemin een troost, voor Moeder, Zusters, Broeders
 en vrienden evenzeer, dat Gij heiligh mocht sterven,
 ter sar'l gedragen werd in 't Góelgewijde hoers...

Om vast niets anders meer dan een bewogen huilt,
 eenzaam gelied, een zilt traan den Vriend gewijl,
 wiens levensnoms met vreugd, wiens doodstijgoms met spijt,
 met diepgevoelen rouw en hartewoe vervulde.

Meecht de Alverringsende, de Góel-ler legerscharen,
 U sôbenken de eeuw'ge rust als welderdiende loon
 voor zóveel eed'le deijn en verder enheil aporen
 aan Hen die Gij beproef, hier laat in de narlsche woon!

Zele, drukk. De Geest-Heirwegh

† Heer MAURITS COENE.

De dapperen verblijden immer broeders en hun
 Vaderland door unnen lofdienst en voor eewig
 is binne gedaachten in zegening. I. Moch. III. 7.
 Hij was bemind van oud en van de menschen, en
 zijne gedaachten is in zegening Eedl. XI.V. 1.

†

TOT ZALIG AANDEKEN
 VAN DEN HEER

Maurits August Frans Coene

GEMEENTE-BEAMTDE TE ZELE,
 geboren te Zele den 11^{en} April 1890,
 zoon van wijlen heer

Karel Lodewijk en van Mef. Eugénia Maria Van Brussel,
 KORPORAAL BIJ HET 2de LINIE-REGIMENT,
 voor 't Vaderland den dood der dapperen gestorven te
 Middelkerke den 21 October 1914,
 versterkt door de III. Sacramenten

Plichtig begraven na eenen eersten Lijkdienst op het
 parochieskerkhof te Middelkerke den 23 October 1914.
 Tweede plechtige Lijkdienst in de Dekanale kerk van
 St-Lodgerus te Zele den Donnerdag 20 Mei 1915, om
 8 ure (H.) voormiddag.

H. hart van Jezus, ik heb lieverouwen in U
 (W)logen oft.)
 Zoot hart van Maria, wees mijne zulligheit,
 (W)logen oft.)
 Akt van geloof, Hoop en Liefte. (Tj. eis.) Quind. oft.)

Aan M. C.

Met oorh: dt Gij u w' plicht voor 't Vaderland getweten,
 Gij waart ons weergekeerd, gelantend en gestand.
 Het kwaad had zich vergeefs niet uwe doud' gemeten,
 dóór alken hinderpoel, hu it j' U dóórgehaakt.

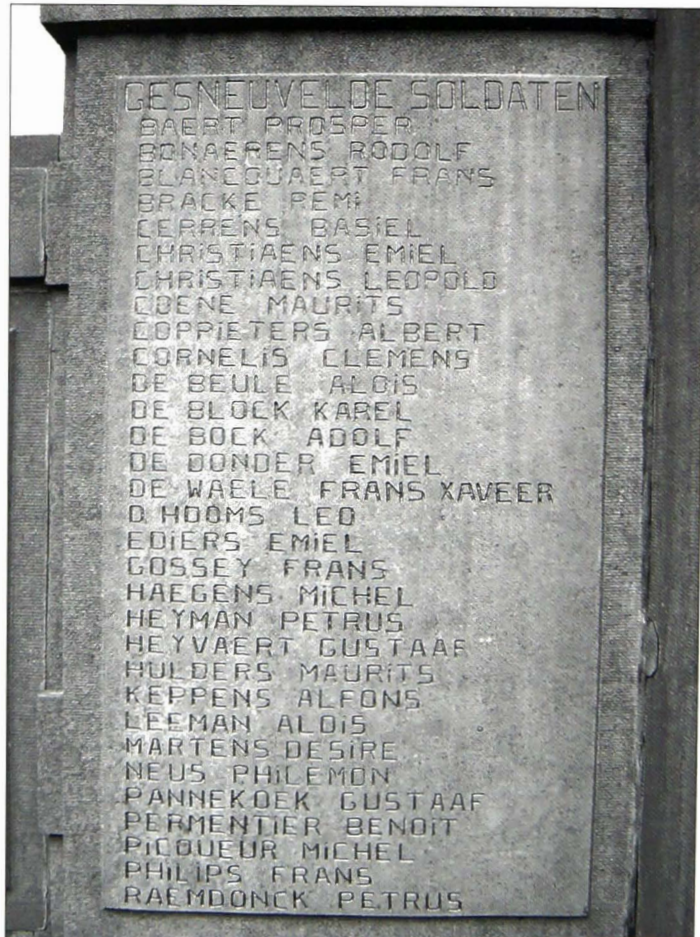
't Gewenschte ongenlik scheen eindelyk gekomen
 om in 't genot te treên van uw' bedryfvyghed
 nie steen van uw gezin, liet einddel uw'er dromen,
 en om terzij te staan met uw' reeds wj's beleid...

Toon Monck plots over 't Land, in lichte, jaargen vrede,
 't geschied deroorlogannaar; De Vlamlog'nustden Wan
 vlog naar 't bedreyg's punt, het wapen uit de secheele...
 Gij wer' ons meisie ontruk, allas voor lang oftmaat!

Van Manstet Relic-die schurcheit gij toen meegestreden,
 Ons bliken volg-ten Uen 't was om steels een troost
 een woord, een wek van U. NVJ jurechten of wij leiden
 met U. vulgelen U den strijd van 't Belgisch Kroost.

Oetrouw steeds om uw' plucht, zijt Gij niet uitgeweken,
 maar hoel uw Vlog gevoelg, tot waar se word geplakt,
 't *Nou ultra?* in laur plan, in drasiga IJzerstraken,
 in 't zield der Noerslaze en 't muldolinneuzant!

Vermeldenswaard is dat op het prentje de aanvang van de lijkdienst staat aangegeven als “om 8 ure (B.) voormiddag” met andere woorden uitdrukkelijk in Belgische tijd. De Duitsers hadden bij hun intocht onmiddellijk de Duitse tijd ingevoerd (1 uur vroeger), maar de meeste van onze landgenoten laptten daar zoveel mogelijk hun laars aan, als teken van protest.

Fragment van het oorlogsmonument te Zele.

De Coenes zuchten, net als zovele andere families, onder de loodzware Duitse bezetting. Zele kende evenzeer de vele opëisingen, inkwartieringen, verordeningen, schaarste, deportaties..soms met een fatale afloop. Ook de familie Coene bleef niet van verdriet gespaard. In augustus 1915 werd de geboorte van het kindje van Elvire en Eugène Famelaer met vreugde in de familie onthaald. Ze kreeg de namen

Elisabeth-Margareta-Michaëla-Firmina-Mauritia. De baby bezweek echter op 10 oktober 1915, amper 3 maanden oud. Op anderhalf jaar tijd verloor moeder Coene aldus een dochter, een zoon en een kleinkind. De treurende vader nam overigens in volle bezetting het ambt van gemeentesecretaris op zich, niet vanzelfsprekend omwille van het voortdurend schipperen tussen de noden van de bevolking en het steeds groeiende eisenpakket van de bezetter. De Duitsers hebben onder andere Eugène Famelaer 3 dagen in de gevangenis van Dendermonde opgesloten om hem tot een vlottere samenwerking te dwingen.

Het duurde overigens lang voor de familie Coene rond Maurits bericht kreeg van een officiële instantie, mogelijk het Internationale Rode Kruis, getuige deze korte passage uit een brief van Marguerite Coene aan de Longerstays die dateert van 16 maart 1916, dus meer dan 17 maanden na de dood van Maurits:

"(...)Van onzen lieven Maurice is de dood helaas officieel bekend gemaakt. Het comiteit van Brussel vroeg renseignements aan de secretaris van Madame Coene of we in nood waren. We zouden dan eene somme geld krijgen, overschot van eene collecte gedaan in Middelkerke voor de begrafenis kosten van haren zoon. Maurice corporal blessé grièvement à Lombardsijde et mort à Middelkerke dans un hopital Allemand s'en est done fait pour toujours du cher et inoubliable frère - Dieu nous ne nous en pouvons pas encore faire une idee.(...)"

Jules Coene had er ondertussen al meer dan een jaar frontdienst opzitten

4. LOOPGRAVENOORLOG

Hoewel we reeds vermeldden dat de Belgische stellingen in de IJzervlakte omwille van de inundaties jarenlang een relatief rustige sector vormden, willen we absoluut niet de jarenlange inzet van onze jongens minimaliseren. Het kwam er misschien niet tot de waanzinnige slachtpartijen zoals bij Ieper, Verdun of de Somme, maar dat betekent bepaald niet dat het leven er een pretje was.

De Belgische piotten werden dag in dag uit, jaar in jaar uit geconfronteerd met voortdurend levensgevaar. Bombardementen, sluipschutters, gevechtspatrouilles en gasaanvallen eisten hun tol. Dit gold evenzeer voor de afschuwelijke levensomstandigheden. Het is opvallend dat het

Belgische leger in vergelijking met de geallieerden veel meer zieken telde als gewonden. Voor de jongens in die zee van modder en ongedierte, troosteloos tussen prikkeldraad en zandzakjes, was kameraadschap, (bij)geloof of galgenhumor het enige dat hen overeind hield. Patriottisme, plicht en heldenmoed werden holle begrippen die weinig uitstaans hadden met hun grauwe bestaan. Een zekere zedenverwildering kon niet uitblijven.

Om het moreel wat op te krikken werden de oorlogsmeters ingezet, die voor een hartelijk briefje of een wollen sjaal zorgden. Jules Coene schijnt zelfs twee meters gehad te hebben, Jeanne Chinon in Duinkerke en Bernadette Conally in Londen. Hij heeft er naar verluidt een paar van zijn schaarse verlofdagen kunnen doorbrengen. Ook de frontblaadjes, vaak met een regionale inslag vonden gretig lezers onder de mannen die jarenlang ver van huis waren. De heimwee bleef evenwel knagen.

Jammer genoeg zijn er van Jules Coene voor deze ongetwijfeld erg ingrijpende periode uit zijn leven geen brieven meer beschikbaar. Als hij er al kreeg of verstuurde naar zijn familie dan werden deze vaak op

Even tijd voor een brief van de oorlogsmeter of het thuisfront, Noordschote, december 1916. (verz. Francis Huijbrechts)

groot gevaar naar België gesmokkeld. Dit gebeurde vooral via het neutrale Nederland. Ook oorlogsvrijwilligers, kranten en andere inlichtingen volgden dezelfde weg en de Duitsers wilden daar paal en perk aan stellen. De grensbewaking werd opgedreven en vanaf 1915 werd er een heuse grensversperring aangelegd. Het ging om een afsluiting onder hoogspanning en deze kreeg al snel de lugubere bijnaam de "dodendraad".

Op 21 november 1916 kwam Jules Coene terecht in het 22ste linieregiment. Vermoedelijk gebeurde dit bij het ontubbelen van zijn vorige regiment. Op een naoorlogse vragenlijst aan het Oudstrijdersfonds vulde Jules trouwens in dat hij werkzaam was als "*signaleur-téléphoniste*". Hij zou tot na de wapenstilstand dienen bij het 22ste linie. Jules kwam blijkbaar zonder veel kleerscheuren doorheen zijn frontbestaan, maar hij was een gelukkige uitzondering. De psychische littekens waren mogelijk minder zichtbaar.

Alphons Van den Abbeele, soldaat van het 4de jagers te voet, was de Zelenaar die de bedenkelijke eer genoot als eerste van zijn gemeente te

Een Belgische loopgraaf aan het IJzerfront. Men kon er evenwel niet echt graven, zodat de borstwering werd opgebouwd met zandzakjes. (verz. Fr. Huijbrechts)

sneuvelen bij wat men later nogal bombastisch "de Heilige Wacht aan de IJzer" ging noemen. Hij stierf op tweede Kerstdag 1914 bij Stuivekenskerke. De iets hoger gelegen puinhopen van dit plaatsje op de westelijke IJzeroever waren door de Duitsers ingericht als voorpost in de overstromde vlakte en ze zouden bijna tot het einde van de oorlog in vijandelijke handen blijven. Na de 22-jarige Fons Van Den Abbeele zouden in bijna vier jaar nog meer dan 20 gemobiliseerde inwoners van Zele volgen, terwijl er intussen ook enkele soldaten bezweken in Duitse krijgsgevangenkampen of Nederlandse interneringscentra. Bovendien werden vele Zelenaars gewond of doodziek omwille van de lamentabele levensomstandigheden.

Bij het grootschalige bevrijdingsoffensief in de herfst van 1918 sneuvelden er nog eens 11 Zelenaars. De frontlijn in Vlaanderen verschoof in die dagen van de IJzer en de regio Ieper tot op de lijn Gent, Oudenaarde en Bergen. Hier en daar leverden de vijand hardnekkige achterhoedegevechten, maar het einde leek in zicht voor het Duitse keizerrijk en haar bondgenoten. Het elfde uur van de elfde dag van de elfde maand van het jaar 1918 zwegen de kanonnen definitief. Voor miljoenen was het echter te laat...

In totaal had de Eerste Wereldoorlog aan 125 Zelenaars het leven gekost, 78 soldaten en 57 burgers. De laatste in een lange rij was de 39-jarige **Raymond Raemdonck**, gehuwd met Elisabeth-Maria Suppli en vader van verschillende kinderen. Deze soldaat van het 1ste linieregiment was het slachtoffer geworden van een gasaanval en overleed ondanks intensieve verzorging te Laken op 27 april 1919, dus bijna een half jaar na de ondertekening van de wapenstilstand.

Gabriël Matthys, de boezemvriend van Maurits Coene, had de eindstreep net niet gehaald. Na zijn ontslag uit een Brits hospitaal was Gabriël waarschijnlijk in de winter van '14-'15 teruggekeerd bij het vertrouwde 5de linieregiment. De jonge Lokerse onderwijzer klom geleidelijk in rang en werd een tijdlang als korporaal opgenomen in "l'Etat Major" van de 5de infanteriebrigade. Eind 1917, begin 1918 verbleef Gabriël tevens een aantal weken in Franse opleidingscentra, onder meer te Bayeux in Normandië. Op 8 augustus 1918 vervoegde hij als sergeant opnieuw de rangen van het 5de linie, in de 9de compagnie. Kort daarop sloeg echter het noodlot toe. Gabriël Matthys, overlevende van talloze gevechten, beschietingen en ontberingen, kwam om het leven door een stom ongeluk. Na 48 maanden en 23

dagen frontdienst, verdronk Gabriël immers te Leysele op 22 augustus 1918 om half 8 's avonds. Hij werd twee dagen later begraven op de militaire begraafplaats te Westvleteren, waar hij nog steeds rust. Omdat Gabriël niet omkwam in bevolen dienst kon zijn rouwende vader overigens géén aanspraak maken op een hogere onderscheiding dan de 7 frontstrepen die Gabriël had verdiend en de herinneringsmedaille 14-18 die hem postuum werd toegekend.

Een zomerse dag op de Belgische militaire begraafplaats te Westvleteren
(verz. Francis Huijbrechts)

5. EPILOOG

Voor Jules Coene, uitgegroeid tot een echte veteraan bij het 22de linie-regiment, zat het er bij de wapenstilstand niet op. Hij diende immers een tijd in het bezettingsleger dat werd gelegerd in het westen van het verslagen en hongerende Duitsland. Ondertussen, april 1919, kreeg hij het "*Croix de Guerre*" toegekend. In juli van dat jaar ontving hij de "*Médaille de la Victoire*".

Jules Coene, gefotografeerd in mei 1919, een half jaar na de wapenstilstand.
Let op de acht frontstrepen op zijn mouw (verz. F. Coene).

Een maand later, op 19 augustus 1919 werd Jules eindelijk met *“congé illimité”* gestuurd. Later ontving hij ook nog de *“Médaille commémorative de la campagne 1914/1918”* en de *“Décoration militaire de 2de classe pour ancienneté de bons services”*. In maart 1921 werden zijn 8 frontstrepen erkend en vervoegde hij de prestigieuze rangen van de “vuurkruisen”. Hij kreeg ondertussen waarschijnlijk andere zaken aan zijn hoofd aangezien hij op vrijersvoeten was.

Jules Coene huwde op 20 augustus 1921 te Lokeren met Celeste-Leona Van den Durpel. Twee weken later vestigde zij zich in de Roomstraat te Lokeren. Jules werd er leraar en fabrieksbestuurder. Het gezin kreeg vier zonen: Hugo (°1922), Herman (°1924), Johannes (°1926) en Lieven (°1928).

Rond 1935 rondde Jules Coene zijn lange rij militaire eretekens af met de *“Medaille du volontaire combattant”*. Op 31 december 1938 werd

hij definitief ontslagen van zijn militieverplichtingen. Op dat ogenblik was men echter al flink op weg naar een tweede wereldoorlog.

Naar verluidt liep Jules in 1964 een beenbreuk op waarvan hij nooit helemaal herstelde. Op 6 juli 1964, tijdens een revalidatie aan de Belgische kust overleed Julius-Joannes-Irma Coene. Op een paar weken na, was dat precies een halve eeuw nadat hij zich als piepjonge oorlogsvrijwilliger had gemeld.

In november 2004 besteedden enkele verenigingen te Zele aandacht aan Maurits en Jules Coene en hun vele tientallen strijdmakkers van weleer. Dit gebeurde in de vorm van een fakkeltocht voor de talrijke lokale oorlogsslachtoffers, een omvangrijke tentoonstelling en de aangrijpende muzikale vertelling “Coene Soldaat”. Het was hartverwarmend te zien hoeveel mensen zich daar voor hebben ingezet en hoeveel Zelenaars zijn komen opdagen bij deze drie evenementen. “Den Grooten Oorlog”, lang geleden, maar blijkbaar niet vergeten...

Getekend door Maurice Coene (verz. F. Coene)

DANK AAN

Jozef Arens (†)
André De Clercq (Hamme)
Maurits De Vuyst (†)
Freddy De Krijger
Lea Famelaer (†)
Gaston Poppe
Etienne Quintyn

ARCHIEF

Gemeentelijk archief Zele, Militieregister 1909-1910 en 1911-1912

Gemeentelijk archief Zele, Verslagen gemeenteraad 1913-1923

Gemeentelijk archief Zele, Militairen met verlof 1914

Frank Coene

Francis Huijbrechts

Sint-Xaverius Turngilde Vlug en Vroom, verslagboek 1911-1914

BIBLIOGRAFIE

BARRA J.-M. e.a., Ze waren erbij maar..., Heemkring Graninggate Middelkerke (1996)

BUFFETAUT Yves, Le bataille d'Ypres, 14-18 le magazine de la grande guerre n° 20, juin/juillet 2004

CASTEELS R. en VANDEGOOR G., 1914 in de regio Haacht, Kleine dorpen in de Grote Oorlog, HAGOK (1993)

DE SCHAEPDRIJVER Sophie, De Groote Oorlog, Het koninkrijk België tijdens de Eerste Wereldoorlog, Olympus (1997)

DIVERSE, Dossier La Belgique en guerre, 14-18 le magazine de la grande guerre n° 13, avril/mai 2003

LAMPAERT Roger, 1914: De inval, België tijdens de Eerste Wereldoorlog, Uitgeverij De Krijger, Erpe (1994)

LAMPAERT Roger, Stabilisatie in Vlaanderen, België tijdens de Eerste Wereldoorlog, Uitgeverij De Krijger, Erpe (1995)

LYR René, Onze Helden gevallen voor het Vaderland, société anonyme Belge d'imprimerie, Brussel (1922)

MICHEM Frans, Zele en zijn geschiedenis, Uitgeversmij Standaard-Boekhandel (1957)

ONBEKEND, Geschiedkundig Overzicht van het 5de Linieregiment (1937)

ONBEKEND, La Campagne de l'Armée Belge d'après les documents officiels, Bloud et Gay, Parijs (1915)

QUINTYN Etienne, Zele tijdens de Grote Oorlog, Samkoburo/Zeel (1987)

QUINTYN Etienne, 100 jaar kloddezakken, Eigen beheer (2002)

**ZEELSE
“AANNEMERS - ONTWERPERS”
ONTWERPERS VAN GEBOUWEN
EN ARCHITECTEN
1900 - 1960**

LUCIEN BOONE

INLEIDING

- I. ZEELAND, NIET IN ÉÉN DAG GEBOUWD**
- II. ONTWERPERS VAN GEBOUWEN, VROEGER EN NU**
- III. AANNEMERS EN VAKLUI AAN DE TEKENPLANK**
 - A. MOGELIJKHEDEN EN BEPERKINGEN**
 - B. VEEL GEVRAAGDE AANNEMERS – ONTWERPERS**
 - C. DIVERSE AANNEMERS ALS GELEGENHEIDSONTWERPER**

IV. LANDMETERS, “TOEZIENERS”, ONDERWIJZERS EN
BOUWKUNDIG TEKENAARS MAKEN PLANNEN

V. ARCHITECTEN DRUKKEN HUN STEMPEL

A. ARCHITECTEN EN/OF BOUWMEESTERS?

B. EEN BESCHERMDE TITEL EN BEROEP

C. ZELENAARS DOEN BEROEP OP ARCHITECTEN

VI. ZEELSE ARCHITECTEN, TOT 1960

A. ALPHONSE BURM

B. ROBERT DE BRABANDER

C. (MAURITS) PETRUS DE BRAUWER

D. ADOLF DE GRAEVE

E. JOZEF DE PAEPE

F. ADOLF KEPPENS

G. MAURICE VERMEIREN

Bijvoegsel: ENKELE NIET-ZEELSE ARCHITECTEN, sporadisch actief in Zele.

INLEIDING

Veel Zelenaars houden van architectuur en stedenschoon. Tijdens reizen in binnen- en buitenland vereeuwigen ze op foto, film of dia zowel antieke als klassieke en moderne bouwwerken...

Tijdens de Open Monumentendagen bewonderen ze in eigen gemeente en elders de opengestelde monumenten. Voor velen behoren termen als art deco en art nouveau tot het vertrouwde taalgebruik.

Achter alle fraaie gevels schuilt een verhaal, meestal over de illustere bouwheren of bewoners. Maar gebouwen ontstaan niet alleen in de geest van de opdrachtgevers. De link naar de realisatie gebeurt door de **ontwerper**: op een schetsblad, aan de tekentafel of met behulp van de computer.

Zowel openbare besturen als particulieren keken soms verder dan de gemeentegrenzen om bekwame ontwerpers aan te stellen, met meestal waardevolle resultaten tot gevolg¹.

Ook in Zele waren steeds **ontwerpers van gebouwen** actief. Velen zijn vergeten of bestaan als vage herinnering, anderen lieten heel wat sporen na. Soms zijn die sporen recent en herkenbaar, soms zijn ze verdwenen maar bleven afbeeldingen of ontwerpen bewaard.

1. Denken we o.m. aan de Gentse architecten Minard (voorgevel kasteel Hoek, ca. 1840) en Van Hoecke-Peeters (Gemeentelijke school Bookmolenstraat, 1867).

Voor zover de beschikbare bronnen het toelaten trachten we Zeelse ontwerpers op te sporen en gaan we op zoek naar hun realisaties. Daarbij vermelden we de **indiener** van het plan (soms verschillend van de bouwheer) en het **jaar waarin het plan werd ingediend**. De adressen stemmen overeen met de huidige straatnamen en huisnummers.

I. ZELE, NIET IN ÉÉN DAG GEBOUWD

Zowel onze landelijke als verstedelijkte woonkernen kenden meestal een lange ontstaansgeschiedenis.

Wie onze oudste woonhuizen ontwierp of oprichtte zullen we wellicht nooit meer kunnen achterhalen, er werd daar “toen” ook niet zoveel belang aan gehecht...

In een tijd waarin slechts de overheid, de kerkelijke instellingen en sommige kapitaalkrachtigen een beroep deden op **bouwmeesters** “uit de stad” werd daarom niet minder zorgzaam gebouwd. Ook de “kleine man” kon beroep doen op vaklui die voor hun klanten, met zin voor schoonheid en in functie van de toenmalige noden, schetsen en tekeningen maakten.

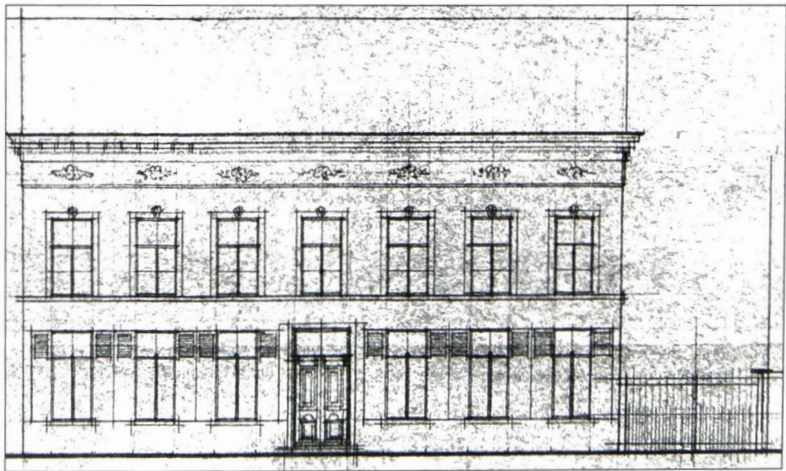
Hoevetje in de Wezepoelstraat, vermoedelijk 17de eeuw.
Wie de vaklui waren die dergelijke evenwichtige en fraaie constructies bedachten zullen we wellicht nooit te weten komen...

Sommige **opdrachtgevers** waren allicht in staat om zelf hun plannen op papier te zetten en toestemming te vragen aan de overheid om huizen of bedrijfsgebouwen op te richten. Verrichtten ze zelf het tekenwerk of lieten ze zich bijstaan door vaklui, onderwijzers of andere geschoolden?

Als burgemeester Pieter Landuyt in 1778 het klaarspeelde om de orgelkast voor de St.-Ludgeruskerk te ontwerpen, zal deze man nog wel andere constructies aangedurfd hebben.

Ook sommige landbouwers, vlassers, brouwers, winkeliers, bakkers enz... dienden plannetjes in. Zo vernamen we van Aline Poot (†2004), kleindochter van brouwer Alfred De Smedt, dat haar grootvader zelf de plans van zijn herbergen tekende, meestal met typische dakkapel en bij voorkeur gelegen aan kruispunten of op straathoeken.

Van oude heren- en burgerhuizen vonden we zelden plannen, laat staan namen van ontwerpers.

Zo zag het herenhuis van brouwerij Mathilde Roels in de Langemuntstraat er uit, vóór de afbraak in 1959. Tekening van architect Lucien Van Kerckhove uit Lokeren. Van de oorspronkelijke ontwerper geen spoor.

Gelukkig bewaarden enkele eigenaars nog de bouwtekeningen van hun woning, zoals van het huis Ad. Convent (Oudburgstraat 29, 1877), ontworpen door architect Emile Save uit Lokeren.

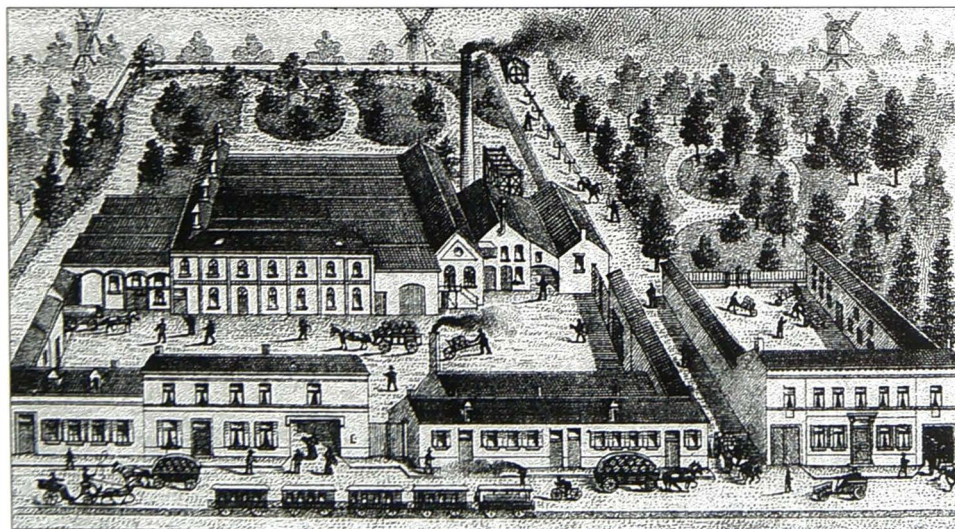
Vooraf bedrijven moesten beroep doen op vaklui om sommige constructies uit te tekenen en te realiseren. In het archief “Werkhuizen en Fabrieken - Gevaarlijke, ongezonde of ongemakgevende gestichten” vinden we weliswaar geen plannen van bedrijfsgebouwen, maar wel

heel wat grondplannen van bedrijfsentiteiten. Deze plannen werden meestal gemaakt door aannemers of landmeters. Enkele voorbeelden zijn: 1851: inrichting van een stoommaaldery voor Jan Frans Van Damme, Meerskant “Fait par E. De Paepe, Maçon à Zele”;

1854: aanvragen van Pierre-Louis Burm voor het plaatsen van een stoommachine te Zele-Dijk en van J.B. Van Lierde voor het inrichten van een stoommaaldery aan de Zandberg, beide opgemaakt door J.F. De Kegel, gezworen landmeter;

1895: plaatsing van een “stoomtuig met ketel” voor de weverij van Goossens Gbrs. door César Pieters, gezworen landmeter,...

Dat fabrieksgebouwen een zekere architecturale waarde hadden is zichtbaar op de mooie briefhoofden. Hoewel geïdealiseerd voorgesteld, geven ze een beeld van de toenmalige bedrijven en hun omgeving.

Omgeving van de Kouterstraat en Lange Akker, volgens een briefhoofd uit 1907. Zowel de directeurswoning als de rijwoningen bepalen het straatbeeld. Het herenhuis rechts heeft een karakteristieke deuromlijsting. In de bedrijfsgebouwen rond een binnenkoer was de haarsnijderij van de familie De Mets - De Loose gevestigd.

Voor een “Vergelijkende studie van entiteiten in Zele” in 1982 - 83 kregen studenten van het Hoger Architectuurinstituut St.-Lucas Gent de praktijkopdracht om straten en wijken in beeld te brengen². Daarbij

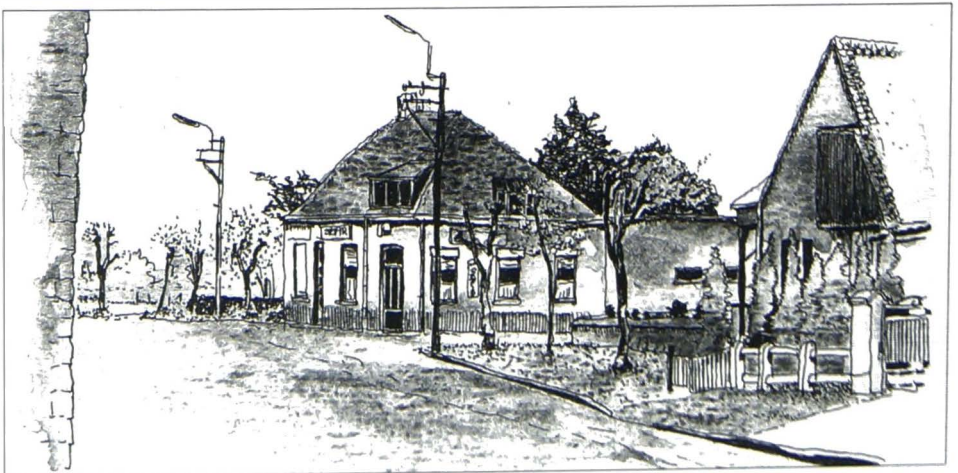
2. De resultaten van deze studie worden bewaard in het archief van de HOK.

hoorde een analyse van de inplanting en de sociale functie van gebouwen, straten en pleinen. Ook konden ze hun mening kwijt over de architecturale waarde van de gebouwen. De visie van deze buitenstaanders is niet alleen leerzaam, maar hun werk leverde ook mooie afbeeldingen op van Zeelse woningen, straten en pleinen. Opmerkelijk is, dat oude woonkernen, eenvoudige hoeves, woningen, winkels of herbergen enz. niet minachtend bekeken worden. Integendeel, voor zover nog intact en niet verminkt, worden ze architecturaal doorgaans gunstig beoordeeld. De commentaren bij volgende afbeeldingen, gemaakt door student Jan Verschuere liegen er niet om:

De Meerskant gezien vanaf de Rijkenhoek: “Merk op hoe de natuur de daklijn aanvult zodat het geheel een harmonieus, aangenaam karakter krijgt. De natuur vult omzeggens de hiaten in de bebouwing op”.

T-kruispunt Avermaat - Vaartstraat: “Deze kleine hoekwoning, eertijds een drankgelegenheid, is bepalend voor de poging tot pleinvorming in de kern van dit dorp (sic). Dit werd kortelings echter tenietgedaan door de storende vestiging van een villa op die plaats”.

II. ONTWERPERS VAN GEBOUWEN, VROEGER EN NU

Bij bouwkundige ontwerpen denken we in de eerste plaats aan **architecten**. Echter, niet alle bouwwerken werden ontworpen door architecten. Trouwens, wie mocht zich vroeger “architect” noemen?

En wat met beeldhouwers, schilders, metselaars of schrijnwerkers die gevels of volledige gebouwen tekenden en samen met andere vaklui realiseerden?

Indien we een beeld willen schetsen van **Zelenaars** die **gebouwen ontwierpen** moeten we alvast een onderscheid maken tussen enerzijds **architecten** en anderzijds **aannemers** die zelf huizen of andere gebouwen tekenden.

Bij de **architecten** beperken we ons tot hen die geruime tijd in Zele woonden en werkten.

Voor **aannemers** die zelf ontwerpen maakten eindigen we in 1939.

Ook enkele landmeters en onderwijzers komen even aan bod, voor zover zij ontwerpen maakten van gebouwen.

III. AANNEMERS EN VAKLUI AAN DE TEKENPLANK

A. MOGELIJKHEDEN EN BEPERKINGEN

In het **archief van de Gemeente Zele**, afdeling bouwaanvragen, vinden we pas vanaf 1902 de eerste **plannen** van zowel eenvoudige woningen als van meer prestigieuze bouwwerken. In deze beginjaren was de tussenkomst van een architect de grote uitzondering.

Wie in Zele leergangen volgde aan de “Teekenschool” (Academie voor Bouwkunde), kon fraaie medailles bekomen!

Veelal gaat het om **tekeningen** die getuigen van vakmanschap, met oog voor verhoudingen en vormgeving. **De meeste zijn het werk van aannemers.** Deze waren soms tientallen jaren actief in onze gemeente. Hun kennis verwierven ze niet alleen al doende, maar ook door het volgen van leergangen in Zele en elders³. Hun ontwerpen omvatten niet alleen voorgevels, maar ook doorsneden en technische details van metselwerk, keldergewelven, schrijnwerk en dakconstructies.

Tot 1939, toen in België de tussenkomst van een architect wettelijk verplicht werd, konden ze zelf ontwerpen maken voor hun opdrachtgevers.

Veel stedenbouwkundige richtlijnen waren er blijkbaar niet. Het volstond dat een opdrachtgever zijn aanvraag richtte aan de gemeentelijke overheid, al dan niet vergezeld van een tekening of schets.

Een “Toezichter der werken” ging na of alles in overeenstemming was met het “Reglement op het bouwen” (daterend van september 1902), verleende al dan niet gunstig advies en gaf de lijnrichting aan.

In 1924 werd door de Gemeente Zele een regeling vastgesteld waarbij “voor de eerste twee klassen” de plans moesten opgemaakt worden door een “beroepsbouwkundige”. Hierdoor werden sommige aannemers afgeremd om zelf nog plans in te dienen voor centraal gelegen locaties. Zo verging het bijvoorbeeld een bouwaanvraag voor een pand aan het Zandbergplein. Aan de hand van enkele voorbeelden zien we hoe heel wat Zeelse aannemers-ontwerpers in hun tijd bijdroegen tot het uitzicht van onze gemeente. Wat de stijkenmerken betreft: er werd veel gewerkt met segmentbogen boven vensters en deuren. Onder de kroonlijst of dakgoot metselde men soms een *bloktandfries* al dan niet gecombineerd met een *muizentand*. Plinten en deuromlijstingen werden, vooral bij duurdere woningen, uitgevoerd in zwarte paapsteen. Ook *speklagen* in een contrasterende steen gaven meer kleur aan de voorgevel. Verder valt het op dat heel wat mooie winkelpuizen geconstrueerd werden, fraai ontworpen en vakkundig uitgevoerd... maar intussen genadeloos weggehakt en vervangen door een “modern” uitstalraam, bekroond met een gecamoufleerde *poutrel* en het kunstvol metselwerk weggemoffeld onder een laag *crépi* of erger...

3. De Zeelse Academie voor Teken- en Bouwkunde werd gesticht in 1862.

B. VEELGEVRAAGDE AANNEMERS - ONTWERPERS

We hanteren een alfabetische volgorde.

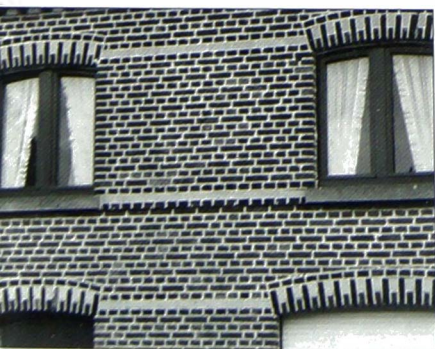
- **(Casimir) Emiel De Brauwer** (1866-Lokeren 1920) (zie ook kaderstukje, “de De Brauwers”)

Deze telg van een metselaarsfamilie had een bloeiend aannemingsbedrijf. Zijn opdrachtgevers waren doorgaans niet van de minsten: “Mijnheer Kervyn” (Kasteelheer Hoek), Jules Haegens (brouwer en fabrikant), Louis De Smedt (brouwer en handelaar).

Van de woning voor Gustaaf Van Haute, gebouwd in 1908, konden we de prijsopgave inzien.

Hofstede voor Gustaaf Van Haute (Lokerenbaan 176, 1908). Gustaaf Van Haute handelde in kunstmeststoffen, zijn echtgenote had een naaiatelier. Op deze foto poseren de opdrachtgevers voor hun woning, samen met een leermeisje en enkele familieleden, waaronder hun zoon Max Van Haute, facteur.

Huis Van Haute: focus op het metselwerk. Het zogenaamde kruisverband werd toen algemeen toegepast. De aanwending van paapsteen en gele baksteen zorgt voor mooie kleurschakeringen. De bogen boven de ramen zijn ronduit knap uitgewerkt. Nog heel wat Zeelse woningen dragen het waarmerk van de toenmalige meester-metselaars, doch de gevels die integraal bewaard bleven worden stilaan zeldzaam en daardoor des te waardevoller...

De werken werden uitgevoerd door “De gebroeders De Brauwer, metselaars en aannemers van bouwwerken”. E. De Brauwer ondertekende de overeenkomst. De aannemingsprijs, dak-, timmer-, zink- en bezetwerk, trappen, schouwen, deuren, bevoering, arduin, kortom ALLES inbegrepen bedroeg 4.516,76 fr.

Mijn overgrootvader staat geboekt in de Zeelse burgerlijke stand als handelaar in ‘chemique vetstoffen’. Een handel die nu zeker de milieu-inspectie, gezondheidsdienst en een of andere actiegroep over de vloer zou krijgen, want het ruikt sterk naar ongezonde dingen. Maar toen moet het een geavanceerde zaak geweest zijn. Waarschijnlijk was er ook een frankje mee te verdienen want Gustaaf Van Haute liet er een huis mee bouwen voor maar liefst vijfenveertighonderd en zestien frank en zesenzeventig centiem. En hij moet geen doetje geweest zijn, want voor dit geld stelde hij duidelijk zijn voorwaarden, in een lastenboek waarin geregeld de eigenschap ‘van goeden kwaliteit’ voorkomt. Zo moet het metselwerk gebeuren met ‘Rupelmondschen baksteen’ en geen andere. Of getuigt de overeenkomst tussen eigenaar en aannemers ook van de beroepsernst van deze laatsten? Bracht hun beroepstrots dit mee dat zij kwaliteit wensten te leveren aan hen die beroep op hen deden in de zin van ‘we hoeven geen reclame te maken, kwaliteit is ons uithangbord’. In ieder geval staat het huis van 1908 er nog en als er geen bouwpromotor op valt kan het er zeker nog een eeuwje bij doen. Die muren zijn niet kapot te krijgen, zoals de familie die het ooit liet bouwen! (G. Geerinck)

Zowel de voorgevel als het grondplan stemmen overeen met andere voorname woonhuizen die Emiel De Brauwer ontwierp én realiseerde, zoals de woning voor landbouwer Valentin De Brabander (Dendermondebaan 60, 1909).

Een mooie realisatie was een herberg voor Louis De Smedt, op de hoek van de Kouterstraat en Lange Akker (1911, afgebroken en vervangen door een appartementsgebouw). Door hem opgetrokken, maar wellicht ontworpen door Jan Van Goethem, is de kleurrijke gevel van een woning uit 1914 (Lokerenbaan 61).

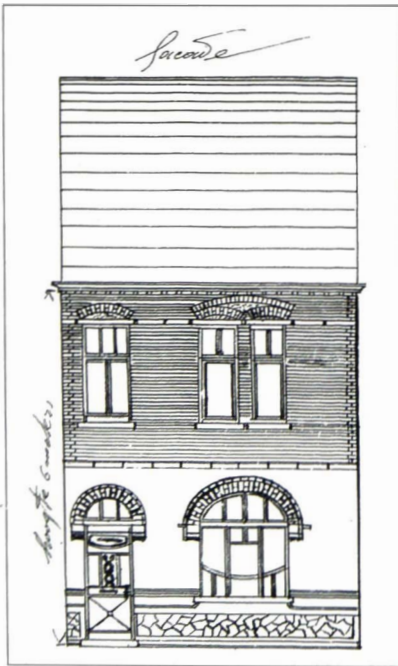
• **Petrus Carolus (= Charles) De Brauwer** (1897-1983)
(zie ook kaderstukje, “de De Brauwers”)

Tussen de bouwaanvragen van de jaren '20 en '30 bevinden zich vele tientallen fraaie ontwerpen van eenvoudige maar stijlvolle woonhuizen, echter zonder vermelding van de tekenaar. Wel zijn de plans duidelijk herkenbaar qua tekenstijl en met één opmerkelijk detail: uit de

schouwen komt telkens een sliert rookpluimpjes... Pas in 1924 draagt een dergelijk plan "... van twee woonhuizen voor den Heer Cyriel Eeman" de voluit geschreven handtekening van Charles De Brauwer en, in 1932, een "ontwerp voor het opbouwen eener woning voor den heer Alfons Abbeloos - op te richten in de Langestraat" door *Ch. De Brauwer!*

Aanvankelijk kenmerkten zijn plans zich door de segmentbogen of verlaagde bogen van venster- en deuroplijstingen, met geglazuurde sluit- en steunstenen. Van dergelijke woningen vinden we nog heel wat exemplaren in gans Zele.

Waar de mogelijkheden van de opdrachtgevers het toelieten werden soms sierelementen aangewend die de woningen een vleugje *belle-epoque* meegaven: plinten in breuksteen, dubbelbogen, geglazuurde friezen en omrandingen, ramen met boogvormige onderverdelingen ...

Charles De Brauwer ontwierp ook "modieuze" huizen met bescheiden art nouveau-trekjes, zoals de woning voor Paul Troch (1927, Veldekenstraat, intussen verdwenen).

Geleidelijk aan schakelde hij over op meerhoekige deur- en venstervormen en verticale stroken metselwerk. Dit was ongetwijfeld in navolging van de toenmalige architecten Maurits Petrus De Brauwer en Adolf Keppens die stilaan hun stempel drukten op bouwkundig Zele. Ook doordeweekse woningen verfraaide hij met decoratief metselwerk, waarbij gele of wit geglazuurde bakstenen voor een aangenaam ogend kleurpalet zorgden.

Typische woningen van Charles De Brauwer in de Van Hese-dreef, Langestraat, Drieputtenstraat.

Een buitenbeentje qua omvang én stijlkenmerken is de woning voor de familie Gaston Oste (Drieputtenstraat 36, 1932).

De “De Brauwers”: metselaars van vader op zoon!

De eerste De Brauwer die we als metser terugvinden was **Jacobus Franciscus De Brauwer** (°1783). Zijn zoon **Donatus** (°1823) was metselaar en herbergier in de wijk Heikant. Diens 4 zonen Casimir Emiel, Leon, Petrus Achilles en Carolus Ludovicus werden eveneens metselaar. Twee van hen, (Casimir) **Emiel** en **Carolus Ludovicus**, vinden we terug als **verdienstelijke aannemers-ontwerpers**. Dit was ook het geval voor enkele nazaten van Petrus Achilles.

1. (Casimir) **Emiel De Brauwer** (zie ook onder “aannemers-ontwerpers”).

Deze metselaar, zoon van Donatus De Brauwer, ontmoeten we als aannemer-ontwerper ondermeer in 1903 met een “grondplan en voorzicht der 6 woonhuizen voor den heer Theo Burm Zele”. Theo Burm was bakker. Het ging om zes werkmanshuizen in de Driesstraat.

In deze aanvraag vinden we de eerste sporen van reglementering:

“Gezien en goedgekeurd voor zover dit plan overeenkomt met de plaatselijke verordening op het bouwen van 9 september 1902”.

Emiel De Brauwer huwde in 1896 met Odila Everaert uit Lokeren, waar hij ging inwonen. Toch bleef hij vooral actief in Zele.

Vanaf 1910 bracht hij op zijn meeste plans een firmastempel aan: “**E. De Brauwer – Everaert, aannemer Lokeren-Patrijs**”. Tot enkele jaren na Wereldoorlog '14-'18 maakte hij nog tientallen bouwplannen van rijhuizen, herbergen, winkels, maar ook van utilitaire gebouwen zoals paardenstallen, loodsen en zelfs fabrieksgebouwen. De voorgevels waren doorgaans symmetrisch, met sobere segmentbogen boven deuren en ramen, en lagen in gele of zwarte baksteen, alles naar de mode van die tijd.

2. **Carolus Ludovicus De Brauwer** (1862-1938)

Deze zoon van Donatus De Brauwer huwde met Victorine Lesire uit Waasmunster en lag aan de basis van een bloeiend aannemingsbedrijf: **Charles De Brauwer-Lesire**. Dit was aanvankelijk gevestigd op de Kouter, rechtover de Kouterkapel (café De Tramstatie, annex schrijnwerkerij).

Dat deze aannemer tot de toenmalige toplaag behoorde, blijkt uit enkele prestigieuze realisaties, zoals de villa Prosper Haegens (Hoek Raakstraat - Lokerenbaan, 1904) en het huis voor Leonard Walrave (Stationsstraat, 1925).

Zoals andere collega's maakte hij zelf de ontwerpen voor sommige opdrachten.

In 1921 diende hij nog een plan in voor een verbouwing van de voorgevel van het huis De Mets-Van Wichelen te Zele-Kouter, ondertekend door “Charel De Brauwer, metser”.

Vanaf 1926 werden de blauwdrukken ingediend door “**Charles De Brauwer-Lesire & Zonen, Aannemers te Zele - Kouter**”. Deze zonen waren René, Leo, Raymond en Maurits Petrus. Raymond en Leo leidden het aannemerswerk, René verzorgde de administratie. (Maurits) **Petrus** was architect en tekende vanaf ca. 1922 de plans, weliswaar zonder daarop zijn eigen naam te vermelden.

Eind jaren ‘20 verhuisde de firma naar “**Zele-statie**”, de huidige Spoorwegstraat. De terreinen en loodsen van het aannemingsbedrijf strekten zich uit tot aan de Lokerenbaan.

Voormalig kantoor en woonhuis van de familie De Brauwer-Lesire, Spoorwegstraat.

Dergelijk uit de kluiten gewassen bouwbedrijf voerde uiteraard ook ontwerpen uit van andere architecten. Naast huizen en villa's ging het ook om grote complexen. Enkele voorbeelden: een jutespinnerij met burelen Van der Eecken (1928), de katoenspinnerij met schouwen en burelen voor Vincent & Cie (Lokerenbaan), de kliniek met moederhuis van de Zusters van de H. Vincentius (1933), het huis voor Louis Walrave (A. De Beulelaan, 1937), spijshuis De Kroon (1937), enz...

Na het overlijden van Carolus Ludovicus De Brauwer werd het aannemingsbedrijf verdergezet door zijn vier zonen, als vennootschap onder de naam “**Ch. De Brauwer-Lesire's Zonen**”.

Nog enkele realisaties zijn: bedrijfsgebouwen voor de N.V. Phormium, de bovenverdieping van de materniteit (1940), een machinezaal voor houtdraaijerij Verbeeck (1952), fabrieksgebouwen voor Goossens Gebrs., Retex-Alba, Jules Caesens en de Zeelse Houthandel (1955), de bestek- en zilverwarenfabriek Wolfers Frères (1956),... om er maar enkele te noemen.

Personeelsfeest bij aannemersfamilie De Brauwer in 1958. Enkele gede-
coreerden worden gehuldigd. Zittend, van links naar rechts: ... 4: Leon
De Brauwer, 5: architect De Brauwer, 6: Raymond De Brauwer,

De firma werd ontbonden in 1966.

3. **Petrus Achilles De Brauwer** (°1868-1922), zoon van Donatus en
metser op de Heikant had eveneens opvolgers:

3.1. (Petrus Carolus), genaamd **Charles De Brauwer** (zie ook onder
“aannemers-ontwerpers”).

Het metselen en ontwerpen zat Charles in het bloed! Hij vestigde zich als
aannemer in de Drieputtenstraat. Nadien werd hij tevens uitbater van de
gekende herberg “In ’t Zicht van Zele” (later herdoopt in “De Oude
Kroon”). De bijgebouwen van deze dorpsherberg waren bereikbaar
langs de Zwaanstraat en leenden zich uitstekend als opslagplaatsen voor
zijn bedrijf. Vervolgens vestigde hij zich in een ruime handelwoning
langs de Dendermondebaan (in de jaren ’60 meubelzaak Casanova,
gesloopt voor de realisatie van gemeentelijke sportaccomodaties en
gemeenschapscentrum), waar hij ook een depot van bouwmaterialen
had. De laatste jaren van zijn leven woonde hij aan de Lokerenbaan.

De productiviteit van aannemer-ontwerper Charles De Brauwer was
legendarisch. Zijn woningen prijken overal in de toenmalige bebouwde
straten van Zele en ogen nog steeds aantrekkelijk en origineel... op voor-
waarde dat ze zoals zoveel straatgevels niet verminkt werden bij slordige
en oppervlakkige ingrepen, wat het straatbeeld zelden ten goede
komt... In de jaren ’50, op het hoogtepunt van zijn activiteiten, had
Charles De Brauwer een honderdtal medewerkers in dienst! Hij ver-

plaatste zich per fiets of motorfiets naar zijn bouwerven in Zele, Berlare, Lokeren, Grembergen, ...

Zoals andere collega's realiseerde hij niet alleen de eigen, eerder eenvoudige ontwerpen, maar ook meer en meer ontwerpen van architecten, met als hoogtepunten cinema Moderne (1946, met complexe betonstructuur), schoolgebouwen voor Instituut O.-L.-Vrouw (Koevliet, 1947), de hulpkerk van Avermaat (1956), het Gemeentehuis (1957), talrijke huizen in de Burgemeester Van Ackerwijk, enz. Ook tijdens de explosieve uitbouw van de nieuwe centrumstraten in de jaren '50 en '60 sleepte aannemer De Brauwer mooie opdrachten in de wacht.

Charles De Brauwer had een kroostrijk gezin: 11 kinderen uit zijn eerste huwelijk met Victorina Permentier! Zijn tweede echtgenote, Josephina Van Cauwenberghe, had vijf kinderen uit haar eerste huwelijk. Ze behartigde streng de zakelijke belangen van het aannemersbedrijf. Eind jaren '50 werd de zaak stopgezet.

Drie zonen waren metselaar en werkten aanvankelijk op het ouderlijk bedrijf en later bij hun neef Robert De Brauwer.

3.2. Een andere zoon van Petrus Achilles De Brauwer, **Remigius-Carolus** (1898-1963), beter gekend als **Remi De Brauwer**, werkte aanvankelijk samen met zijn broer Charles, maar ging zijn eigen weg als aannemer. Zijn bedrijf was gevestigd vooraan de Gentse Steenweg. Ook hij tekende soms als "RDB" zelf de plannen voor sommige opdrachtgevers. Zijn zoon **Robert De Brauwer** (°1933) werd eveneens aannemer en is wellicht de laatste "De Brauwer" die dit beroep zelfstandig uitoefent.

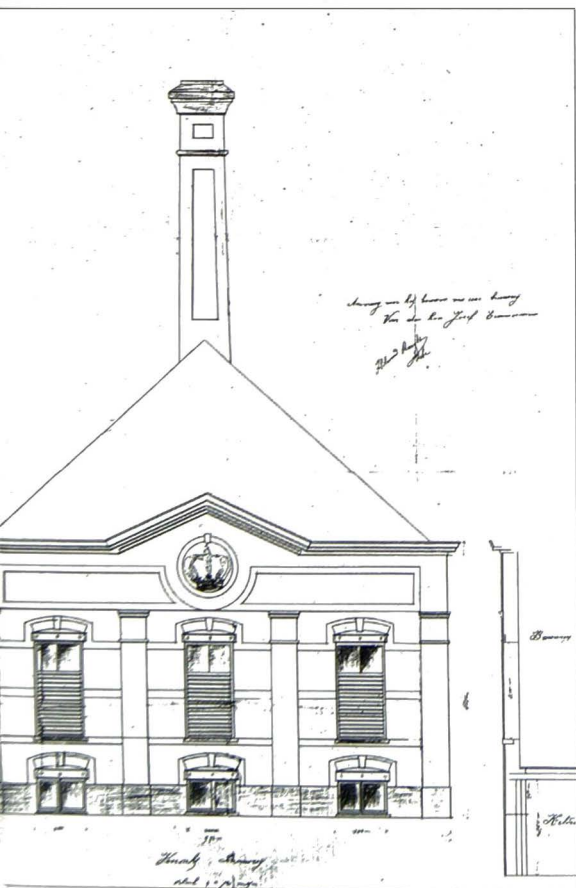

Landelijke burgerwoning uit 1930 voor "W^e Verkest en kinders", langs de Gentsesteenweg. Grondig gerenoveerd in 2003 is het nog steeds een stijlvol bouwwerk.

• **Philemond Ravyts** (St.-Gillis-Dde 1862-?)

Deze zoon van Judocus Ravyts uit het “Boerkensstraatje” (zijstraatje van de Dendermondebaan, rechtover het Zandbergplein) zette de familietraditie verder (zie kaderstukje) en werd zelfstandig aannemerschrijnwerker.

Als talentrijk vakman kreeg hij het vertrouwen van de gegoede burgerij. Zijn tekeningen getuigden dan ook van onderlegdheid en kennis van de architectuur. Klassieke stijlkenmerken waren hem helemaal niet vreemd. Begin 20ste eeuw vinden we van zijn hand meerdere ontwerpen. Zo was brouwer Joseph Temmerman een belangrijk opdrachtgever. Ravyts ontwierp voor hem niet alleen woonhuizen annex herbergen maar, in 1903, ook een stijlvolle brouwerij. Deze was gelegen aan de Lokerenbaan, waar sinds 1997 de Gemeentelijke Openbare Bibliotheek staat.

Ontwerp voor het bouwen van “Eene brouwerij Voor den heer Jozef Temmerman” en “Huis van den Heer Joseph Temmerman”.

In 1905 tekende Ravyts, in de nabijheid van diens bedrijf, ook de herenwoning van brouwer Joseph Temmerman. Van brouwer René Amelot kreeg hij in 1908 de opdracht om diens herenhuis aan de Zandberg te voorzien van een monumentale inkompartij. De prachtige houten inrijpoort getuigt nog steeds van Ravyts' stielkennis. Een vergelijkbare inrijpoort vervaardigde hij ook voor het huis van dokter Peeters in de De Deckerstraat.

Het aantal opdrachten dat aannemer Ravyts tot een goed einde bracht zijn legio en verscheiden, gaande van de voornoemde bouwwerken tot het "plan eener veranda der juffrouwen Venneman Zele", met fantasierijke houtstructuren (1906) of "10 werkmanswoningen voor den Heer Cesar Haegens-Staes"(1910).

Zijn echtgenote, Rosalia Van Der Smissen (zus van schrijnwerker Gustaaf Van der Smissen), overleed in 1900. Toen hij in 1908 hertrouwde verhuisde hij naar Brussel.

Onze schrijnwerkers, bezige baasjes (1): Ravyts, vijf generaties vaklui.

- **Judocus Ravyts** was schrijnwerker-wagenmaker en "meestergast".
- **Philemond Ravyts** (zie aannemers-ontwerpers), zoon van Judocus, woonde op de hoek van het Zandbergplein en de Stapstraat, waar hij ook zijn werkplaats had. In het ruime pand baatte hij tevens een ijzerwinkel en een herberg uit.
- **Achilles Ravyts** (1886-1966), zoon van Philemond, was al gekend als een bekwame vakman toen hij zijn vader volgde naar Brussel. Al spoedig kwam hij terug naar Zele, op vraag van Jan Van Goethem (namens aannemers De Block - Van Goethem), die hem aanstelde als meestergast in hun schrijnwerkerij.

Na enige tijd, en in goede verstandhouding met Jan Van Goethem, werd Achilles Ravyts zelfstandig aannemer-schrijnwerker. Hij werkte aanvankelijk samen met schrijnwerker Bontinck uit de Kapellestraat. Samen dienden ze in 1923 een mooi ingekleurd plan in "voor het bouwen eener werkplaats in de Veldekensstraat".

Net als zijn vader Philemond hanteerde Achilles Ravyts een verzorgde en doordachte ontwerpstyl.

Het ging om ruime gebouwen, zoals de eigen woning (Veldekensstraat 83, 1925). Deze lijkt enigszins op nogal wat gelijkaardige constructies die in Zele bewaard bleven en die toch wel gunstig opvallen in het straatbeeld. Jammer genoeg hebben allerlei verbouwingen de oorspronkelijke grandeur van zulke bouwwerken niet steeds bevorderd.

“Eigendom van Mijneer Theofiel De Decker” (Dendermondebaan 139, 1925).

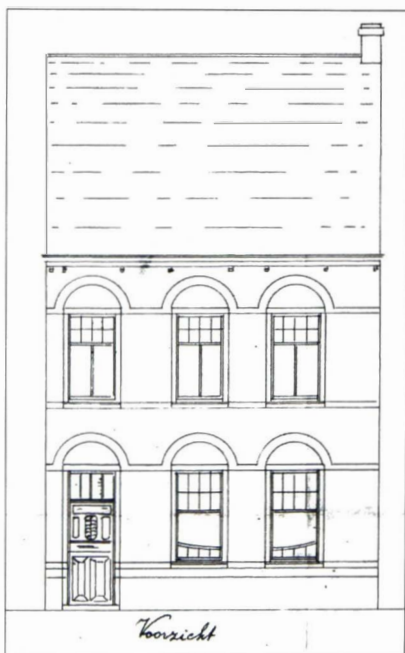
Philemond en Achilles Ravys, op de groepsfoto van de jubilerende Volksfanfare De Leerzuchtige Broeders in 1897 (uit E. QUINTYN, 100 jaar Kloddezakken).

Het aannemingsbedrijf floreerde en stelde ooit een 10-tal vaklui tewerk, waaronder zijn zoon Philemon.

- **Philemon Ravys** (1908-1935). Ook deze veelbelovende jongeman liet zich niet onbetuigd bij het maken van bouwplannen (zoals Veldekensstraat 90, met erker en uitspringende gevelvlakken in gele steen, 1933).
- Twee kleinkinderen van Achilles Ravys (**Michel** en **Philemond De Leenheer**) waren de laatste zelfstandige schrijnwerkers van deze familie.

• **Maurice Van Caneghem** (Berlare 1895 – Zele 1976), was ongetwijfeld een veelzijdig aannemer-metselaar. Vinden we van hem aanvankelijk eenvoudige schetsen van kleine woningen, toch levert hij na de Eerste Wereldoorlog tekeningen af voor belangrijke opdrachten, voornamelijk woningen maar ook bedrijfsgebouwen voor boeren en vlassers, zoals: “Ontwerp eener stoomzwingelarij met verdiep voor Mr. Jan Peleman, Bookhamers” (1926), “Zwingelarij met machienkamer, Bookhamers” (1927), “Tweewoonst met stallen voor Petrus Lerno,” Heikant (1913), enz.

Met volgend voorbeeld illustreren we ‘s mans tekentalent:

“Ontwerp eener woning met achterbouw, Drieputtenstraat” (1927, verdwenen).

Van Caneghem werd de vertrouwensman van talrijke Zelenaars voor wie hij woningen ontwierp en realiseerde: vooral in de Kouterstraat en omgeving (Wezepoel, Padweg,...), maar ook in Huivelde, Heikant, Kamershoek, Bareel, Goeiende en Veldeken. Voor eenvoudige woningen beschikte hij over een modelplan: mits kleine aanpassingen konden klanten goedkoop bediend worden.

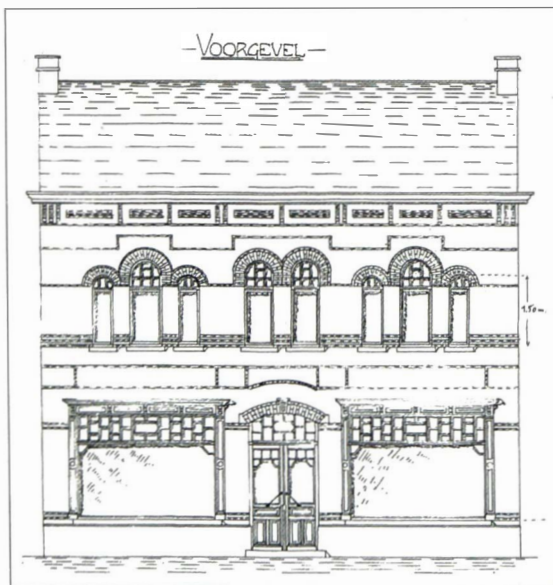
Nog tot eind jaren dertig diende deze actieve aannemer onvermoeid zijn eigen plannen in, geleidelijk aan ook “burgerwoningen”, zoals de woning van voerman Adolf Claeys (Kouterstraat 171, 1928, grondig verbouwd). In 1931 ontwierp hij zijn eigen woning (Kouterstraat 169). In navolging van de opkomende architecten voorzag hij soms ronde of hoekige erkers, om uiteindelijk op modernere en strakkere vormen over

te schakelen. Daarvan getuigt de rij woningen die hij rond 1938 liet optrekken langs de Gentse Steenweg (129-135).

In 1950 trok hij zich terug in een landhuisje in de Oude Kouterdreef (arch. R. De Brabander).

• **Oscar Van den Hof** (1907-1973), ontpopte zich als schrijnwerker – meubelmaker ook tot een talentrijke tekenaar van gebouwen. Van hem vinden we heel wat ontwerpen van woon- en winkelhuizen die hij aanvankelijk ondertekende als “Leerling der Zondagslessen in de St.-Lucasschool te Gent”.

Niet alleen de gevels, maar ook de uitvoeringstekeningen en de details van schrijn- en smeedwerk getuigden van groot vakmanschap en inzicht.

“Ontwerp tot het opbouwen eener woning voor den heer Clemens Van Langenhove Kouter Zele” (1927, winkel voor ijzerwaren, gekend als De Pik).

Eind jaren '20 tot half jaren '30 kreeg hij opvallend veel opdrachten voor woningen in de Van Heseedreef, o.a. van toekomstig burgemeester Benoit Van Acker (1929). Ook in de Kouterstraat, Drieputtenstraat, Langestraat, Dendermondebanaan, Gentse Steenweg, Huivelde, Rinkhout, Rotstraat, Heikant, en Zele-Dijk vinden we nog tientallen woningen, waaronder enkele herbergen, die hij ontwierp voor zijn klanten.

Dat woningen uit die tijd ook enkele generaties later nog uitstekende

diensten kunnen bewijzen, wordt bewezen met het winkelhuis van Charles De Craecker (Heikant 223, 1932). Zorgvuldig opgefrist in 2002 door een jong en kunstzinnig gezin (Rzoska-Van De Voorde) is het zoveel decennia later terug een sieraad voor de straat.

Enkele woningen in de typische stijl die Oscar Van den Hof hanteerde in de jaren '30 (Van Heseedreef, Kouterstraat, Heikant).

Zijn laatste ontwerpen volgden reeds de nieuwe trends, met sober art deco - siermetselwerk (Rotstraat 5, 1935). Maar Oscar durfde ook andere ondernemingen aan... (zie kaderstukje "De Van den Hof's")

Onze schrijnwerkers, bezige baasjes (2): De Van den Hof's.

Gedurende decennia was de naam Van den Hof een begrip in houtbewerkend Zele. Niet te verwonderen dat sommigen zich vervolmaakten in bouwkundig tekenen en zelf ontwerpen indienden voor hun klanten. *Twee kleinkinderen van stamvader Cornelis van den Hof (°Zierikzee 1794), Petrus en Charles, lagen aan de basis van enkele generaties houtbewerkers.*

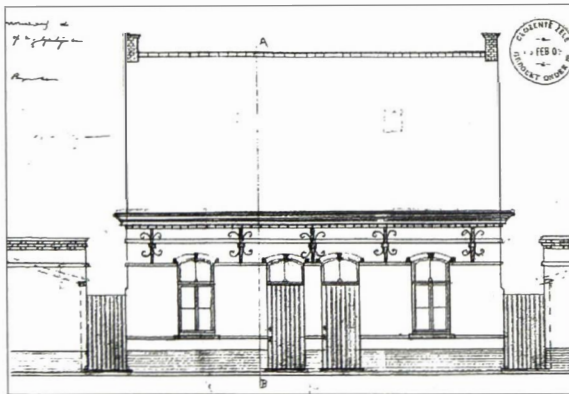
1. Petrus Van den Hof (1864-1946)

Deze "Schrijnwerker - Wagenmaker en Meubelmaker" startte zijn zaak in "Wesepoel" maar vestigde zich naderhand op de Kouter, waar hij

naast een gemechaniseerde schrijnwerkerij tevens een herberg en een zaal uitbaatte: van een ondernemend man gesproken!

Van zijn hand vinden we talrijke tekeningen terug van kleine woonhuizen met eenvoudig rechthoekig grondplan.

1.1. Zijn zoon **Gustaaf-Leo**, beter gekend als **Leon Van den Hof**, (1887-1959) volgde leergangen bouwkunde aan de “Teekenschool van Zele” en stond vader Petrus bij van jongs af aan. Hij maakte ook bouwplannetjes voor zijn vader, af en toe ondertekend met zijn eigen initialen. Het ging om bescheiden woningen, ooit voor zoveel Zelenaars een bereikbare droom. Vandaar deze illustratie om te zien hoe de kleine man toen bouwde:

“Plan en voorzicht van 2 huizen, eigendom van Mr. Theofiel Burm” (1905).

Ook hij werd zelfstandig schrijnwerker, meubelmaker en wagenmaker. Een voormalige feestzaal op de Kouter (de toen alom gekende “Valentino”) richtte hij in als schrijnwerkerij, naast zijn woning met herberg. Echter, met Kouterkermis werd de werkplaats ontruimd en omgevormd tot een danszaal, met een mechanisch orgel op het intact gebleven podium!

Geleidelijk werd hij vertrouwensman van de fabrikanten Goossens Gbrs. Voor hen maakte hij niet alleen plans van verbouwingen en soms van woonhuisjes, maar in 1913 zelfs de tekeningen voor “de opbouw eener nieuwe weverijzaal, wijk Kouter”.

Architect Adolf Keppens stelde hem meermaals aan als schrijnwerker.

2. **Carolus Van den Hof** (1880 - 1957), broer van Petrus en eveneens wagenmaker - schrijnwerker - meubelmaker - herbergier, schetste tot het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog meerdere eenvoudige huizen voor zijn klanten. Zijn herberg-woonhuis met toonzaaltje en achterliggend atelier bevond zich tegenover brouwerij Den Biekorf. Langs een overdekte poort en een gekalseide binnenkoer kwam men in het atelier. Met een stootkar werden de materialen aan- en afgevoerd. Een duivenhok bekroonde het open houtmagazijn.

Van het kroostrijk gezin traden 4 zonen in vaders voetspoor: René, Oscar, Gustaaf en Raymond. Aanvankelijk werkten ze samen in het ouderlijk bedrijf, waar ze ook de stiel leerden. Hoofdactiviteit was de uitvoering van schrijn- en timmerwerk, maar in de winterperiode werden ook volop meubelen vervaardigd.

Geleidelijk gingen de vier gebroeders hun eigen weg als zelfstandige houtbewerkers. Oscar, Gustaaf en Raymond volgden in de weekends lessen aan de St.-Lucasschool in Gent.

René zette de zaak verder op de Kouter. De herberg kreeg van hem een nieuwe naam: De Vrede.

2.1. **Oscar** (zie aannemers-ontwerpers) schakelde geleidelijk over op het maken van lijsten en mouluren en het verhandelen, ontwerpen en vervaardigen van meubelen. De zaak floreerde en al snel werkte hij met acht à tien werknemers. Hij woonde en werkte steeds in de Kouterstraat, om eind jaren '30 een pand te kopen dat achteraan paalde aan de Van Hesedreef. Daar was er plaats voor een meubelwinkel en een atelier. Nieuw voor die tijd was de vervaardiging van audio-meubelen, waarvoor hij zelf de radio's en platenspelers aankocht en inbouwde. Toen in de meubelbranche de concurrentie te sterk werd, specialiseerde hij zich in café- en winkelinrichtingen en in de binnenaferking van grote gebouwen. Zijn firma "De Spiegel" was actief in gans Vlaanderen. In 1972 droeg hij zijn zaak over aan zijn oudste zoon Etienne.

Fier poseert Oscar Van den Hof met een audio-meubel uit eigen atelier.

2.2. **Gustaaf** vestigde zich aan de Gentse Steenweg waar hij als aannemer - schrijnwerker - meubelmaker een bloeiende zaak uitbouwde, met een drietal werknemers. Hij maakte volledige bouwplannen die, net als bij zijn oudere broer Oscar, van architecturaal inzicht getuigen. Hij had ook een bijzonder talent voor houtsnijkunst. Voor de bierhandelaars Van

Langenhove ontwierp hij een hele reeks modern ogende herbergen (zoals Elststraat 148, 1932), waarvan de meeste intussen omgevormd werden tot woonhuis. Vlasser Frans Christiaens behoorde eveneens tot zijn klantenkring.

De eigen woning van Gustaaf Van den Hof (Gentse Steenweg 86, 1936), met sierlijk balkon, mag nog steeds gezien worden! Wie goed rondkijkt in de buurt ziet dat deze constructie navolging kreeg.

2.3. **Raymond** had zijn zaak op de Kouter waar hij als aannemer - schrijnwerker - meubelmaker ook kindermeubelen vervaardigde die hij aanbood in een toonzaaltje.

Ondanks al deze beroepsbezigheden hadden de Van den Hof's nog tijd voor hun grote passie: de duivensport! En nog tot op de dag van vandaag zijn nazaten van deze ijverige familie actief in de hout- en bouwnijverheid als vaklui en technici. Pierre Van den Hof (kleinzoon van Gustaaf-Leo) werd burgerlijk ingenieur-architect.

C. DIVERSE AANNEMERS ALS GELEGENHEIDSONTWERPER

Tijdens de eerste decennia van de 20ste eeuw vinden we in het archief van de bouwaanvragen nog heel wat plannetjes en heuse ontwerptekeningen van diverse vaklui. Nogal wat **metselaars en houtbewerkers** bezaten voldoende technische kennis om voor hun klanten een kant en klaar ontwerp af te leveren. Bij de volgende gebeurde dat eerder occasioneel:

- **Metselaars** als **Placidius De Block** (handelswoning met magazijn voor bouwmaterialen, Lokerenbaan, 1923), **Basile De Meyer** (bijgebouwen voor fabriek Caesens, 1903), **Petrus Tercken** (burgerhuizen in

de Stokstraat, 1908), **Maurice Vehent** (woonhuizen in de Kouterstraat), **Gustaaf De Block** (hoeve Herwege te Huivelde, 1936), enz. maakten af en toe eenvoudige bouwplannen voor hun opdrachtgevers. De gebroeders **Henri** en **Leon De Kegel** dienden samen tientallen ontwerpen in, waaronder enkele mooie bouwwerken, zoals de tweewoonst voor Aloïs Sedeyns (Dendermondebaan 100 en 102, 1935).

• De familie **De Paepe** neemt tussen de Zeelse aannemers én ontwerpers toch wel een bijzondere plaats in. Reeds in 1851 deed ene Jan Frans Van Damme beroep op “E. De Paepe”, Maçon à Zele” voor de inrichting van een stoommaaldery op Meerskant.

Het is de eerste De Paepe die we in het gemeentelijk archief terugvinden als aannemer-ontwerper. Er zouden er nog volgen...

De De Paepe's: van metselaars tot cinemabazen... en zoveel meer.

Stamvader van heel wat aannemers-ontwerpers en bouwkundigen was metser **Constantinus De Paepe** (†1851). Alvast twee zonen passen in dit verhaal: 1. Eduardus en 2. Joannes Josephus.

1. **Eduardus De Paepe** (1821-1873) was wellicht bovengenoemde **E. De Paepe**. Diens zoon

1.1. **Joannes Josephus** (1855-1939), genaamd **Joseph De Paepe** was metser en diende o.a. in 1903 ontwerpen in voor het bouwen van burgerhuizen. Cliënten waren o.m. Alfons Famelaer, Petrus De Smedt (verbouwing herenhuis Elststraat, 1909), Theodoor Troch (omvorming hoeve tot herenhuis in 't Kloosterken, 1912), enz.

2. **Joannes Josephus De Paepe** (1823-1904) werd eveneens metser. Zijn nazaten bleven het langst actief in het bouwbedrijf, veelal als metselaars-aannemers:

2.1. **Gustaaf De Paepe** (1869-1949), aannemer, was een zoon van Joannes-Josephus De Paepe. Toen bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog de bouw slabakte, schakelde hij noodgedwongen over op de klompenmakerij, maar een nieuwe passie wenkte: hij richtte de eerste Zeelse cinemazaal op in de voormalige schrijnwerkerij Van Hille aan de Bunderwegel (“machtiging” in 1914). Later werd dit de gekende cinema Moderne. Enkele van zijn 10 kinderen kwamen in het bouwvak terecht: Robert en Leon werden aannemer, Cyriel en Petrus werden metser en Joseph werd architect. Zoon Edmond werd onderwijzer, maar één van diens kinderen (Jozef) werd dan weer bouwkundig tekenaar...

Dochter Nathalie en haar echtgenoot René Van Extergem namen de cinema over, die ze in 1948 lieten herbouwen. Tot vandaag baat de familie Van Extergem de laatste cinema uit in Zele: zaal Orly. Niet zonder enige

trots bewaren ze het eerste, nog handbediend “Pathé”- projectietoestel van grootvader Gustaaf.

2.1.1. **Robert De Paepe** (1894-1965), was aannemer in de Drieputtenstraat. Vanaf 1911 vinden we in de bouwarchieven regelmatig verzorgde inkttekeningen van zijn hand. Het ging om uiteenlopende ontwerpen, gaande van “eene Verandering voor Rekening van den Heer Oscar De Bondt te Zele” (Kloosterstraat 28, 1922), tot “het maken eener Drukkerij te Zele Dorp voor rekening van Mr Michel De Geest” (ca. 1923) of het bouwen van een herberg voor Louis Rosseels (hoek Wezepoel - Padweg, 1930).

2.1.2. **Joseph De Paepe** (1909-1958) werd architect (zie Zeelse architecten). Zijn zoon Robert De Paepe vestigde zich in Antwerpen als zelfstandig architect, diens zoon Steven De Paepe werkt als architect in het gekende bureau van Jo Crepain.

• Ofschoon hij maar sporadisch actief was als ontwerper (althans in Zele), kunnen we dit overzichtje best afsluiten met “bijna Zelenaar” **Leon De Schutter**. Samen met zijn broer Aviel zette hij het aannemingsbedrijf van vader André De Schutter verder. Dit was gevestigd aan de Gentsesteenweg te Overmere, pal aan de grens met Zele. Hun talent vinden we als het ware geëtaleerd in de woning die ze in 1939 realiseerden voor landbouwer Gustaaf D’Heer (Heikant 201).

Woning Gustaaf D’Heer:
nauwgezet uitgevoerd,
aan de hand van een
minutieus uitgetekend bouwplan.
Kwaliteit vanaf de tekentafel!

In 1946 werd een bijna identieke woning opgericht voor landbouwer Henri D'Heer (Bosstraat 52). Waar nog her en der woningen opduiken waar een "metsershaar" flinterdun is, kan het best zijn dat een De Schutter het truweel hanteerde...

- Nog heel wat **houtbewerkers** (schrijnwerkers en/of meubelmakers), speelden een niet te onderschatten rol als ontwerpers van huizen. Net als hun collega's-metselaar volgden ze daartoe leergangen bouwkundig tekenen. Op die manier konden ze ook zeker zijn dat ze het schrijnwerk toegewezen kregen... Naast de "gevestigde waarden" (Oscar Van den Hof, Philemond Ravyts) was dit ook occasioneel het geval bij diverse schrijnwerkers die in nagenoeg elke Zeelse straat actief waren.

Onze schrijnwerkers, bezige baasjes (3): de KMO's van toen, gevestigd tussen de mensen.

Talrijke "schrijnwerkerijen" situeerden zich in de bewoonde straten. Meestal combineerden ze meerdere beroepen onder de noemer "houtbewerking". Het was toen wellicht gemakkelijker dan nu om een stielman op de kop te tikken... En bij wie kon men bij het opbouwen van praalwagens of het vervaardigen van een ereboog beter terecht dan bij de schrijnwerker in de buurt? Geen mens die er aan dacht om zulke bedrijvigheid als "zonevreemd" te beschouwen!

- **Adolf De Graeve (1866-1944)**

Reeds in 1902 vinden we van deze schrijnwerker, gevestigd in de Driesstraat, een eerste tekening. Van klanten uit zijn woonomgeving kreeg

Ontworpen door
René De Graeve,
Drieputtenstraat,
huisnummers 79 t/m 85.

hij heel wat opdrachten. Vaak ging het om kleine rijhuizen, maar geleidelijk ook om winkels en grotere burgerwoningen met bijgebouwen. Voor brouwer Joseph Temmerman tekende hij enkele herbergen. Tot ver in de jaren '20 bleef hij actief. Sommige plannetjes kleurde hij in met waterverf. Zijn tekentalent bleef alvast in de familie. Zoon **René De Graeve**, schrijnwerker in Brussel, tekende in 1934 zijn woning, met sierlijke erker, in de Drieputtenstraat. Aannemer Charles De Brauwer trok nog enkele gelijkaardige woningen op, zodat een stijlvolle rij ontstond. Adolf De Graeve, zoon van René, en diens dochter Jessika werden architect.

- **Isidoor De Niel** (1883-1974) uit de Kloosterstraat tekende enkele woonhuizen, maar ook fraaie winkelpuien (Leon Craey, 1926). De plannen hadden als firmastempel "De Niel-Matthijs". Tot zijn realisaties als schrijnwerker hoort het huis Louis Walrave (A. De Beulelaan, 1937). Zijn broer en medewerker **Leon De Niel** ontwierp zelf zijn eigen woning (Dendermondebaan 72), fraai aansluitend in deze art deco-buurt.

- **Cyrille Famelaer** (1865-1945), een uit Wetteren afkomstige schrijnwerker-meubelmaker-aannemer (Hamsche Weg) leverde vanaf 1908 enkele verzorgde tekeningen af. Zo noteren we o.m.: "Ontwerp van een magazijn en werkplaats voor rekening van den heer Gustaaf De Mets - De Loose te Zele - Kouter", "Ontwerp eener herberg te Zele Groot Veldeken voor den heer René Amelot, Brouwer te Zele", ...

- **Jozef Heirman** (1904-1980), schrijnwerker-landbouwer in de Plezantstraat ontwierp enkele landbouwbedrijven, vooral gesitueerd in Zele-Durmen. In 1928 tekende hij zowel de woonhuizen als de bedrijfsgebouwen van landbouwers zoals Polydoor Vercauteren, Jules Malschaert, Edmond Vercauteren. Het ging om fraaie plannen, met verzorgd uitgewerkte technische details.

- **Gustaaf Van der Smissen** (1870-1912) (firmastempel Van der Smissen-Deville) was begin 20ste eeuw actief als schrijnwerker en meubelmaker. In 1905 ontwierp hij zijn eigen stijlvolle woning in de "Stasiestraat", met werkplaats in de Moerstraat. We vinden van deze aannemer enkele plannen terug, waaronder - overigens fraai ontworpen - werkmanswoningen, maar ook gevarieerde opdrachten zoals burelen voor brouwer Temmerman (1910). Een herberg in de Zevensterrestraat (1910), met horizontale stroken in tegelwerk, getuigde tot 2005, na jarenlange verkrotting en wachtend op afbraak, van zijn vakmanschap als aannemer en ontwerper. Hij stierf in 1912, amper 41 jaar oud. Zijn woning werd nog uitgebaat als herberg en in 1922 omgebouwd en uitgebreid tot een herenwoning door nijveraars Jules Haegens.

- **Georges Waterschoot** (1906-?), schrijnwerker in de Kloosterstraat, maakte eind jaren '30 enkele verzorgde bouwplannen die hij ondertekende als bouwmeester.

• **Petrus Waterschoot** (1857-1911), wagenmaker te Zele - Hoek maakte o.m. de plannen van zijn woonhuis en werkhuis (Lokerenbaan, 1904). Zijn zoon Julius werd schrijnwerker. De volgende generatie (Marcel en Michel Waterschoot) bouwde de schrijnwerkerij uit tot een toonaangevend bedrijf dat prestigieuze opdrachten aankan, zoals de binneninrichting van nationale en Europese instellingen. De huidige zaakvoerder, **Wim Waterschoot**, was een tiental jaren actief als architect.

De meeste van die bedrijven bestonden gedurende hoogstens één à twee generaties, andere dus langer. Waar de ambities verder reikten, oordeelden oorlogs- en/of familiale omstandigheden daar soms anders over... Dit was het geval met de Van Hille's.

Onze schrijnwerkers, bezige baasjes (4): De Van Hille's.

Bijna ontstond in Zele een uit de kluiten gewassen houtverwerkend bedrijf. Het noodlot oordeelde er echter anders over...

De gebroeders **Van Hille** (= Van Hiel) **Raymond** (1875-1928) en **Cyrien** (1883-1926), maakten bouwkundige tekeningen vanaf 1911 en nog tot eind van de jaren twintig (Dendermondebaan, Durmen,...). Het ging om woonhuizen met stijlvolle voordeuren en mooi smeedwerk. Samen met hun broers **Basiel** (1867-1944) en **Gabriël** (1877-1904) ("aannemer-schrijnwerker per force motrice") richtten zij een schrijnwerkerij op in de Kloosterstraat, op de plaats waar later de cinema Moderne verrees.

Uiteindelijk bleef Raymond alleen achter. Hij was een vaardig technicus die, zoals zoveel collega's, na de dagtaak avondlessen volgde in technisch tekenen en bouwkunde aan de Zeelse Academie voor Bouwkunde (medaille 1895). Aan de Academie van Dendermonde volgde hij de leer- en architectuurtekenen. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd noodgedwongen overgeschakeld op een blokmakerij. In 1918 nam hij een schrijnwerkerij over in Rijsel, maar keerde toch terug naar Zele om er uiteindelijk een nieuw bedrijf op te richten langs de Dendermondebaan (later Opel-garage). Zijn specialiteiten waren trappen en deuren. Enkele maanden nadat hij investeerde in een nieuwe gecombineerde machine, stierf hij onverwachts (1930). Zijn machinepark werd overgenomen door schrijnwerker Achilles Ravys.

Met de woning die rentenierend schrijnwerker Gustaaf Coens bouwde omstreeks 1925 eindigen we dit overzicht. Gustaaf Coens, afkomstig van Sijsele (Damme) had zijn zaak in Antwerpen. Hij was gehuwd met Martha De Backer uit Zele-Durmen en ontwierp zelf hun imposante woning (Durmen 155).

IV. LANDMETERS, ONDERWIJZERS, “TOEZIENERS” EN BOUWKUNDIG TEKENAARS MAKEN PLANNEN

In enkele beroepsgroepen in Zele vinden we mensen die een veelzijdige aanleg hadden en zeker niet terugschrokken om bouwplannen te maken, soms voor zichzelf en/of kennissen, soms als heus bijberoep.

- **Cesar Pieters** (Berlare 1859 – Zele 1929). Deze landmeter maakte vanaf 1908 (huurhuis voor brouwer De Potter) ook verzorgde tekeningen van woonhuizen. Zijn actieterrein besloeg niet alleen het centrum van Zele maar ook de wijken Hansevelde, Durmen, Bos, Heikant, enz. Voor brouwer Paul De Bus ontwierp hij in 1923 enkele herbergen.

Eenvoudige en toch aantrekkelijke hofstede (Avermaet 112, 1926), ontworpen door Cesar Pieters, zoals er in die tijd heel wat werden gebouwd.

Landmeter Cesar Pieters werd eind jaren '20, in opvolging van Jan Van Goethem, *toezieners* (dus technisch deskundige en raadgever) voor de gemeente Zele.

- **Jan Van Goethem** (1889 - 1948)

Deze zoon van gemeenteontvanger Pieter Van Goethem en kleinzoon van “Meester” J.F. Van Goethem (1814-1868), mede-ontwerper van de gemeentelijke lagere school⁴, tekende tientallen verzorgde plannen,

4. BLANCQUAERT DIRK, *120 jaar Gemeentelijke School Zele*, 1987, p. 41.

meestal voor eenvoudige maar stijlvolle woon- en handelshuizen. We vinden werk van hem vanaf 1908, zoals de landelijke burgerwoning van schoolhoofd Raymond Geerinckx (Dendermondebaan 21). Als *gezworen landmeter* hanteerde hij een fijne tekenstijl, met oog voor details. Bouwkundig tekenen volgde hij aan de Zeelse academie.

“Ontwerp tot het bouwen van een woonhuis voor mejuffer De Beule te Zele Langemuntstraat” (1909).

Jan Van Gothem, 1917.

Vanaf 1911 adviseert hij als **toeziener** “de Heeren Burgemeester en Schepenen der Gemeente Zele” over het al dan niet goedkeuren van bouwaanvragen. In februari 1914 werd deze “gemeentebediende”, in opvolging van zijn vader, benoemd tot gemeenteontvanger, een functie die hij gedurende enkele jaren waarnam. Intussen ontwierp hij er lustig op los, weliswaar anoniem. Nog steeds te bewonderen is de kleurrijke gevel van een woning uit 1914 (Lokerenbaan 61), gerealiseerd door aannemer Emiel De Brauer.

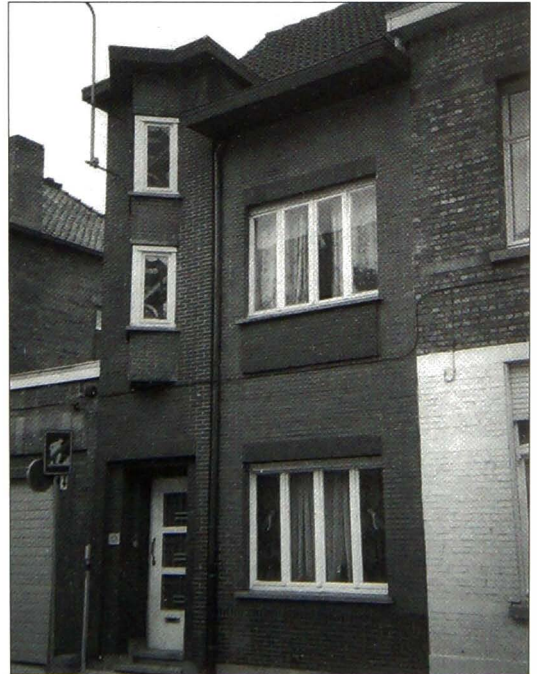
Jan Van Gothem woonde in een voornaam herenhuis met voortuin aan de Vrijheidsboom, op de hoek van de De Deckerstraat en de Bookmolenstraat.

Deze toch wel zéér actieve man was ook vennoot van aannemingsbedrijf De Block-Van Gothem! Na de Eerste Wereldoorlog stuurde hij een ploeg bouwvakkers en schrijnwerkers naar de verwoeste frontstreek. In 1920 vroeg hij “de machtiging tot het vergrooten volgens

medegaande plans, voor ons schrijnwerkers - werkhuis, gestaan alhier langsheen den Dreefwegel” (hoek Dreef - Lokerenbaan).

In 1924 diende hij de plans in “tot het bouwen eener nijverheidsinrichting voor rekening van Mren De Block en Van Goethem, langsheen de Zevensterrestraat te Zele”. Het ging om een volumineus fabriekspand. Wilden ze toen een textielabriek opstarten? Beide aannemers waren in elk geval medestichters in 1925 van de textielabriek NV Phormium in de Zevensterrestraat. Jan Van Goethem fungeerde trouwens als afgevaardigd beheerder van die maatschappij.

Van Goethem bleef nog regelmatig bouwplannen tekenen, zoals in 1924 een winkelhuis voor C. Haegens-Staes (Lokerenbaan). Daarna vinden we hem maar sporadisch terug, wellicht wegens andere bezigheden.

Woningen Cl. Symoens en Placide De Block.

In 1932 tekende hij een “ontwerp tot het bouwen eener werkplaats te Zele-Dorp voor rekening van Mr. Van Goethem” en een woning voor Odilon Bracke in de Van Hesedreef. Het werd duidelijk een come-back, want ook de volgende jaren maakte hij nog regelmatig plans, zoals een “ontwerp tot het bouwen van een woonhuis met werkplaats in de Langestraat, voor rekening van Mr. Georges Van Duysen - De Kegel” (1933) en enkele woningen langs de Lokerenbaan (o.m. G. Verlent, 1934).

De woningen voor Cl. Symoens (Dendermondebaan 133, 1935) en Placide De Block (Lokerenbaan 3, 1938) kunnen we zonder enige schroom omschrijven als geslaagde realisaties in late art deco. Na 1939 realiseerde hij nog fraaie burgerhuizen (o.a. Dendermondebaan) wellicht naar eigen ontwerp.

Bij zijn overlijden in 1948 was hij eigenaar van Cinema Rio (Oudburgstraat) en, naast aandeelhouder, ook commercieel verantwoordelijke van de N.V. Phormium.

- Enkele **onderwijzers**, meestal ook actief in het sociaal en cultureel leven, waagden zich aan bouwkundige tekeningen, zoals **Remi Arens** (“veranderen van een gebouw voor stoommaaldrij in een woonhuis, gelegen op den Ouden Kouter”, 1904) en **Georges Bogaert** (eigen woning, Langemuntstraat 36, 1938).

Maurits Van Haver, directeur van de Gemeentelijke Jongensschool en van de Leergangen Bouwkunde, ontwierp een reeks woningen (Dendermondebaan nrs 172-176, 1935). Hij tekende ook, samen met architect Adolf Keppens, het voorontwerp van zijn stijlvolle gezinswoning (A. De Beulelaan 6, 1941).

Een zonder meer begenadigd ontwerper was onderwijzer **Remi Van Kerckhove!** Naar het schijnt was hij dolgraag architect geworden.

Deze woning voor de “Juffers Van Kerckhove” (Dendermondebaan 127, 1936) is nog steeds fotogeniek!

Jammer dat dit niet gebeurde, want sommige woningen die hij ontwierp misstaan niet in de rijke collectie interbellum-gebouwen die de Dendermondebaan rijk is. De woning voor Edmond Velter (Dendermondebaan 62, 1935, later bewoond door Robert Arens-Velter) kunnen we gerust een art deco creatie noemen.

Ook de woning voor Armand Van Hille (Dendermondebaan 52, 1936) mag in dit rijtje niet ontbreken. Remi Van Kerckhove was geruime tijd leersecretaris voor de Middenstandsopleiding en volgde Maurits Van Haver op als schooldirecteur. Zijn plans waren zorgvuldig en gedetailleerd uitgewerkt.

Hij stimuleerde zijn zoon Guido om architect te worden... Een uitgestelde jongensdroom die bewaarheid werd.

V. ARCHITECTEN DRUKKEN HUN STEMPEL

A. ARCHITECTEN EN/OF BOUWMEESTERS?

De jaren '30 van de 20ste eeuw... In een encyclopedie die toen in de handel was vonden we heel wat verduidelijkingen over de gangbare terminologie⁵:

“**Architect** is een, van het Grieksch afgeleid woord, dat opperste der werklieden beteekent. Aanvankelijk waren de bouwmeesters dit inderdaad; meestal oefenden zij het vak van steenhouwer uit [...]. Van groote beteekenis was in de XVde en in de eerste decennien der XVIde eeuw de Mechelse bouwmeestersfamilie Keldermans [...]. Later ging het verband tusschen ambacht en kunst bij de architecten verloren. In Italië zien we reeds in de XVde en XVIde eeuw kunstenaars van naam zoals Michelangelo, Leonardo da Vinci en Raffaël uitsluitend teekeningen voor gebouwen maken, die zij door anderen laten uitvoeren [...]. Eerst in het begin der XVIIde eeuw krijgen we in Zuid-Nederland architecten die uitsluitend teekeningen voor gebouwen maakten, zoals Wenceslas Coebergher en enkele Jezüieten, [...]. In de XVIIde en XVIIIde eeuw blijven de architecten uitsluitend de teekeningen voor gebouwen maken. De bouwstoffen koopt de bouwheer zelf en voor de uitvoering zorgen de meesters der gilden [...].

5. WINKLER PRINS ALGEMEENE ENCYCLOPAEDIE, 5de druk, “Architect”, Amsterdam, Elsevier, 1933.

Na het afschaffen der gilden in 1798 komt echter een andere wijze van werken in zwang, die de Franschen de *entreprise générale des travaux publics* noemden. Bij dit stelsel maakt de architect, behalve het volledige ontwerp, een bestek op [...].

In België is de titel van architect voorloopig onbeschermd [...]. De meeste architecten ontvangen hun opleiding aan de rijksacademiën voor beeldende kunsten of in de katholieke St.-Lucasscholen. In het Hooger Instituut toegevoegd aan de Academie voor Beeldende Kunsten te Antwerpen en in het Hooger Instituut voor Sierkunst te Brussel bestaat een afdeling architectuur. Het diploma van bouwkundig ingenieur wordt verkregen aan de bijzondere scholen verbonden met de universiteiten Gent, Luik en Leuven [...]. De architecten zijn in België gegroepeerd in plaatselijke of gewestelijke vereenigingen, die meestal aangesloten zijn bij de *Federatie van architectenvereenigingen*. Deze behartigt in hoogste instantie de belangen van het beroep”.

In deze versie maakt de *bouwmeester* geleidelijk plaats voor de *architect*. In hetzelfde naslagwerk vinden we eveneens:

“**Bouwkunst**: is de kunst op zulke wijze te bouwen dat een schoon geheel bekomen wordt”.

In de multimedia-encyclopedie ENCARTA - WINKLER PRINS⁶ is nog steeds sprake van beide begrippen, zij het met een sterk vereenvoudigde omschrijving, nl.:

“**Architectuur**, het organiseren van functies en materialen in een ruimtelijk ontwerp dat een zekere meerwaarde heeft (kunstwaarde of betekenis) [...]. Hoewel het onderscheid tussen de begrippen bouwkunst en architectuur enigszins vaag is, is bouwkunst sterk esthetisch bepaald en daarmee beperkter van betekenis dan architectuur”.

In de 19de en begin van de 20ste eeuw noemden sommige architecten, en niet van de minste, zich (ook) soms **bouwkundige** of **bouwmeester**. Inzake titulatuur en opleiding heerste dus lang onduidelijkheid.

B. EEN BESCHERMDE TITEL EN BEROEP

Sinds **1939** (wet op de bescherming van de titel en het beroep van architect) werd in België het diploma een voorwaarde voor het voeren

6. ENCARTA - ENCYCLOPÉDIE 2000 - Winkler Prins 1993-1999, Microsoft/Elsevier.

van de titel en om het beroep uit te oefenen. Tevens werd de **tussenkomst van een architect verplicht**⁷:

“De staat, de provincies, de gemeenten, de openbare instellingen en de particulieren moeten een beroep doen op de medewerking van een architect voor het opmaken van de plannen en de controle op de uitvoering der werken...”

Vanaf 1941 werden de ingediende ontwerpen voorgelegd aan een provinciale dienst die waakte over de esthetische kwaliteiten van de ingediende ontwerpen.

Na de Tweede Wereldoorlog waakte het Ministerie van de Wederopbouw over het gebruik van materialen en moest het “Bestuur van de Stedebouw” haar fiat geven. In 1947 werd Zele verzocht om plannen van aanleg op te maken. Kortom, het werk van de architecten werd er niet eenvoudiger op.

Ingevolge de vraag vanwege de beroepsverenigingen die destijds de architecten vertegenwoordigden werd in 1963, op initiatief van de Minister van Middenstand, de **Orde van Architecten** opgericht⁸.

In 1998 verschaften 14 Belgische instellingen een architectuuropleiding. Door allerlei fusies en rationalisaties daalt dit aantal gestaag.

Om hun beroep te mogen uitoefenen in België moeten alle architecten ingeschreven zijn bij de Orde van Architecten van hun vestigingsplaats, hetzij op de tabel, hetzij op de lijst van stagiairs.

C. ZELENAARS DOEN BEROEP OP ARCHITECTEN

Tot begin 20ste eeuw vinden we nog geen architect in Zele. Wel deden sommige welgestelde burgers beroep op architecten uit “de stad”.

Zeelenaars en “la belle époque”.

Uit de zgn. belle époque (tussen ca. 1890 en 1914) blijft in Zele niet zo veel meer over.

De bevoorrechte groep die zich toen een architect kon veroorloven, laat staan een luxueuze woning laten oprichten, was hier toch al beperkt. Hun woningen waren gekenmerkt door elementen uit diverse stijlperiodes (stijlvermenging of eclectisme). Het ging om pareltjes van vakmanschap, wat niet steeds garant stond voor het behoud ervan. Zo maakten

7. Staatsblad 25.03.1939

8. www.ordevanarchitecten.be

de fabrikantenwoning van Goossens (Kouterstraat) en de villa van handelaar Arsène Haegens (Dendermondebaan) plaats voor een “seniorenhotel” en een bedrijfsparking.

Wel uitstekend bewaard zijn o.m.:

- de villa van nijveraar Prosper Haegens (hoek Raakstraat-Lokerenbaan, 1902), ontworpen als “cottage” door architect F. Mommens uit Ledeberg;
- de villa van Eugène Burm (Zelee - Dijk), het “geel kasteeltje” (Lange-muntstraat) van brouwer Louis De Smedt, het kasteeltje Ryckaert (Driesstraat, een werk van de Antwerpse architect Ferdinand Dermont, 1909). De bovenverdieping van woning dr Daelman-Rubbens (Cesar Meeusstraat, 1913) laat nog vermoeden dat hier iets moois stond...

Dr. Verbelen liet in 1913 zijn herenwoning (Dr. A. Rubbensstraat 34, in 1835 gebouwd door burgemeester P.J. Everaert) uitbreiden door de gekende bouwmeester Henri Van den Broecke uit Lokeren. Langs de tuinzijde resulteerde dit in een fantasierijke gevelpartij. Enkele eenvoudiger constructies met belle époque-invloeden, zoals geglazuurde steenstroken, balkons en trapgevels vindt men nog links en rechts verspreid, bijvoorbeeld de woning Heyvaert-Rijckaert (De Deckerstraat 37, 1907), de woning van suikerbakker Emiel Bontinck (Driesstraat 75, ca. 1914), enz. Zwierige art nouveau moet men aan Zelee-Dijk zoeken (hekwerk van kasteel Burm).

Sierlijke tegelmotieven, smeedwerk, stalen draagbalken, hoefijzerbogen, consoles of glasramen kan men, mits enig speurwerk, nog her en der ontdekken.

Ook onze openbare besturen werkten aanvankelijk niet met Zeelse architecten. In 1923 stelde de “Zeelse Bouwmaatschappij voor Goedkoope Woningen” architect Lesseliers uit Gent aan voor de oprichting van 11 woningen in de Roskotstraat.

Sommige organisaties werkten met eigen architecten of studiebureaus. Zo ontwierp het Technisch Bureau der Belgische Boerenbond fraaie plannen voor landbouwbedrijven, zoals de hoeve van Cyriel De Craene in Zelee-Durmen (1927) met zowel het woonhuis als de stallingen in stijlvol metselwerk. De maatschappij Vooruit (Gent) liet in 1928 te Zelee een Volkshuis optrekken naar plannen van architect Paul Detaeye uit Gent.

Verder noteren we heel wat interessante privé-opdrachten, meestal van welstellende burgers, die beroep deden op “vreemde” en meestal gerenommeerde architecten voor het realiseren van hun bouwplannen (in een bijvoegsel geven we daarvan een beperkt overzicht).

Er was dus werk aan de winkel voor wie zich hier vestigde als architect!

Dit waren aanvankelijk (begin 20ste eeuw) de Zelenaars (Maurits) **Petrus De Brauwer, Adolf Keppens en Jozef De Paepe.**

Vooraf tijdens het **interbellum** kregen deze pioniers heel wat dankbare opdrachten. Tot heden danken enkele Zeelse straten hun uitzicht nog deels aan de fraaie en originele woningen uit die periode. De artistieke inbreng van vaklui was toen niet gering. Zo leverde Maurice Famelaer (Cesar Meeusstraat) kleurrijke glasramen. Smeden en constructeurs zoals o.m. Oscar Boeykens (Zandberg) en Verlent (Lokerenbaan) vervaardigden talloze deurvullingen en afsluitingen. Monumentale stalen deuren werden veelal aangekocht bij Gentse ateliers.

Nog voor de Tweede Wereldoorlog startten ook **Maurits Vermeiren, Robert De Brabander en Alphonse Burm** hun loopbaan als architect.

De Raakstraat: een stukje interbellum in Zele,
met werken van architect Keppens (nr. 1) en Vermeiren (nrs. 3 en 5)

Halfweg de jaren '50 kwam **Adolf De Graeve** de gelederen vervoegen. Bij de verdere behandeling hanteren we de **alfabetische volgorde**. Vermits we slechts enkele voorbeelden kennen van realisaties buiten Zele, zijn alle illustraties terug te vinden op **Zeels grondgebied**.

VI. ZEELSE ARCHITECTEN, TOT 1960

A. **ALPHONSE BURM** (1913-Bareldonk 1961) (Prov. Reg. O.-VI. nr. 264)

Als zoon van griffier Louis Burm (en broer van vrederechter Albert Burm en van pater Gilbert Burm) vestigde hij zich als architect in het ouderlijk huis in de Oudburgstraat. Toen hij in 1941 huwde met Lea Kets betrok hij het historisch pand 't Blauwhof in Berlare (Bareldonk), weliswaar nog geruime tijd met "bijbureel" in de Oudburgstraat 13.

Alphonse Burm in zijn werkkamer.

Alphonse Burm werkte zijn ontwerpen grondig uit: ook voor eenvoudige opdrachten had hij meerdere plans nodig om alle uitvoeringsdetails weer te geven. Was zijn eerste realisatie die we terugvonden een eerder modern ontwerp ("Woning voor Mejuffers Pieters", Oudburgstraat 35, 1938 en gewijzigd in 1942), met plat dak en aanwending van geglazuurde elementen voor de deur- en vensteromlijstingen, dan werd hij toch de man die uitblonk in het ontwerpen van villa's en landhuizen, of van burgerwoningen met landelijke stijlkenmerken. Het fraaie landhuis voor vlasser Maurice Poppe (Heikantstraat 21, 1938) was daartoe wellicht de aanloop.

Landhuis Poppe.

In sommige ontwerpen, zeker in de beginperiode, ontwaren we nochtans een overgang van traditionele naar art deco-elementen. Dit is het geval met de “burgerwoning in hoedanigheid van winkel” voor Jozef Van Cauteren, Dorp” (1939), decennialang gekend als rookwarenhandel maar later opgedeeld in twee handelshuizen.

In Zele realiseerde Burm mooie woningen die nog steeds ons straatbeeld sieren. Sommige zijn jammer genoeg niet meer intact, maar dat ze getuigen van kunstzin en architecturaal vakmanschap staat buiten kijf. Dit betekent niet dat hij geen andere opdrachten aankon, zoals nijverheidsgebouwen (Zeelse Weverij, 1939) en hoeves (Jozef Boone, Hansevelde, 1948).

Burm was een begaafd en veelzijdig kunstenaar die al zijn vrije tijd besteedde aan tekenen en schilderen. Ook op reis maakte hij ontelbare schetsen en aquarellen. Niet te verwonderen dat zijn realisaties ook iets schilderachtigs en romantisch kregen, zonder daarom aan technische kwaliteiten in te boeten. In het ontwerp van een woning voor Luc Heirwegh (Dr. Armand Rubbensstraat 40, 1942, vereenvoudigd uitgevoerd) kan men stilaan zijn lievelingstijl ontwaren. Een belangrijke opdracht was het woonhuis voor textielondernemer Godfried De Geest (Langemuntstraat 35, 1945, later tandartspraktijk De Bruyne). In hetzelfde jaar tekende hij de villa van houthandelaar Jos Lerno (Gentse Steenweg 309).

Woning voor Godfried De Geest.

Zijn schoonzoon, architect Luc Claeys uit Berlare en huidige bewoner van 't Blauwhof vindt dat het werk van Alphonse Burm gelijkenis vertoont met de zgn. "Style Hoge", naar architect Charles Hoge die tijdens het interbellum sterk gewaardeerd werd, in het "Miljoenenkwartier" en in diverse nieuwe lanen van de stad Gent. Men omschrijft sommige realisaties van Hoge als "romantisch-decoratieve architectuur [...] waarbij de nadruk vooral op het pittoreske aspect ligt ...". De aanwending van elementen uit de Anglo-Normandische vakwerkbouw met o.m. gesculpteerd houtwerk en krullend smeedwerk als uitingen van een voorkeur voor traditie en versiering zouden kenmerkend zijn voor zijn stijl.

Na de Tweede Wereldoorlog noteren we nog meerdere realisaties in Zele. Eerder zakelijk is de stijl van een hoekhuis (ex-café en bierhandel) dat hij in 1948 bouwde voor Edmond Heirwegh, op de hoek van de Lokerenbaan en de Elststraat.

Van de sierlijke herenwoning voor zijn broer, advocaat Albert Burm, (Oudburgstraat 14, 1949) bleef slechts de bovenverdieping bewaard. Ook tekende hij de nieuwe inkompartij met café en appartement voor Cinema Rio (Oudburgstraat, 1952) en de woning van Edward De Beule (Langestraat 15, 1954).

9. MEGANCK LEEN e.a., *Het Miljoenenkwartier, een Gentse woonwijk uit het Interbellum*, Gent, Provinciebestuur, 1995, p. 12.

In de nieuwe centrumverkavelingen kreeg Burm enkele opdrachten waarin hij zich volop kon uitleven. De dubbelwoning voor Paul Verstraete (hoek Minister Edmond Rubbenslaan en Dreef, 1955), de rijwoning met sierlijke erker voor Elvire Bogaert (Min. E. Rubbenslaan 20, 1956) en de bel-etagewoning voor Etienne Van Duysen (Avil Geerincklaan 36, 1958) zijn zeker het vermelden waard.

Enkele realisaties in diverse bouwstijlen
(Gentse Steenweg, Langestraat, Min. E. Rubbenslaan).

Indien Alphonse Burm een schilderachtige stijl nastreefde, is de woning Raemdonck (Min. Edmond Rubbenslaan 23, 1957) toch wel een fraai voorbeeld.

1955: Herenhuis en park van de familie Caesens werden tabula rasa gemaakt op de beuk naast het gemeentehuis na. Gelukkig maar: Dat was in die tijd zo, creativiteit om met bestaande dingen hetzelfde of zelfs beter resultaat te bereiken kende men toen niet. Gelukkig hebben architecten nadien gepoogd om wonden te helen. Architect Burm heeft van de vorstelijke allure van weleer iets willen weergeven. Het sterk vooruitstekende balkon van dit huis doet bijna middeleeuws aan. Het fronton is hoog en is versierd met verticale lijnen en een onooglijk klein raampje. Een sierlijk pinakel wijst in de hoogte.

Achter het kleine venster boven de deur verwacht je meteen de prinses, straks sluit ze de luiken. Een verdieping lager staan we weer in onze wereld waar het huis klasse uitstraalt in een klassestraat met brede voetpaden en dubbele bomenrij. Hopelijk blijft de straat nog een beetje zo. (Guido Geerinck)

Vanzelfsprekend kreeg hij het gros van zijn opdrachten buiten Zele, zoals de Villa Janssens (fabrikantenwoning in de Blauwhofdreef, 1960), sociale woningen in Overmere en Berlare, verbouwing van de gemeentehuizen van Overmere en Berlare ...

Hij maakte zich ook verdienstelijk als ondervoorzitter van de Vereniging van Architecten afdeling St.-Niklaas en als voorzitter van de Oud-Strijdersbond afd. Bareltonk.

B. ROBERT DE BRABANDER (1912-1975) (Prov. Reg. O.-VI. nr. 379) Behaalde in 1935 zijn diploma van architect aan St.-Lucas te Gent. Eveneens in 1935 werd hij gediplomeerd landmeter en in 1942 meetkundig schatter van onroerende goederen.

De eerste plans die we van hem in Zele terugvinden waren een hoeve voor Petrus De Brabander, zijn oudste halfbroer (Stokstraat, 1931) en een "Ontwerp tot het heropbouwen eener woning" voor dhr. Frans De Niel (De Deckerstraat, 1932). Zelf woonde hij toen in de De Deckerstraat 23.

Pas enkele jaren later komt hij volop in actie. In 1936 ontwierp hij voor Stefaan De Nil een woonhuis met winkel en paardenslachterij (Rinkhout 20). De voorgevel was opgetrokken in een zakelijke stijl met geprononceerd metselwerk en een plint met glas- en marmerschilfertjes. Op de binnenkoer staat een droogtoren zoals er in Zele nog voorkwamen, maar het poortgebouw van de paardenstallen (toegevoegd in 1941, ontworpen door A. Keppens), met een steigerend bronzend paardje boven de inrijpoort, is een verborgen pareltje van ambachtelijk-industriële architectuur.

Aanvankelijk werkte hij vooral voor landbouwers, ook nog in volle oorlogstijd, zoals o.m. de boerderijen voor Jan De Beule (Stokstraat, 1938), Desiré Thienpond (Hansevelde - Buffelstraat, 1941), Gustaaf D'Heer (Heikant, 1941), Arthur Sanders (Langevelde 38, 1941).

Tientallen fraaie landbouwbedrijven en woonhuizen met bijhorende bedrijfsgebouwen verfraaien sindsdien landelijk Zele. Bakstenen constructies met zadel- of wolfsdaken en dakkapellen om te lossen en te laden: wat een contrast met de later aangebrachte bijgebouwen in betonplaten of erger...

Na de Tweede Wereldoorlog namen de opdrachten voor "Bouwkundige-techniciën-landmeter-schatter", verzekeraar en gerechtsdeskundige Rob De Brabander flink toe. Echtgenote Elza De Pelsmaker deed alle administratief werk.

Naast hoevegebouwen en -woningen ging het om allerlei bouwwerken. Een selectie: woonhuis met magazijn voor Petrus Slabbaert (Gentsesteenweg 90, 1947), wederopbouw van vernielde boerderij voor R. Goossens (Gentsesteenweg 19, 1948), woning voor Jozef Ernalsteen (Bosstraat, nu Gaverstraat 8, 1948), toonzaal en garage voor Pierre D'Heer (Dendermondebaan, 1948, verdwenen), woningen voor Paul De Thaeu (Durmenbaan 24, 1949), Anaïs Van Driessche (Veldeken 137, 1949), Isidoor Vercauteren (Durmenbaan 22, 1950) ...

Enkele woningen uit de beginperiode (Rinkhout, Gentse Steenweg, Veldekenstraat).

Een nieuwe doorbraak kwam er nadat turnkampioen Frederik De Waele hem het ontwerp van zijn landhuis toevertrouwde (Gentse Steenweg 190, 1950) en hij zijn eigen gezinswoning ontwierp (Dendermondebaan 56, 1950). Sindsdien werd hij een veel gevraagd architect voor woningen in villa-stijl en landhuizen. Een greep uit de oogst: een landhuisje voor Maurice Van Caneghem (Oude Kouterdreef 30, 1950), gezinswoningen voor Frans Klinck (Kamershoek 205, 1951), Hubert Stuyven (Hansevelde 37, 1953), Oscar Pieters (Scheldestraat 74, 1956) ...

In het landhuis voor Georges De Meyer (Gentsesteenweg 182, 1951), hanteert De Brabander zeker voor de zijgevels, een moderne en functionele stijl.

Architect De Brabander, poserend voor zijn gezinswoning. Robert De Brabander was een hartstochtelijk paardenliefhebber. Ruitertornooien op de ouderlijke hoeve beleefde hij intens.

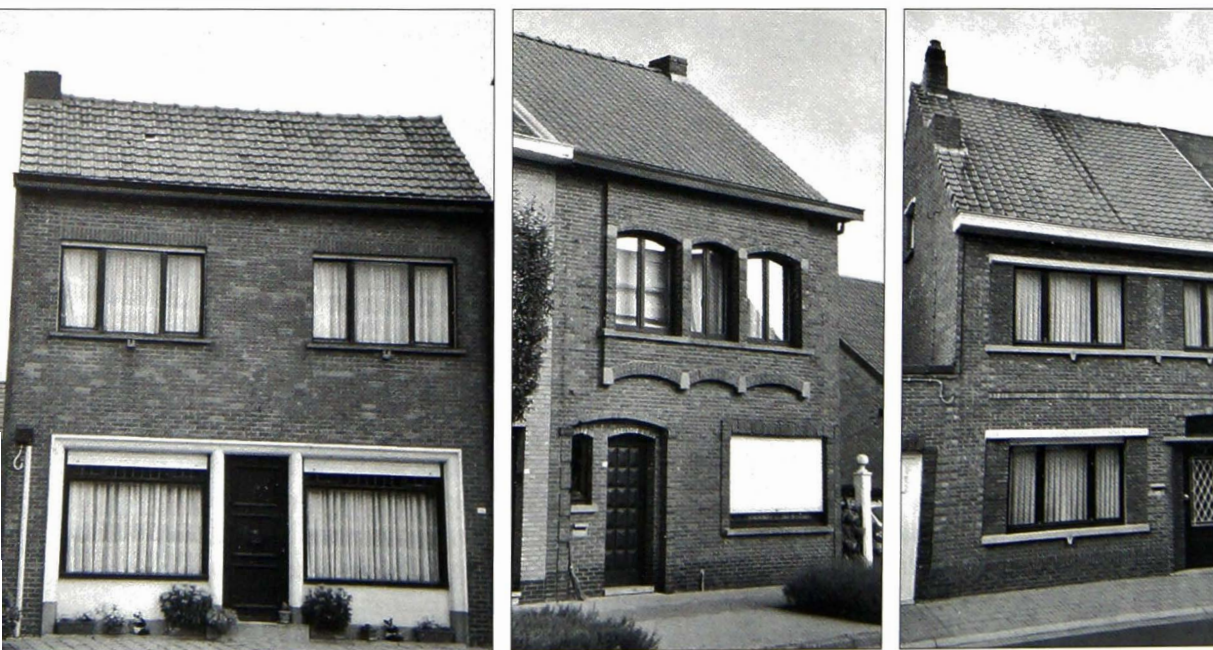
Als je jaren met je dieren omgaat... Paarden waren Robert zijn leven, zodat hij ze ook in de voorgevel van zijn eigen woning ging verwerken. En ze krijgen een ereplaats. Op de tribune, in het balkon. Een statig huis is het, met een horizontale dimensie. Een klein frontonnetje en enkele boogstenen doen de blik even naar omhoog gaan. De vele ramen en de deur zijn omlijst. Zij vatten je blik of je bezoek als het ware samen. Wie hier binnenkomt of hier doorkijkt neemt de vormen van het huis over of straalt ze in een omgekeerde beweging uit, ook al suggereren de neergelaten rolluiken het omgekeerde. En het paard, gevat tussen de accolades, blijft verheven er boven kijken, alsof het de belangrijkste bewoner is. (Guido Geerinck)

Zijn kwaliteiten als veelzijdig architect kan men nog volop bewonderen in origineel ogende gezinswoningen langs de Durmenbaan, Langestraat, Heikant, Gentsesteenweg, Lokerenbaan, Huis ten Halven, Oude Kouterdreef, enz. Deze danken hun stijlvol uitzicht o.m. aan geprononceerde deuromlijstingen in metselwerk of natuursteen en plinten in breuksteen of arduin. In de erkers zorgen siermetselwerk en elementen in natuursteen voor een persoonlijke toets. Intussen bleef hij de vertrouwensman van het agrarisch milieu, waarbij

ook hoevegebouwen een zekere uitstraling hadden en pasten in hun omgeving: Brusselmans (Lokerenbaan, 1952), M. De Leenheer (Heikant 318, 1953)

Toen buurtcomités kapelletjes wilden bouwen (Langevelde, Groot-Veldeken ...) klopten ze niet vergeefs bij hem aan om hun droom op papier te zetten.

Aan winkelhuizen wist hij een eigen cachet te geven, met etalageomlijstingen in geprofileerde arduin en/of faïencetegels, zoals de woningen voor Jean De Koning (Heikant 124, 1953), groentenhandel Alfons Verhulst (Kouterstraat 44, 1953), haarkapper Michel De Backer (Roskotstraat 14, 1955), bloemen- en groentenhandel Van Doorselaere (Driesstraat), enz.

Enkele stijlvolle winkel- en burgerhuizen van Robert De Brabander (Heikant, Scheldestraat, Oude Kouterdreef).

Enkele woningen uit 1955 ademen een tuinwijken sfeer: koppelwoningen in Lange Akker (89-91) voor gbrs. De Kegel en in Durmen (227-229) voor Robert Berckmoes en André Elegeert.

Niet te verwonderen dat hij ook opdrachten kreeg om stijlvolle burgerhuizen te ontwerpen, degelijk uitgevoerd met traditionele materialen en verlucht met siermetselwerk of houtstructuren, zoals voor Gustaaf Van Driessche en Gustaaf Olieux (Huis Ten Halve 12 en 14, 1950), August

De Vriendt (Hansevelde 19, 1953). Deze bouwstijl mocht ook aangevend worden in een rij huizen die in 1953 opgericht werden in de Veldekensstraat (132-142). Half-open bebouwingen realiseerde hij o.m. voor Alfons Verlee (Ravestraat 38, 1957), Cesar Dauwe (Kamershoek 197, 1958).

Landhuizen bleven zijn grote specialiteit, soms eenvoudig opgevat maar meestal in villa-stijl en naargelang de opdrachtgevers voorzien van bijgebouwen, niet alleen voor landbouwers maar ook meer en meer voor alle bevolkingslagen.

Landhuizen en kapelletje (Gentse Steenweg, Hansevelde en Langevelde).

V O O R G E V E L

Ondanks de drukke beroepsbezigheden onderscheidde hij zich binnen de Belgische Boerenbond als toegewijd medewerker en werd hij gemeenteraadslid voor de CVP.

C. (Maurits) PETRUS DE BRAUWER (1894 - 1978) (Prov. Reg. O.-Vl. nr. 84)

Behaalde zijn diploma aan Sint-Lucas in Gent. Deze zoon van metsers-aannemer Carolus (Charles) De Brauwer werkte uitsluitend voor het snel groeiend familiebedrijf Charles De Brauwer-Lesire & Zonen. Slechts sporadisch (vanaf 1931) ondertekende Maurits Petrus (gekend als Petrus) zelf enkele van deze plans.

De ontwerpen van architect De Brauwer getuigen niet alleen van veelzijdig vakmanschap maar ook van kunstzin. Deze man was een enorm productief ontwerper. Zijn realisaties zijn dan ook niet weg te denken uit Zele.

“Ontwerp der verandering aan het huis van den Heer Desiré De Mets, Eigenaar te Zele-Kouter”, 1922.

Deze handelswoning met stijlvolle winkelpui, aanvankelijk ook kruidenierswinkel en later hét uithangbord van Matrassenfabriek Star, bleef tot heden gespaard van jammerlijke ingrepen die het uitzicht van zoveel “winkelstraten” onherstelbaar verknoeiden.

Relatief eenvoudige woonhuizen tekende hij met zwier. Binnen de mogelijkheden van de bouwheer wist hij door de keuze van materialen en vormen origineel uit de hoek te komen.

Heel wat nijveraars hadden vertrouwen in firma De Brauwer én hun huisarchitect!

Zo noteren we vanaf 1922 opdrachten van schoenfabrikant Trifon De Beule voor een werkplaats (Kouterstraat), werkplaatsen en magazijnen voor de juteweaverij Coppieters (Rinkhout), een woon- en handelshuis voor matrassenfabrikant Desiré De Mets-Van Wichelen, stapelplaatsen voor sigarenfabriek Geens, “autoplats” voor Raymond Spiessens ...

Met hun plannen van industriegebouwen was trouwens heel wat technisch inzicht gemoeid. Constructies met “zaagdak” werden toen algemeen toegepast. Op stalen vakwerkliggers bouwde men asymmetrische zadeldaken, met lichtinval via de sterkst hellende vlakken. Dit was het geval voor een spinnerij voor Goossens Gbrs. (1927) en een “spinnerij met burelen” voor de N.V. India (1928).

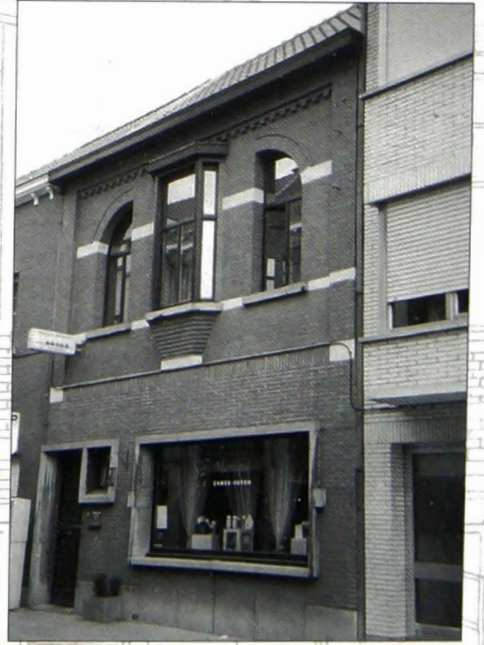
Naar het schijnt was hij bijzonder fier op het wellukken van een unieke opdracht: het optrekken van de fabrieksschouw voor de fabriek Haegens aan de Lokerenbaan. Op een jaarmarktdag beklom hij zelf de steigers om, onder de ogen van zijn verloofde, een sierbekroning te plaatsen op de bovenrand van de schouw!

Ook voor het familiaal aannemingsbedrijf ontwierp De Brauwer een woning en een kantoor, palend aan de magazijnen (Spoorwegstraat 1 en 3, ca. 1927).

Een ongetwijfeld opmerkelijke creatie was de woning voor weduwe Van Lier-De Mets in de Drieputtenstraat. Gebouwd in 1929 kunnen we zowel uit de gebruikte materialen als de vloeiende vormen en de asymmetrische opbouw afleiden dat zowel de opdrachtgever als de aannemer-ontwerper een art deco-gevel voor oog hadden.

Enkele realisaties uit die tijd zijn echte pareltjes, zoals de woning Achiël De Lintdecker (Kouterstraat 38, 1930) met mooi uitgewerkt erkertje in metselwerk (gelijkvloers verbouwd in 1947). Langs de Dendermondebaan vinden we eveneens enkele van zijn betere werken.

In de jaren '30 nam de vraag naar ruime woon- en handelshuizen nog toe. Sommige zijn nog steeds een blikvanger in de Zeelse straten. Aan de hand van enkele voorbeelden illustreren we de gebruikte bouwstijlen, waarbij de veelhoekige raamvormen soms enige gelijkenis vertonen

29
696
3.50
Drieputtenstraat 4. De kelderverdieping gaat sierlijk over in een afgeronde opbouw.
Woningen voor G. Berlamont, 1936 en Gustaaf Van Mossevelde-Standaert,
Dendermondebaan, 1930.

“Herberg en winkel voor rekening van den heer Benoit De Kegel te
Zeile-Kouter,” (1931).

Kouterstraat 38 (1930).

met de toenmalige ontwerpen van architect Adolf Keppens, m.a.w. fraaie baksteenarchitectuur zoals dat toen hoogtij vierde met de zgn. "Amsterdamse School".

Architect De Brauwer huwde met Ernestine Rombaut. In de Stationsstraat pronkt nog steeds de woning, die hij in 1931 bouwde voor eigen gebruik. Iets eenvoudiger maar sterk gelijkend is een woning langs de Lokerenbaan (196).

Is het een voordeel dat ontwerpers, aannemers en eigenaars tot dezelfde familie behoren? Het huis De Brauwer in de Stationsstraat geeft ons hierop een bevestigend antwoord. De ontwerper moet gedacht hebben: "het steekt op geen uur wat betreft het werk van de vakmannen". Daarom is er kunstvol omgesprongen, zowel met steensoorten, met kleur; met vormen, met uitsprongen en diepte. Als bij een gotisch portaal nodigt een boogveld van drie lagen ons uit om binnen te treden. Bij de vensters hebben we meer de indruk dat de blik van binnen naar buiten wordt gebracht, zoals het bij een raam past. Het verticalisme overheerst dankzij de vuilgele pilasters, de smalle opstaande ramen boven de deur, de naar boven versmallende ramen en deur. En toch wordt aan de toeschouwer gevraagd om de hele gevel te bekijken. Hiertoe nodigen de arduinen versierselen bezijden de ramen en deur ons uit. Fantasierijk wordt hierin met de vormen gespeeld. Vormen, geometrische vormen, overal aanwezig. Een rustbrengende gevel door de beheerste verbeeldingskracht. (G. Geerinck)

Ook sommige aannemers-ontwerpers gebruikten toen deze stijlkenmerken, zodat we kunnen zeggen dat zowel De Brauwer als Keppens inspirerend werkten op hun omgeving.

In de jaren '30 ontwierp architect De Brauwer nog meerdere woningen, waarbij hij duidelijk de modernistische toer opging en waarvan meerdere exemplaren nog goed bewaard zijn, zij het soms lichtjes aangepast zoals o.m. in de Langestraat 73 en 97, Veldekenstraat 125, Hamsche Weg, nu Dr. V. Van Cauterenstraat 73 t/m 79, Kloosterstraat... De architecturale voorkeur ging toen uit naar platte daken, maar veelal kozen de opdrachtgevers toch voor een zadeldak.

Woningen uit de prille jaren '30.
(Gentsesteenweg, Stationsstraat, Langestraat)

De functies van deze woningen zijn zichtbaar aan de buitengevel, vooral dan de traphal die soms geflankeerd wordt door een rijzige strook siermetselwerk. Af en toe prijkt op het plan zelfs een vlaggenmast.

Nog heel wat fraaie panden dateren uit deze bloeiperiode waarbij zelfs eenvoudige burger- of opbrengsthuisen opgetrokken werden in een geometrische en zelfs gematigd modernistische vormgeving met eenvoudige sierelementen in metsel- of schrijnwerk.

Ook de zgn. pakketbotenstijl zorgde toen voor een verrijking en differentiëring van het Zeelse straatbeeld, waarbij enkele ontwerpen van De Brauwer zeker niet uit de toon vallen!

Twee woonhuizen voor Petrus De Kegel-Boeykens (Lokerenbaan 36 en 38, 1933). Platte daken, erkers met afgeronde hoeken, leuningen in ronde buizen, gewaagde baksteenverbanden, gestroomlijnde vormen: architectuur die men nadien als pakketbotenstijl zou omschrijven.

Dergelijke ontwerpen bekoorden later nog enkele kapitaalkrachtige opdrachtgevers, zoals Joannes De Block (Lokerenbaan 176, 1938).

Voor de Tweede Wereldoorlog beleefden brouwers en bierhandelaars gouden tijden, wat zich uitte in de bouw van nieuwe herbergen. Hier kon de architect modern ogende gevels realiseren. Voor Gerard Van Damme tekende De Brauwer in 1934 o.m. het café- en wooncomplex "Huis Ten Halven". Dit inmiddels sterk ondergewaardeerd gebouw is een mooi voorbeeld van zakelijke, geometrische stijl, ook terug te vinden in andere herbergen of woonhuizen (o.m. in de Stapstraat). Eind jaren '30 ontwierp hij volop woningen in een sobere maar toch

moderne stijl, zoals de woning Heirwegh-Van Uytfanghe (Stationsstraat 13, 1935): voorwaar geen sinecure om vlak naast de modernistische woning van textielfabrikant Haegens, op een smal perceeltje, een passende constructie uit te tekenen.

Uit die periode dateren o.a. de directeurswoning van melkerij “Rooden Molen” (1936, afgebroken in 2000), de woning voor Jordaan Van Extergem-Temmerman (Dendermondebaan 155, 1937), vier woonhuizen voor Aloïs Boeykens-Cooreman (Dendermondebaan 105-111, 1939)...

De inbreng van art deco-versieringen is bij De Brauwer eerder zeldzaam, tenzij in ontwerpen zoals de nieuwe gevel voor de woning van veearts Van Kerckhove (Langemunstraat 39, 1939).

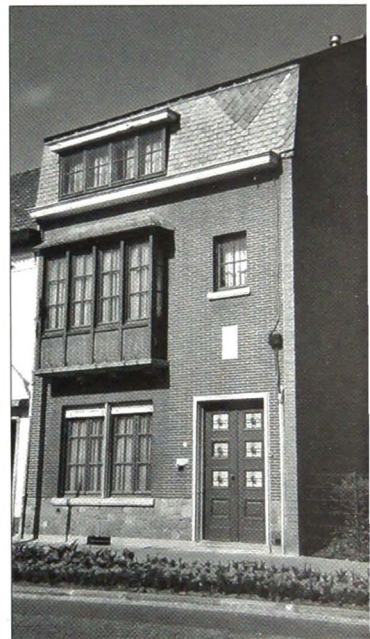
In 1939 werd hij, samen met zijn drie broers, beheerder-vennoot van het aannemingsbedrijf “Ch. De Brauwer-Lesire’s Zonen”.

Tijdens en na de Tweede Wereldoorlog tekende hij slechts sporadisch bouwplannen, maar wat hij zelf nog ontwierp beschouwde hij duidelijk als een uitdaging. De resultaten mogen nog steeds gezien zijn, gaande van romantisch en landelijk zoals de hoeve voor Cyriel De Craene-Robyns (Durmen 67, 1940) tot modern en stedelijk, zoals de woning Raymond De Brauwer-Lenssens (Lokerenbaan 40, 1945) of functioneel-uitnodigend zoals het café met winkelhuis op de hoek van de Spoorwegstraat en Lokerenbaan (1954).

Architect De Brauwer op 53-jarige leeft jd.

Enkele bouwprojecten voor het echtpaar De Brauwer-Rombaut werden vanzelfsprekend ook ontworpen door architect De Brauwer, zoals de rijwoning in de De Deckerstraat 13 (1952) met fraaie erker in visgraatverband, die ze later nog zelf zullen betrekken en twee aanpalende woon- en handelshuizen (De Deckerstraat 9 en 11, 1959).

Hoeve en woningen in diverse stijlen (Durmen, Lokerenbaan, De Deckerstraat).

D. ADOLF DE GRAEVE (St.-Joost ten Node 1928-) (Prov. Reg. O.-VI. nr. 759)

Met generaties koetsenbouwers en schrijnwerkers als voorouders werd Adolf De Graeve in 1943 leerling - houtbewerker in de “Vakschool” St.-Laurentius te Lokeren. Daar ontpopte hij zich zodanig dat hij zijn studies verder zette in het Middelbaar. Met zijn aanleg voor tekenen was een loopbaan als architect een bereikbare droom.

Op aanraden van zijn leerkrachten liet hij zich dan ook inschrijven in St.-Lucas te Gent, eerst in het kunstonderwijs, vervolgens in de architectuuropleiding.

Reeds als student deed hij stages in Gent en Brussel en werkte hij bij de architecten Keppens en Burm, om vanaf 1952 op eigen benen te staan als architect. Na enkele geslaagde realisaties, zoals in de Kamershoekse Wegel (nu Plezantstraat 54 en 57), de Driesstraat 86 en de Veldekensstraat 5 deed de faam van De Graeve al vlug de ronde.

Zijn plans getuigden meteen van vakmanschap en nauwgezetheid, wat ook tot uiting kwam in de gebruikte materialen en technieken. In de gevels ziet men dan ook decoraties in metselwerk en in natuur- of kunststeen. Vooral de inkompartijen kregen bijzondere aandacht.

Werkvooruitzichten waren er bij de vleet, want de ontsluiting van het

“Nieuw Centrum” was gepland. In de residentiële en commerciële centrumstraten (ondertussen herdoopt in Min. Edmond Rubbenslaan, Dreef, Avil Geerincklaan, Poststraat) en uitlopers naar de Markt en het H. Hartplein werden vanaf 1955 in een recordtempo nieuwe en doorgaans stijlvolle woningen opgericht. Ook bij architect De Graeve stroomden de opdrachten binnen.

Enkele woningen uit de beginperiode (Driesstraat, Veldekensstraat, Plezantstraat).

Een realisatie in de Minister Edmond Rubbenslaan.

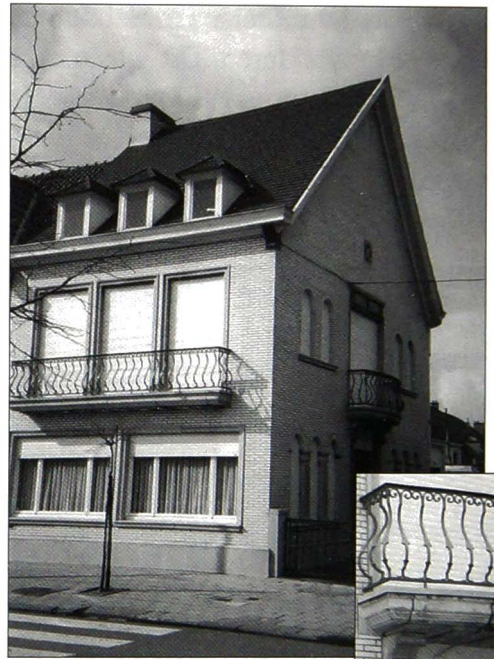
Ook in andere Zeelse straten kon men stilaan het werk van architect De Graeve bewonderen. Dit was o.m. het geval in: Lokerenbaan 164 (huis Jozef Coppieters, 1957), Karel Haegensstraat 39 en 46 (huizen Van Acker, 1958 en Georges De Roover, 1959), Avermaet 106 (hoeve Gaston Pletinck, 1958), Ravestraat 32 (huis Kamiel Van Driessche, 1959).

Twee woningen in de Avil Geerincklaan en een realisatie in de Dreef.

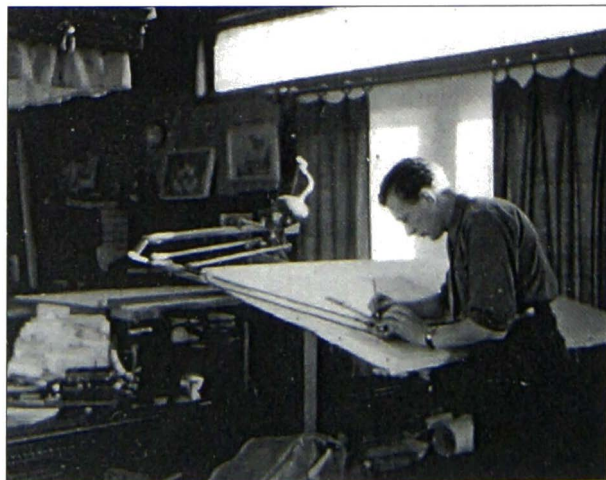
Gaven de opdrachtgevers doorgaans de voorkeur voor een eerder landelijk uitzicht, met puntgevels en erkers, toch kregen enkele realisaties een moderne en functionele vormgeving. Ook hier ging de aandacht naar nauwgezette afwerking en materiaalkeuze, zoals de woningen voor Marie Van Deuren (Avil Geerincklaan 17, 1956), Maria Van Hoorick (Avil Geerincklaan 9, 1957) en René Van Acker (Avil Geerincklaan 19, 1958).

Sommige woningen kregen een ronduit luxueuze vormgeving, zoals de woning Hulpiâu (Min. Edmond Rubbenslaan 3, 1956), met een landelijk tafereel in bas-reliëf boven de toegangsdeur.

Woningen Van Deuren en Hulpiou.

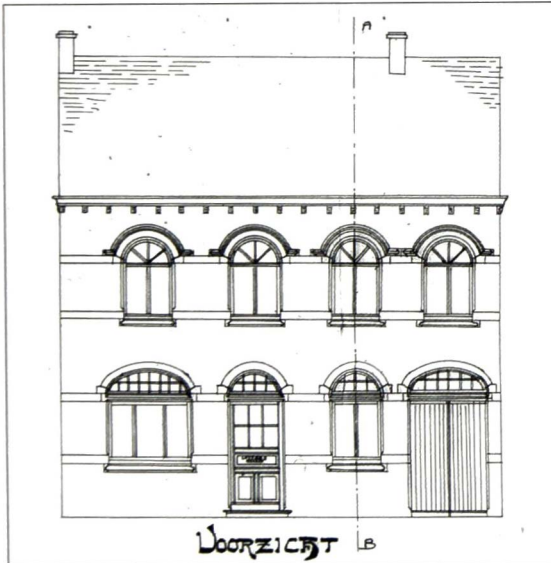
In twee gekoppelde handelspanden voor Jan De Craecker (Kouterstraat 48, 1958) kon De Graeve volop een eigentijdse stijl aanwenden. De woning in de Molenwegel (nu Zuidlaan 34, 1958) voor Roger Van Cauteren vertoont dan weer villa-kenmerken. Voor de volgende decennia had architect de Graeve nog heel wat in petto, maar dat is dan een ander verhaal!

Adolf De Graeve aan de tekenafel.

E. (Alfons) JOZEF DE PAEPE (1909-1958) (Prov. Reg. O.-VI. nr. 292)

Deze zoon van aannemer Gustaaf De Paepe studeerde Bouwkunde aan het Scheppersinstituut te Mechelen, een opleiding die moest gevolgd worden door 10 jaar praktijk bij een architect om zelf de titel van architect te kunnen voeren, wat niet belette dat men intussen bouwkundige ontwerpen mocht maken. Reeds in zijn studententijd leverde hij enkele plans af, die hij ondertekende als “leerling-architecte”:

“Ontwerp eener woning dienend tot café Octaaf Schepens in de Kloosterstraat” (1927).

Langestraat 129 en 131 (1932), detail voordeur.

Tijdens de verdediging van zijn eindwerk in 1932 maakte hij een zodanige indruk op jurylid Jozef Goeyvaerts, bouwmeester en professor aan de Nijverheidsschool van Antwerpen, dat deze hem in dienst nam in zijn architectenpraktijk. Goeyvaerts was een vaste waarde in kerkelijke kringen voor de ontwerpen van kerken, kapellen en kloosters. Jozef De Paepe deed er gedurende ruim tien jaar een meer dan behoorlijke ervaring op en werd er vriend des huizes.

Vanaf 1932 tekende hij zijn plans als bouwmeester Jos De Paepe. Hij woonde toen in de Veldekenstraat 59. De opdrachten stroomden binnen! Zo noteren we in 1932 enkele fraaie woonhuizen in de Roskotstraat (J. Didier), Lokerenbaan (G. Van den Berghe) en in de Veldekenstraat een rijhuis voor Pr. Ydens.

Voor Benoit Van Damme ontwierp hij een woning met puntgevel in de

“Canonstraat” (nu Elststraat 151). Nog steeds vallen hier de mooi uitgemetselde erker en de getande fries op.

De Paepe had een voorkeur voor fraaie, zonnige erkers. Op zijn plans detailleerde hij ook de vormgeving van ramen en deuren.

Dank zij enkele belangrijke opdrachten kon hij zich volop uitleven in een tijd dat ook in Zele de art deco-stijl hoogtij vierde. Enkele pareltjes vallen nog steeds op in het straatbeeld, zoals een winkelhuis voor Edmond Van Uytfanghe (De Deckerstraat 31, 1933).

Deze opdracht betekende wellicht een doorbraak, want heel wat woningen uit die periode hebben een gelijkaardige gevelopbouw, zij het soms iets vereenvoudigd. Ook in meerdere koppelwoningen, opgetrokken langs de Dendermondebaan (171-175, 1934), Industriestraat, Langestraat, enz. komen de lijnen duidelijk van zijn tekenplank.

Als je de De Deckerstraat vanaf de Markt binnenkomt tref je aan je linkzijdige één van de mooiste rij woningen aan van Zele. Vele van die woningen stammen uit het interbellum, de korte tijd tussen de twee wereldoorlogen. Er was te herbeginnen! De wereldoorlog had voor een kanteling van de maatschappij gezorgd, het geloof in vele oude waarden was weg, er was verzet tegen monopolies en machtsinstituten. Er was de economische ontredde na de crash van 1929. Liberale en socialistische tendensen waren de burgerlijke moraal binnengedrongen en deden de mens een afkeer krijgen van de oude macht, namelijk deze van afstamming en kapitaal. Voor het eerst gaat de gewone man eigendom verwerven, gaat hij een zaak oprichten zonder rekening te moeten houden met de bezittende klasse. In die geest worden er winkelruimtes gecreëerd die schoonheid laten samenvallen met een commerciële geest. Aan deze gedachte beantwoordt architect Jozef De Paepe met zijn ontwerp van een winkelhuis. Het gebouw verdiende een status. Het werd daarom ook gedecoreerd, met zuiltjes, kapiteeltjes, balkon, erker, trapgevel en een kroonstuk. Lijnen en geometrische vormen dienen dit alles samen te brengen tot één esthetisch geheel. Een nieuwe wereld van ondernemen dient zich aan. We zijn 1933, een nieuwe wereld neemt ook haar aanvang... (G. Geerinck)

In 1934 ontwierp hij een bijzonder fraai woonhuis voor Arthur Van Driessche (Langemuntstraat 23). Gesitueerd tussen andere voorname rijhuizen valt dit bouwwerk niet alleen op door de gele baksteen, de rechthoekige erkers en het fraai schrijnwerk, maar vooral door het metselwerk in Noors- of strekkenverband. Hierdoor vormen de kopstenen verticale stroken.

Een buitenbeentje voor De Paepe, en meteen een overtuigend bewijs van zijn kunnen is de woning in “pakketbootstijl” voor Adhémar Werdefroy (Dendermondebaan 74, 1935). Wat een beeldbepalend silhouet in deze architecturaal rijk bedeelde straat!

Jozef De Paepe huwde hij in 1935 met Gratiëne Van Osselaer uit Waasmunster.

Nog tot ver in de jaren '30 was hij een geliefd architect bij winkeliers. Toch schuwde hij ook de eenvoudiger opdrachten niet: rijwoningen en burgerhuizen met traditionele inrichting maar zorgvuldig uitgetekend en afgewerkt. Zijn stijl werd bij voorkeur sober, functioneel en eigentijds.

Huis Van Driessche, Langemuntstraat (links). De poort kwam in de plaats van een raam, waardoor de oorspronkelijke symmetrie enigszins teloorging.

Huis Werdefroy, Dendermondebaan (rechts).

Koppelwoningen waren een specialiteit van architect De Paepe (Dendermondebaan en Industriestraat). Zijn eigen woning in de Veldekenstraat (rechts), opgetrokken in 1935, getuigt van een voorkeur voor eigentijdse en stijlvolle architectuur.

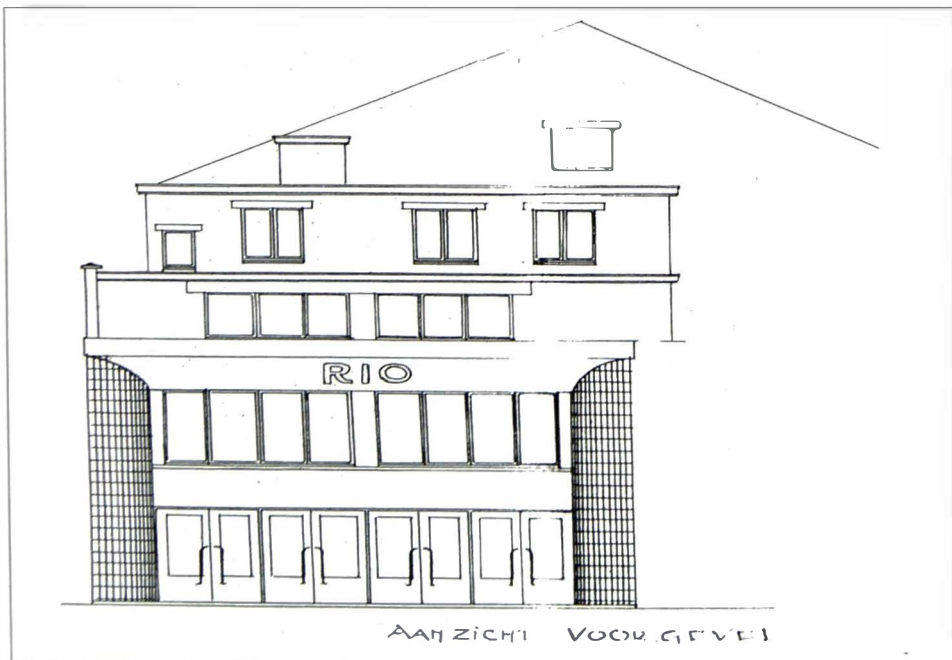
Voorbeelden hiervan vinden we overal in Zele. Van relatief bescheiden woningen wist hij echte pareltjes te maken, meestal met uitspringende erker en stroken verticaal metselwerk. Kortom, hij beheerste de kunst om op smalle terreinen toch functioneel te bouwen en zelfs een architecturale meerwaarde te bieden.

Ook in volle oorlogstijd wist hij nog dergelijke opdrachten in de wacht te slepen, naast de vele kleine ingrepen aan bestaande panden.

In 1945 kreeg hij enkele prestigieuze opdrachten, zoals het “buitenverblijf” voor Frans de Maesschalck-Heirweg (Heikant 83), een modernistisch winkelhuis voor A. Allaert (Lokerenbaan 109, later bewoond door kunstmid-constructeur Verlent) en een winkelhuis voor Albinus Raemdonck (of modehuis Constance De Raedt, Oudburgstraat 30).

Reeds werkzaam bij het gemeentebestuur als “dienstleider” werd hij in 1945 gemeentearchitect-toezichter der gemeentewerken, toen nog een deeltijdse opdracht.

Met de heropbouw in 1946 van een cinemagebouw voor René Van Extergem in de Kloosterstraat schonk hij Zele een merkwaardige gevel. Het technisch ingewikkeld gebouw, ontworpen voor 440 toeschouwers in de zaal en 290 op het balkon, doet nu dienst als café en snookerhal.

Cinema Moderne

(de naam Rio werd later gebruikt voor een nieuwe zaal in de Oudburgstraat).

De bouwheer heeft het cinema-interieur naar buiten gebracht. De huidige ingang van het café was de langgerekte ingangspartij van de bioscoop. Twee zware uitspringende afgeronde muren en de kroonlijst geven het 'theater' weer waartussen de gebogen muren het projectiedoek suggereren. Met dit alles is er een link gemaakt naar de wereld van de droomfabriek, de illusie en de glitter. (G. Geerinck)

Daarna volgden nog enkele bedrijfsgebouwen zoals Matrassen Star (Drieputtenstraat) en een monumentale hoeve voor Gilbert Geerinck (Mespeleir, 1948). Naast talrijke plannetjes voor kleine constructies en diverse verbouwingswerken leverde hij in die periode geen bouwplannen van grotere omvang af, maar de talrijke rijhuizen die hij ontwierp getuigden, hoewel nauwelijks opvallend in het straatbeeld, van een late art deco-vormgeving die nog steeds weet te bekoren. Een goed voorbeeld hiervan is de woning voor Isidoor Cardon (Veldekenstraat 242, 1946).

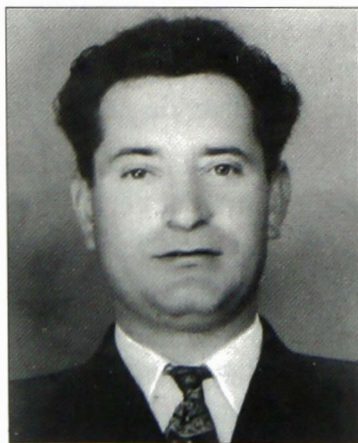
Fraai gelijnde en voortreffelijk bewaarde landelijke woning (Veldekenstraat 242, 1946). Dit ontwerp stond model voor nogal wat gelijkaardige woningen.

Het ontwerp van een woning voor voerman Karel Desmet (Dendermondebaan 67, 1947) oogde eenvoudig... maar werd uitgevoerd als tegenhanger van het huis Werdefroy. Het aangepast plan is onvindbaar.

In 1950 kreeg hij wegens de stijgende werkdruk een voltijdse functie als gemeentearchitect. Hierdoor verminderden zijn activiteiten als architect. Vooral zijn burgerwoningen uit die tijd vallen op door hun degelijkheid. Ze zijn herkenbaar aan de verzorgde ingangspartij. Enkele voorbeelden: de woningen voor Frans Poppe (Dendermondebaan 210) en voor onderwijzer Edmond De Paepe (Langestraat 11, 1953).

Tijdens zijn verdere maar helaas ook korte loopbaan tekende hij nog meerdere mooie gebouwen, zoals het landhuis van boekbinder Henri Rosseels (Kappellestraat 22, 1954) en de burgerwoning voor Marcel Thienpondt (Dendermondebaan 222, 1956). Hij werkte ook regelmatig samen met architect Adolf De Graeve.

Met zaal Orly (Kouterstraat, 1958) ontwierp hij de laatste cinema die in Zele gebouwd werd. Ook het handelshuis op de hoek van de Klooster- en Bookmolenstraat, ontworpen als bakkerswinkel en vervolgens bank- en kantoorgebouw van de Christelijke Mutualiteit, wordt aan hem toegeschreven.

Architect Jozef De Paepe.

Bij zijn overlijden, amper 49 jaar oud, was de gemeentelijke technische dienst uitgegroeid tot 14 vaste en 36 tijdelijke werklieden. Met Jozef De Paepe als toezichter en gemeentearchitect had Zele in tien jaar tijd een grondige ommekeer gekend op gebied van infrastructuur, gebouwen en diensten. Niet te verwonderen dat zijn uitvaart massaal werd bijgewoond.

F. ADOLF KEPPENS (1904-1984) (Prov. Reg. O.-VI. nr. 404)

Deze zoon van aannemer-stukadoor Bernard Keppens (Wezepoel) en jongste van 10 kinderen drukte vanaf 1925 ongetwijfeld zijn stempel op architecturaal Zele. Hij behaalde zijn diploma aan Sint-Lucas in Gent. De meeste van zijn realisaties bleven bewaard en zijn veelal goed herkenbaar.

Reeds als student tekende hij enkele projecten, zoals een magazijn in de Moerstraat voor zijn broer Karel Keppens die net als vader Keppens het beroep van stukadoor uitoefende en later aannemer werd.

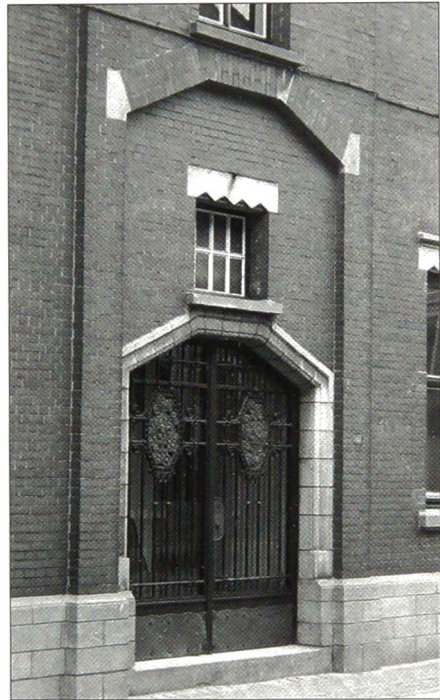
Keppens was een kind van zijn tijd, en dat betekent dat hij als architect tijdens het interbellum (tussen de twee wereldoorlogen) bijna gedoemd was om aansluiting te zoeken bij de toen heersende stromingen. Dat waren enerzijds de *nieuwe zakelijkheid* en de *internationale stijl* en, zeker na de Eerste Wereldoorlog, de *art deco-stijl*.¹⁰ Deze stijl was gekenmerkt door een eerder eenvoudige vormgeving, al dan niet opgefleurd met geometrische versieringen. Via de jonge, opkomende burgerij vond deze stijl zijn weg tot brede bevolkingslagen.

Tijdens het interbellum speelden allerlei buitenlandse invloeden een rol in de architectuur, zodat nogal wat mengvormen ontstonden. Ook de beschikbare budgetten speelden uiteraard mee, wat tot uiting kwam in het overheersend gebruik van baksteen in verschillende metselverbanden (in navolging van de zogenaamde Amsterdamse School).

Ook in Zele moest een architect die deze stijlkenmerken hanteerde wel succes hebben. Dat was duidelijk het geval bij Adolf Keppens.

Eén van zijn eerste grote opdrachten was meteen een schot in de roos: jeneverstokers Jean en Benoit Rubbens moesten wel een buitengewoon vertrouwen hebben in de pas afgestudeerde architect Keppens om hem in 1925 als ontwerper voor “de opbouw van eene bankinrichting met huis voor bestuurder” aan te stellen. Het pand kwam op de hoek van de Langemuntstraat en de Cesar Meeusstraat, aanvankelijk bestemd voor de Kredietbank, later de Bank van Brussel. Dank zij de goede zorgen van de latere eigenaars, de familie Fobe-Rubbens, blijft dit gebouw een sieraad voor Zele (restauratie in 2004-2005).

10. De *Exposition Internationale des Arts Décoratifs Industriels Modernes* van 1925 in Parijs gaf een overzicht van alles wat in die periode leefde in kunstmiddens. Deze expositie had een enorme weerklank en betekende dus niet het ontstaan, maar de erkenning van wat men later de art deco-stijl zal noemen.

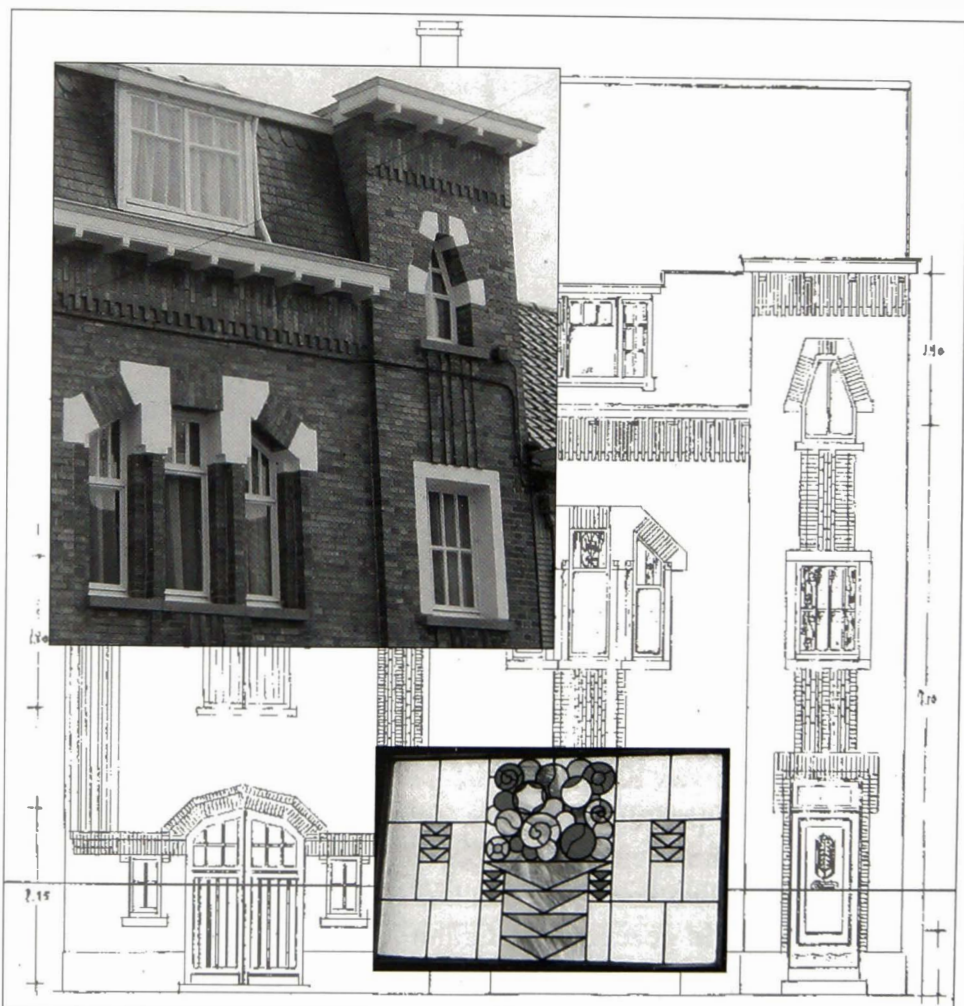

Voormalig bankgebouw (details), op minimale ingrepen na zeer goed bewaard. Let op het uitgemetseld erker-tje bovenaan en de dubbele smeedijze-ren toegangsdeur, de geometrische sier-elementen alom...

De plannen getuigen van Keppens' tekentalent, het lijvig lastenboek van zijn technische en praktische kennis. Zowel de bouwmaterialen als de aan te wenden technieken werden zorgvuldig omschreven: "de voorgevel zal uitgevoerd worden in rooden hollandschen steen eerste keus ... de plinten in arduin gezegd Petit Granit komende uit de groeven van Soignies of Ecaussines, gekapt met den fijnen beitel ... witten hardsteen Euville voor versiering van de dekstenen ... de kleine zijdeur met parelijsten", enz... Enkele vaklui die dit alles realiseerden waren zijn broer Karel Keppens als aannemer en Leon Van den Hof als schrijver.

Intussen werden de venstergrilles verwijderd, maar gelukkig bleef de gesmede toegangspoort intact, volgens het lastenboek als volgt uit te voeren: "de barreaux en travers uit zeskantig staal en door elkander gewerkt met uitwellende gaten, het ornamentwerk moet een geheel kunstkarakter bezitten, de plinten der deur in rood gedreven gemarteleerd koper en gebronzend". Het bankgebouw werd een pareltje van wat men later als art deco-architectuur zal omschrijven.

Niet te verwonderen dat de opdrachten zich sindsdien opstapelden! Nog een voorbeeld van zijn werk uit de beginperiode is de woning voor vlashandelaar Cesar Fiers (Kouterstraat 139, 1926).

Het doet me steeds denken aan een burcht, het huis Fiers in de Kouterstraat. Waarschijnlijk omwille van een "torengedeelte" aan de ingangsdeur; of de weinig uitgewerkte gevel, de lisenen (= pilastervormig uitspringende verticale muurbekleding), maar misschien nog meest omwille van het oninneembaar deurtje boven de garagepoort. Men haalt de ladder op en niemand kan het betreden. De voorgevel is soberder uitgevoerd dan de oorspronkelijke bedoeling. Adolf Keppens liet de veelhoek primeren doch deze werd meer afgerond tijdens de werken, alleen bij het benedenvenster bleef hij bewaard. Houdt het glasraam boven de deur een oproep in? Heeft de glazenier gespeeld met cirkels en spiralen, met kleuren en vormen, een verwarde wereld om ons op te roepen naar orde? Pijlen die ons doen uitreden uit de chaos, ons ernaast doen plaatsen zonder precies te weten waar... (G. Geerinck)

Een burgerwoning voor Benoit Philips (Dendermondebaan 2, 1926), nauwelijks zichtbaar via een smalle toegang naar de Dendermondebaan en uitkijkend op het Zandbergplein vertoont, ondanks de beperkingen van het terrein, alle kenmerken die toen zijn handelsmerk waren. Zelfs bedrijfsgebouwen durfde hij aan, zoals de schoenfabriek De Beule (Kouterstraat 19, 1926), de Naamloze Maatschappij Zelensis, met dubbelwoning in chaletvorm (Gentse Steenweg, 1926), “fabriek met bureelen voor de firma Zeelsche Weverij”, met bijhorende pittoreske directeurswoning (Weverijstraat, 1927), loods en voor maatschappij Trofacó (Hamsche Weg, 1929).

Naast de creaties die we zonder enige overdrijving eveneens tot waardevolle art deco-architectuur kunnen rekenen, had Keppens ook voor eenvoudiger opdrachten steeds een eigen vormtaal. Zo gaf hij graag een beetje kleur aan zijn woningen, o.m. met bruine en gele gevelstenen. Dat hij de bakstenen ook verwerkte tot heuse sierelementen, zoals verticale contrasterende of uitspringende stroken en sierlijke deuromlijstingen, kunnen we maar al te goed zien op zijn tekeningen en gelukkig ook op de talrijke bewaard gebleven realisaties, zoals het woonhuis voor weduwe Ivo Pannekoek (1929, Veldekensstraat). In 1928 tekende hij enkele herbergen, zoals “Drankhuis In den Appel” (het latere Acht-urenhuis), met sierlijke tapkast en wandmeubilair en een café voor weduwe Prosper Burm in de Elststraat (gekend als café Stadion, aan het voetbalplein).

Nog tientallen ontwerpen uit deze periode zijn het vermelden meer dan waard, maar we moeten ons beperken tot enkele *buitenbeentjes*, zoals: een appartementsgebouwtje met twee verdiepingen voor Camiel Rombout (Drieputtenstraat, 1928) de art deco-woning van Achiël Temmerman (later familie Caesens, hoek Lokerenbaan-Raakstraat, 1928), Villa Vlasbloem voor Ch. De Graeve (Gentsesteenweg “aan de Bareel”, 1928), enz.

We kunnen tijdens het interbellum aanvankelijk van een eigen Keppens-stijl spreken: zijn bouwstijl was duidelijk herkenbaar en inspireerde, allicht op vraag van de opdrachtgevers, soms ook andere ontwerpers.

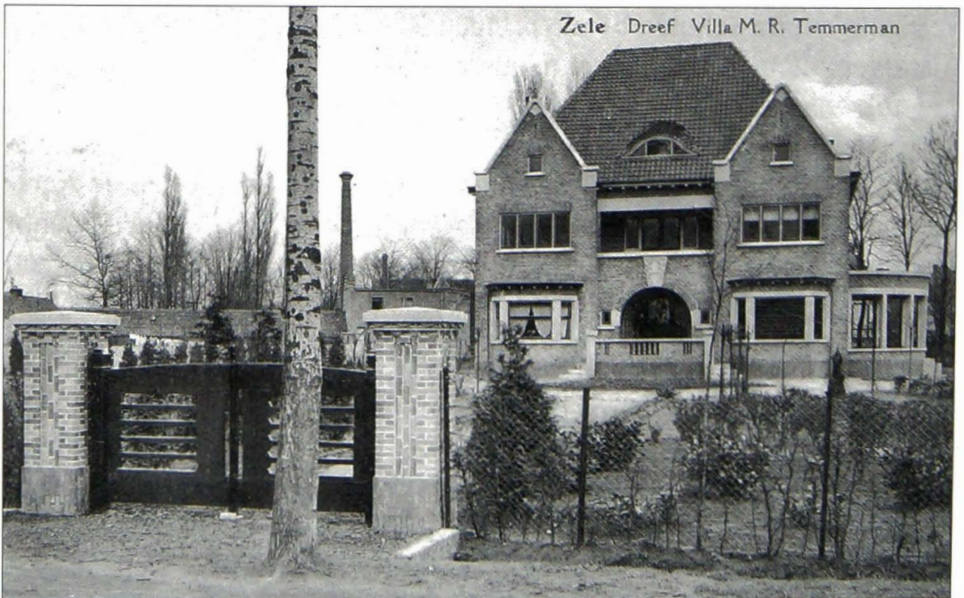
De villa die hij in 1929 ontwierp voor zijn broer Karel Keppens (Raakstraat 19) is nog steeds een sieraad voor die straat! Met een knip-oog naar de opkomende pakkethoot-stroomlijn kunnen we de “stijl

Keppens” er nog nauwelijks in herkennen, wat trouwens in latere realisaties zoals de villa voor nijveraar Robert Temmerman (Dreef 40, 1929) evenmin het geval is. Een nieuwe periode dient zich aan.

Villa voor Karel Keppens.

Villa voor het echtpaar Robert Temmerman-Van der Eecken op postkaart (verz. E. Quintyn).

In de jaren '30 ging het nog steeds crescendo. Zo noteren we heel wat handelshuizen: een prestige-herberg voor brouwerij De Klok van René Amelot met stijlvol klokmotief boven de toegangsdeur (hoek Zandberg-A. De Beulelaan, 1930, nu florist Hofman), een winkel annex woonhuis in opdracht van Petrus Van den Hof (hoek Kouterstraat en Molenwegel, 1930) achtereenvolgens uitgebaat als bakkerij Vael en slagerij Van Wouwe, winkelhuis "In den goeden koop" voor weduwe Pannekoek (Plezantstraat, 1930).

Ook met huizen in villastijl verfraaide hij stilaan Zele: Leon Herweghe (Heikant 146, 1930) beet de spits af en effende het pad voor andere kapitaalkrachtige vlassers.

Veranderingen naar de toenmalige smaak aanvaardde hij eveneens... zoals de verbouwing van de herenwoning van Michael Schicks in het Dorp (1930, verdwenen).

Ondanks een uitermate drukke praktijk vond Adolf Keppens, sinds zijn jeugd aangesproken als *Rudolf*, toch nog de tijd voor een druk sociaal en zakelijk leven. Zo was hij radio-verslaggever bij wielervedstrijden en, onder de schuilnaam Rudy, zelfs journalist voor het gekende blad Sportwereld! Zelf speelde hij trouwens bij de in 1925 opgerichte voetbalploeg F.C. Scela en was hij in 1927 medestichter van Sportkring Zele.

Naast heuse architectonische opdrachten tekende Keppens ijverig verder voor bouwlustigen uit alle lagen van de bevolking, en dat over gans Zele, waarbij de “Keppens-stijl”, vooral gekenmerkt door de vensters met afgeschuinde bovenhoeken, nog geruime tijd de voorkeur genoot.

“Herenwoning voor den heer Trifon De Beule, schoenfabrikant”. Bij de oprichting in 1931 vormde de aanpalende inrijpartij van de achterliggende schoenenfabriek “De Droom” één stijlvol geheel met de woning.
Burgerwoning voor Kamiel Allemeersch (Dendermondebaan 122, 1933).

Ruimere huizen, bestemd voor de welstellende burgerij, vertoonden geleidelijk aan een ander schema: deuren met rondboog, vensterpartijen met afgeschuinde bovenhoeken, brandglasraampjes, een gebogen erker op de eerste verdieping al dan niet bekroond met een balkonnetje, afgerond of veelhoekig pseudo-fronton. Voorbeelden hiervan vinden we in gans Zele, zoals een herenwoning voor schoenfabrikant Trifon De Beule (Kouterstraat 19, 1931), een tweewoonst voor Petrus Raemdonck (Hувелde 184-186, 1931), drie woningen voor Arsène Schepens (Kouterstraat nrs. 84-86-88, 1933), ...

De aangebrachte versieringen gaven soms een art deco-tintje aan de gebouwen terwijl de vormgeving in enkele gevallen versoberde en evolueerde naar de modernere nieuwe zakelijkheid.

Toen hij huwde met Margareta De Smet bouwde hij een eigen woning langs de Dendermondebaan. Met dit "Ontwerp van een woonhuis voor bouwkundige" (1931) bewees hij eens te meer zijn talent als eigentijds architect die ook in de bloeiperiode van de art deco en de "nieuwe zakelijkheid" een rol kon spelen.

Woning van het echtpaar Keppens. Let op het beeldhouwd uiltje als ornament. Ook de binnenafwerking getuigde van verfijnde smaak. De poort kreeg achteraf een andere vorm dan op het ontwerp.

De zakelijke stijl, onder andere gekenmerkt door platte daken, sloeg maar matig aan in Zele! Meestal werden nog enkele decoratieve elementen aangebracht, zeker in het smeedwerk van de voordeur. Een fraai voorbeeld was het herenhuis voor de kinderen Van Uytfanghe ("Dorpplaats", 1931, afgebroken in 2005).

In de jaren '30 kunnen we ook heel wat realisaties vermelden, met de nadruk op een zekere evolutie naar moderne vormgeving: magazijn voor matrassenfabriek Star (Kouterstraat, 1932), winkelhuis voor Rudolf Galland (Bookmolenstraat 20, 1932), woonhuis met kapsalon (Zwaanstraat, 1932), koppelwoningen voor Leo De Smet (Dendermondebaan 126-128, 1935).

Met het "Ontwerp tot het bouwen van een Bierstapelplaats met ijsmachien te Zele Rotstraatje" voor bierhandelaar en nijveraar Gerard Van Damme (Rotstraat, 1932) verrijkte hij Zele met een zakelijk-modern bedrijfsgebouw, met karakteristieke binnenkoer.

Adolf Keppens met echtgenote en kinderen Edith en Etienne.

Op sommige plans van Keppens zien we opvallend veel gedetailleerde technische beschrijvingen van o.m. lood- en zinkwerk, schrijnwerk of sanitaire voorzieningen, als leidraad voor de uitvoerders. Ook de binneninrichting werd soms fraai uitgetekend, vooral de inkom en traphal.

Niet te verwonderen dat hij een gewaardeerd leraar was aan de Gemeentelijke Nijverheidsleergangen, waar hij met zijn lessen bouwkundig tekenen talloze vaklui en aannemers de knepen van het vak bijbracht. In 1933 werd hij “Gemeente-Bouwkundige”, toen nog een deeltijdse opdracht, en officier bij de brandweer.

Zijn bouwwerken uit die periode zijn nog steeds opvallend aanwezig, en doorgaans goed bewaard, vooral langs de Dendermondebaan, maar ook in de voornaamste straten van toenmalig Zele. Qua volumes en vormen is een complex met twee winkelhuizen dat hij in 1934 mocht ontwerpen voor Juffrouw Stefanie Van den Abbee (De Deckerstraat 33 en 35) modernistisch te noemen.

Boven links: woningen voor Cesar De Wolf en Alfons Van Wichelen (Dendermondebaan 50 en 48, beide uit 1932).

Boven rechts: twee winkelhuizen (De Deckerstraat 33 en 35): de halfronde erkers verzachten de strakke vormen. De verdiepte ingekleurde lintvoegen versterken de horizontale lijnen.

Hiernaast: details Langemuntstraat en Markt

In een gelijkaardige stijl liet jeneverstoker Jean Rubbens in 1936 nog een complex met drie woonhuizen bouwen (Langemuntstraat 17, 19 en 21). Ook het café voor Cyriel Behiels (Raakstraat 19, 1934) en woningen zoals voor inspecteur Willy Carrein (Langemuntstraat 38, 1938) en Jozef Verstraete (Gentse Steenweg 50, 1938) werden gebouwd voor opdrachtgevers die een modern ontwerp verwachtten, maar toch niet zover gingen dat we van modernisme kunnen spreken. Herberg Olympia (“Dorpplaats”, 1937) voor brouwer Louis Rosseels was onmiskenbaar een blikvanger in de toenmalige dorpskom!

Tot zijn meest vooruitstrevende werken hoort ongetwijfeld het “buiten-goed voor den heer Marcel Van Heule” (Dendermondebaan 185, 1935). De opdrachtgever, een verzekeraar, wist wellicht duidelijk wat hij wou! Ook na latere uitbreidingen blijft deze woning een geslaagde realisatie. In 2004 bouwde Jan Van Heule er nog een transparant kantoorgebouw naast: na 70 jaar terug een trendsetter!

Bescheiden, functioneel, zakelijk, comfortabel? Welke wensen heeft Marcel Van Heule aan Adolf Keppens voorgelegd? Feit is dat de architect doordringt tot de essentie van het gebouw. Die essentie is wonen, of kantoor zijn, of zakelijk centrum. Er is een verstandhouding tussen de kunstenaar en de maatschappij. Geen bedrog meer, niet meer het wekken van een illusie, geen valse burgerlijke euforie van de fin-de-siècle maar

een zakelijke aanpak, rechte lijnen, kubussen. En toch, enkel functioneel is de mens niet. Ook de architect weet dat en brengt schakeringen aan: horizontale en verticale lijnen, insprongen en uitsteeksels. Het gebouw vraagt een objectieve interpretatie: zo sta ik in mijn eigen wetmatigheid, de betreder hoeft zich hiernaar te schikken. (G. Geerinck)

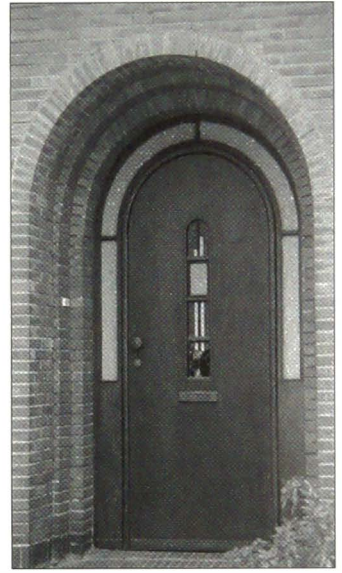
Met de “Ronde Café” (Dendermondebaan 201, 1935) kreeg ook deze buurt een modern uitzicht. De woning voor houthandelaar Omer Van Den Eeckhout (Raakstraat 1, 1938) is nog een gave realisatie uit de interbellum-periode van deze architect.

Nog vlak voor de Tweede Wereldoorlog ging Keppens dan maar een nieuwe uitdaging aan: het bouwen van villa's en landhuizen. Opdrachtgevers waren welstellende fabrikanten en handelaars, zoals Alfons Van Laere (Aloïs De Beulelaan 28, 1938), Paul Troch (Veldekensstraat 112, 1938), Maurits Van Cauteren (Kamershoeck 25, 1941). Enkele kenmerken hebben deze riante bouwwerken gemeen: grote volumes in verzorgd metselwerk, ronde erkers, inspringende deurpartijen, cirkelvormige venstertjes (“patrijspoorten”) met art deco glasraampjes,... Ook eenvoudiger versies, bijvoorbeeld voor Charles De Strooper (Stokstraat 33, 1939) zijn duidelijk geïnspireerd op de grote en ongetwijfeld spraakmakende voorbeelden.

Een blikvanger is nog steeds de woning voor Maurits Van Haver (Aloïs De Beulelaan 6), die hij in 1941 samen met deze schooldirecteur en leraar tekenen ontwierp.

Villa's (Gentse Steenweg en Aloïs De Beulelaan).

Villa (Veldekenstraat) en detail van een voordeur (Stokstraat).

Tijdens de Tweede Wereldoorlog tekende hij enkele reeksen huurhuizen voor Alfons Van Laere en sporadisch nog een woning. In de hoeve voor Aloïs Claus (Hansevelde, nu Buffelstraat 2, 1941) vinden we zijn landhuiskenmerken sterk vereenvoudigd terug. Verder was het toen een stille tijd. Wel aanvaardde hij opdrachten, waaronder fabrieksgebouwen, waarbij samenwerking en contacten met de Duitse bezetter onvermijdelijk waren. Eén en ander werd hem na de oorlog kwalijk genomen, met bijna vijf jaar hechtenis tot gevolg. Het werden dus moeilijke tijden voor de familie Keppens. Na enige tijd te werken voor onderneming De Nul uit Aalst werd architect Keppens terug actief in Zele.

Zijn eerste naoorlogs werk was een rijwoning in vereenvoudigde villastijl voor Georges Roels (Dendermondebaan 76, 1949). Deze bouwtrant, braaf en traditioneel, sloeg duidelijk aan, ook voor half-open en open bebouwingen, want uit alle lagen van de bevolking stroomden de opdrachten terug binnen. Nog tot diep in de jaren '60 tekende hij talrijke variaties op dit model, verspreid over gans Zele. Naast de stilaan gekende woningen met villa-kenmerken werden ook handelshuizen en herbergen in deze populaire stijl opgetrokken. We vernoemen de monumentale slagerij voor Victor Van der Slijcken (Wezepoelstraat 8, 1950), de woning voor Marcel De Bock (Rinkhout 89, 1951), een café voor Leon Van Langenhove (Hamse Weg, nu Victor Van Cauterenstraat 86, 1951), In een café-hoekhuis voor Albert Roels (Veldekenstraat 29,

1951) werd dan weer een rustiek tintje nagestreefd. Een pand op de hoek van de Stationsstraat en Lokerenbaan, gebouwd in opdracht van Alfons Van Laere in 1952, vertoont gemengde stijlvormen. In die periode had hij met Adolf De Graeve een veelbelovend architectuurstudent in dienst.

Keppens had duidelijk zijn elan teruggevonden, zij het niet meer met vernieuwende ontwerpen: bescheiden landhuizen langs de Gentse Steenweg, woon- en winkelhuizen alom ... Bovendien richtte hij een eigen bouwbedrijf op, dat later zijn zoon Etienne moest leiden. Deze werd militair piloot doch kwam in 1957 om bij een vliegtuigongeval.

Woningen in villastijl (Dendermondebaan en Dr. V. Van Cauterenstraat)
en huis Jozef Arens (Min. E. Rubbenslaan).

Ook middenstanders en kaderleden zoals smid Oscar Boeykens (Dr. A. Rubbensstraat, 1952), bankdirecteur Leon De Geest (Gentse Steenweg 178, 1953), schrijnwerker Octaaf Burm (Bosstraat 170, 1953), schrijnwerker Jozef Baert (Elststraat 107, 1954), slager Wilfried Coppieters (BVA-wijk A44, 1954), slager Gilbert Van der Slijcken (winkel- en wooncomplex hoek Lange Akker en Driesstraat, 1955), bakker Gerard Van De Steene (Avermaat 136, 1957) en vele andere deden op hem beroep.

Van de ontsluiting van het “Nieuw Centrum” (ca. 1955) profiteerden de meeste Zeelse architecten, waaronder Keppens. Al bij al ging het om aantrekkelijke gebouwen, waarbij café De Fontein voor Clement Certijn (H. Hartplein 3, 1955) met het flamboyant versierd fronton echt wel de aandacht trekt.

Café De Fontein en de woning voor Achiël Boeykens (1955).

Ook de woningen voor Achiël Boeykens (H. Hartplein 5, 1955) en voor Jozef Arens (Min. E. Rubbenslaan 25, 1955) behoren tot de betere realisaties uit die tijd.

Naast deze architecturale pareltjes bleef hij veel gevraagd voor het ontwerpen van gerieflijke rijwoningen, zoals voor Alfons Van Laere, die in de nieuwe centrumwijk een tiental woningen liet oprichten!

Gedurende de volgende decennia liet hij dan ook nog talrijke sporen na in Zeles bouwkundig erfgoed.

G. MAURICE VERMEIREN (Machelen-Deinze 1913-Zele 1985)
(Prov. Reg. O.-VI. nr. 361)

Studeerde aan St.-Lucas te Gent en was naast architect ook beëdigd landmeter en schatter van onroerende goederen. Hij was een zoon van stationschef Casimir Vermeiren. Toen hij huwde met Lutgarde Nelis vestigde hij zich in Zele. Het echtpaar bewoonde lange tijd de woning Nelis in de Oudburgstraat 11, een der oudste herenhuizen van Zele. Zijn eerste grote opdracht kreeg hij in 1937. Architect Vermeiren verving de aloude herberg "De Grootte Kroon" door een indrukwekkende nieuwbouw in een sobere maar functionele stijl, met een arduinen kroon als gevelversiering. Het glas-in-lood in de vensters geeft nog steeds charme aan de ruime gelagzaal.

We kennen allen de oude prentkaart met het café “De Groote Kroon”, toen al vergaderhuis van vele verenigingen. De laagbouw werd afgebroken en vervangen door een pompeus gebouw. Het huis diende indruk te maken: grote ramen, een centraal portaal, een luifel, balkons, een fronton en een kroon in de gevel. Voor 1937 een imposant gebouw dat architect Vermeiren heeft gecreëerd. Het gaf status aan de verenigingen die er hun lokaal hadden, het herbergde mensen die uit eten gingen – niet zo een gewoonte voor die tijd – en het gaf status aan de gasten die de gelagzaal betraden. De herberg had een drempel die niet iedereen overschreed. De cliënteel bestond voornamelijk uit die groep die thans verdwenen is: de elite. Sommigen waren het van vader op zoon, anderen hadden zich de titel gekocht en pakten er verwaand mee uit, bij anderen bracht het beroep het mee. Er waren er die zich hiermee boven de anderen voelden maar er waren er ook die het als een roeping zagen en meenden hun volk des te harder te moeten dienen. In ieder geval, bij de elite zijn was toen nog geen vies woord. En zo trof je in de gelagzaal de notaris, de dokter, de tandarts, de advocaat en de apotheker aan en ook de onderwijzer, want die had toen nog het zoete gevoel erbij te horen. Het imposante gebouw is er nog, je kunt er niet naast kijken. En een druk cliënteel is er eveneens, ook daar kun je niet naast kijken. Maar niemand heeft nog het gevoel bij de elite te zijn als hij “de Croone” betreedt, die soort is uitgestorven... (G. Geerinck)

We kunnen Maurice Vermeiren zonder schroom een waardevol interbellum-architect noemen. In enkele Zeelse straten is zijn werk nadrukkelijk aanwezig.

Voor zijn ouders ontwierp hij in 1938 een fraai villahuis (Raakstraat 5). In deze straat realiseerde hij nog een andere opdracht die we nog steeds als voorbeeld van de betere architectuur herkennen: de woning van onderwijzer Isidoor Boeykens (Raakstraat 3, 1936). Ongeveer in dezelfde stijl is de woning die Mw. E. D’Hooge (Dendermondebaan 150) liet optrekken in 1937.

De Aloïs De Beulelaan pronkt nog steeds met enkele woningen uit die tijd. Opdrachtgevers waren de juffrouwen Felies (nr. 20, 1936), Louis Walrave (nr. 24, 1937).

Voor gezinswoningen, al dan niet voor eigen gebruik, deden talrijke Zelenaars zoals Alfons Van Laere (Huis ten Halve 23, 1937), Martens-De Beule (Stokstraat 64, 1938), René Amelot (Dr. V. Van Cauterenstraat 13, 1939), Frans Kestens-Walrave (Industriestraat 19, 1939), F. Mertens (Stokstraat 62, 1941) beroep op hem.

Voor brouwer Jozef De Smet tekende hij meerdere herbergen.

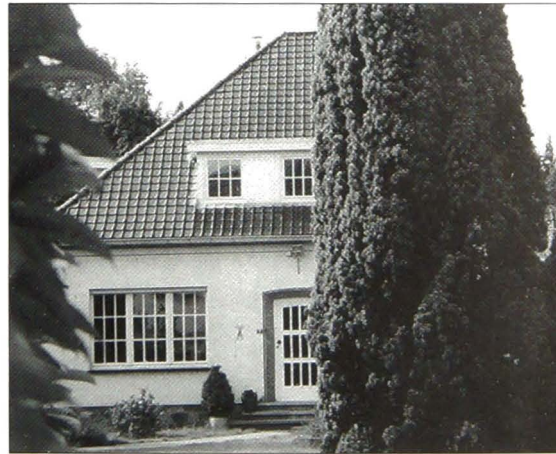

Huizen in diverse stijlen (Dendermondebaan, Stokstraat, A. De Beulelaan).

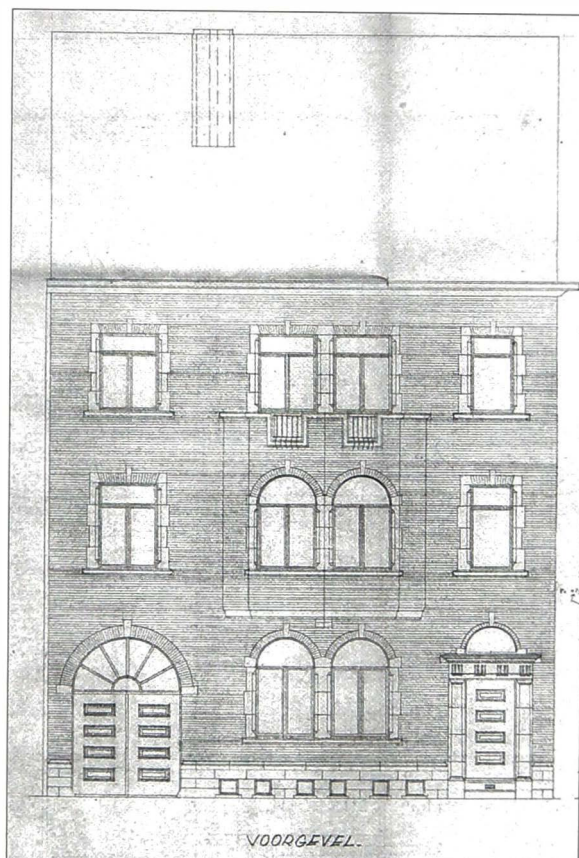
De Tweede Wereldoorlog was voor architect Vermeiren een stille tijd, maar al vlug hervatte ook voor hem de bouwactiviteit, met enkele tot vandaag mooi ogende realisaties. Voor molenaar E. De Landtsheer richtte hij twee gerieflijke woningen op (Gentse Steenweg 81-83, 1946). Alfons Van Laere bestelde een riante villa voor zijn zoon Michel (Aloïs De Beulelaan 18, 1947) en een statige woning voor Oscar, een andere zoon (A. De Beulelaan 8, 1948). In de Kapellestraat (op het plan IJskelderstraat genoemd!) liet René De Smet in 1947 een stijlvol landhuis ontwerpen dat jammer genoeg niet uitgevoerd werd, zij het in vereenvoudigde vorm als “Tehuis voor kloostergemeenschap” voor de Broeders Maristen (1951).

Ronduit indrukwekkend is het landhuis voor touwhandelaar Stefaan Verlaeckt (Elststraat 111, 1948).

De landbouwersvilla voor Aloïs Hoogewijs (Stationsstraat 12, 1948) geeft een landelijk tintje aan deze verstedelijkte buurt. Niet te verwonderen dat industrieel Pierre Verbeeck hem in 1948 het ontwerp van zijn cottage-villa toevertrouwde, een sieraad voor het Koningin Astridplein. Waren zijn plans steeds verzorgd en volledig, voor de herenwoning Jean Rubbens (later Fobe-Rubbens, Langemuntstraat, 1949) ging hij tot in de kleinste details. Het resultaat mag dan ook gezien worden.

Villa's en landhuizen
(A. De Beulelaan, Elststraat, Stationsstraat, Bunderstraat, Koningin Astridplein).

Ontwerp woning Jean Rubbens.

Ook bescheidener ontwerpen dragen zijn stempel, vooral herkenbaar aan de sierlijke deuromlijstingen, zoals het landhuisje Clemminck (Bunderstraat 9, 1949).

Een eigentijdse herenwoning met landhuis-allures, opgetrokken in 1950 voor zijn broer Ernest Vermeiren, werd zijn visitekaartje in de Stationsstraat, met weerom mooie opdrachten tot gevolg, zoals de woning voor J. Poppe (Driesstraat 88, 1952).

Vermeiren had een drukke praktijk voor de privé-woningbouw, maar kon ook andere opdrachten aan. Zo tekende hij de uitbreiding van Stokerij Rubbens en de gebouwen van het Pius X-college in de Kapellestraat (1952). De gebroeders Vrijdaghs vertrouwden hem het ontwerp toe van een dubbelwoonst met magazijn (Heikant 252-254, 1953).

Vanaf dan ging het om sterk uiteenlopende realisaties: een landelijke villa voor schrijver Alfons Burm (Heikant 184, 1954), een hoek-

huis voor Juffrouw L. Van Driessche (Langestraat 56, 1955), een handelshuis voor bakker Cyriel D'Heer (Heikant 253, 1956), een rijwoning voor Aloïs De Decker (Avil Geerincklaan 31, 1957). Een vaste stijl was hem in de jaren '50 vreemd: zowel sobere burgerhuizen als landelijke woningen met villa-allures kregen vorm op zijn tekentafel.

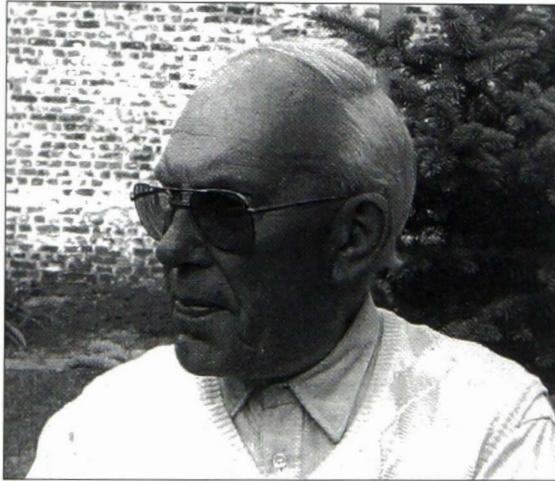
Een dubbel landhuis voor de broers De Lentdecker (Lokerenbaan 245-247, 1956) lijkt wel erg op de woningen die later naar zijn ontwerp in de tuinwijk zullen opgetrokken worden!

Diverse realisaties uit de jaren '50 (Kapellestraat, Lokerenbaan, Dreef).

De hulpkerk van Avermaat (1956) en de pastorie van Huivelde zijn eveneens zijn werk. Als aanloop tot een volgende periode vernoemen we nog de moderne driegevelwoning die hij in 1959 ontwierp voor Jozef Baert (Dreef 27).

Architect Vermeiren was geruime tijd een gewaardeerd leraar aan de Gemeentelijke Technische Leergangen. Hij ging pas op rust in 1980, zodat hij ook na de besproken periode nog heel wat bouwkundige ontwerpen op zijn actief had, overigens ook buiten Zele.

Architect Vermeiren in 1984.

Nabeschouwing

De volgende decennia bleven sommige van de besproken architecten actief. Al snel kregen ze gezelschap van nieuwe collega's die op hun beurt hun stempel drukten op bouwkundig Zele. De tijden veranderden echter snel: naast gezinswoningen verrezen ook meer woon- en handelscomplexen langs de Zeelse straten en pleinen. Veelal evolueerden hun kantoren naar architectenbureaus met ontwerpers en tekenaars, die ook opdrachten buiten Zele in de wacht sleepten. Ook in de sociale woningbouw lieten onze Zeelse architecten hun sporen na. Dit verhaal kan dus best nog een vervolg krijgen... als de tijd er rijp voor is.

BIJVOEGSEL:

Enkele niet-Zeelse architecten, sporadisch actief in Zele.

Naast de werken van onze Zeelse architecten, die we ruimschoots behandelden, kunnen we er toch niet omheen: ook heel wat werken van andere architecten sieren... of sierden Zele want kaalslag is moeilijk te herstellen. Een onvolledig lijstje als smaakmaker.

- Bouwmeester Jos. Van Bogaert uit Lokeren was een tijdlang zeer gewild in Zele: winkelhuis Van Acker (Cesar Meeusstraat, 1921), villa voor molenaar A. Rosseels (Dendermondebaan, 1923), woning voor griffier Burm (Oudburgstraat, 1924), winkelhuis voor drukker De Geest (Markt, 1924), villa Levenslust voor vlashandelaar Broeckart (hoek Gentse Steenweg-Kamershoek, 1929).
- De vermaarde Brusselse architect J.B. Dewin, ontwerper van o.m. het stadhuis van Vorst, kreeg van fabrikant Florent Verbeeck de eervolle opdracht om een villa te bouwen palend aan zijn "Tournerie Industrielle" (A. De Beulelaan, 1923).
- Bouwmeester Frans Van Peteghem uit Lokeren ontwierp in 1924 het bijzonder mooie maar intussen verdwenen handelshuis voor haarkapper Van Lokeren, (Markt), in 1925 het huis van houthandelaar Leonard Walrave (Stationsstraat) en in 1929 de slagerij van Karel De Wilde (Lokerenbaan 21).
- De art deco -villa Goossens in de Driesstraat (1927) werd ontworpen door F.J. Langeroot - Van De Voorde, "Architecte-expert, Gand". In hetzelfde jaar ontwierp de Lokerse bouwmeester A. Prevenier de art deco-gevel van het herenhuis Van Damme-Temmerman in de Stationsstraat (ooit nog uitgebaat als hotel Rubens).
- De gekende Lokerense architect Hubert De Maen tekende in 1929 de hovenierswoning, de afsluitingsmuur met smeedwerk en de bijgebouwen van het Geel Kasteeltje van Achiel De Smedt in de Langemuntstraat.
- Architect Leopold Lippens uit St.-Gillis - Waas was gedurende geruime tijd de meest gevraagde niet-Zeelse bouwmeester. Dit had hij te danken aan zijn contacten met de vlashandelaars. Zo kreeg hij uiteenlopende opdrachten voor het ontwerpen van villa's, burger- en handelshuizen, zoals: omvorming hoeve tot Gildenhuis (Kloosterstraat, 1923), woonhuis met beenhouwerij voor Kamiel Rombaut (hoek

Tuitenstraat en Cesar Meeusstraat, 1924), hoeve Van Kerckhove (Driesstraat, 1925), dubbelwoning voor de Zeelsche Vlasindustrie (1928), woning Alfons Rupus (Kouterstraat 122, 1929), villa Morel (Industriestraat, 1938), diverse industriegebouwen.

- Architect Van Severen uit Dendermonde ontwierp een sierlijke herenwoning voor Wwe. Verbeeck-Goossens, later bewoond door dr. Gossey (De Deckerstraat 6, 1930). In 1933 gaf hij vorm aan het “Moederhuis en Kliniek” en in 1938 aan het nieuw Gildenhuis in de Kloosterstraat. Jammer dat dit laatste zo onherkenbaar *gemoderniseerd* werd... maar dat is nu eenmaal het lot van zoveel fraaie dingen. De villa uit 1947 voor fabrikant Albert Geens (Dendermondebaan) is een werk van Frans Van Severen.

- Huib Hoste bouwde in 1931 een modernistisch huis in de Stationsstraat – overigens een beschermd monument sinds 1997 – voor fabrikant Gustaaf Haegens.

- Architect Hebbelynck uit Gent tekende de fraaie villawoning die brouwer René Amelot in 1934 liet bouwen aan het Zandbergplein.

- Bouwmeesters J. Rooms & Zonen uit St.-Amandsberg sleepten enkele opdrachten in de wacht voor brouwer Louis Rosseels: eenvoudige herbergen, het bijgebouw met hoektoren aan zijn eigen woning (Dendermondebaan, 1932), Gasthof Het Anker (1936), herberg Spiegelpaleis (ca. 1944).

- Eén der vermaardste art deco-specialisten van Vlaanderen, vooral beroemd om de schitterende villa's Verbreyt in St.-Niklaas, was de Gentse architect Jan Albert De Bondt. In 1940 tekende hij een stijlvolle rijwoning voor Octaaf Van Malderen (Drieputtenstraat 55), wellicht zijn enige realisatie in Zele!

- Nog enkele blikvangers in Zele werden ontworpen door niet-Zeelse architecten, zoals de villa van notaris Kesteloot (De Deckerstraat, 1949) door Yvonne Devos uit Mortsel, het landhuis van azijnbrouwer Alfons Rosseels - Cruyl (Dendermondebaan, 1950) door Louis Michielsens uit Berendrecht, het landhuis van vleeswarenfabrikant E. Van Damme (Lokerenbaan, 1952) door L. Van Wiele uit Hamme, woning Etienne Quintyn (Min. E. Rubbenslaan 15, 1957) door J. Claes uit Anderlecht. De kantoren en directiewoning voor spinnerij-weverij Goossens (Hoek Kouterstraat en Lange Akker, 1952) door architect Malfait uit Gent

bepalen nog steeds het straatbeeld van de Kouterstraat ter hoogte van de Lange Akker.

- Zeker te vermelden is architect-urbanist Lucien Van Kerckhove uit Lokeren, niet alleen ontwerper van het Gemeentehuis (1957), maar ook van de Burgemeester Van Ackerwijk (inhuldiging eerste fase in 1952, nadien nog uitgebreid tot in 1959) en het OCMW-rusthuis in de Koevliet (ingezegeend in 1963). Niet te verwonderen dat deze man ook privé-opdrachten kreeg, zoals de villa's van Robert Arens en Frans De Block in de "Nieuwe Centrumwijk" (1955-1956), de dubbelwoning voor bierhandel Van Langenhove (Langemuntstraat, 1958) enz.

In de aanloop naar de gouden jaren '60 beleefde Zele een zodanige bouwwoede dat we onze opsomming hier best beëindigen...

Met bijzondere dank aan:

Guido Geerinck, voor het kunsthistorisch advies en de beschouwingen bij een reeks opmerkelijke gebouwen.

Met dank aan:

Gemeente Zele (archief bouwvergunningen en burgerlijke stand).

Orde van Architecten, Raad van de Provincie Oost-Vlaanderen.

Frank Coene, Patrick De Brauwer, Robert De Brauwer, Michel De Leenheer, Gratiëne De Paepe-Van Osselaer, Elza De Brabander-De Pelsmaker, Marie Jeanne Desmet-De Brauwer, Edith De Smet-Keppens (Oudenaarde), Elisabeth Fobe-Rubbens, Etienne Quintyn, Hubert Symoens, Etienne Van den Hof, Gilbert Van den Hof, Robert Van den Hof, Camiel Van Extergem, Lydia Van Roste-Van Haver, René Van Vossel (Herzele), Maria Vercauteren-Van Hille, Louis Walrave.

Geraadpleegde werken:

DALEMANS RENÉ, *100 Jaar plastische kunsten in België*, Brussel, Artis-Historia, 1988 (3 delen).

TIETZ JÜRGEN, *Geschiedenis van de architectuur in de 20ste eeuw*, Keulen, Könemann, 1999.

MEGANCK LEEN e.a., *Interbellumarchitectuur in Lokeren*, Lokeren, Stad Lokeren, 1999.

DEMEY ANTHONY e.a., *Architectuur te Lokeren tussen 1890 en 1914*, Gent, Provinciebestuur Oost-Vlaanderen, 1992.

MEGANCK LEEN e.a., *Het Miljoenenkwartier*, Gent, Provinciebestuur Oost-Vlaanderen, 1995.

DEMEY ANTHONY e.a., *Interbellum-Architectuur in Oost-Vlaanderen*, Gent, Provinciebestuur Oost-Vlaanderen, 1990.

DEMEY ANTHONY, *Art Deco in Sint-Niklaas*, Gent, Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen, 1998.

Culturele Dienst Provincie Oost-Vlaanderen, *Art Deco in Ronse*, Ronse, Koninklijke Museumcommissie, 1990.

Brochures "Langs Vlaamse Wegen", Ronse, Sint-Niklaas, Lokeren. Antwerpen, VTB-VAB VZW.

MIJN (ONZE) WONING:

Bouwjaar:

Opdrachtgever(s):

Ontwerper:

Aannemer(s):

FOTO

UITSMIJTER

ETIENNE QUINTYN

Het is 50 jaar geleden dat Fred De Bruyne onder massale belangstelling de *VIde Ereprijs KAJ-KWB* in de Bookmolenstraat won. Hij vloerde op 5 oktober 1955 zijn 6 medevluchters in de spurt. *Op de foto:* Fred De Bruyne met de overwinningspalm omringd door Désiré De Mets, Avil Geerinck op de achtergrond, Paul Verlent, Achiël De Meirschman, Victor De Waele, burgemeester Benoit Van Acker en Robert Vandenbussche. Op de voorgrond Frans Vergeylen (*Van Poel*).

Sinds 1947 richtte de KAJ, ter gelegenheid van oktoberkermis, koersen met gewone baanfietsen in. De eerste koersen voor *liefhebbers* werden in 1950 en 1951 gereden. Het Sportcomité mikte hoger en in 1952 werd een wielervedstrijd voor *onafhankelijken* ingericht, gewonnen door Jozef Plas vóór de belofte van Berlare Alfred De Bruyne en Zelenaar Gilbert Van de Wielle. Vanaf 1953 stond de eerste wielervedstrijd voor *beroepsrenners* op het kermisprogramma onder de benaming van de IVde KAJ-KWB-prijs. Rik Van Kerckhove (1953) en Willy Vannitsen (1954) waren de eerste laureaten.

De KAJ-KWB-prijs of de Zeelse kermiswoensdagkoers is ondertussen voor de wielerieshebbers van Zele en omliggende een monument geworden. (info Petrus Van Kerckhove)

Milac onderhield jarenlang contacten met de Zeelse miliciens die zowel in bezet-Duitsland als in eigen land gekazerneerd waren. Tijdens de alomgekende *Milac-avonden* werden af en toe trouwe medewerkers in de bloemetjes gezet. *Foto*: v.l.n.r. Etienne BuysSENS en echtgenote Josephine Raemdonck, Ivonne De Smet en echtgenoot Jozef Arens, aalmoezenier Çois Willems, Gerard De Vriendt, Oscar Kesteleyn, Jozef Van den Henden.

De stichters en baanbrekers kwamen uit de drie K.A.-jeugdgroeperingen: Raymond Coppieters, Wilfried Thienpondt en Jan Van Driessche. Zij richtten in 1946 het Milac-comité op. Tal van vrijwilligers en medewerkers hebben gedurende 46 jaar zich ingezet voor *onze jongens*. Regelmatig werden hen rookartikelen, koeken, weekbladen, het soldatenblad *Marsch* en brieven toegestuurd in *het pakketje van de soldaat*. Soms voor ruim 200 jongens. Elk jaar lokte de Milac-avond, tijdens de *Week van de Soldaat*, de grote massa naar het Gildenhuis of De Kroon. De bonte avonden werden met muziek, zang en sketches verzorgd door Kajola (later het Gildakabaret) en de onvergetelijke moppen van Emiel Christiaens. Het hoogtepunt van de feestavond was ongetwijfeld de toespraak van aalmoezenier Willems, hét Milac-boegbeeld. De Limburger kwam gedurende 36 jaar naar zijn geliefd Zele: 's morgens voor zijn preek in alle missen, voor de info- en voorlichtingsvergadering aan de komende miliciens en 's avonds voor de Milac-avond, waarin niet zelden een traan werd weggepinkt. Nadat de dienstplicht werd afgeschaft, demobiliseerde op zaterdag 29 oktober 1994 ook het Zeelse Milac-comité.